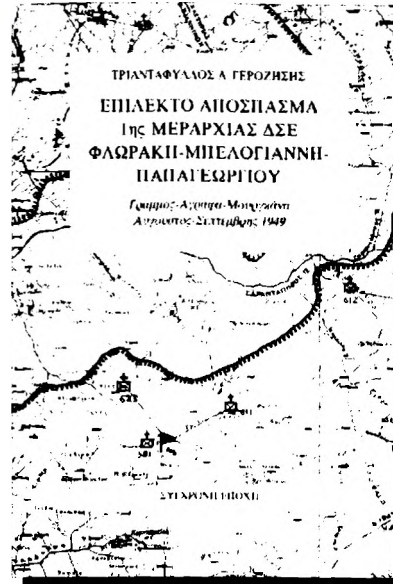

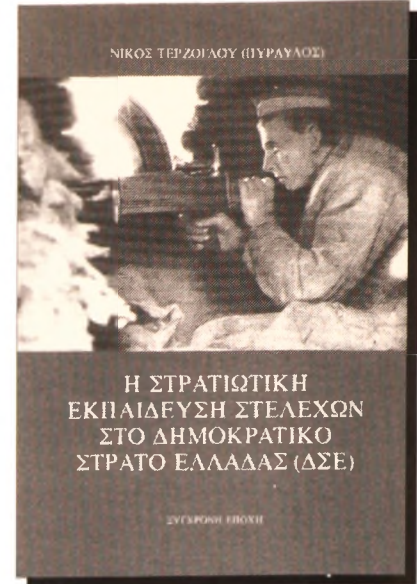

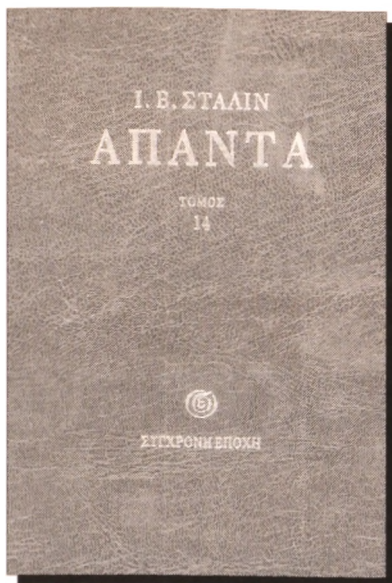
Β. Γ. Μαρτσάκης, Μ. ΣΤ. Καραγεώργου, Αικ. Π. Δεμέστιχα
ΜΑΝΟΣ ΚΑΤΡΑΚΗΣ. ΣΤΗ ΖΩΗ, ΤΗ ΣΚΗΝΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΘΟΝΗ

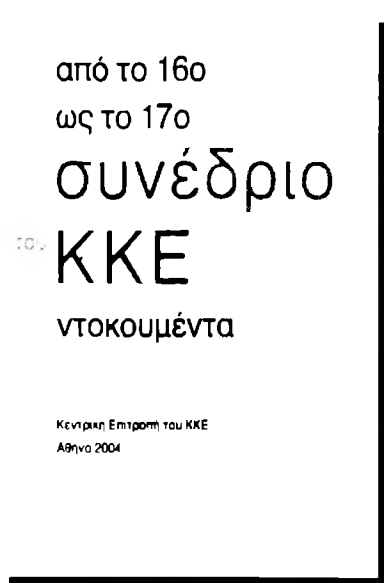
Το. Α. Γεροζήσης
**ΕΠΙΛΕΚΤΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ
1ης ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΔΣΕ**

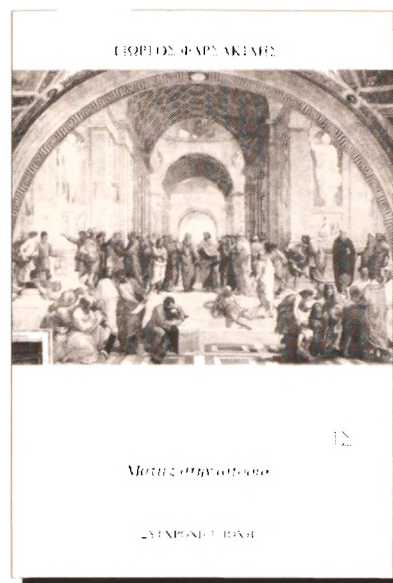
Ν. Τερζόγλου
**Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΣΤΟ ΔΣΕ**

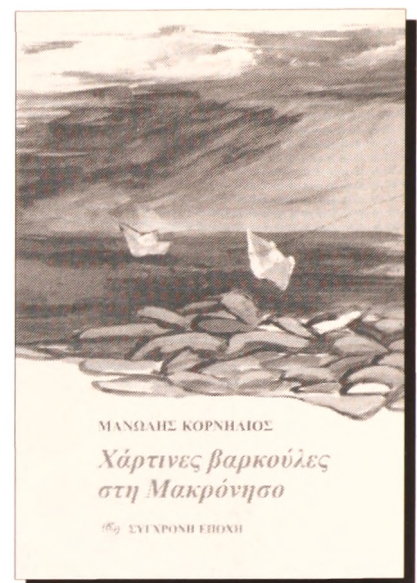
Ι. Β. Στάλιν
ΑΠΑΝΤΑ
14ος τόμος

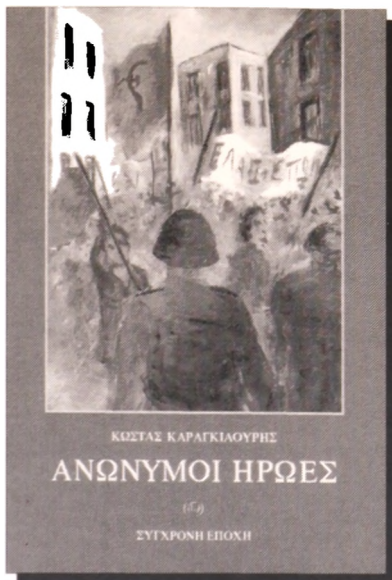
**ΑΠΟ ΤΟ 16ο ΩΣ ΤΟ 17ο
ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΚΚΕ .
ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ**

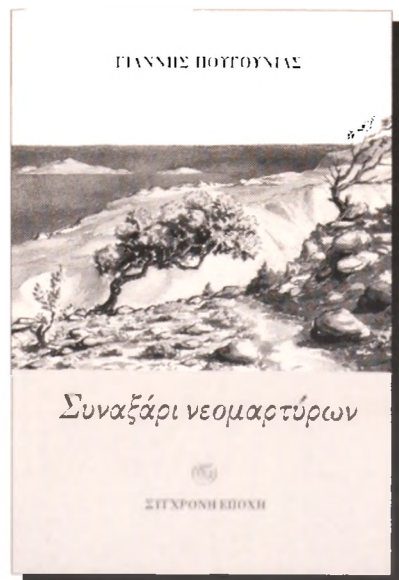
Γ. Φαρσακίδης
**ΙΑΜΑΤΙΚΑ ΨΕΥΔΗ
ΚΑΙ «ΒΕΒΗΛΕΣ» ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ**

Μ. Κορνήλιος
**ΧΑΡΤΙΝΕΣ ΒΑΡΚΟΥΛΕΣ
ΣΤΗ ΜΑΚΡΟΝΗΣΟ**

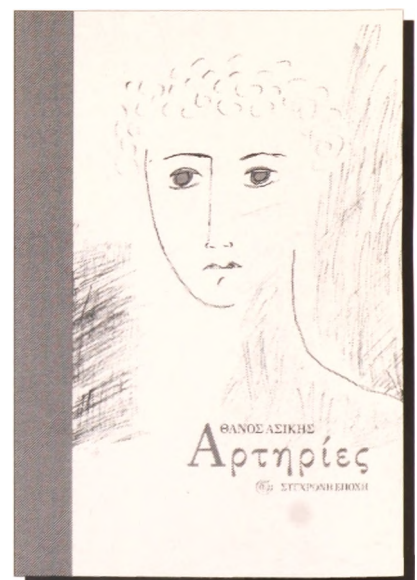
Κ. Καραγεωργίου
ΑΝΩΝΥΜΟΙ ΗΡΩΕΣ

Γ. Πουγούνιας
ΣΥΝΑΞΑΡΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

Μ. Νεφελόντη
ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

Θ. Ασίκης
ΑΡΤΗΡΙΕΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Σολωνος 130, 106 81 Αθήνα. Τηλ.: 2103820835, 2103823649. Fax: 2103813354. <http://www.sep.gr>, e-mail: info@sep.gr

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Μαυροκορδάτου 3. Τηλ.: 2103829835, 2103808132, Fax: 2103829814

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: 1. Αθήνα, Μαυροκορδάτου 3. Τηλ.: 2103829835, 2103808132. **2. Θεσσαλονίκη,** Μπακατσέλου 3 & Εγνατία 65. Τηλ.: 2310283810.

3. Γιάννενα, 28ης Οκτωβρίου 19. Τηλ.: 2651038090

Το Αντί σας εύχεται χρόνια πολλά
και ευτυχισμένος ο καινούργιος χρόνος!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Το θολό τοπίο του 2005	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Παρά τη «μυστική βοή» όλα θα πάνε καλύτερα...	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• Στρατής Μοσχονήσιος: Είναι η Ευρώπη έτοιμη να δεχτεί την Τουρκία;	12
• Κώστας Γεννάρης: Δυόμιση θλιβερές σκέψεις ενός Κυπρίου για την Κύπρο	14
• Ντέιβιντ Τονγκ: Να είσαι Ευρωπαίος στην Κωνσταντινούπολη	15
• Νεκτάριος Λαμπρόπουλος: Εισ το όνομα της Φιλίας	16
• Καζατσαμπα-μίας: Η Κάζα Μία του 2005	17
• E-mail από τον Απόστολο Διαμαντή	20
• Κώστας Δέδες: Στην εποχή των προσδοκιών	22
• Μανόλης Καρέλλης: «Φρουτάκια», «Πόκα» και «Ξυστό»	24
• Χρήστος Γούδης: Ο νέος χάρτης των ΗΠΑ	26
• Όλγα Ι. Φωτακοπούλου: Όλες οι φυλές στο μεγάλο παζάρι της Αθήνας	27
• Όλγα Ι. Φωτακοπούλου: «Τριλήμμα» και όχι δίλημμα για το γήπεδο του ΠΑΟ	30
• Θανάσης Σφήκας: «Αθήνα, Δεκέμβρης 1944»: Η μαρτυρία του Γ. Χουλιάρα	31
• Αλέκος Τζιόλας: Περισσότερα Αρχαία, λιγότερα Νέα	36
• ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ	38
• Αρχίσαν τα ματς από τον Νίκο Πρωινό	40
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	41
• — : Πολιτιστικά εξώδικα	44
• Κώστας Καραβίδα: Συγκάλυψη στη διαπλοκή;	46
• Ανδρέας Ζαρμπαλάς: Το Σταυρόλεξο	47
• Ειρήνη Μουντρακή: Ψέματα ποιότητας	50
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: Η ζωή που τρίζει	51
• Χάρης Σαββόπουλος: Βαλκανιότητες, δηλαδή Κοσμοπόλις	52
• Δημήτρης Χαρίτος: Και επιτέλους, ταινία μυθοπλασίας είναι...	54
• Δημήτρης Φιλιππίδης: Δοξαστική και ζοφερή αρχιτεκτονική	55
• Χριστίνα Πετροπούλου: Οι Πομάκοι της Ροδόπης	58
• Γιάννης Σακελλαράκης: «Το Λιβάδι που Δακρύζει» του Θ. Αγγελόπουλου	60
• ΒΙΒΛΙΟ	62
• Και τα λοιπά... από τον Κώστα Καραβίδα	66

Εξωφύλλο: Λεπτομέρεια από έργο του Νίκου Τρανού

Περίοδος Β' • Έτος 31ο • Τεύχος 833

Παρασκευή 31 Δεκεμβρίου 2004

Τιμή τεύχους: 4 ευρώ

ΑΝΤΙ - ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Κωδικός εντύπου για τα ΕΛΤΑ: 1045

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 210 7232713 - 210 7232819

Fax: 210 7226107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrprou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: Τασία Ρούμπου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Λεύκης 134, Κρυονέρι, τηλ. 210 6297600

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 39 ευρώ, Ετήσια 78 ευρώ,

Οργανισμών, Τραπεζών, κλπ.: 200 ευρώ

Φοιτητική ετήσια: 70 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 74 ευρώ, Ετήσια: 148 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 80 δολ. ΗΠΑ, Ετήσια 160 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 6 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτοή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. 2310 237463

ΤΟ ΘΟΛΟ ΤΟΠΙΟ ΤΟΥ 2005

ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΕΙΣ για το αποτέλεσμα της Συνόδου Κορυφής των Βρυξελλών, σχετικά με την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας συνεχίζονται σε υψηλούς, φαινομενικά, τόνους. Ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής προσπάθησε από την αρχή να μας πείσει ότι όλα έγιναν σύμφωνα με τα δίκαια αιτήματα Ελλάδας και Κύπρου – περίπου τα ίδια τόνισε εξάλλου και ο πρόεδρος της Κύπρου Τ. Παπαδόπουλος. Από την πλευρά του, ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Γ. Παπανδρέου, αφού δήλωσε ότι αισθάνθηκε υπερήφανος ως ευρωπαίος πολίτης για την αποδοχή της Τουρκίας ως υποψήφιου μέλους, αισθάνθηκε την ανάγκη να δηλώσει και ότι δεν είναι υπερήφανος ως Έλληνα πολίτης από το αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων και των συμπερασμάτων της Συνόδου.

ΣΤΗΝ ΑΓΚΥΡΑ πάλι, ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, αλλά και ο υπουργός του των Εξωτερικών Αμπντουλλάχ Γκιουλ δήλωσαν ότι η διατύπωση του κειμένου προσχώρησης κατέληξε σύμφωνα με τα διακηρυγμένα από την τουρκική κυβέρνηση και, ειδικά όσον αφορά την Κύπρο, ουδεμία αναγνώριση έγινε (σωστά) αλλά ούτε και πρόκειται να γίνει στο μέλλον.

ΤΟ ΤΟΠΙΟ απλώνεται λοιπόν θολό. Και αυτό που μένει σαν εντύπωση είναι ότι όλοι οι παράγοντες που διαπραγματεύθηκαν στις Βρυξέλλες είχαν βάλει παραμορφωτικούς φακούς, ή, πιο σωστά, έχουν φορέσει παραμορφωτικούς φακούς σ' εμάς. Και ότι το παιχνίδι τελικά παίχτηκε όχι όπως διακηρύττουν στην Ελλάδα, την Κύπρο και την Τουρκία, αλλά όπως ταίριαζε στα αμερικανικά και τα ευρωπαϊκά συμφέροντα: Οι ΗΠΑ θέλουν μια Ευρωπαϊκή Ένωση που θα μπορεί να τελεί υπό έλεγχο, ενώ η ΕΕ αντιστέκεται μεν (τουλάχιστον κάποιες χώρες της), αλλά και χωρίς να αποκόπτεται από τους ατλαντικούς δεσμούς της. Συγχρόνως, οι «μεγάλοι» της ΕΕ ενδιαφέρονται και για την τεράστια αγορά της Τουρκίας, έχοντας ανοίξει στο μεταξύ την όρεξη του νέου τουρκικού τραπεζικού και βιομηχανικού «λόμπι», το οποίο βεβαίως ενδιαφέρεται ζωηρά για τις καινούργιες δουλειές που έρχονται.

ΟΛΑ ΑΥΤΑ δεν φάνηκαν, φυσικά, στο προσκήνιο. Εδώ προβλήθηκαν άλλα: Έγιναν αναφορές στις πολιτισμικές διαφορές, στο υπαρκτό έλλειμμα δημοκρατίας στην Τουρκία, στην ανάγκη για απορρόφηση νέων αξιών ένθεν κακειθεν, κ.λπ., κ.λπ. Ποια είναι όμως τα διακυβεύματα για την ελληνική πλευρά και ποιες οι «παραλήψεις»; Ποια στοιχεία αγνοήθηκαν ή δεν αναφέρθηκαν στη διαδικασία των συζητήσεων στις Βρυξέλλες;

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ διαφορές, δηλαδή το θέμα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, είναι ένα από αυτά. Η παρουσία του τουρκικού στρατού στην Κύπρο, ένα άλλο. Όπως και το βασικό θέμα που διχάζει τη μεγαλόνησο, αλλά και την Ελλάδα με την Τουρκία, δηλαδή το πολιτικό ζήτημα της Κύπρου. Η Τουρκία πάλι, πέρα από αυτά τα θέματα, έχει να αντιμετωπίσει σωρεία προβλημάτων που απειλούν τις εσωτερικές ισορροπίες στη χώρα. Το «βαθύ κράτος», δηλαδή το στρατιωτικό κατεστημένο, με την οικονομική ισχύ που διαθέτει και την οποία δεν θέλει να χάσει, οι ισλαμιστές που ακολουθούν τον Ερντογάν, η ανήσυχη και ζωηρή τάξη των ανθρώπων που δεν εκφράζονται πια από το κεμαλικό όραμα, αλλά ούτε και εμπνέονται από τον Ερντογάν, αντίθετα τον αμφισβητούν, διαμορφώνουν ένα μίγμα που θα μπορούσε να γίνει εκρηκτικό. Η προφητεία του Ζακ Σιράκ, «μετά από 10 ή 15 ή και περισσότερα χρόνια», φαντάζει εξωπραγματική. Μήπως θα μπορούσε άλλωστε να προφητέψει κανείς όσα έρχονται στους επόμενους μήνες;

Ο ΝΕΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ήδη προδιαγράφεται ζοφερός, αν κρίνει κανείς από όσα έχουν κιόλας δρομολογηθεί, αλλά και από εκείνα που μπορεί να υποπτευθεί, ή απλώς να φαντασθεί και που συνθέτουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο η ελληνική κυβέρνηση καλείται να ασκήσει εξωτερική πολιτική: Στο Ιράκ η κατάσταση επιδεινώνεται συνεχώς και το ίδιο γίνεται στο Αφγανιστάν και το Ισραήλ, αλλά και στην περιοχή του Καυκάσου, και στην ανατολική Αφρική, ενώ το καζάνι των Βαλκανίων έχει αρχίσει για άλλη μια φορά να βράζει. Μέσα σε όλα αυτά, σε δυο μήνες ο πρόεδρος των ΗΠΑ Τζορτζ Μπους αναμένεται να επισκεφθεί την Ευρώπη, όχι βεβαίως για να τείνει «χείρα φιλίας», όπως μας διαβεβαίωνε πρόσφατα ο απερχόμενος υπουργός του των Εξωτερικών, Κόλιν Πάουελ, αλλά για να δεσμεύσει τη γηραιά ήπειρο στους σχεδιασμούς του. Σχεδιασμούς, βεβαίως, στους οποίους θα συγκατανεύσουν, εκόντες άκοντες, όλοι οι Ευρωπαίοι.

Η ΘΟΛΟΥΡΑ του νέου χρόνου όμως δεν περιορίζεται μόνο στην εξωτερική πολιτική που καλείται να ασκήσει η ελληνική κυβέρνηση. Καλύπτει και το εσωτερικό της χώρας, όπου η κατάσταση γίνεται όλο και χειρότερη, παραπαίοντας ανάμεσα στην «ήπια προσαρμογή» της κυβέρνησης και τη συναινετική στάση της αξιωματικής αντιπολίτευσης, η οποία ματαίως προσπαθεί να πείσει ότι τηρεί σθεναρή στάση έναντι των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα οι μη προνομιούχοι πολίτες, λες και η ίδια προέρχεται από άλλο πλανήτη και δεν έχει καμία σχέση με το κατάντημα της εθνικής οικονομίας.

ΣΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ αυτά, θα πρέπει να προστεθούν και εκείνα που έχει ανοίξει η κυβέρνηση, στην υποτιθέμενη μάχη της κατά της διαπλοκής και της διαφθοράς όπου μέχρι τώρα το μόνο που έχει καταφέρει είναι να μη γνωρίζει κανείς ποιοι είναι οι διαπλεκόμενοι και ποιοι οι διεφθαρμένοι, ποιοι είναι οι κατήγοροι και ποιοι οι κατηγορούμενοι. Ένα σκηνικό που βολεύει όλους όσους στοχεύουν στο κουκούλωμα με κάθε τρόπο της βρομιάς και τη συγκάλυψη των όποιων ενόχων.

ΠΑΡ' ΟΛΑ ΑΥΤΑ, εμείς, επιστρατεύοντας κάθε υπόλειμμα αισιοδοξίας, ευχόμαστε ολόψυχα το 2005 να είναι ένας καλός χρόνος.

ΚΑΙ ΑΝ ΤΟ 2004
ΗΤΑΝ Ο ΣΕΙΣΜΟΣ...

ΑΣ ΕΑΝΤΙΣΤΟΥΜΕ
ΟΤΙ ΤΟ 2005 ΔΕΝ
ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΤΣΟΥΝΑΜΙ...

Κροκοδιλόπουλος 2004

Παρά τη «μυστική βοή» όλα θα πάνε καλύτερα...

Η ΡΟΗ του χρόνου είναι ασύνορη... Αλλά αυτό δεν εμπόδισε τους γραφιάδες του κόσμου ν' ασχοληθούν και φέτος -κατά τα ειωθότα- με τη χρονιά που έφυγε και, φυσικά, με τη χρονιά που ανατέλλει. Αλήθεια, τι τέξεται το 2005; Αν πιστέψουμε κάποιους δικούς μας τηλεαστέρες, τα πάντα (η κυβερνητική σταθερότητα, η προσωπική μας ευεξία, το μέλλον της χώρας) θα εξαρτηθούν από το αν ο λαοκρατίας Γεώργιος Σουφλιάς, υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, κ.λπ., θα παραμείνει ή όχι στην κυβέρνηση... Πολλά επίσης θα εξαρτηθούν από το αν η εκλογική βάση του ΠΑΣΟΚ θα βοηθήσει (ή δεν θα βοηθήσει) τον Γ.Α. Παπανδρέου στη συγκρότηση της νέας ηγετικής ομάδας του κόμματος. «Φλέγον» ερώτημα: Ποιο θα είναι το νέο Πολιτικό Συμβούλιο του ΠΑΣΟΚ που θ' αντικαταστήσει το καταργηθέν Εκτελεστικό Γραφείο; Δεύτερο, επίσης «φλέγον» ερώτημα: Ποιους βλέπει ο πρώην πρωθυπουργός Κ. Σημίτης, στους ένδεκα αυτούς μήνες που δεν είναι ούτε πρωθυπουργός, ούτε πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ; Υποφέρει, μήπως, από μοναξιά;...

ΘΑ ΠΕΙΤΕ, ίσως: «Αυτή είναι η Ελλάδα (φράση ιδιαίτερα προσφιλής στον Κ. Σημίτη) αυτοί και οι γραφιάδες της»... [Τα πράγματα, βέβαια, δεν είναι απολύτως έτσι, Ελλάδα δεν είναι μόνον οι μηχανισμοί του δικομματισμού, αλλά ένας ολόκληρος κόσμος που μοχθεί, παλεύει και ελπίζει]. Αλλά μήπως οι γραφιάδες της Εσπερίας είναι καλύτεροι; Ο *Εκόνομιστ*, λόγου χάρη, σκέφθηκε ν' αφιερώσει το χριστουγεννιάτικο τεύχος του στο... «Τέλος του κόσμου» («The end of the world»), προφανώς για να μην ξεχνούμε ότι κάποιοι

ευαγγελίζονται ακόμα τη *Δευτέρα Παρουσία*, ενώ άλλοι μάς παραπέμπουν στην Αποκάλυψη του Ιωάννη: «Και σεισμός μέγας εγένετο, και ο ήλιος εγένετο μέλας ως σάκκος τρίχινος, και οι αστέρες του ουρανού έπεσαν εις την γην (...) και ο ουρανός απεχωρίσθη ως βιβλίον ειλισσόμενον, και παν όρος και νήσος εκ των τόπων αυτών εκινήθησαν»...

ΚΑΙ ΤΟ μεν «τέλος του κόσμου» δεν ήλθε, όπως δεν ήλθε η Δευτέρα Παρουσία (πώς θα ερχόταν, άλλωστε, αφού δεν υπήρξε καμιά Πρώτη;...) και, βέβαια, κανένα αστέρι δεν έπεσε στη Γη, αφού ακόμα και οι γαλαξίες-βρέφη, που βρίσκονται πολύ κοντά στο δικό μας σπίτι, θα πρέπει να διανύσουν απόσταση που φθάνει τα τέσσερα δισεκατομμύρια έτη φωτός! Όμως το δημοσίευμα του *Εκόνομιστ* έμελλε να συμπέσει με αυτούς τους βιβλικούς σεισμούς, με αυτό το φοβερό παλιρροϊκό κύμα, που σάρωσε τις ακτές του Ανατολικού Ινδικού Ωκεανού, αφανίζοντας δεκάδες χιλιάδες ανθρώπινες ζωές.

ΣΤΟ «ΔΑΚΤΥΛΙΟ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ»...

ΠΟΣΟΙ οι νεκροί, οι αγνοούμενοι, οι τραυματίες; Κανείς δεν είναι σε θέση να δώσει ακριβείς αριθμούς. Απλώς ορισμένα πρακτορεία (ειδησεογραφικά ή/και ταξιδιωτικά...) καταθέτουν τις δικές τους εκτιμήσεις: Ινδία: 6.600 νεκροί, Ινδονησία: 5.000, Σρι Λάνκα: 11.000 ή 25.000 νεκροί, Ταϊλάνδη: 800(;) νεκροί... Η στήλη αυτή δεν κάνει, βέβαια, ρεπορτάζ. Και έχει επίγνωση ότι οι αριθμοί είναι απλώς ενδεικτικοί. Αλλά δεν είναι δυνατόν ν' ασχολείσαι, λόγου χάρη, με την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή το Κυπριακό ή με τα συμβαίνοντα

στην Αριστερά και, από την άλλη να μη σημειώσεις ότι η Ινδονησία (ένα αρχιπέλαγος 17.000 νησιών) βρίσκεται στο «δακτύλιο της φωτιάς», εκεί, δηλαδή, που οι τεκτονικές πλάκες συναντούν τα ενεργή ηφαίστεια. Ήδη, κάποια από τα νησιά αυτά έχουν σβήσει από τον χάρτη της Ινδονησίας...

ΥΣΤΕΡΑ, πώς ν' αγνοήσεις την ιστορία, τα πάθη, τη φτώχεια (όπου φτωχός κι η μοίρα του...) των ανθρώπων αυτών; Παραμένει γεγονός ότι την Σρι Λάνκα, την πρώην Κεϋλάνη, την ήξεραν και οι δικοί μας *τρισηχίλιετες*, την αποκαλούσαν *Ταπροβάνη*. Όσο για το Κεϋλάνη, μας προέκυψε από τον κεϋλανίτη, συστατικό πολλών πετρωμάτων... Στην Ταϊλάνδη πάλι, με τα άφθονα ποτάμια της, το τοπίο είναι μαγευτικό. Η φύση, ενίοτε, αντιρροπεί τη φτώχεια. Όσο για την παιδική πορνεία (στοιχείο μιας ακατονόμαστης εμπορίας), φυσικά δεν διαφημίζεται από τα τουριστικά φυλλάδια, αλλά οι άθλιοι «ενδιαφερόμενοι» ξέρουν. [Το πλέον τραγικό είναι ότι την παιδική πορνεία, σε ορισμένες περιπτώσεις, προωθούν οι ίδιοι οι γονείς του παιδιού].

«ΕΠΙΚΕΙΜΕΝΑ» ΚΑΙ ΣΟΦΟΙ

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ που αναπηδά, σχεδόν αυτόματα, ύστερα από κάθε σεισμική καταστροφή, είναι ένα: Μπορούν τα «μέλλοντα» να προβλεφθούν; Πριν 105 χρόνια, ο Καβάφης γράφοντας στο «Αιγυπτιακόν Ημερολόγιον» του Α. Δρακόπουλου, δημοσίευε τα *Επικείμενα*, ένα από τα, όχι πολύ γνωστά, ποιήματά του: «*Εκ των μελλόντων τα εγγύς, τα προσερχόμενα / αντιλαμβάνονται οι σοφοί. Η ακοή / αυτών κάποτ' εν ώραις σοβαρών σπουδών / τα-*

ράσσεται. Η μυστική βοή τοις έρχεται πλησιαζόντων γεγονότων. / Και ευλαβώς προσέχουσιν», κ.λπ....

ΣΗΜΕΡΑ, και στην προκειμένη περίπτωση, οι σοφοί λέγονται σεισμολόγοι. Και μπορούν να σου εξηγήσουν, με λεπτομέρειες, το τι ακριβώς συνέβη, το πώς, δηλαδή, την Κυριακή, στη Σουμάτρα, ένα μεγάλο κομμάτι γης, μήκους 300 χιλιομέτρων, υψώθηκε στα 10 μέτρα, το πώς (κατ' ακολουθία) ανυψώθηκε και ο βυθός και δημιουργήθηκαν τα παλιρροϊκά κύματα που έπληξαν τις ακτές, κ.λπ. Η εξήγηση ενός φαινομένου, όμως, δεν αρκεί. Γι' αυτό και το θέμα της ενημέρωσης -όπως τονίζει ο καθηγητής Β. Παπαζάχος- είναι πολύ σοβαρό. Ο ίδιος και οι συνεργάτες του έχουν κάνει μετρήσεις και έχουν κάνει εκτιμήσεις για τον ελληνικό χώρο. Το πρόβλημα, ωστόσο, έγκειται στο κατά πόσο η πολιτεία είναι σε θέση ν' αξιοποιήσει αυτή τη γνώση (των σεισμολόγων) ή αν προτιμά την ευάρεστη εκδοχή: «Όλα βαίνουν καλώς, σεισμοί δεν προβλέπονται»...

Η ΖΩΗ, παρά ταύτα, προχωρεί. Στα Νέα της Δευτέρας διαβάζω: «Ο Γιώργος στα μπουζούκια, έτσι ξαφνικά...», ενώ στην Ελευθεροτυπία της ίδιας μέρας, ο Γ. Βότσης διερωτάται κατά πόσο η «συναίνεση» του δικομματισμού καλύπτει μόνο την εκλογή Παπούλια ή έχει ευρύτερο περιεχόμενο. [Κατά τον Γ.Β., η υποψηφιότητα Ν. Κωνσταντόπουλου θυσιάσθηκε και αυτή -προτού καν δηλωθεί επισήμως- στον «βωμό της πολιτικής συναίνεσης». Ο ίδιος υποστη-

ρίζει ότι οι ηγέτες των δυο κομμάτων εξουσίας θα μπορούσαν να συγκλίνουν σε μια προσπάθεια καταπολέμησης της διαπλοκής και της διαφθοράς, «γιατί δεν πάει άλλο, πιάσαμε πάτο».]

Η «ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ» ΤΟΥ Τ. ΜΙΛΕΡ

ΚΑΙ ΜΕ το Κυπριακό τι γίνεται; Πληροφορίες από τη Λευκωσία επιμένουν ότι ο Τ. Παπαδόπουλος θ' αναλάβει, σύντομα, εκστρατεία στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, προκειμένου: α) «να προωθήσει τις θέσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας» και β) «να προλάβει κινήσεις των Αγγλοαμερικανών για επαναφορά του σχεδίου Κόφι Ανάν, με ελάχιστες αλλαγές». Το πρώτο ερώτημα που τίθεται, βέβαια, είναι ποιες «άλλες (μη ελάχιστες) αλλαγές» προσδοκά η Λευκωσία από τον Κόφι Ανάν ή τους Αμερικανούς. Μιαν απάντηση έσπευσε να δώσει ο απερχόμενος Τομ Μίλερ, πρέσβης, μέχρι χθες, των ΗΠΑ στην Ελλάδα, σε μια συνέντευξη που έδωσε στην Άννη Ποδηματά (Βήμα): Ο αριθμός κλειδί, λοιπόν, δεν είναι το 76% (των Ελληνοκυπρίων, που ψήφισε «Όχι»), αλλά το 27%. Με άλλα λόγια: Αν το 27% από εκείνους που ψήφισαν «όχι», ψηφίσει (σε ένα νέο δημοψήφισμα) «ναι», τότε το αποτέλεσμα θα διαμορφωθεί σε 51% «ναι» και 49% «όχι». Κατ' ακολουθία: «Το πρόβλημα είναι πώς, από τη μια, να παραμείνουμε στις παραμέτρους του σχεδίου Ανάν» (διάβαζε πώς να μην αλλάξει το σχέδιο Ανάν ή ν' αλλάξει ανεπαίσθητα...) «και από την άλλη να φθάσουμε από το 76%

του «όχι», σε λιγότερο από 50%». Και ο νούν νοείτω!

ΑΠΟ ΤΗΝ άλλη, ακούονται λογής «σενάρια φαντασίας», όχι άσχετα, πάντως, με ορισμένους υπαινιγμούς του ίδιου του Ερντογάν. Ένα από αυτά καταγράφει και ο Αλέξης Παπαχελάς: Λευκωσία και Άγκυρα καταλήγουν σε έναν μεγάλο συμβιβασμό, με την παραδοχή πως υπάρχουν δύο κράτη στην Κύπρο, στο πλαίσιο συνομοσπονδίας, με σημαντικά εδαφικά ανταλλάγματα για την ελληνοκυπριακή πλευρά και την υπόσχεση ότι το τουρκοκυπριακό κρατίδιο θα γίνει τμήμα της ΕΕ, όταν θα εκπληρώσει τα απαραίτητα κριτήρια...

ΑΠΕΝΑΝΤΙ στα «σενάρια» αυτά ή την «αριθμητική» του Τομ Μίλερ, υπάρχει η πολύ σαφής συνέντευξη του Δημήτρη Χριστόφια στον Βασίλη Πάικο (Αυγή): «Ο λαός μας διακαώς επιθυμεί τη λύση. Ο διεθνής παράγοντας πρέπει ν' αντιληφθεί ότι (τα ασφυκτικά χρονοδιαγράμματα και οι απειλές επιδιαιτησιών δεν οδηγούν σε θετικά αποτελέσματα». Και η κατάληξη: «Σε έναν κόσμο όπου δίνονται μάχες και για τα αυτονόητα, ποιος μπορεί να είναι βέβαιος για τη συνέπεια της Άγκυρας;»

ΠΑΡΑ ΤΑΥΤΑ, αύριο είναι Πρωτοχρονιά. Και καθώς η ελπίδα συνυφαίνεται με την ανθρώπινη φύση, μπορούμε να τραγουδήσουμε και μεις το πατροπαράδοτο: Αρχιμηνιά κι Αρχιχροινιά, κι Αρχικαλός μας χρόνος!

ANTHNOY

PASOKIES

- Ο Ρουσόπουλος είπε το αυτονόητο για το σχέδιο Ανάν και εθίχθησαν οι χοντρόπετσοι.
- Αυτοί που έκαναν κωλοτούμπες στα Ίμια.
- Που παρέδωσαν στους χασάπηδες της Τουρκίας τον Οτσαλάν.
- Που στήριξαν τη σφαγή και το διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας.
- Που έδωσαν πλοία και τη Σούδα για τον αφανισμό του Ιράκ.
- Οι αμερικανότεροι των Αμερικάνων.
- Τους βλέπει ο κόσμος στο γυαλί και γελά.
- Γι' αυτό βρίσκονται στην αντιπολίτευση.
- Και θα βρίσκονται πολλά χρόνια.
- Για μια οχταετία μίλησε η μαντάμ Μαρία,
- που είναι και από τη φύση της μετριοπαθής!
- Κι από κοντά τα διαπλεκόμενα κανάλια να κάνουν την τρίχα τριχιά.
- Και τα παραμπουκωμένα παπαγαλάκια τους στα κίτρινα ταμπλόιντ να φτιάχνουν σενάρια.
- Είναι που ξεβολεύτηκαν κιόλας.
- Γιατί πρέπει να κάνουν ρεπορτάζ και να τρέχουν πέρα δώθε.
- Πού οι παλιές καλές μέρες που έφταναν στα γραφεία τους μέχρι και τα παραπολιτικά!
- Δεν ψήφισαν τα Πασόκια τις δαπάνες για τις αμυντικές δαπάνες.
- Απολύτως συνεπές και ορθόν.
- Αφού τέθηκε εν αμφιβόλω η χρηστικότητα των μισών των εξοπλισμών;

Σταματά ο νους του ανθρώπου. Το χτύπημα της φύσης, ξαφνικό, σκληρό, αδυσώπητο, ίσα-ίσα για να μας θυμίσει πόσο είμαστε μικροί και ευάλωτοι. Πολλές οι χαμένες ζωές και ο αριθμός τους συνεχώς να μεγαλώνει. Τόσο που το μέτρημα δεν έχει πλέον νόημα. Ποια η διαφορά ανάμεσα στις 30, στις 40, ή στις 60 χιλιάδες και παραπάνω ακόμα νεκρούς; Η εικόνα της καταστροφής, που μας έρχεται με τη βοήθεια των μέσων ενημέρωσης, ασύλληπτη στο μέγεθός της, συγκρινόμενη μόνο με τις εικόνες της Βίβλου που μας έμειναν στη μνήμη από τα σχολικά βιβλία. Κι ο αβάσταχτος πόνος των ζωντανών μπερδεύεται με το φόβο για την ανεξέλεγκτη απειλή.

Για μας όμως, που βρισκόμαστε στην ασφάλεια της απόστασης από τον τόπο της τραγωδίας, πέρα από το δέος και τον όποιο προβληματισμό, υπάρχει και η πίκρα της διαπίστωσης ότι, ακόμα και σε μια φυσική καταστροφή τέτοιου μεγέθους, τα θύματα χωρίζονται σε κατηγορίες. Στους πλούσιους και τους φτωχούς, σ' εκείνους

ΤΣΟΥΝΑΜΙ

-τους λίγους- που έχουν πίσω τους κάποιους να σκεφθούν, να ενεργήσουν, να κάνουν ό,τι μπορούν για να τους συμπαρασταθούν και να τους βοηθήσουν με όλα τα μέσα, και σ' εκείνους

-τους περισσότερους- που αφήνονται έρμαιοι στην έτσι κι αλλιώς ανύπαρκτη μοίρα τους.

Αν ο σεισμός και το παλιρροϊκό κύμα είχαν σημειωθεί στον Ειρηνικό Ωκεανό, τα θύματα θα ήταν λιγότερα, σύμφωνα με δημοσιεύματα που εξηγούν ότι, σ' εκείνη την πλευρά του κόσμου υπάρχουν συστήματα,

των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας, ικανά να προβλέψουν και να ειδοποιήσουν κατάλληλα τις ευαίσθητες περιοχές για τον επικείμενο κίνδυνο. Και η ειρωνεία: Αμερικανοί επιστήμονες αντιλήφθηκαν τι επρόκειτο να συμβεί, αλλά δεν γνώριζαν, λένε, ποιον έπρεπε να ειδοποιήσουν για την επερχόμενη καταστροφή. Τέτοια αλαζονεία και υποκρισία από τους μεγάλους που, κατά τα άλλα, θέλουν να ελέγχουν τις τύχες του πλανήτη!

Τ.Κ.Δ.

ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Το κακό άρχισε παλιά, πολύ παλιά: Με εκείνο το ανεκδιήγητο λαλιωτο-κωστοπουλικό «η ζωή είναι μαγικά». Μαγικά βεβαίως ήταν όλη η πασοκική συμπεριφορά, όπως αποδείχθηκε στο διάστημα που ακολούθησε.

Πρόσφατα πάλι ο πρωθυπουργός αναφέρθηκε σε «πέντε νταβατζήδες». Πήρε την άκρη στο γαϊτανάκι ο Γιωργάκης που μίλησε για φάπες και σφαλιάρες. (Στο μεταξύ έμαθε και την παροιμία για το Μανωλιό που άλλαξε τα φορούμενα). Τώρα πάλι εξεφώνησε προς την κυβέρνηση: «πετύχατε μαρούφες».

Επειδή φοβούμαστε ότι οι διάφοροι «μάγκες» της πολιτικής μας εξαντλούν μάλλον τα διάφορα αυτά ιδιόλεκτα τους συνιστούμε να προμηθευτούν τα Καλιαρντά του μακαρίτη Ηλία Πετρόπουλου. Θα βρουν πολλά και πρωτότυπα και σπάνια εκφερόμενα. Αν ενδιαφέρονται, μπορούμε να διαμεσολαβήσουμε στην προμήθεια του βιβλίου και μάλιστα με κυμαινόμενη έκπτωση από 9,5 έως 10,5%. Σπεύσατε.

Χ.Κ.

του Γεωργιάλη

ΠΑΝΙΚΟΣ ΕΙΝΑΙ...

Πανικός είναι όταν εκδηλώνεις τη δυσαρέσκειά σου γιατί έχασες τα ταξιδιωτικά έγγραφα και τα λεφτά σου, τη στιγμή που έχουν χαθεί 40 ή 65 χιλιάδες ζωές.

Πανικός είναι όταν μεταδίδεται η είδηση μικρών τραυματισμών και εξιτηρίου από το νοσοκομείο, τη στιγμή που έχουν χαθεί 40 ή 65 χιλιάδες ζωές.

Πανικός είναι όταν τριμελές υπουργικό κλιμάκιο μεταβαίνει στο Ελ. Βενιζέλος να υποδεχθεί τους άτυχους τουρίστες από τα νησιά Πουκέ, τη στιγμή που έχουν χαθεί 40 ή 65 χιλιάδες ζωές.

Πανικός είναι όταν επαναλαμβάνεις ότι η Ελλάδα είναι η πρώτη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έστειλε αεροπλάνο στη Σρι Λάνκα, τη στιγμή που έχουν χαθεί 40 ή 65 χιλιάδες ζωές.

Αλήθεια αυτό είναι μόνο πανικός;

M.K.

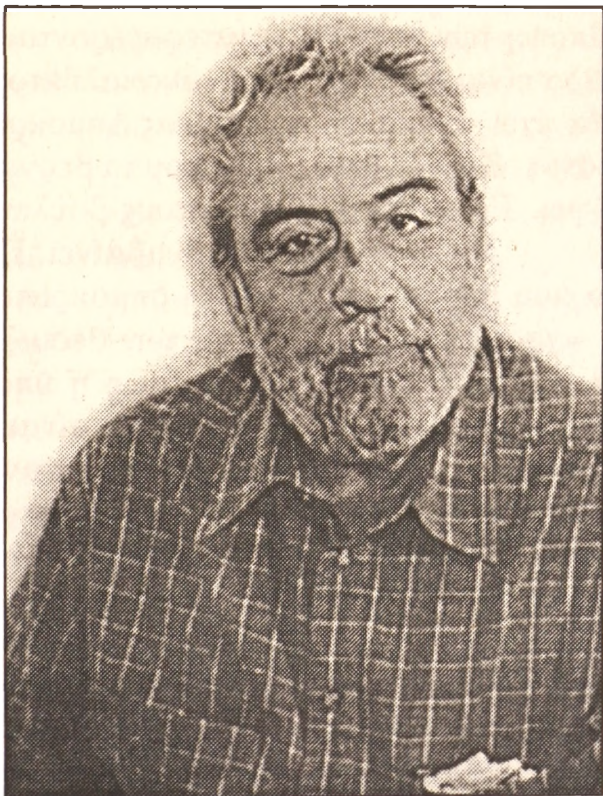
PASOKIES

- Αυτή είναι δομική αντιπολίτευση.
- Τι λέει επ' αυτού και η νεοεκλεγείσα λέκτωρ των κοινωνικών κινημάτων θυγατέρα Σημίτη;
- Ξανά στο Πάντειο εισαγγελέας για τους πράσινους αστέρες.
- Μήπως θα πρέπει να εγκατασταθεί μόνιμα;
- Αλλά γιατί αυτή η μονομανία με το Πάντειο. Λογαριασμούς Ερευνών (μεγάλο φαγοπότι) έχουν όλα τα ιδρύματα.
- Δεν κάνετε καμία περατζάδα;
- Γιατί δεν αρκούν οι εξωτερικοί λογιστές (που ενίοτε τα πιάνουν).
- Στην οπισθοφυλακή της ομάδας του ΠΑΣΟΚ εμφάνισε το Συγκρότημα τον Ευθυμίου και πουθενά τη Συλβάνα.
- Βρε αγάπες για την Αννούλα και τη Μαριώ...
- Αλήθεια, για τον 44χρονο υπεύθυνο Τύπου της ΓΣΕΕ που συνελήφθη για πορνεία μέσω του διαδικτύου τι λέει ο δρ. Πολυζογόπουλος;
- Κύριε δυνάμει πρύτανη, μια τοσοδούλα δήλωση!
- Για καλοί λογιστές δεν πλασάρωνταν οι εκουγχρονιστές;
- 143 εκατομμύρια ευρώ σπατάλησαν για τη Βενιζέλια Πολιτιστική Ολυμπιάδα.
- Πόσα εισέπραξαν;
- Μόλις 3 εκατομμυριάκια.

ΤΑΣΟΣ Φ. ΧΡΙΣΤΙΔΗΣ (1946-2004)

Στις 27 Δεκεμβρίου 2004 άφησε την τελευταία του πνοή στη Θεσσαλονίκη ο καθηγητής της Γλωσσολογίας Τάσος Χριστίδης (Α.Φ. Χριστίδης). Είχε ολοκληρώσει τις σπουδές του στο Αρχαιολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. και κατόπιν, παρά τις αρχικές βλέψεις των καθηγητών του Ανδρόνικου, Μπακολάκη και Πλάτωνα να συνεχίσει με ειδίκευση την προϊστορία στο Κέμπριτζ της Αγγλίας, αυτός συνέχισε με γλωσσολογία. Υπήρξε μαθητής, μεταξύ άλλων, του Τσάντγουϊκ -που σημαίνει ότι έμαθε από πρώτο χέρι όχι μόνο τα της Γραμμικής Β αλλά και τα της ελληνικής διαλεκτολογίας- και του Τσόμσκι -που σημαίνει ότι μυήθηκε στα της μετασηματιστικής γραμματικής και της θεωρητικής γλωσσολογίας. Αυτοί ήταν και οι κατοπινοί πόλοι της έρευνας και του συγγραφικού του έργου αφότου γύρισε στην Ελλάδα και ξεκίνησε μία εντυπωσιακή καριέρα στο πλαίσιο

του Τομέα της Γλωσσολογίας του Α.Π.Θ.: Βασικός οργανωτής συνεδρίων με θεματικές βασισμένες κυρίως σε ό,τι

αναφέραμε αλλά και σε άλλες, π.χ. στον μαγικό και προφητικό λόγο. Βασικός μέτοχος στην οργάνωση και τις δραστηριότητες του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας. Αγαπητός πανεπιστημιακός δάσκαλος. Δυναμικός συζητητής και αρθρογράφος για θέματα της

ελληνικής γλώσσας. Εκδότης του συλλογικού έργου για την ελληνική γλώσσα, τόμου σταθμού για τα ελληνικά γράμματα που μεταφράστηκε σχεδόν στα αγγλικά και θα κυκλοφορήσει σύντομα. Μελετητής του μεγαλύτερου μέρους των χρησικών ελασμάτων από το μαντείο της Δωδώνης, έργο μνημειώδες το οποίο είναι σχεδόν έτοιμο να κατατεθεί για δημοσίευση στην Αρχαιολογική Εταιρεία. Τέλος, βαθύς γνώστης των σύγχρονων θεωρητικών αναζητήσεων στις ανθρωπιστικές επιστήμες και τη φιλοσοφία, των εφαρμογών τους στη γλωσσολογία και το αντίστροφο. Ως δείγμα γραφής για το τελευταίο θα πρότεινα το βιβλίο του *Όψεις της γλώσσας*, εκδ. Νήσος, 2002.

Ο Τάσος Χριστίδης προσέγγιζε τους ανθρώπους, τη ζωή, την επιστήμη και την τέχνη -ιδιαίτερα την ποίηση- με ευαισθησία, ευφυΐα, μεθοδικότητα, αγάπη και ιδεολογική συνέπεια.

Τάκης Γραμμένος

ΓΕΝΝΑΙΟΔΩΡΙΑ...

Οι κάτοικοι της Φαλούτζα, στο Ιράκ, άρχισαν να επιστρέφουν στις εστίες τους, από τις οποίες είχαν φύγει κακήν κακώς εδώ και λίγο καιρό εξαιτίας των φονικών συγκρούσεων των δυνάμεων κατοχής με τους αντάρτες που είχαν οχυρωθεί στην πόλη.

Την άδεια της επιστροφής έδωσαν οι αμερικανικές στρατιωτικές αρχές, οι οποίες μάλιστα ανακοίνωσαν ότι θα δώσουν σε κάθε οικογένεια από... 100 δολάρια (περίπου 70 ευρώ), σαν αποζημίωση για την ταλαιπωρία που υπέστησαν. Τέτοια γενναιοδωρία!

Και τα παιδιά, οι γυναίκες και οι άνδρες που σκοτώθηκαν; Κι εκείνοι που τραυματίστηκαν; Τα δάκρυα και ο φόβος, ο πανικός και το τρεχαλητό στην έρημο για να ξεφύγουν από τα έξυπνα όπλα; Αυτά δεν μετράνε, θα μας πούνε - η ευαισθησία έχει και όρια! Στο κάτω κάτω για τη δημοκρατία και την ελευθερία, τη δική τους, γίνονται όλα αυτά. Ας μην είναι αγάριστοι!

Τ.Κ.Δ.

ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ ΝΤΑΒΑΤΖΗΔΕΣ

Ο φίλος Οδυσσέας Χατζόπουλος έδειξε πάλι ότι ξέρει ν' αφουγκράζεται τον παλμό των γεγονότων και να δρα αστραπιαία. Έτσι, μέσα στη χρονιά που πέρασε κυκλοφόρησε δύο βιβλία-φωτιά τα οποία καλύπτουν και αποκαλύπτουν με διεισδυτικό τρόπο τα τρέχοντα πολιτικά γεγονότα. Το πρώτο βιβλίο βγήκε την περασμένη άνοιξη και έχει τίτλο: *Κύπρος - 50 χρόνια Σχέδια επί Σχεδίων*, με επιμέλεια Χρήστου Η. Χαλαζιά.

Σε πρόλογό του με ημερομηνία 26 Απριλίου ο εκδότης σημειώνει: «Η έκδοση αυτή σκοπό έχει να θυμίσει σε όσους τυχόν το λησμονούν ότι οι Έλληνες είμαστε και καταδικασμένοι να ζούμε για πάντα κάτω από τη βαριά σκιά της ιστορίας μας... Να μην ενταφιάσουμε την Κύπρο είναι χρέος στον ελληνικό εαυτό μας...». Το βιβλίο, σε σχήμα μαύρου φέρετρου περιλαμβάνει όλα τα σχέδια τα σχετικά με τη λύση του Κυπριακού από την πρόταση Μακμίλλαν ως τις συμφωνίες της Ζυρίχης, τα σχέδια

Άτσεσον, Κίσιγγκερ-Μπίτσιου, τις προτάσεις Γκάλι και βέβαια το πολυθρύλητο σχέδιο Ανάν, διαρκώς επίκαιρο και μετά την καταψήφισή του. Πρόκειται για ένα πόνημα με εξαιρετικά στοιχεία και αποκαλυπτικές λεπτομέρειες χρήσιμες τόσο για τη γνώση του παρελθόντος όσο και για τη διάγνωση του μέλλοντος. Τα αντανάκλαστα του Οδυσσέα εν προκειμένω κρίνονται άριστα.

Πριν ένα μήνα ο Χατζόπουλος, ως συγγραφέας πλέον, εκδίδει στον «Κάκτο» το βιβλίο *Οι Νταβατζήδες*, στο οποίο συγκεντρώνεται όλη η σχετική φιλολογία και παραφιλολογία σχετικά με το... δόγμα Μπαϊρακτάρη αλλά και με τις δεσμεύσεις του Καραμανλή εναντίον της διαπλοκής. Άρθρα, σχόλια, πρωτοσέλιδα, πλούσιο όσο κι αντιτιθέμενο οπτικό υλικό συγκροτούν ένα βιβλίο που έχει τη φρεσκάδα του ρεπορτάζ και το άρωμα μιας ψυχής που ελπίζει, ακόμη, σε μια καλύτερη Ελλάδα και αγωνίζεται γι' αυτό.

Τζιμ Μπούκης

ΠΟΥ ΤΟΝ ΘΥΜΗΘΗΚΕ;

Τον είδαμε, αρκούντως συγκινημένο, να κάνει δηλώσεις στα κανάλια έξω από το... σπίτι του και διαβάσαμε σε εφημερίδες τον λόγο και τον αντίλογο για την επίσκεψή του στον πρόεδρο της Δημοκρατίας - παρά το γεγονός ότι οι πολίτες στην συντριπτική πλειονότητά τους τον έχουν ξεγραμμένο, τα μέσα ενημέρωσης σπεύδουν να παρακολουθήσουν κάθε κίνησή του και να καταγράψουν κάθε δήλωσή του. Εμάς όμως μας μένει η απορία.

Βεβαίως κανείς δεν αμφισβητεί την στάση που τήρησε και τον ρόλο που διαδραμάτισε τα τελευταία δέκα χρόνια από τη θέση του πρώτου πολίτη της χώρας ο Κωστής Στεφανόπουλος. Ωστόσο εξακολουθούμε να μην αντιλαμβανόμαστε τη σκοπιμότητα της απόφασής του να προσκαλέσει τον τέως -διότι περί αυτού πρόκειται- και να επιτρέψει έτσι το ξύσιμο παλιών πληγών, σε μια περίοδο μάλιστα που δοκιμαζόμαστε ως λαός στην πολιτική και κοινωνική μας ζωή.

Τ.Κ.Δ.

ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ

Ωραία λέξη η συναίνεση. Είναι και στη μόδα! Οι του ΠΑΣΟΚ όμως έσπευσαν να προειδοποιήσουν τους γαλάζιους αντιπάλους τους ότι η συναίνεση έχει ημερομηνία λήξης και να μην πολυενθουσιάζονται με το κλίμα των τελευταίων ημερών. Ακολουθεί μετά το συνέδριο του ΠΑΣΟΚ η κήρυξη του 3ου αντάρτικου για την ανάκτηση της εξουσίας!

Σως

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΥΖΙΝΑ

Η αποφασιστική στάση του νέου προέδρου του ΣΥΝ Αλέκου Αλαβάνου, στο γκρέμισμα των γεφυρών που για κάποιους συνέδεε την Κουμουνδούρου με τη Χαρ. Τρικούπη χαιρετίστηκε με ανακούφιση από την πλειοψηφία των μελών του κόμματος που συμμετείχαν στο 4ο Συνέδριο, παρόντος μάλιστα του Γ. Παπανδρέου. Κατόπιν αυτού, η άλλη πλευρά... βράζει στο ζουμί της, οπότε τα περί «χυλού και γιαουρτιού» της Βάσως Παπανδρέου, στην *Ελευθεροτυπία* της Κυριακής, παραπέμπουν απλώς σε... μαγειρέματα, γνωστά μεν στην πολιτική, αλλά που ελπίζουμε αυτή τη φορά να μη βρουν απήχηση και να αφήσουν αδιάφορα τα στελέχη του ΣΥΝ, που μέχρι πρόσφατα ακόμα ήταν έτοιμα, τάχα για την ισχυροποίηση της Αριστεράς, να ρίξουν νερό στο κρασί τους. Μόνο που το φαγητό που ορέγονταν τσίκνισε τελικά και έτσι έμειναν με τη γλύκα...

Τ.Κ.Δ.

του Δημήτρη Πετσέτιδη

Είναι η Ευρώπη έτοιμη να δεχτεί την Τουρκία;

Το κείμενο συμπερασμάτων που υιοθετήθηκε από τους Ευρωπαίους σε ό,τι αφορά το θέμα της Τουρκίας, το οποίο μονοπώλησε σχεδόν τη σύνοδο κορυφής της 17ης Δεκεμβρίου στις Βρυξέλλες, ήταν ένα ισορροπημένο κείμενο που απλώς ικανοποιούσε όλες τις πλευρές. Έτσι όλοι, ιδιαίτερα οι πρωταγωνιστές της μαραθώνιας διαπραγματεύσεως που προηγήθηκε, μπόρεσαν να μεταφέρουν ο καθένας πίσω στην πατρίδα του την αίσθηση ότι κάτι είχε πετύχει. Αυτά που επιτεύχθηκαν όμως από τους ευρωπαίους ηγέτες δεν δίνουν απαντήσεις σε κάποια καίρια ερωτήματα που απασχολούν την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη και συνδέονται άμεσα με το παρόν και το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κορυφαίο γεγονός της συνόδου κορυφής της 17ης Δεκεμβρίου ήταν βεβαίως η συμφωνία των ευρωπαίων ηγετών να δώσουν τελικά στην Τουρκία την πολυπόθητη ημερομηνία για την έναρξη των ενταξιακών της διαπραγματεύσεων, η οποία επίσημα τοποθετείται στις 3 Οκτωβρίου του 2005, ανεπίσημα όμως αναμένεται οι διαπραγματεύσεις να

ξεκινήσουν γύρω στον Φεβρουάριο του 2006. Με βάση αυτό το αποτέλεσμα λοιπόν, για το οποίο χρειάστηκαν συνεχείς, σκληρές και σε κάποιο βαθμό ανεπίτρεπτες διαπραγματεύσεις περίπου 48 ωρών, ο πρωθυπουργός Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν είχε την ευχέρεια να επιστρέψει στην Άγκυρα με μια νίκη. Μια νίκη μάλιστα για την οποία μπορεί να επαίρεται ότι δεν χρειάστηκε να κάνει

καμία ουσιαστική υποχώρηση, ούτε έναντι της Ελλάδας ούτε, κυρίως, έναντι της Κύπρου.

Η μόνη υποχώρηση του Ερντογάν έναντι της Κύπρου ήταν η προφορική δέσμευση ότι μέχρι τον ερχόμενο Οκτώβριο η τουρκική κυβέρνηση θα υπογράψει το πρωτόκολλο για την τελωνειακή ένωση με τις 10 νέες χώρες-μέλη της Ένωσης, περιλαμβανομένης άρα και της Κύπρου, πράγμα που μεταφράζεται σε μια ανεπίσημη αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Επίσης, αναφορικά με τα ελληνοτουρκικά προβλήματα, κάποιοι όροι περιελήφθησαν στο κείμενο συμπερασμάτων, χωρίς όμως συγκεκριμένα χρονικά περιθώρια για την επίλυσή τους, η οποία τίθεται εκ νέου σε διμερές επίπεδο, χωρίς καμία ουσιαστική δέσμευση για οποιαδήποτε άμεση συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης σ' αυτήν.

Και τα δύο αυτά σημεία προσέφεραν τη δυνατότητα τόσο στον πρόεδρο Τάσσο Παπαδόπουλο να εκφράσει την έστω και συγκρατημένη ικανοποίησή του, όσο και στην κυβέρνηση Καραμανλή να επιχαιρεί ότι πέτυχε όλους τους στόχους που είχε θέσει στο πλαίσιο της συνόδου κορυφής. Μένει όμως να δούμε με ποιο τρόπο τα σημεία αυτά θα λειτουργήσουν στο μέλλον και κυρίως πώς και πότε θα καταστεί δυνατή μια θετική προσέγγιση με στόχο την επίλυσή τους, αν υπάρξει βεβαίως τέτοια προσέγγιση, καθώς τα πρώτα κιόλας σημάδια από την πλευρά της Άγκυρας δεν επιτρέπουν μεγάλη αισιοδοξία.

Ακριβώς όμως το γεγονός και μόνο της κορυφαίας θέσης που δόθηκε κυρίως στο Κυπριακό, αλλά και στα ελληνοτουρκικά, κατά τη σύνοδο κορυφής, ανεξάρτητα από την τύχη που τους επιφυλάχθηκε στο τελικό κείμενο που υιοθετήθηκε, δίνει μια άλλη διάσταση στο

δράμα που εκτυλίχθηκε στις Βρυξέλλες. Ένα δράμα, πίσω από το οποίο κρύβονται επιμελίστατα οι πραγματικές και επί της ουσίας ισορροπίες που είχαν κατά νου να τηρήσουν με κάθε τρόπο οι αρχηγοί των κρατών που αποτελούν τον «σκληρό» –και θεωρούμενο ως ηγετικό– πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο κείμενο συμπερασμάτων που συνέταξε η προεδρία της Ένωσης δεν αναφέρεται πουθενά το προφανές συμπέρασμα, που επανειλημμένα έχουν τονίσει αξιωματούχοι της Ένωσης σε επισκέψεις τους στην Άγκυρα, ότι η Τουρκία, παρά τα σημαντικά βήματα που έχει πραγματοποιήσει, εξακολουθεί να βρίσκεται αντικειμενικά πολύ μακριά ακόμα από το να είναι έτοιμη για μια έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Το ίδιο όμως δεν αναφέρεται και η επίσης σημαντική διαπίστωση –την οποία κανένας μεν δεν ομολογεί, αλλά όλοι αντιλαμβάνονται– ότι δηλαδή και η Ευρωπαϊκή Ένωση με τη σειρά της κάθε άλλο παρά έτοιμη είναι να δεχτεί στους κόλπους της ως πλήρες μέλος την Τουρκία.

Από τις διαπραγματεύσεις που διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια της συνόδου κορυφής για την ημερομηνία προς την Τουρκία έγινε φανερό ότι ιδιαίτερα το θέμα της αναγνώρισης της Κυπριακής Δημοκρατίας έπρεπε να τεθεί στο τραπέζι, πρώτον διότι αφορούσε σε μια καταστατική προϋπόθεση την οποία δεν μπορούσε να αγνοεί η Άγκυρα, δεύτερον διότι είχε καλλιεργηθεί σκόπιμα η εκτίμηση ενός ενδεχόμενου βέτο από τον –«σκληρό» και «απρόβλεπτο», κατά τη γνώμη ορισμένων– πρόεδρο Παπαδόπουλο, τρίτον διότι αυτό θέλει η αρχή της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης.

Ταυτόχρονα όμως έγινε επίσης φανερό ότι το Κυπριακό αποτέλεσε και ένα πολύ βολικό άλλοθι για τους περισσότερους ευρωπαίους ηγέτες, οι οποίοι, αν και ήθελαν, δεν μπορούσαν να πουν από την αρχή ένα ξεκάθαρο «όχι» στην τουρκική ένταξη. Ένα «όχι», η επιθυμία για το οποίο δικαιολογεί και τους βαρείς όσο και πρωτόγνωρους –στη μέ-

χρι τώρα πρακτική της Ένωσης– όρους που τέθηκαν στην Άγκυρα αναφορικά με τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί στις ενταξιακές της διαπραγματεύσεις.

Με την τακτική αυτή, οι παραπάνω ηγέτες, με την αναγκαστική σύμφωνη γνώμη και των υπολοίπων, πίστεψαν ότι θα μπορέσουν να ελαφρύνουν το βάρος ενός ζητήματος στο οποίο έχει αυτοπαγιδευτεί η Ένωση εδώ και 40 χρόνια, να ξεπεράσουν τις αφόρητες πιέσεις της Ουάσιγκτον και των ευρωπαίων συμμάχων της που επιμένουν στην τουρκική ένταξη, να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις του μεγάλου επιχειρηματικού και βιομηχανικού κεφαλαίου της γηραιάς ηπείρου, που βλέπει την Τουρκία σαν ένα νέο «Ελντοράντο», και τέλος να διασκεδάσουν τους φόβους και τις αρνητικές αντιδράσεις μεγάλης μερίδας της κοινής γνώμης των χωρών τους.

Ωστόσο τα ερωτήματα γύρω από την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας παραμένουν. Ερωτήματα που συνδέονται άμεσα με την παραπέρα πορεία, τη φυσιογνωμία, τη δομή και το ρόλο που καλείται να διαδραματίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση στο μέλλον που διαγράφει η επιβαλλόμενη παγκοσμιοποίηση, κάτω από την διαρκώς αυξανόμενη αμερικανική κυριαρχία.

Ένα από τα βασικά ερωτήματα είναι αυτό που επανειλημμένα έχει διατυπώσει ο πρώην πρόεδρος της Γαλλίας Ζισκάρ ντ' Εστέν, ακολουθούμενος και από άλλες σημαντικές προσωπικότητες της Ευρώπης: μέχρι πού εκτείνονται, δηλαδή, τα σύνορα της Ευρώπης; Και άρα, η Τουρκία είναι γεωγραφικά ένα ευρωπαϊκό ή ασιατικό κράτος;

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ

Ένα επιχείρημα, που χρησιμοποιείται και σαν έμμεση απάντηση στο ερώτημα, είναι ότι η ένταξη της Τουρκίας συμφέρει την Ευρώπη, η οποία επεκτείνει έτσι τα σύνορά της και έρχεται πλησιέστερα στον ισλαμικό κόσμο και στις άλλες ασιατικές χώρες, οπότε –χρησιμοποιώντας την Τουρκία σαν «μαξιλάρι»– θα μπορεί να ελέγχει καλύτερα την κατάσταση στην περιοχή αυτή του κόσμου και παράλληλα να

επεκτείνει περισσότερο τις οικονομικές δραστηριότητές της (η άποψη ότι μπορεί η Ευρώπη να παίξει και το ρόλο του κοινωνικού και πολιτιστικού αναμορφωτή των χωρών αυτών, περιλαμβανομένης και της Τουρκίας, στις κρατούσες σήμερα συνθήκες είναι μάλλον μια ευχή χωρίς περιεχόμενο).

ΠΟΙΑ ΕΥΡΩΠΗ;

Ένα δεύτερο ερώτημα όμως είναι το είδος της Ένωσης που επιθυμούν οι Ευρωπαίοι για την ήπειρό τους. Είναι γνωστό ότι εδώ και χρόνια αναπτύσσεται η θεωρία που θέλει την Ευρωπαϊκή Ένωση περισσότερο σαν μια οικονομική οντότητα, παρά σαν πολιτική, μια άποψη που εξυπηρετεί απόλυτα την Ουάσιγκτον και, κατ' επέκταση, τις χώρες δορυφόρους της, που προσπαθούν με κάθε τρόπο να οδηγήσουν τα πράγματα σε μια τέτοια κατάληξη. Δεν είναι τυχαίο ότι μεταξύ των ιδεών που έχουν αναπτυχθεί κατά καιρούς, αναφορικά με το μέλλον της Ένωσης, περιλαμβάνονται και εκείνες που θέλουν ενσωμάτωση χωρών της Μέσης Ανατολής ή της βόρειας Αφρικής.

Ένα τρίτο ερώτημα τέλος, πάντα σε σχέση και με την Τουρκία, είναι μέχρι πότε η προοπτική της ένταξης στην Ένωση θα εξακολουθεί να χρησιμοποιείται –τόσο από ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες όσο, κυρίως, από τις ΗΠΑ– για την επίτευξη πολιτικών στόχων, ακόμα και σε περιπτώσεις που, αν το αποτέλεσμα δεν είναι αντίθετο με τα συμφέροντά της, το όφελος για την ίδια είναι σχεδόν ανύπαρκτο.

Είναι πάντως γεγονός ότι η ένταξη της Τουρκίας, εφόσον συντελεσθεί, προβληματίζει πολλούς, καθώς θα ανοίξει μια νέα περίοδο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στην οποία, εκτός των άλλων, θα κυριαρχεί ο φόβος μιας πορείας που θα την απομακρύνει όλο και περισσότερο από την αρχική ιδέα του «κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού», θέτοντας υπό άμεση αμφισβήτηση όλες σχεδόν τις αρχές πάνω στις οποίες στηρίχθηκε το όραμα μιας πραγματικά ενωμένης Ευρώπης.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΟΣ

Δυόμιση θλιβερές σκέψεις ενός Κυπρίου για την Κύπρο

του Κώστα Γεννάρη

Αυτό που ανέδειξε το τελικό και επίσημο κείμενο των συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Βρυξελλών, δεν είναι, κατά την άποψή μου, η υποχρέωση και δέσμευση της Τουρκίας να υπογράψει την επέκταση της συμφωνίας τελωνιακής της ένωσης με την ΕΕ ώστε να καλυφθούν και οι δέκα νέες χώρες-μέλη, συνεπώς και η Κυπριακή Δημοκρατία. Αυτό είναι που όλοι αποκαλούν αυτονόητο, υπονοώντας ότι είναι και αναπόφευκτο. Στις Βρυξέλλες αναδείχθηκε –και πάλιν– το αγύριστο μυαλό του τουρκικού πολιτικού κατεστημένου. Θέλει να ενταχθεί στην ΕΕ από τη μια, γιατί θεωρεί ότι είναι δικαίωμα που κέρδισε, και από την άλλη αρνείται να προσαρμόσει τη συμπεριφορά της στις ανάγκες αυτής της στρατηγικής επιλογής. Αποδέχεται να σύρεται –«έως τις 3 Οκτωβρίου να υπογράψει το πρωτόκολλο επέκτασης της τελωνιακής ένωσης»– σε δεσμεύσεις που δεν γουστάρει, αλλά την ίδια στιγμή επαναλαμβάνει παγιωμένες και αναχρονιστικές τοποθετήσεις για το Κυπριακό που την φέρνουν και πάλι στην αντίθεση με τις υποχρεώσεις της ως υποψήφιας για έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων χώρας.

Αυτό που χαρακτηρίζει την απόφαση των Βρυξελλών είναι ουσιαστικά η αναβολή τοποθέτησης της Τουρκίας έναντι της ανάγκης να ανοίξει επιτέλους το δρόμο της λύσης του Κυπριακού, με αλλαγή νοοτροπίας και προσέγγισης. Η νοοτροπία και η προσέγγιση της υποψήφιας Τουρκίας παραμένει ίδια με τη νοοτροπία και την προσέγγιση της Τουρκίας κατακτητή, της Τουρκίας των στρατηγών και του νεοσουλτανικού κατεστημένου. Και συνεπώς, το ερώτημα που προκύπτει από τα συμπεράσματα των Βρυξελλών είναι: τι θα αλλάξει έως τις 3 Οκτωβρίου, ώστε να

υπάρχει βάσιμη ελπίδα ότι τότε θα ανταποκριθεί στις αυτονόητες υποχρεώσεις της;

Το βέβαιον είναι ότι η Τουρκία κέρδισε χρόνο με την απόφαση των Βρυξελλών. Χρόνο τον οποίο θα θελήσει να αξιοποιήσει για να επιφέρει το είδος της λύσης που θέλει στο Κυπριακό, ώστε τον Οκτώβριο να μην χρειαστεί να υπογράψει οποιοδήποτε χαρτί στο οποίο θα αναφέρεται και η Κυπριακή Δημοκρατία. Κάτι τέτοιο δεν μπορεί να αντέξει το πολιτικοστρατιωτικό κατεστημένο. Και δεν μπορεί να το συγχωρέσει ούτε και στον «ήρωα» Ερντογάν.

Η ιδέα ελκύει και όσους στην Αθήνα είδαν το σχέδιο Ανάν όχι ως ένα σχέδιο με θετικά και αρνητικά στοιχεία το οποίο θα μπορούσε να τύχει ουσιαστικής διαπραγμάτευσης για να καταστεί αμοιβαία αποδεκτό, αλλά ως τη συνταγή απαλλαγής από τον «πονοκέφαλο» του Κυπριακού.

Λύση όμως στο Κυπριακό υπό αυτές τις συνθήκες σημαίνει παραμερισμό της στρατηγικής που ορισμένοι κύκλοι υιοθετούν και προωθούν, με κεντρικό στόχο την οχύρωση της Κυπριακής Δη-

μοκρατίας με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, ώστε η λύση να συνεπάγεται μόνο επανένταξη των Τουρκοκυπρίων στην Κυπριακή Δημοκρατία. Πράγμα βεβαίως που σημαίνει επιστροφή στις συνθήκες της Ζυρίχης και ακύρωση της πολιτικής της Τουρκίας των τελευταίων 50 χρόνων. Κάτι που η Άγκυρα δεν αποδέχεται με τίποτα και που δεν εμπνέει όσους από τη διεθνή κοινότητα θα στηρίξουν μια προσπάθεια λύσης του Κυπριακού έως τον Οκτώβριο. Και βεβαίως ουδώς εμπνέει στην Αθήνα. Μακάρι, πάντως, κάτι τέτοιο να ήταν εφικτό.

Συνεπώς δύο είναι οι πιθανές εξελίξεις τον Οκτώβριο. Είτε να υπάρξει λύση στο Κυπριακό, στη βάση του σχεδίου Ανάν. Ή να μεθοδευτεί ώστε η εκκρεμότητα που προέκυψε από τα συμπεράσματα των Βρυξελλών να παραταθεί και μετά τις 3 Οκτωβρίου. Και τότε διερωτάται κανείς ποιο θα είναι το νέο χρονικό όριο: το τέλος της διαπραγματευτικής διαδικασίας, σε 10, 15, 20 χρόνια; Και με ανοικτή ακόμα και τότε την κατάληξη; Η οποία όμως θα έχει κιόλας καθοριστεί από την ίδια τη ζωή και την έλευση του αδυσώπητου χρόνου;

Να είσαι Ευρωπαίος στην Κωνσταντινούπολη

του Ντέιβιντ Τονγκ

Η 17η Δεκεμβρίου ήταν μια καλή βραδιά στην Κωνσταντινούπολη. Για μια ομάδα νεαρών τραπεζιτών και επιχειρηματιών που έκαναν πάρτι στο δάσος ακριβώς πάνω από το Ταραμπγιά –πρώην Θεραπιά– υπήρχε μια επωδός: «Είμαστε τώρα Ευρωπαίοι». Το επόμενο βράδυ, ένας από τους πλέον γνωστούς ζωγράφους, που γιόρτασε τα γενέθλιά του με τη συνοδεία κλασικής τουρκικής μουσικής, είχε στολίσει το παράθυρό του με τα κεφαλαία γράμματα Α και Β –αρχικά του *Angrupa Birliđi*, ή αλλιώς Ευρωπαϊκή Ένωση– φτιαγμένα από ασήμι.

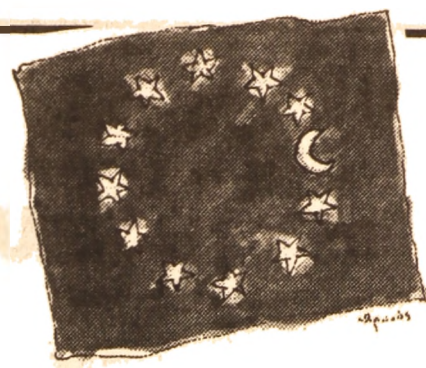
Το όνειρο βρίσκεται φυσικά μακριά από την πραγματικότητα. Όπως είπα σε αρκετούς τις δύο εκείνες βραδιές: «Δεν είστε Ευρωπαίοι, τώρα είστε απλώς Κύπριοι», καθώς η Άγκυρα έχει να αντιμετωπίσει 64 σημεία, στα οποία ο Τάσος Παπαδόπουλος έχει τη δυνατότητα να ασκήσει βέτο. Ωστόσο η ένταση του ονείρου είναι μια πραγματικότητα και υπάρχει εδώ και πολύ καιρό για τους βιομήχανους, τα εμπορικά συμφέροντα των οποίων υπέστησαν πλήγμα το 1996 από την εφαρμογή της Τελωνειακής Ένωσης. Πραγματικά, μια από τις ομάδες που κινήθηκε δραστήρια προκειμένου να υπάρξουν θετικά αποτελέσματα στις Βρυξέλλες ήταν η TUSIAD, ένωση των Τούρκων βιομηχάνων, η οποία ξόδεψε τους τρεις προηγούμενες μήνες σε περιοδείες ανά τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, ενώ τη νύχτα της 16ης προς την 17η Δεκεμβρίου πρόσθεσε και το δικό της βάρος στις προσπάθειες του Ερντογάν να προωθήσει το κείμενο που είχε συντάξει η ολλανδική προεδρία.

Η TUSIAD χαρακτήρισε το αποτέλεσμα ως ιστορικής σημασίας, όπως έκανε και ο Rifat Hisarcikliođlu, πρόεδρος της Τουρκικής Ένωσης Εμπορίου

και Βιομηχανίας. Ο Mustafa Alper, γενικός γραμματέας της YASED, της Ένωσης Ξένων Επενδυτών, δήλωσε ότι αυτό θα αυξήσει τις επενδύσεις, οι οποίες τον τελευταίο καιρό βρίσκονται σε πολύ χαμηλό επίπεδο. Όμιλοι όπως ο Dođuz και ο σχεδόν μονοπωλιακός όμιλος μέσων ενημέρωσης Dođan, εκδήλωσαν την υποστήριξή τους, ενώ ο όμιλος Sabanci φωταγώγησε τους δίδυμους πύργους του σε συνδυασμό με ένα σόου από ακτίνες λέιζερ.

Ένας πιο νηφάλιος τόνος υιοθετήθηκε από τα εργατικά συνδικάτα. Η κυριότερη οργάνωση, *Türk-İş*, εξέφρασε ανησυχία για το θέμα της Κύπρου και για τους πιθανούς περιορισμούς στην ελευθερία μετακίνησης ανθρώπων, ενώ η DISK, η Επαναστατική Εργατική Συνομοσπονδία έκανε έκκληση για μια λύση στο Κυπριακό βασισμένη στην ισοτιμία των των δυο κοινοτήτων.

Αυτή η διάθεση άλλωστε αντικατοπτρίστηκε και σε δηλώσεις ορισμένων βασικών βιομηχάνων. Ο Mustafa Κορ, ο οποίος ανέλαβε από τον πατέρα του Ραμί (με αρκετή δράση παλιότερα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις), προειδοποίησε: «Δεν θα πρέπει να αφήσουμε το επιχείρημα ότι δώσαμε την Κύπρο για να πάρουμε ημερομηνία να εισχωρήσει στη λαϊκή φιλολογία». Πράγματι, η TUSIAD ζητάει να γίνει το 2005 μια χρονιά ενεργών πολιτικών στο Κυπριακό, με διαπραγματεύσεις που θα οδηγήσουν σε μια διευθέτηση βασισμένη στο σχέδιο του Κόφι Ανάν.

Πολλοί φοβούνται ότι είναι ήδη πολύ αργά. Η πρώην πρωθυπουργός Τανσού Τσιλέρ και ο τότε υφυπουργός της των Εξωτερικών *Onur Oymen* είχαν ρίξει τους πρώτους σπόρους για το παρόν δίλημμα της Τουρκίας, το 1995, όταν παζάρευαν την ημερομηνία ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, για να πετύχουν την υπογραφή της Τελωνειακής Ένωσης της Τουρκίας με την Ευρώπη. Τώρα, ο Τάσος Παπαδόπουλος είναι «μέσα», με ελάχιστους λόγους να φτάσει σε συμβιβασμό. Στις Βρυξέλλες ο Ερντογάν ρώτησε την Ευρώπη γιατί προτίμησε ένα κράτος 800.000 κατοίκων από ένα με 70 εκατομμύρια. Τώρα όμως μερικοί αναρωτιούνται γιατί η Άγκυρα προτιμά να θέτει τους 120.000 Τουρκοκύπριους πάνω από τα ίδια 70 εκ. Αλλά οι παλιές νοοτροπίες δεν πεθαίνουν εύκολα, ιδιαίτερα καθώς στη Λευκωσία και, όπως φοβούνται πολλοί Τούρκοι, αυξανόμενα στην Αθήνα αρχίζουν και πάλι να κατευθύνουν την πολιτική, στα θέματα της Κύπρου και του Αιγαίου.

Αλλά για τους μεταρρυθμιστές, περιλαμβανομένου και του Ερντογάν, δεν υπάρχουν μπροστά τους καλές προοπτικές. Ο εθνικισμός και τα αντι-ισλαμικά αισθήματα αποτελούν ένα ογκώμενο στοιχείο στην Ευρώπη, με αποτέλεσμα μερικοί να εύχονται να αποτραπεί η ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Γι' αυτούς ένα βέτο από την πλευρά του Τάσσου Παπαδόπουλου δεν θα αποτελεί κανένα πρόβλημα. Στην ίδια την Τουρκία όμως, οι συναινέσεις που απαιτούνται για να αποφευχθεί αυτό το βέτο, θα τροφοδοτήσουν τις εθνικιστικές δυνάμεις που αντιδρούν στον περιορισμό του ρόλου των ενόπλων δυνάμεων, στην απελευθέρωση της κοινωνίας και τη μείωση της έντασης στο Αιγαίο. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η μόνη λύση για την Κύπρο θα ήταν καμία πλευρά να μη σημειώσει νίκη.

Ο Ντέιβιντ Τονγκ ήταν δημοσιογράφος στην Αθήνα το διάστημα 1969-77.

Σήμερα είναι σύμβουλος επιχειρήσεων στην Κωνσταντινούπολη.

Εις το όνομα της Φιλίας*

του Νεκτάριου Λαμπρόπουλου

Λίγο προτού σκύψω στην ουσία του θέματος, που μοιάζει κοινότοπο διαβάζοντας τον τίτλο του μεμιάς, στάθηκα στις λέξεις τις ίδιες. Αναρωτήθηκα πρώτα πώς θα είναι ο τίτλος στα τουρκικά. Εμείς διαβάζουμε «ελληνοτουρκική», όπως σε κάθε λέξη που περιλαμβάνει τον Έλληνα (ελληνοϊταλικός πόλεμος, ελληνοαμερικάνος σκηνοθέτης, ελληνοβουλγαρικά σύνορα κ.λπ.) με πρώτο συνθετικό το ελληνο. Άραγε στα τουρκικά το θέμα είναι η «τούρκοελληνική» φιλία; Ή μήπως ακούγεται πιο εύηχο;

Ύστερα, η λέξη φιλία, μεταξύ δυο λαών –ή μήπως μεταξύ δυο κρατών, αφού πλέον δεν υπάρχουν απόλυτα εθνικά κράτη;–, με προβλημάτισε. Γίνονται φίλοι οι λαοί ή είναι απλά γείτονες; Στις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσουμε, κάποιον φίλο είτε τον δεχόμαστε είτε όχι, με τα ελαττώματα και τις ιδιαιτερότητές του. Τους «πραγματικούς» φίλους θεωρούμε πως θα τους έχουμε για πάντα, πως θα αλληλοβοηθούμαστε και θα στηρίζουμε σαν χρειαστεί ο ένας τον άλλο. Παραμερίζουμε τα συμφέροντα και προτάσσουμε την αγάπη. Γιατί όμως η «φιλία» αυτή γίνεται «αναγκαιότητα για το κοινό συμφέρον των δυο λαών» όταν μιλούμε για δυο χώρες; Μήπως η λέξη φιλία έχει ταυτιστεί με την οικονομική αλληλοϋποστήριξη, την στρατιωτική ή διπλωματική συμμαχία και την ανοχή του άλλου; Μήπως αυτό δεν συνέβαινε πάντα στην ιστορία και όχι μόνο στη σημερινή «εποχή της παγκοσμιοποίησης»; Μήπως αυτή η εποχή απλά έρχεται να επιβαρύνει λίγο περισσότερο αυτή την αναγκαστική φιλία, μόνο και μόνο γιατί η οικονομική αλληλεξάρτηση γίνεται ολοένα και περισσότερο εμφανής;

Στη ζωή μας γνωρίζουμε εκατοντάδες ή και χιλιάδες ανθρώπους. Με πάρα πολ-

λούς από αυτούς βρίσκουμε κοινά ενδιαφέροντα και ιδέες, και περνούμε καλά τις στιγμές που συναναστρεφόμαστε. Παρ' όλες όμως τις ιδανικές προϋποθέσεις, φίλους κάνουμε ελάχιστους από αυτούς και πολλές φορές τους περισσότερο διαφορετικούς από εμάς. Δεν είναι υποχρεωτικό να είσαι φίλος με τον οποιονδήποτε. Όμως είναι αναγκαίο να είναι φίλοι δυο λαοί που συνορεύουν ή απλά συναλλάσσονται. Μήπως αυτό δεν είναι πραγματική φιλία και δεν πρέπει να τοποθετούμε τους λαούς σε ένα δωμάτιο γνωριμιών απλά και μόνο για να κάνουμε τη δουλειά μας;

Υπάρχουν δεκάδες ιστορικών παραδειγμάτων στα οποία παραδοσιακά φίλες χώρες συγκρούστηκαν με βιαιότητα και απανθρωπία. Υπάρχουν επίσης πολλές αναδυόμενες «φιλίες» ανάμεσα σε παραδοσιακούς «εχθρούς» λόγω γεωπολιτικών συμφερόντων των ίδιων των κρατών ή και τρίτων όπως είναι –παράδειγμα τρανταχτό πλέον– οι ΗΠΑ, που ρυθμίζουν σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις όχι μόνο μεταξύ της κυβέρνησής τους με άλλα κράτη αλλά και των θεωρητικά ανεξάρτητων και αυτοδιατιθεμένων κρατών μεταξύ τους. Άλλοτε εφαρμόζοντας το «δικαίρει και βασιλεύει» κι άλλοτε το «η ισχύς εν τη ενώσει», ανάλογα με τα βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα συμφέροντά τους, διαμορφώνουν ακόμα και την εξωτερική πολιτική των τρίτων χωρών.

Η αναγνώριση ή και η απλή διατύπωση κάποιων προβλημάτων από τις ΗΠΑ αποτελεί αφορμή για να δημιουργηθεί, να διαλυθεί ή και απλά να κλονιστεί μια θεωρητική διακρατική φιλία. Για παράδειγμα, η πρόσφατη αναγνώριση της ΠΓΔΜ ως «Μακεδονία», παρόλο που οι πολίτες της στην πλειοψηφία τους φέρονται να μην ενδιαφέρονται τόσο για την ονομασία τους όσο για την οικονομική σταθερότητα και την ευημερία, δημιούργησε εντάσεις και καχυποψία ανάμεσα σε δυο κράτη που αρχίζουν να «τα βρίσκουν». Με τον ίδιο τρόπο, αυτό που χαρακτηρί-

ζουμε ελληνοτουρκική φιλία, ή τουρκοελληνική φιλία, μπορεί να διαταραχθεί εν μια νυκτί αν οι ΗΠΑ αποφασίσουν να βγάλουν από το χρονοντούλαπο μια αφορμή υπαρκτή ή μη για συγκρούσεις και διαφονίες. Ήδη η πολυπόθητη φιλία περνά μια κρίση με την αύξηση των τουρκικών παραβιάσεων στο Αιγαίο, τα νερά του οποίου υποτίθεται πως μας ενώνουν.

Παρόλο που ίσως να μην ακούγεται όμορφο και ιδανικό, θα υποστήριζα πως δεν τίθεται θέμα φιλίας μεταξύ δυο λαών, αλλά μονάχα σχέσης καλής γειτονίας και ειρηνικής συνύπαρξης, που πάντοτε βοηθά στην ευημερία και στη σύσφιγξη των πολιτικών, οικονομικών, πολιτιστικών κ.λπ. επαφών. Αυτό που οφείλουν οι κρατούντες να μάθουν στους λαούς τους, είναι η έμφυτη αγάπη προς τον συνάνθρωπο είτε αυτός είναι Έλληνας, είτε Τούρκος, είτε Αλβανός. Αν καταφέρουν αυτό, δε θα μιλούμε για επιμέρους «φιλίες» αλλά για παγκόσμια ειρήνη. Οι λαοί δεν αγαπούν μονάχα συγκεκριμένους λαούς γιατί απλά τυχαίνει, όπως συμβαίνει στις διαπροσωπικές σχέσεις. Οι λαοί οφείλουν να σέβονται και να τιμούν κάθε άλλο λαό ως αναγνώριση της ανθρώπινης αυταξίας και της διαφορετικότητας. Έτσι το ζήτημα που τίθεται περί ελληνοτουρκικής φιλίας ίσως είναι επίπλαστο και υποκριτικό όταν ανά πάσα στιγμή μπορούν να αλλάξουν οι θέσεις και οι προθέσεις των κυβερνήσεών μας –ή της κυβέρνησης των ΗΠΑ, για να μην ξεχνιόμαστε– και να θέσουν τους λαούς μας, δηλαδή εμάς τους απλούς ανθρώπους, σε αντιπαλότητα και μίσος.

Το να ταξιδεύεις σε ένα ειρηνικό Αιγαίο είναι το ίδιο όμορφο με το να ταξιδεύεις σε έναν ειρηνικό Κόλπο της Μέσης Ανατολής. Οι λαοί είναι πάντα διαθέσιμοι να είναι φιλικόι στους συνανθρώπους τους, αρκεί να τους το επιτρέπουν οι κυβερνώντες και οι ηγέτες των κινημάτων θρησκευτικής μισαλλοδοξίας. Αν κλείσουμε τα μικρόφωνα τους για μια βδομάδα, η ειρήνη θα έρθει παντού πιο κοντά.

* Με αφορμή πρόσφατο διαγωνισμό συγγραφής άρθρου με θέμα: «Η ελληνοτουρκική φιλία την εποχή της παγκοσμιοποίησης».

Η Κάζα Μία του 2005

(Αλάνθαστη, προφητική, αποκαλυπτική, σκανδαλιάρη, προεδρική σουίτα για έναν με ορχήστρα)

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

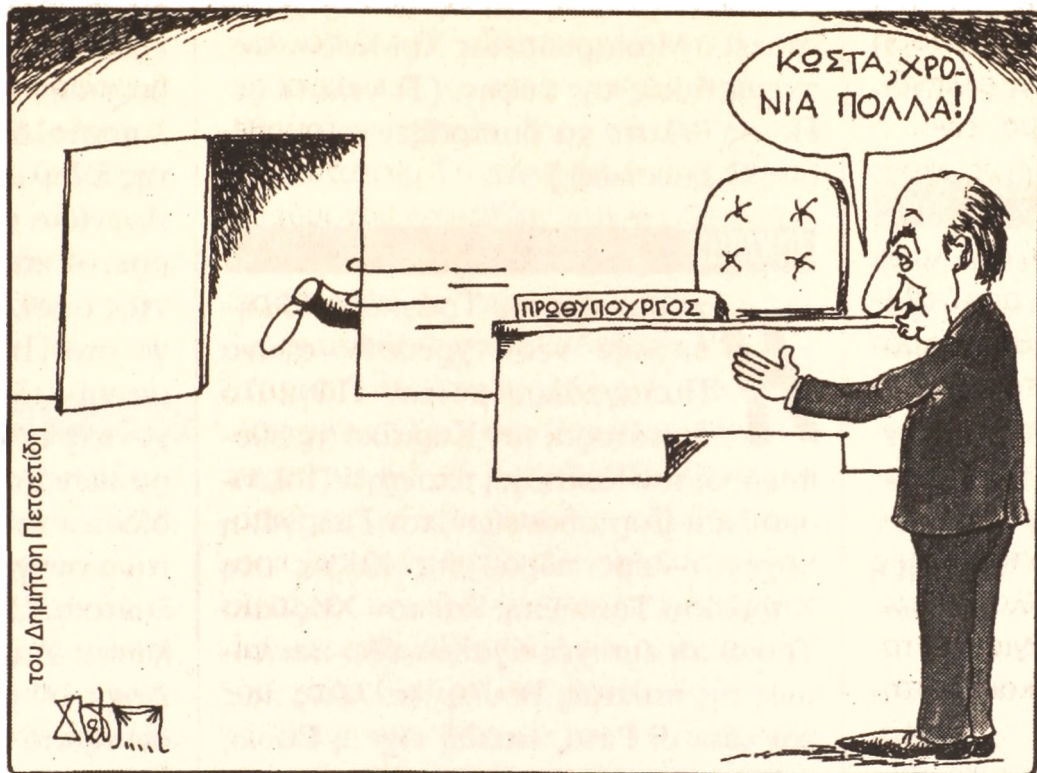
Θύελλα στην Κάζα μία του πρωθυπουργού, στο μέγαρο Μαξίμου, ενόψει του πρωτοχρονιάτικου ανα-

σχηματισμού - μπουναμά προς τους πλημμυροπαθείς της Κεϋλάνης και τους αδιόριστους του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Για να κλείσουν τα στόματα και να ευφρανθούν οι ψυχές των υπηκόων του, ο Κ. Καραμανλής Β' από την Κάζα μία του ανακοίνωσε τα εξής: Πρωθυπουργός και υπουργός Οικονομίας Κυριάκος Μητσοτάκης Β'· υπουργός Εθνικής Αμύνης και Αισχύνης Κωνσταντίνος Μητσοτάκης Α', υφυπουργός κυρία Μαρίκα ΑΑΑ· υπουργός Εξωτερικών Ντόρα Μπακογιάννη, υφυπουργοί Δημ. Αβραμόπουλος, Αντώνης Σαμαράς (για σπάσιμο)· υπουργός Παιδείας Κωνσταντίνος Στεφανόπουλος (μιλάει καλά ελληνικά), υφυπουργός Γεώργιος Ράλλης (μιλάει καλά γαλλικά)· υπουργός Περιπτώων Υποθέσεων Θόδωρος Ρουσόπουλος, υφυπουργοί Πολύδωρας, Παναγιωτόπουλος, Μανώλης Μητσιάς (εξωκοινοβουλευτικός)· υπουργός Πολιτισμού Κώστας Καραμανλής Β', αναπληρωτής υπουργός Φάνη Πάλλη-Πετραλιά, υφυπουργός Πέτρος Τατούλης, Γιώργος Ορφανός (ομάδα που κερδίζει, δεν αλλάζει)· υπουργός Νησιωτικής Πολιτικής, Ινδικού Ωκεανού και Θάλασσας της Ινδοκίνας Τατιάνα Στεφανίδου (ίσως λόγω εμπειρίας fame story να μην τα κάνει θάλασσα). Μ' αυτόν τον σαρωτικό ανασχηματισμό ο πρόεδρος της ΝΔ ελπίζει να εξομαλύνει τις εσωτερι-

κές και τις εξωτερικές πιέσεις στο κόμμα του και να κάνει χαρούμενες και ήσυχες Απόκριες. Όπως δηλώνει ο κυβερνητικός απρόσωπος, τα δίδυμα ΔΕΝ υφυπουργοποιούνται κατά πάγια

τίποτε αυτό τον καιρό, αλλά ντύθηκε για την περίπτωση Lady Gianna. Ο Χρήστος Λαμπράκης ψάχνει το κοστούμι του από τη *Λίμνη των Κύκνων*, αλλά δεν το βρίσκει γιατί το χρησιμο-

ποίησε ένας κορεάτης καλλιτέχνης στη νέα πτέρυγα μοντέρνας τέχνης του Μεγάρου. Ο Φω Κύριλλος Σαρρής ντύνεται Φώτης Κόντογλου, ενώ η Μαρίνα Λαμπράκη, Μαρίνα Αμπράμοβιτς και κυνηγάει μ' ένα ξυράφι τον Στεφανίδη. Στο τέλος απ' τη μανία της ξυραφίζει τα κουνέλια του Τσόκλη, τα οποία αναλαμβάνει να μαγειρέψει ο Άγγελος Παπαδημητρίου. «Το καλύτερό σου έργο», αναφωνεί η Φω Παπαδημητρίου στον μπιενναλικό καλλιτέχνη και

του Δημήτρη Πετροσιδίου

κοινοβουλευτική παράδοση. Εξαιρούνται οι ανεψιοί. Γι' αυτό ο κ. Λιάπης παραλαμβάνει ασθμαίνων το χαρτοφυλάκιο Κομψότητος.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Ηρθαν οι Απόκριες! Ο Γιωργάκης ντύνει το μετα-ΠΑΣΟΚ ΝΔ, για να γελάσουμε (δεν γελάει κανείς). Ο Καρατζαφέρης ντύνεται Κωνσταντίνος Παλαιολόγος αλλά τον αναγνωρίζουν απ' τα κόκκινα γοβάκια που του είχε δώσει ο Γρηγόρης Βαλλιανάτος. Ο Λάκης Λαζόπουλος ντύνεται νεοσύλλεκτος και ο Χριστόφορος Παπακαλιάτης βαθμοφόρος. Ο βαθμοφόρος του ελληνικού στρατού Ιωάννης Μελισσανίδης δεν ντύνεται τίποτε. Απλώς γδύνεται για να χορέψει την Ζιζέλ στο Μπρόντγουεη. Ο Δημήτρης Παπαϊωάννου επίσης δεν χορεύει

όλοι μαζί χορεύουν ένα πα ντε ντε με τον Τατούλη ντε!

ΜΑΡΤΙΟΣ

Ανομβρίες. Κλείνουν ένα-ένα τα μαγαζιά της Νύχτας. Στην Κάζα μία του Προέδρου της Δημοκρατίας καθαρίζουν, ασπρίζουν και ξεσκονίζουν τα χαλιά, λόγω της επικείμενης εκλογής του νέου Προέδρου. Στην Κάζα της Ρηγιλλης ο Μείμαράκης μετράει τις ψήφους και στην Κάζα Μαξίμου ο κ. Κυριάκος Μητσοτάκης συναντάται με τον θείο Κάρολο παρουσία της Μάργκαρετ της θεάς, της Δαμανάκη, της Διαμαντοπούλου και μιας άλλης θείας.

Ο Γιωργάκης χτυπάει τα χεράκια του από χαρά και λέει «προεδρικές εκλογές όπως Αμερική!» Ο κυρίαρχος λαός όμως έχει άλλη άποψη. Έτσι εμβρόντη-

τη η κ. Ψαρούδα-Μπενάκη ανακοινώνει τα αποτελέσματα της Κάζας της. Έλαβον: Νίκος Κωνσταντόπουλος 179, Κάρολος Παπούλιας 178, Κωνσταντίνος Μητσοτάκης 177, Δεν Ξέρω, Δεν απαντώ 176. Πανδαιμόνιο στο Κοινοβούλιο, ο Κωνσταντόπουλος δηλώνει «δικαιωθήκαμε αλλά δεν εξελέγημεν», ο Κάρολος Παπούλιας λέει ένα ανέκδοτο σχετικά μ' έναν Γιώργο που έχασε, ο Μητσοτάκης κάνει προεκλογικές δηλώσεις –λίγο γκαγκά πλέον ο Πρόεδρος–, ο Καραμανλής κάνει δίαιτα –επιτέλους– και ο Πάγκαλος πάνω στη σύγχυση κάνει ένα μίνι κοινοβουλευτικό πραξικόπημα ενθουσιάζοντας τον παππού του μήπως και ευθυμίσουμε. Η κυβέρνηση δηλώνει ότι ελέγχει την κατάσταση.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Παρότι ο τόπος διέρχεται κρίσιμους στιγμές και το σκάφος του κράτους κλυδωνίζεται ακυβέρνητον, εντούτοις οι εξελίξεις αποδεικνύουν ότι η οικογένεια παραμένει ακόμη ο θεμέλιος λίθος της κοινωνίας μας και ότι η Βουλή με τας οικογενείας της εγγυάται την πλήρη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών. Ταυτοχρόνως ο βασιλεύς Κωνσταντίνος Β' ζητεί να επισκεφθεί την Κάζα Μαξίμου μετά της οικογένειάς του και να τον ξεναγήσει ο πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης. *It's unfair*, δηλώνει ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης. Κανονικώς πρέπει να τον ξεναγήσει ο δικτατορεύων Θόδωρος Πάγκαλος. Αυτό επιτάσσει η πολιτειακή δεοντολογία. Αυτήν που εφαρμόσαμε και τον Ιούλιο του '64 για να οδηγήσουμε τον τόπο προς την ομαλότητα και την δημοκρατική αλλαγή. Ο Θόδωρος Πάγκαλος έχει πλέον αδυνατίσει 20 κιλά περισσότερα από τα 30 κιλά που αδυνάτισε ο Ευ. Βενιζέλος, λόγω των ευθυνών της εξουσίας.

ΜΑΙΟΣ

Δεν θ' ανεχτούμε το βασιλικό πραξικόπημα – δηλώνει με αρκετή ομολογουμένως καθυστέρηση ο Αλέκος Αλαβάνος (ε, όχι και ποιος Αλαβάνος!) «Έλα, Αλέκο!» δηλώνει και η γ.γ. του ΚΚΕ συντρόφισσα

Λιάνα Κανέλλη και προτείνει επαναλειτουργία του ΚΚΕεξ. και του ΚΚΕεσ. καθώς και συνένωση των δύο κομμάτων. Ο γηραιός ηγέτης της Αριστεράς Χαρίλαος επ' αυτού προτείνει γάμο της Κανέλλη με τον Πιτσιόρλα, με κουμπάρους τους Λεωνίδα Κύρκο και Άννα Παναγιωταρέα. Διαμαρτυρομένου του Πιτσιόρλα ότι είναι ήδη παντρεμένος, ο Χαρίλαος απάντησε «αυτά είναι αστικές υποκρισίες». Τότε ο Πιτσιόρλας δέχεται, για να υπάρξει νέμεση, και θέτει ως μόνον όρο ο γάμος να γίνει σε πολιτιστικό θέρετρο. Τελικώς επιλέγεται το strip show club «Γατούλες Αγκύρας μέσω Ρωσίας». Στη σεμνή τελετή χοροστατεί ο Μακαριώτατος Χριστόδουλος, πνευματικός της νύφης. (Τι γελάτε ρε; Ποιος θέλατε να διαπράξει το μυστήριο; Ο Σουσιώφ;)

ΙΟΥΝΙΟΣ

Η χώρα –όχι του Τράγκα, η άλλη– διανύει νέον χρυσούν αιώνα Παπαγκάλου με τον Πάγκαλο δικτάτορα, τον Κυριάκο πρωθυπουργό, τον Κωστάκη υπουργό Πολιτισμού και Εορτοδανείων, τον Γιωργάκη αρχηγό –λέμε τώρα– της Κάζας στη Χαριλάου Τρικούπη, και τον Χαρίλαο Τρικούπη ευτυχές άγαλμα έξω και νοτίως της παλαιάς Βουλής (αλλέως πως και casa di Pasti, επειδή είχε η Βουλή εκείνη τόση σχέση με τη Δημοκρατία όση τα μακαρόνια με τους λουκουμάδες – με το συμπάθιο). Η μικρή εκκρεμότης της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας λύνεται δημοκρατικά με αποφυγή προώρων εκλογών, παραίτηση όλων των ανθυποψηφίων και πανηγυρική εκλογή του Νίκου Κωνσταντόπουλου. (Ουφ! τον έβγαλα και ησύχασα. Εξάλλου και το 2009 πάλι προεδρικές εκλογές θα 'χουμε στην Κάζα Μία). Ο Μητσοτάκης δηλώνει συγκινημένος ότι η «Δημοκρατία ενίκησε», ο Πάγκαλος κατασπάζεται τον Βενιζέλο, ο Βενιζέλος τη Μιλένα, εκείνη τον μηνύει για σεξουαλική παρενόχληση, ενώ η διευθύντρια του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης μηνύει τον υπουργό Πολιτισμού Κώστα Καραμανλή γιατί δεν την διορίζει διευθύντρια και της Εθνικής Πινακοθήκης ώστε να γλυτώσει έναν μισθό το δημόσιο. Η Ντόρα Μπακογιάννη

αποκαλύπτει τον αδριάντα του Νίκου Κωνσταντόπουλου στην πλατεία Κουμουνδούρου. Ο Αλέκος Αλαβάνος αποκαλύπτει σκάνδαλο του Μιχάλη Παπαγιαννάκη από την εποχή που ήταν ευρωβουλευτής σχετικά με την κλωνοποίηση του Κώστα Λαλιώτη. Η διευθύντρια του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης μηνύει τον Αλέκο Αλαβάνο προς παραδειγματισμόν.

ΙΟΥΛΙΟΣ

Καύσων, παγετός στα ορεινά, τσουνάμι στα πελάγη, τσουνάμενες και συνάμενες τουρίστριες στην Πλάκα. Η *Ελευθεροτυπία* ξαναβγαίνει με εξώφυλλο τη Μιλένα Αποστολάκη και βαρυσήμαντη συνέντευξή της στον Αποστολάκη Διαμαντή. Ο «Καιρός» της *Ε* δηλώνει: *Τον κακό μας τον καιρό. Αιφνίδια κακοκαιρία με καύσωνες στα ορεινά και πάγο στα πεδινά. Ο Διαμαντής απολαμβάνει το ούισκι του με πάγο στο Πήλιο και συγγράφει βαρυσήμαντη μελέτη με τίτλο «Σημίτης, ο άρχοντας των Δακτυλιδιών και των Λουρακιών Ρολογιών».* Το έργο πρωτοεκδίδεται στα γαλλικά τα οποία χειρίζεται ο συγγραφέας καλύτερα από τα βολιώτικα. Ο Διονύσης Χαριτόπουλος δηλώνει: Από την εποχή του «Άρη, του Αρχηγού των Ατάκτων» είχα να διαβάσω τέτοιο αποκαλυπτικό βιβλίο. Αιφνιδίως ο Σωκράτης Κόκκαλης αγοράζει τον Ρονάλντο, τον ΟΤΕ και το Θησείο (το ναό, όχι τη συνοικία). Η κυβέρνηση δηλώνει ότι ελέγχει την κατάσταση, ο Κόκκαλης μεταφέρει στο Θησείο τα γραφεία του Ολυμπιακού. «Είναι πιο κέντρο –λέει σεμνά– εξάλλου μ' αρέσει και η αρχιτεκτονική του κτηρίου. Ο Βωβός το 'φτιαξε;»

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Μαίνεται ο πόλεμος κατά της διαπλοκής, μαίνονται τα μπουρίνια στο Αιγαίο, μαίνονται και οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα, οι οποίοι επαναλαμβάνονται λόγω της τεράστιας οικονομικής τους επιτυχίας. Το αμερικάνικο σύστημα ασφαλείας κάνει θαύματα και συλλαμβάνει δύο ταξιτζήδες να χρεώνουν διπλή ταρίφα στη διαδρομή Θησείο-Μοναστηράκι. Το γεγονός αυτό διπλασιάζει το

κόστος ασφαλείας μετά από προσωπική παρέμβαση του Προέδρου Μπους από τη Λευκή Κάζα. Διαμαρτύρεται ο κ. Σημίτης από την Κάντζα. Παιδιά, δεν βγαίνουμε – λέει ο Πρόεδρος Μπους. Ο Πρόεδρος Κωνσταντόπουλος κάνοντας χρήση των προνομίων που του παρέχει το Σύνταγμα καλεί στην Κάζα μια σύσκεψη όλων των πολιτικών αρχηγών με θέμα τα μπάνια του λαού. Διαφωνεί και αποχωρεί ο πρώην Πρόεδρος Χρήστος Σαρτζετάκης. Λόγω των Αγώνων (ξανα)αναβάλλεται η εορτή της Παναγίας τον Δεκαπενταύγουστο. «Παίρνω την ευθύνη», λέει η λαίδη Γιάννα. «Κάνουμε πολλή παρέα, μ' όλη την Αγία Οικογένεια στο Λονδίνο». Κι ενώ μαίνεται ο μετεγγραφικός πόλεμος μεταξύ ΟΣΦΠ και ΠΑΟ δεν μαίνεται καμία πυρκαγιά σε δάσος λόγω του εξαιρετικού Νόμου Βενιζέλου περί δασοπροστασίας. Χτίζουμε τα δάση κι έτσι δεν καίγονται. Απλό. Ο βασιλεύς Κωνσταντίνος ζητεί να επισκεφθεί τον Περισσό με την οικογένειά του.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Ο κ. Μητσοτάκης συνεχίζει το μακροβούτι του στην παραλία των Χανίων που είχε αρχίσει απ' τον προηγούμενο μήνα μετά τη σύσκεψη υπό τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας για τα μπάνια του λαού. Ο πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης συνοδεύει τον πατέρα Μπους στο τζόκιγκ του στον Άθω, Όλυμπο, δαλματικές Άλπεις και Πυρηναία. «Πρωωθήσαμε τις ελληνικές θέσεις προς την υπερδύναμη», δήλωσε κατάκοπος άμα τη επιστροφή του. Επέστρεψαν απ' τον μήνα του μέλιτος στα Κανάρια νησιά και το ζεύγος Κανέλλη-Πιτσιόρλα. Η παιδική χορωδία του επανενωμένου ΚΚΕεξ.-ΚΚΕεσ. τους έψαλε τον ύμνο των κομμωτών εργέντων:

Από κανάρα σε κανάρα θα πετάω...

Κι ενώ τους πετούσαν άνθη οικοδόμοι και συνδικαλιστές της ΓΣΕΕ, τους τα έψαλε επίσης και η πρώην γ.γ. Αλέκα Παπαρήγα δηλώνοντας «Αργήσατε, άτακτα παιδιά και ανησύχησα». Η νέα γ.γ. του Περισσού με περιττά κιλά λόγω προχωρημένης εγκυμοσύνης δήλωσε τέλος συγκεκινημένη: Το παιδί θέλω να μοιάζει του Νίκου Χατζηνικολάου ή

έστω του Σαρίπολου. Το βρέφος θα βαφτίσει μετά από απόφαση της κεντρικής επιτροπής η Τατιάνα Στεφανίδου, ξαδερφούλα του Καζαμία (όχι του Αλέξανδρου, του άλλου).

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Ε κκλητικό – και πληκτικό μαζί. Δεν συμβαίνει τίποτε! Ούτε μια είδηση ούτε ένα νέο, ούτε ένα γεγονός τέλος πάντων. Αυτή η ανομβρία ειδήσεων βάζει φωτιά στα κανάλια και πυροδοτεί τα έκτακτα δελτία ειδήσεων, ενώ οι εφημερίδες βγάζουν παραρτήματα με πηχταίους τίτλους «Είναι τρομερό, ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΕΙΔΗΣΕΙΣ, καταστροφή, ορμαγδός, Αρμαγεδδών, το τέλος του κόσμου, τα στερνά του Μίχαλου». Η κυβέρνηση δηλώνει ότι ελέγχει την κατάσταση. Το περιοδικό *Αντί* επωφελείται της απραξίας για να διοργανώσει το φεστιβάλ του. Βροχή μηνύσεων ακολουθεί τη δημοσιοποίηση του προγράμματός του και τη δήλωση του Προέδρου της Δημοκρατίας Νίκου Κωνσταντόπουλου ότι θα το εγκαινιάσει προσωπικά. Ο Χρήστος Παπουτσάκης πρώτος μηνύει τον Κωνσταντόπουλο, για λόγους που θα διευκρινίσουμε στον Καζαμία του 2006, και ο Κωνσταντόπουλος τον μηνύει δεύτερος αφού πρώτα του στείλει σχετικό εξώδικο. Ο Ήλιος στην Παρθένο. Η Ζωή είναι ωραία (αλλά τα 'χει μάλλον μ' άλλον).

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

Μήνας για περισυλλογή, αγρανάπαυση, προγραμματισμό και απολογισμό. Μήνας δι' οικογενείας και δια οικογενειακάς συσκέψεις. Στην Κάζα Μαξίμου συσκέπτεται η οικογένεια Μητσοτάκη, στην Κάζα Ρηγίλλης η οικογένεια Καραμανλή, στην Κάζα Χ. Τρικούπη ο Γιωργάκης και τ' αδέρφια του, ενώ στο προεδρικό μέγαρο ο Πρόεδρος προετοιμάζει τον λόγο που θα εκφωνήσει στην ΔΑΠ ΝΔΦΚ ενόψει του εορτασμού της 17ης Νοεμβρίου. Αιφνιδίως ανακοινώνεται διαζύγιο του Άκη Τσοχατζόπουλου και της νέας του συζύγου. Η παλαιόνυμφος-νεόνυμφος ζωντοχήρα δηλώνει με κοπετούς και δάκρυα στον Νίκο Χατζηευαγγελάτο: «Έφυγε

με τη γαλλίδα καμαριέρα μου, όμως τον συγχωρώ και τον θέλω πίσω. Είναι αληθινός πύραυλος και αεριωθούμενο στον έρωτα και ρωσικό τανκ στη νυφική παστάδα». Μετά από αυτά αρχίζει αιφνιδίως η νηστεία του Σαραντάμερου για τα Χριστούγεννα. Νηστεύουν και τρώνε μόνο πάστα φλώρα οι Κωστάκης, Πάγκαλος και Βαγγέλης ο αποκαλούμενος πλέον «οδοντογλυφίδας» ή «σουλφίδας». Ο Τσοχατζόπουλος τρώει φουά γκρα.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Α νευαίνει στο Μέγαρο η *Λίμνη των Κύκνων* με λευκό κύκνο τον κ. Χρήστο και μαύρο τον Εν. Venizelos. Στην προεμιέρα γίνεται του αεροδρομίου. Απ' τη χαρά του ο δικτατορεύων Πάγκαλος κάνει ευρύ ανασχηματισμό και κυβέρνηση εθνικής ενότητας η οποία έχει ως εξής: Πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής (μπας και μάθει)· υπουργός Αεράμυνας Κων/νος Μητσοτάκης (επειδή ξέρει), υφυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης· υπουργός Υπερπόντιων Δήμων, Αθήνας, Περιχώρων και Ποντίων Ντόρα, υφυπουργός Φώφη Γεννηματά· υπουργός Χρηματιστηρίου Μιλτιάδης Έβερτ, υφυπουργός Πέτρος Δούκας· υπουργός Οικογενειακού Ταμείου Μιχάλης Λιάπης, υφυπουργός Αχ. Καραμανλής (εξωκοινοβουλευτικός)· υπουργός Παιδείας Γιώργος Παπανδρέου (λόγω οικογενειακής παράδοσης), υφυπουργός Νίκος Παπανδρέου· υπουργός Ιδεολογίας και Συμμετοχικότητας Μαρία Δαμανάκη, υφυπουργός Μιλένα Αποστολάκη· υπουργός Δημοσίων Έργων: Γ. Μπόμπλας (εξωκοινοβουλευτικός), υφυπουργοί Κώστας Λαλιώτης (αυτόν ξέρουμε, αυτόν εμπιστευόμαστε) και Λεωνίδας Μπόμπλας (υιός)· υπουργός Περιττών Έργων Ανδρέας Μικρούτσικος (τηλεοπτικός)· υπουργός Αιγαίου, εκ περιτροπής, Καραμανλής-Ερντογάν (κουμπάροι). Ο συγγραφέας του παρόντος Καζαμία αφήνει την αστροφυσική και τη λεκανομαντεία και αποφασίζει να σπουδάσει οικογενειακό δίκαιο μπας και σταδιοδρομήσει! Και του χρόνου παιδιά! Ευτυχές το 2006!

ΚΑΖΑΤΣΑΜΠΑ-ΜΙΑΣ

ΦΑΠΑ

Ευτυχές το νέον έτος. Η μέρα φεύγει, το σχέδιο Ανάν έρχεται. Ελπίζω ο πρόεδρος Τάσσοσ και αυτή τη φορά να το απορρίψει. Όσο απορρίπτεις, τόσο σε υπολογίζουν. Άμα σε πάρουν χαμπάρι ότι είσαι της καρπαζιάς, σε αντιμετωπίζουν αναλόγως. Με καρπαζιά.

ΣΩΣΤΟ

Πέτυχε λένε ο Καραμανλής στις Βρυξέλλες. Δηλαδή άμα αποτύγχανε θα τον μαστιγώνανε κιόλας; Θύμωσε και ο Γιωργάκης που ο Ρουσσόπουλος υπενθύμισε τις πρόνοιες του Σχεδίου Ανάν. Γιατί θύμωσε; Τούρκο αντιπρόεδρο δεν θα είχε η νέα Κύπρος; Πάρτε το χαμπάρι παιδιά. Ξαναγυρνάμε αργά αλλά σταθερά στο οθωμανικό. Δεν βλέπετε τι γίνεται γύρω σας;

ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΕΟΡΤΩΝ

Προχθές γύρισα σπίτι αργά, από ξενύχτι, και είπα να χαλαρώσω με τηλεόραση. Ανοίγω και τι να δω; Συναυλία στο Θέα-

τρο Βράχων Μελίνα Μερκούρη. Τι όρος! Τέλος πάντων. Ήτανε λοιπόν μια ορχήστρα με έναν ξερακιανό μαέστρο, μάλλον Γερμανός ήτανε. Και βγαίνανε διάφορες τραγουδίστριες, Ιταλίδα, Πορτογαλίδα, Ελβετίδα, Γερμανίδα, Γαλλίδα και τρεις Αφρικάνες. Και τραγουδάγανε Χατζιδάκι!

ΠΑΤΣΑΣ

Έχετε ακούσει Χατζιδάκι από Αφρικάνα; Χάρμα.

Σαν να πάρω εγώ μια γκάιντα και να κάνω τον Σκωτσέζο. Ένα πράγμα αχαταμάς, χωρίς ειρμό, σαλάτα. Θα τον τρελάνουν τον μακαρίτη το Μάνο οι έθνικ καραγκιόζηδες. Αυτά, αγαπητοί μου, είναι τα μουσικά αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης. Όλα γίνονται ένα. Γίνονται φολκλόρ. Χωρίς εθνικότητα. Χωρίς ταυτότητα. Ό,τι έχει ταυτότητα να πάει να χαθεί. Όμως η μουσική χωρίς εθνικότητα εί-

ναι ένα τίποτα. Τι θα ήταν ο Χατζιδάκις και ο Θεοδωράκης και ο Αζναβούρ και ο Σινάτρα και ο πάσα ένας τέλος πάντων, χωρίς την μουσική τους εθνική ρίζα; Τίποτα απολύτως.

ΑΕΡΑΣ ΚΟΠΑΝΙΣΤΟΣ

Μπορείς δηλαδή να πάρεις έναν ινδό μουσικό και να τον βάλεις να παίζει το *You do something to me*; Δεν γίνεται. Αυτή η μανία με τις μίξεις, προϊόν της ανάγκης του κεφαλαίου να σαρώσει τις αγορές με μια βιομηχανία ήχου και προϊόν της πολιτικής που ζητάει την αποδυνάμωση της εθνικότητας, είναι και η καταστροφή της μουσικής. Γι' αυτό σήμερα δεν βγαίνει κάτι της προκοπής. Διότι κανείς δεν ψάχνει στη ρίζα του, αλλά παριστάνει τον γυρολόγο.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Και έτσι όλοι, όταν έρχονται γιορτές, τραγουδάμε τραγούδια 50 και 60 ετών! Όμως αυτό δεν συνέβαινε πριν μερικές δεκαετίες. Οι άνθρωποι τραγουδούσαν τραγούδια της εποχής τους κυρίως. Μ' αυτά χορεύανε. Δεν χορεύανε με τραγούδια του 18ου αιώνας. Ενώ εμείς, έτσι όπως πάμε, σε λίγο θα γίνουμε αιωνόβιοι μουσικώς. Το βλέπω από την κόρη μου που ακούει Πασχάλη και βλέπει Βουγιουκλάκη. Τι να κάνουν τα παιδιά; Να αγοράσουν δίσκο με Χατζιδάκι Πορτογάλο;

Σ ΖΟΥΖΟΥ ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ

Ήταν ένα απόγευμα το περασμένο καλοκαίρι και πήγαίνα στο μοναστήρι στην Πάου της Αργαλαστής, σε μια τοποθεσία θαυμάσια, με ελαιώνες και θέα σε όλο τον Παγασητικό. Λίγο πριν το μοναστήρι, όπου οι ορδές του Ομέρ Βρυώνη σφάξανε τους καλόγερους και γλυτώσανε εφτά που κρυφτήκανε πάνω σε ένα τεράστιο κυπαρίσσι, λίγο πριν λοιπόν, υπάρχει μια μεγάλη στέρνα και μια πηγή. Όπως έφτανα στη στέρνα είδα ένα αυτοκίνητο να έχει πέσει με τη μούρη μέσα και το μισό να είναι έξω. Δυο γυναίκες φωνάζανε βοήθεια. Σταμάτησα και είδα τη μία να τρέχει προς το μέρος μου. Ήταν η Ζουζού Νικολούδη. Η άλλη ήταν η υπηρέτρια. Τηλεφώνησα σε κάτι γνωστούς της και την έβαλα

στο αυτοκίνητο να την πάω στο σπίτι της. Η Ζουζού έχει ένα σπίτι εκεί στους ελαιώνες, από χρόνια. Και τα καλοκαίρια έκανε παραστάσεις στο Πήλιο. «Τι να το κάνω», μου είπε καθώς στρίβαμε και ανεβαινάμε, «που τώρα με αναγνωρίζουν; Τώρα γέρασα. Τότε που ήμουνα νέα, κανένας δεν μου 'δινε μεγάλη σημασία».

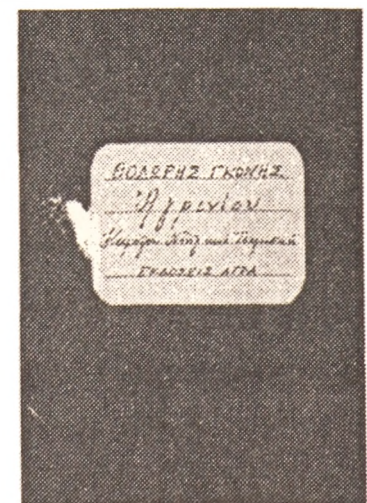
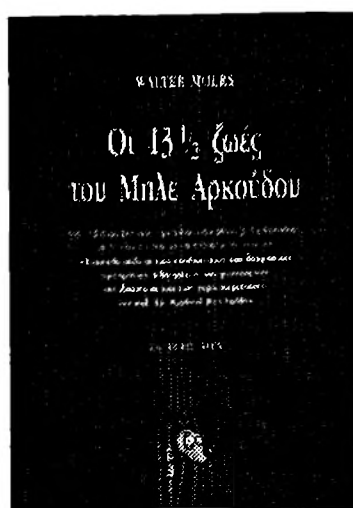
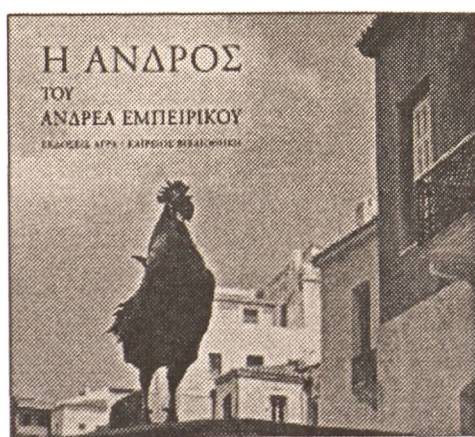
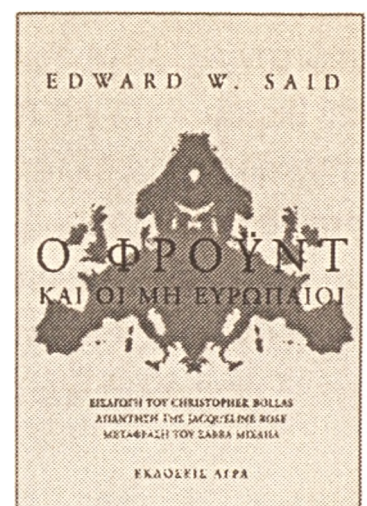
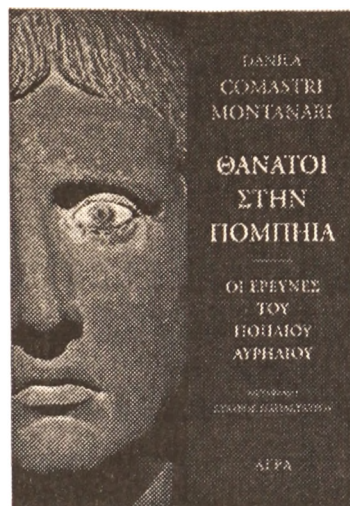
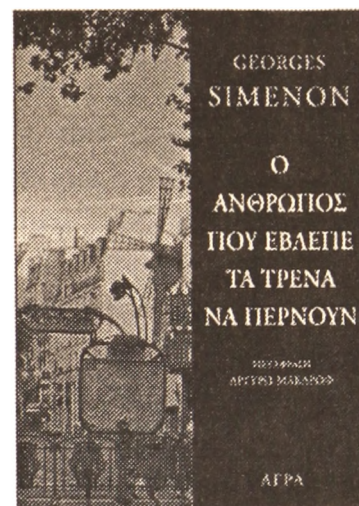
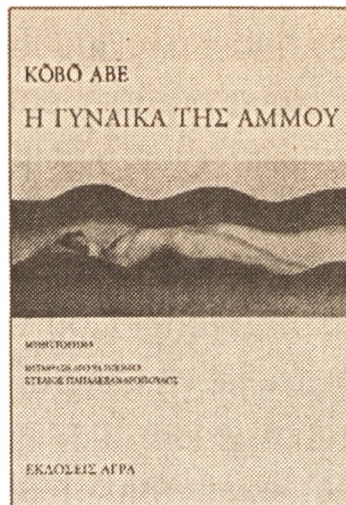
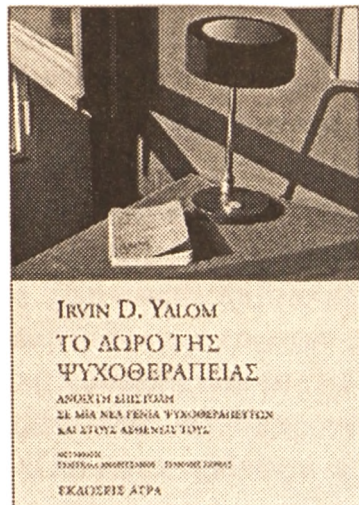
Όμορφη ήταν ακόμα, παρά τα χρόνια της. Αρχόντισσα. Δυναμική. Μια γυναίκα που τίμησε τη γενιά της. Ποια γενιά; Τη γενιά της ελληνικότητας. Μαζί με την Αγγελική Χατζημιχάλη, τον Σίμωνα Καρα, τον Κίτσο Μακρή, τον Ελύτη, τον Χατζιδάκι, τον Κουν, τον Λορεντζάτο, τον Πικιώνη – να τα λέμα πάλι; Αυτοί ψάξανε εκεί που έπρεπε. Εμείς να δούμε τώρα.

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
 ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ 1984
 ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΙΩΝ
 ΑΘΗΝΑ
 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ
 ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΙΩΝ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
 ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΙΩΝ
 ΑΝΤΙΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
 ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΙΩΝ
 ΕΚΔΟΣΗ 3/4
 ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2004
 ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
 ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ 1984
 ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΙΩΝ
 ΑΘΗΝΑ
 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ
 ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΙΩΝ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
 ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΙΩΝ
 ΑΝΤΙΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
 ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

<http://www.agra.gr>

Στην εποχή των προσδοκιών

του Κώστα Δέδε

Η συζήτηση στην Βουλή επί του προϋπολογισμού την περασμένη εβδομάδα δεν διαφώτισε την εικόνα για τις δημοσιονομικές εξελίξεις κατά το 2005, οι οποίες αποτυπώνονται στο δημοσιονομικό ισοζύγιο αλλά και στον φορολογικό νόμο. Οι ομιλίες των κυβερνητικών στελεχών και των βουλευτών του κυβερνώντος κόμματος επί του προϋπολογισμού περιείχαν μεγάλη κυβερνητική αυτοπεποίθηση και υπεραισιοδοξία, που οδηγούν στην εκτίμηση ότι αρχίζουμε να πλησιάζουμε σε ένα «οικονομικό Ελντοράντο» που θα στηρίζεται σε υγιείς βάσεις. Αντιθέτως, η «φοβερή» ομιλία του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης και προέδρου του ΠΑΣΟΚ Γιώργου Παπανδρέου θα μπορούσε να μας οδηγήσει σε «ομαδική αυτοκτονία», λόγω των τεραστίων δεινών που παρουσίασε ότι βρίσκονται «επί θύραις» και για τα οποία, φυσικά, υπεύθυνη είναι η σημερινή, νηπιακή κατά τα άλλα, κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας. Ο κ. Παπανδρέου έτσι φρόντισε να μας θυμίσει παρόμοια καταστροφολογία από τον αείμνηστο Ανδρέα Παπανδρέου της μεταπολίτευσης, ο οποίος εισακούγοντας έναν χαρακτηρισμό του Απόστολου Λάζαρη το 1981 είπε τότε: Έχεις δίκιο Απόστολε, το Κίνημα παραλαμβάνει καμένη γη...

Από το 1981 και τα πρώτα έτη της πασοκικής ηγεμονίας πέρασαν αρκετά χρόνια, στα οποία ο Ανδρέας Παπανδρέου φρόντιζε τις κοινοβουλευτικές του οικονομικές ομιλίες να τις διανθίζει με επιστημονικές επισημάνσεις και σχολιασμούς που αναμφισβήτητα γοήτευαν, ανεξάρτητα εάν έπειθαν ή όχι. Αυτό το προσόν φαίνεται να απουσιάζει από τον νέο πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ, ο οποίος, υποχρεωμένος να επηρεάσει δυσαρεστημένους, εφαρμόζει τις παλαιές «συνταγές» για ανέβασμα των τόνων και ενίσχυση των εντυπώσεων.

Από τη μία λοιπόν η κυβερνητική παράταξη την περασμένη εβδομάδα στη Βουλή προσπαθούσε να πείσει ότι μπαίνουμε σε «καλό δρόμο», από την άλλη η αξιωματική αντιπολίτευση ότι «βγαίνουμε από τον καλό δρόμο» της εποχής Σημίτη. Το ΚΚΕ αναλώθηκε σε «μία από τα ίδια», ενώ ο Συνασπισμός δημιούργησε προσδοκίες για εποικοδομητική κριτική με προτάσεις. Ο καιρός θα δείξει.

Πράγματι, ο χρόνος θα δείξει και για το εάν το έλλειμμα του προϋπολογισμού θα διαμορφωθεί στο 2,8% επί του Ακαθαρίστου Εγχωρίου Προϊόντος (ΑΕΠ) ή στο 3,6% επί του ΑΕΠ (έναντι του 3% που είναι το ανώτατο όριο του Συμφώνου Σταθερότητας), όπως προβλέπει η Κομισιόν, η οποία θεωρεί ότι η προσπάθεια για μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος είναι ανεπαρκής. Προσπάθεια που, για το 2005, αποσκοπεί κυρίως στη μείωση κατά 2,8% των καταναλωτικών δημοσίων δαπανών και στη συγκράτηση των δαπανών στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, η οποία θα επηρεάσει κατά 0,43% το έλλειμμα επί του ΑΕΠ.

ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Για το 2004 το δημοσιονομικό έλλειμμα αναμένεται να διαμορφωθεί περίπου

στο 6% επί του ΑΕΠ, έναντι του προϋπολογισθέντος 5,3%. Υπέρβαση, η οποία, κατά τον υφυπουργό Οικονομικών Πέτρο Δούκα, οφείλεται στην υπερεκτίμηση των εισπράξεων από φορολογικές ρυθμίσεις και από την αδυναμία απορρόφησης κοινοτικών κονδυλίων. Πάντως, όπως ανέφερε ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας Γιώργος Αλογοσκούφης, εντός του πρώτου διμήνου του 2005 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα δώσει παράταση ενός έτους για να μειώσει η χώρα μας το έλλειμμα της Κεντρικής Κυβέρνησης κάτω του 3% επί του ΑΕΠ, με προθεσμία έως το 2006 να υπάρξει αποτέλεσμα. Και εδώ ακριβώς εστιάζεται η προσπάθεια για δημοσιονομικό συμμάζεμα και νοικοκύρεμα. Το ερώτημα είναι, εάν αυτή η δημοσιονομική προσαρμογή σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα θα είναι ήπια όπως θέλει η κυβέρνηση ή απότομη, με λήψη αιφνιδιαστικών περιοριστικών μέτρων που θα δικαιολογηθούν από την αναγκαιότητα των περιστάσεων. Σημειωτέον ότι η επίπτωση της δέσμης μέτρων που εξήγγειλε η κυβέρνηση το 2004 και η οποία αφορά στις ρυθμίσεις για τις εκκρεμείς φορολογικές υποθέσεις για τα οικονομικά έτη 1999-2002, στις οδηγίες προς τα

υπουργεία σχετικά με τη μείωση των δαπανών τους, στη συγκράτηση του κόστους στον δημόσιο τομέα και στη μείωση κρατικών επιδοτήσεων και εγγυήσεων, πιστεύεται ότι θα αρχίσει να φαίνεται από την άνοιξη του 2005. Με την πάροδο του χρόνου θα φανούν και τα αποτελέσματα των φιλόδοξων φορολογικών μέτρων, τα οποία στηρίζονται στις σημερινές αντοχές της οικονομίας και που, κυρίως, αποσκοπούν στην αύξηση της ζήτησης και των επενδύσεων από τη μείωση των φορολογικών συντελεστών σε εισοδήματα και κέρδη.

Ακριβώς εδώ τίθεται ένα άλλο ερώτημα που αφορά στην ανάπτυξη της οικονομίας και στην αντιμετώπιση της ανεργίας, αλλά και κατ'επέκταση στην άνοδο των φορολογικών εσόδων λόγω μεγαλύτερου κύκλου εργασιών (τζιζιζι) των επιχειρήσεων.

ΟΙ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΥΣΤΕΡΗΣΕΙΣ

Τα φορολογικά ή οποιαδήποτε μέτρα που αποβλέπουν στην τόνωση των παραγωγικών επενδύσεων δεν αποδίδουν αυθωρεί και παραχρήμα. Η «δυναμική οικονομική ανάλυση» κάνει λόγο για τις λεγόμενες «επενδυτικές υστερήσεις», που είναι ο χρόνος που μεσολαβεί από

την απόφαση για επενδύσεις από τον επιχειρηματία μέχρι την απόδοσή της. Διάστημα που κυμαίνεται ανάλογα με τη φύση της επένδυσης, το οποίο όμως δεν είναι σύντομο. Αυτός είναι και ο λόγος που υπεραισιοδοξία, ως προς τις εκτιμήσεις για άμεση μείωση της ανεργίας, μέσω επεκτάσεων επιχειρήσεων ή δημιουργίας νέων εργοστασίων, πρέπει να αποφεύγεται. Και αυτό γιατί οι προσδοκίες για όλβιους καιρούς σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, μπορούν να αποδειχθούν απατηλές.

Όσον αφορά στην άνοδο της ζήτησης (κατανάλωσης), που θα προέλθει από την αύξηση των αφορολόγητου ορίου κατά 10%, τη σταδιακή πτώση των φορολογικών συντελεστών κατά 1% το χρόνο έως το 2007 και τις φορολογικές εκπτώσεις επί ιατρικών υπηρεσιών και τόκων στεγαστικών δανείων, υπάρχει ανησυχία. Αυτή η ανησυχία δικαιολογείται από τον σχετικά υψηλό πληθωρισμό, λόγω της ακρίβειας από τις σπρεβλώσεις της αγοράς όπου, σύμφωνα με την Επιτροπή Ανταγωνισμού, δημιουργούνται επικίνδυνες ολιγοπωλιακές καταστάσεις, γεγονός που εξανεμίζει τα όποια «φορολογικά ευεργετήματα» στα εισοδήματα των πολιτών και όχι μόνον.

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Ε Ι

Νίκος και Αργυρώ Κοκοβλή:

ΑΛΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ

Αντίσταση - Εμφύλιος - Προσφυγιά

Η ιστορία του Νίκου και της Αργυρώς Κοκοβλή όπως την ζωντανεύουν οι ίδιοι. Ξεκινά από την προσφυγιά της Μικράς Ασίας και συνεχίζει στα χρόνια της Κατοχής και της Αντίστασης στην Κρήτη. Αρχίζουν οι διώξεις, ο Εμφύλιος, το κυνηγητό των διαλυμένων τμημάτων του Δ.Σ. με τη δεκαεξάχρονη παρανομία σε σπηλιές και κρύπτες στα βουνά των Λευκών Ορέων, η δραματική απόδραση στην Ιταλία. Το περιπετειώδες ταξίδι μέσω Ελβετίας, Αυστρίας και Ουγγαρίας μέχρι την ΕΣΣΔ. Η άφιξη στην Τασκένδη. Η αποκάλυψη της σοβιετικής πραγματικότητας. Οι περιορισμοί. Επιστροφή στην πατρίδα ύστερα από 14 χρόνια. Μια απίστευτη σε δραματικά γεγονότα ανθρώπινη ιστορία που πρέπει να γνωρίζει κάθε πολίτης. Ένα μάθημα εγκάρτησης και ανθρωπιάς.

**ΠΟΛΥ
ΤΥΠΟ**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Δημοχάρους 60, Αθήνα 115 21

τηλ: 210-7232819, φαξ: 210-7226107, e-mail: chrapou@otenet.gr

«Φρουτάκια», «Πόκα» και «Ξυστό» για τη μείωση του διαβόητου ελλείμματος

του Μανόλη Καρέλλη

Σχεδόν δεν πίστευα στα μάτια μου όταν διάβαζα, σε συνέντευξη του υφυπουργού Οικονομίας και Οικονομικών κ. Αδάμ Ρεγκούζα που δημοσιεύθηκε την περασμένη εβδομάδα σε απογευματινή εφημερίδα των Αθηνών, τις «εναλλακτικές» προτάσεις του για τη μείωση του διαβόητου ελλείμματος στο 2,8% (του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, κατά κόσμον Α.Ε.Π.).

Είπε επί λέξει ο κ. Αδάμ Ρεγκούζας: «Τέτοιες λύσεις, παράλληλες, μπορεί να υπάρξουν πολλές. Στον προϋπολογισμό δεν έχουμε υπολογίσει τα έσοδα από τα ηλεκτρονικά παιχνιδιόματα, τα οποία είμαστε υποχρεωμένοι μέσα στο 2005 να αντιμετωπίσουμε, γιατί η ρύθμιση της προηγούμενης κυβέρνησης οδήγησε τη χώρα στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

Υπάρχει και το "ξυστό" που μελετούμε την επαναλειτουργία του. Δεν ξέρω με ποιον τρόπο. Τέτοιες πηγές προσπαθούμε να αναζητήσουμε και όχι την εύκολη λύση των έμμεσων φόρων».

Με την επανεισαγωγή, λοιπόν, των παιχνιδιόματων (πίσω απ' αυτήν τη σύνθετη ονομασία κρύβονται τα κακόφημα «φρουτάκια», οι ληστρικές ηλεκτρονικές «πόκες» και τα άλλα συναφή, που απαγορεύθηκαν μεν με νομοθετικές ρυθμίσεις πασοκικών κυβερνήσεων λόγω του σάλου που προκάλεσε η δράση των αλλά που, ως φαίνεται, δικαιώθηκαν από περίεργες αποφάσεις ευρωπαϊκών δικαστηρίων) και με τη φορολόγησή των κατά τα παγκόσμια πρότυπα που εγκατέστησε ο πασίγνωστος Βεσπασιανός καθώς και με την ανακύκλωση του πανάθλιου και λίαν αμαρτωλού «ξυστού» θα αποφύγει ο ρέκτης υφυπουργός την επιβολή των μη δίκαιων και πανταχόθεν βαλλομένων (στη θεωρία) έμμεσων φόρων.

Τα κρατικά έσοδα όμως που προέρχονται από τη «γκανιό-

τα», είτε στα λαχεία αναφέρεται αυτή είτε σε οποιοδήποτε άλλο τυχερό εφεύρημα, είναι στην ουσία, όπως δέχεται το σύνολο των οικονομολόγων και οικονομολογούντων που διατηρούν την επαφή των με την κοινή λογική, φορολογία, και μάλιστα του χειρότερου είδους.

Έμμεση κατ' αρχήν, μια και είναι συνδεδεμένη με το «εμπόρευμα» και όχι με το πρόσωπο που θα έπρεπε να φορολογείται ανάλογα με την φοροδοτική του ικανότητα και δυνατότητα. Και η έμμεση φορολογία είναι εξ ορισμού αντικοινωνική και άδικη.

Είναι μια φορολογία επί της ηλιθιότητας και των ηλιθίων, όπως επιμένουν να την αποκαλούν οι Γάλλοι, μιας και μόνο η ηλιθιότητα μπορεί να αποτελέσει το κίνητρο όσων επιχειρούν να τα βάλουν με την τύχη για να την υποτάξουν. (Ο αντίλογος βέβαια υπάρχει: και γιατί να μη φορολογούνται οι ηλίθιοι;).

Είναι, ακόμα, μια φορολογία που πλήττει κυρίως, αν όχι αποκλειστικώς, τα κατώτερα εισοδήματα και τους χαμηλούς εισοδηματίες (ή τους μη εισοδηματίες). Για να πεισθεί όποιος αμφισβητεί αυτόν τον ισχυρισμό, δεν έχει παρά να μελετήσει προσεκτικά τη σύνθεση του σώματος των «παικτών»: περισεύουν σ' αυτό οι μεροκαματιάρηδες, οι άνεργοι, οι άνθρωποι του οικονομικού περιθωρίου, ενώ όσοι βρίσκονται στις κορυφές των εισοδημάτων προτιμούν, αντί να παίξουν οι ίδιοι, να διεκδικήσουν την οργάνωση για λογαριασμό των κάποιου παιχνιδιού, εισπράττοντας την πλουσιοπάροχη «γκανιότα».

Ειδικά με τα παιχνιδιόματα των οποίων η επανεισαγωγή προαναγγέλλεται, είναι ακόμη νωπή η μνήμη για τις τραγωδίες που συνδέθηκαν μ' αυτά και που είχαν σχέση με το μέγα πλήθος των εξηρημένων ατόμων, των σχεδόν ναρκομανών του τζόγου που δημιούργησαν και στους οποίους αντιπαρατίθενται οι ολίγοι ωφεληθέντες: οι βαρόνοι του παρόνομου τζόγου που απέκτησαν αστρονομικά ποσά με τα οποία διέφθειραν περίπου τους πάντες και εμφανίσθηκαν και ως ευεργέτες της κοινωνίας ξεπλένοντας χρήματα «για το καλό του αθλητισμού» και για τις ανάγκες των μέσων μαζικής ενημέρωσης. (Από τέτοιες ιστορίες είναι γεμάτη, αλίμονο, ολόκληρη η Ελλάδα).

Είναι όμως εξοργιστικό ν' ακούει κανένας ένα μέλος της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας (ενός κόμματος που αναμφισβήτητα εδικαιούτο και να διεκδικήσει την εξουσία και να την ασκήσει) να εξαντλεί την ευρηματικότητά του

στην αναζήτηση κρατικών εσόδων στην επιστράτευση «παλιών τεφτεριών» που άφησαν τις χειρότερες των εντυπώσεων. Αποδεικνύει αυτή η φτώχεια ότι οι άνθρωποι δεν ήταν έτοιμοι από καιρό (για την εξουσία), όπως θα έλεγε ο ποιητής αλλά μάλλον ανέτοιμοι.

Και δικαιολογείται η οργή μας, γιατί η χώρα μας είναι εκείνη που διεκδικεί μια αμφίβολης αξίας «πρωτιά»: είναι αυτή που διατηρεί τον μεγαλύτερο αριθμό κρατικών λαχείων ή άλλων μηχανισμών που λειτουργούν με την τύχη και απομυζούν τον ανυποψίαστο ή υποψιασμένο πολίτη. Ιδού αυτά τα λαχεία και αυτοί οι μηχανισμοί σε μάλλον ενδεικτική αριθμηση: εθνικό λαχείο, λαϊκό λαχείο, ειδικό κρατικό λαχείο, ιπποδρομιακό λαχείο, λόττο, τζόκερ, πρώτο, προγνωστικά ποδοσφαίρου με περίπου άπειρες παραλλαγές, στοίχημα για παραδοσιακούς αγώνες και για αγώνες καλαθοσφαίρισης, σούπερ 3, extra 5 και ΚΙΝΟ.

[Για το τελευταίο, για το ΚΙΝΟ, αξίζει τον κόπο να μιλήσουμε κάπως διεξοδικά:

Είναι το τελευταίο φρούτο που μπήκε στην αγορά του τζόγου, πριν από ενάμισι ή δύο χρόνια περίπου, από τον οργανισμό προγνωστικών αγώνων ποδοσφαίρου δοκιματικά, σε ορισμένες περιφέρειες της χώρας (Κρήτη, νησιά του Αιγαίου, Θεσσαλία), προκειμένου να εξαχθούν τα συμπεράσματα για την επέκτασή του σ' ολόκληρη τη χώρα.

Περιγράφεται από τα διαφημιστικά του ίδιου του οργανισμού που το εισήγαγε ως «το πιο γρήγορο και συναρπαστικό παιχνίδι που καλεί τους παίκτες να ζήσουν την έντασή του και ν' αρπάξουν την ευκαιρία να κερδίζουν κάθε πέντε λεπτά». Από το ίδιο διαφημιστικό έντυπο πληροφορούμαστε ότι «οι κληρώσεις στο παιχνίδι ΚΙΝΟ πραγματοποιούνται κάθε πέντε λεπτά, από το πρωί μέχρι το βράδυ, κάθε μέρα».

Αλλά και η πραγματικότητα συμφωνεί με τα διαφημιστικά φυλλάδια του οργανισμού προγνωστικών αγώνων ποδοσφαίρου, τον οργανωτή του ΚΙΝΟ. Κάθε μέρα γίνονται 65 κληρώσεις στις οποίες το κράτος ξεζουμίζει τους φανατικούς του παιχνιδιού, φτωχούς μεροκαματιάρηδες, ανέργους και απελτισμένους κυνηγούς της τύχης, εισπράττοντας 65 φορές από τον καθένα τη γκανιότα του 50%, λειτουργώντας ως ένας άθλιος βαρόνος του παράνομου τζόγου και εθίζοντας τους αφελείς στο αντικοινωνικό φαινόμενο και στον παρασιτισμό.]

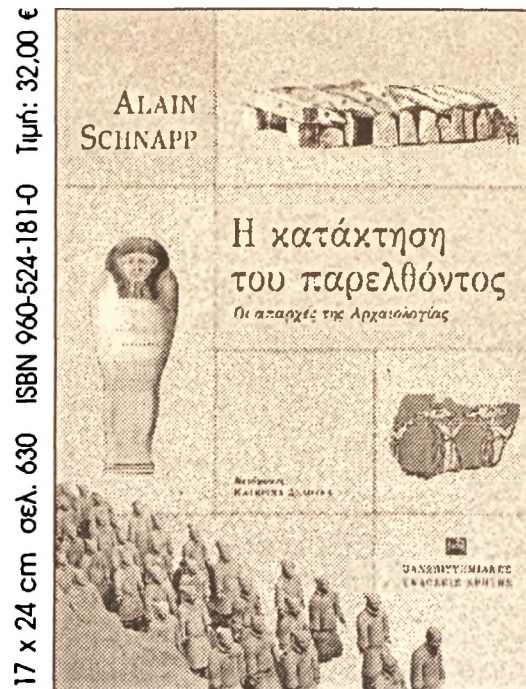
Στις παρατηρήσεις που έχω κατά καιρούς διατυπώσει για όλο αυτό το πλέγμα της κρατικής αθλιότητας που προάγεται με την κατάχρηση του τζόγου που οργανώνει η ίδια η πολιτεία, η απάντηση που παίρνω από τους υπερασπιστές του είναι η παρακάτω: «Μα αν δεν τον οργανώσουμε εμείς, θα το κάνουν οι παράνομοι και θα είναι αυτοί που θα εισπράξουν και τα κέρδη. Γιατί να μην επωφεληθούμε εμείς από τη ροπή του νεοέλληνα για τον τζόγο»;

Με την ίδια λογική, αν επεκταθεί, δεν θα παραξενευθούμε αν κάπου στο εγγύς μέλλον γίνουμε θεατές του κράτους να ασκεί εμπορία ναρκωτικών, να οργανώνει την εμπορία λευκής σάρκας, να επιδίδεται στην πορνογραφία ή να αναλαμβάνει «παραγγελίες» που αποτελούν μέχρι τώρα μονοπώλιο ή ολιγοπώλιο της μαφίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΙΔΡΥΜΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ & ΕΡΕΥΝΑΣ

Μόλις κυκλοφόρησε

17 x 24 cm σελ. 630 ISBN 960-524-181-0 Τιμή: 32,00 €

ALAIN SCHNAPP

Η κατάκτηση του παρελθόντος Οι απαρχές της Αρχαιολογίας

Ότι είχαν υπάρξει άνθρωποι πριν από τον Αδάμ ήταν μια αποκάλυψη που συγκλόνισε τα θεμέλια της δυτικής κοινωνίας κατά τον 19ο αιώνα. Δεν αποτέλεσε όμως έκπληξη για τους Πέρσες, π.χ., οι οποίοι είχαν επίγνωση της βαθύρριζης ιστορίας των προγόνων τους. Το βιβλίο ερευνά τους τρόπους με τους οποίους ο άνθρωπος, από την αρχαιότητα έως τον 19ο αιώνα, άρχισε να αποκτά συνείδηση του παρελθόντος του. Αντίθετα με την πιο διαδεδομένη άποψη, η αρχαιολογία δεν υπήρξε μια επινόηση της αναγέννησης: ήταν μια πρακτική γνωστή στους γραφείς της Ασσυρίας, της Αιγύπτου και της Κίνας, και αντικείμενο συζήτησης από τους σοφιστές της Ιωνίας, προτού αρχίσει να ασκείται από τους Ρωμαίους ιστορικούς. Η μελέτη εκπλήσσει με το βάθος και το εύρος της θεματολογίας της. Το κείμενο συνδυάζεται εξαιρετικά με την εικονογράφηση και τις περιγραφές των αρχαίων αντικειμένων, ενώ εκτενή αποσπάσματα από τις πρωτογενείς πηγές προσφέρουν μια συναρπαστική άμεση ματιά στις ιστορικές αφηγήσεις. Σύγχρονες απεικονίσεις της αρχαίας ζωής καθώς και περιστατικά της ανακάλυψής της αντικατοπτρίζουν τη γοητεία της αρχαιολογικής έρευνας.

ΜΑΝΗΣ 5, 106 81, ΑΘΗΝΑ. ΤΗΛ. 210 3818372, FAX. 210 3301583
e-mail: pek@physics.uoc.gr • www.cup.gr

Ο νέος χάρτης των ΗΠΑ

του Χρήστου Γούδη

Η νέα τάξη πραγμάτων όπως διαμορφώνεται άμεσα από την δημοκρατική μονοκρατορία των ΗΠΑ προκαλεί την σταδιακή αλλαγή του πολιτικού χάρτη της υφελίου. Στα σχέδιά της για την μετατροπή του πλανήτη σε δημοκρατικό παράδεισο όλων των πληθυσμών που έχουν αίσθηση της δικής τους ταυτότητας και ιδιοπροσωπίας, περιλαμβάνεται ασφαλώς και η αναδιαμόρφωση του πολιτικού χάρτη της Βορείου Αμερικής, με βάση τις αρχές του δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στην προσπάθειά τους να ευαισθητοποιήσουν τον ίδιο τους τον πληθυσμό για τα σχέδιά τους, προωθούν κατά διαστήματα εμπιστευτικούς χάρτες πολλών περιοχών της Γης, όπως για παράδειγμα της νεότευκτης Δημοκρατίας των Σκοπίων (FYROM). Συγχρόνως με το μέτρο αυτό αντιμετωπίζουν και ένα χρόνιο πρόβλημα του αμερικανικού πληθυσμού, την απέχθειά του για την γεωγραφία. Πολλές φορές μάλιστα αναγκάζονται να εξαπολύουν πολέμους σε διάφορα σημεία του πλανήτη για να επισύρουν την προσοχή των κατοίκων των ΗΠΑ, μέσα από την τηλεοπτική δημοσιότητα των γεγονότων, και να τους διδάσκουν έτσι την γεωγραφία που τόσο αποστρέφονται.

Μικρή συμβολή στην φιλελευθερωτική και επιμορφωτική αυτή αμερικανική προσπάθεια είναι και ο χάρτης που τους προσφέρουμε σήμερα, ένας πραγματικός καθρέφτης της Βορείου Αμερικής, όπως αναμφίβολα τον ονειρεύεται κάθε ευαίσθητος δημοκρατικός ή ρεπουμπλικάνος, αποφασισμένος να φιλελευθεροποιήσει τον πλανήτη Γη.

Στη νέα τάξη πραγμάτων οι νέες ΗΠΑ (NUSA: New United States of America) αυτοπεριορίζονται στα εδάφη τους, ενώ βαρύνουσα αξία αποκτά η υπερσύγχρονη κρατική οντότητα της «Ακτής του Χρηματιστηρίου» στα πρότυπα της ονοματοθεσίας της «Ακτής του Ελεφαντοστού», της πάλαι ποτέ «Χρυσής Ακτής» ή ακόμη της λατινοαμερικανικής «Πλούσιας Ακτής» (Costa Rica). Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην «Κατεχόμενη Χώρα των Ερυθροδέρμων» (ORIT: Occupied Red Indian Territory) η οποία αποτελεί μια «Βορειοαμερικανική Παλαιστίνη» εν υπνώσει. Ακριβώς δε για την αποφυγή των τριβών που παρατηρούνται σήμερα μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης, η νέα τάξη πραγμάτων παρεμβάλλει μεταξύ της οικονομικά σφριγηλής «Ακτής του Χρηματιστηρίου» και των παραδοσιακών κοινωνιών της «Χώρας των

Ερυθροδέρμων», τις σύγχρονες ΗΠΑ, δίκην μαξιλαριού και απορροφητήρα των εντάσεών τους. Με τον τρόπο αυτό οι νέες ΗΠΑ (Βόρειες και Νότιες, όπως ήταν πριν από τον καταστροφικό τους εμφύλιο πόλεμο) αναδύονται ως πολιτείες-αναχώματα (Buffer States) μεταξύ των κρατών του «Χρήματος» και του «Αίματος» (δηλαδή της «Προόδου» και της «Αντίδρασης») αντίστοιχα, κατ' αναλογία με τα επιτυχή κατασκευάσματα της βρετανικής αποικιοκρατίας (Νεπάλ και Μπουτάν, ως κράτη σάντουιτς μεταξύ Κίνας και Ινδιών). Τις δυτικές ακτές καταλαμβάνει η «Χώρα των Μορμόνων», η οποία λόγω της θεσμοποιημένης πολυγαμίας τους αναμένεται να μην αντιμετωπίσει άμεσα δημογραφικό πρόβλημα. Στα πλαίσια της επιβολής μιας παγκόσμιας δικαιοσύνης, το Μεξικό ανακαταλαμβάνει τα κατεχόμενα εδάφη του με τον ισπανόφωνο πληθυσμό τους, η Αλάσκα επανέρχεται στην Ρωσία και η Φλόριντα, η κατοικούμενη από Κουβανούς πρόσφυγες, αποτελεί πλέον –κατ' αναλογία με το Κόσοβο– μέρος της Μεγάλης Φιλελεύθερης Κούβας.

Καμία αντίρρηση;

Υστερόγραφο για τον πρεσβευτή των ΗΠΑ:

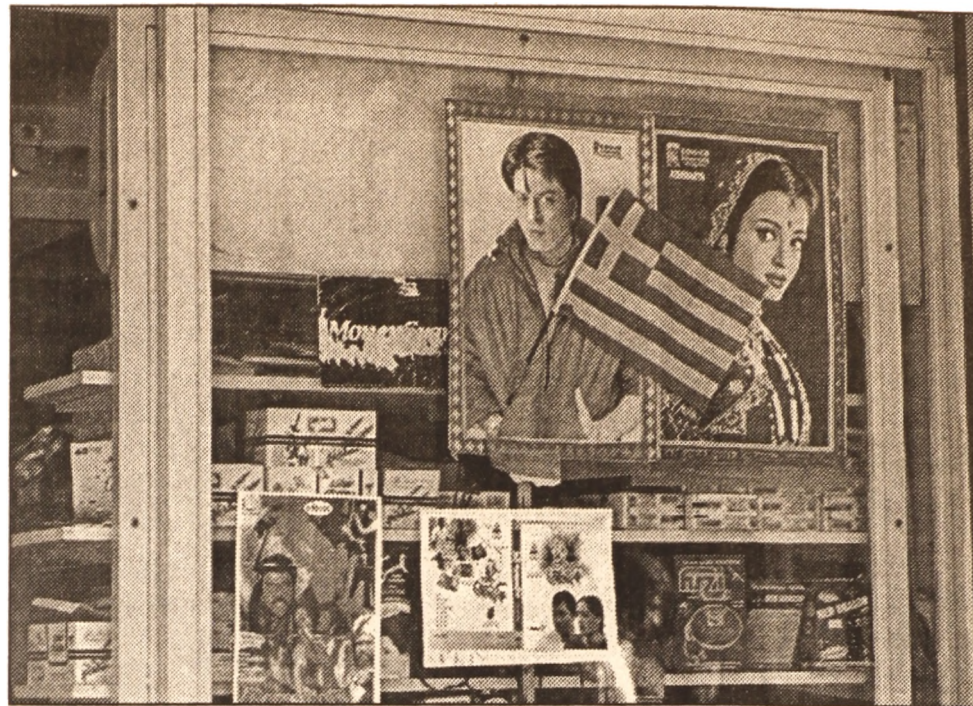
Αν ενοχλεί ο χάρτης, να μας το πείτε για να τον αποσύρουμε.

Ο Χ. Γούδης είναι Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών
Διευθυντής Ινστιτούτου Αστρονομίας και Αστροφυσικής Εθνικού
Αστεροσκοπείου Αθηνών.

Όλες οι φυλές στο μεγάλο παζάρι της Αθήνας

της Όλγας Ι. Φωτακοπούλου
Φωτογραφίες: Σεμίρα Μανωλάκη

Η Ελλάδα
καλείται για
άλλη μια
φορά στην
ιστορία της
να
αφομοιώσει.
Θα τα
καταφέρει;

Έχουν κατακλύσει το κέντρο της Αθήνας. Πολλοί αυτόχθονες αντιδρούν αρνητικά στην εικόνα. Άλλοι την αποδέχονται με ευχαρίστηση. Όλοι πάντως συμφωνούν πως πια στους δρόμους του ιστορικού κέντρου της πόλης δεν ακούγονται και τόσο συχνά τα ελληνικά. Την τελευταία δεκαετία ο φυλετικός και εθνολογικός χάρτης της χώρας και ειδικά της πρωτεύουσάς

της αλλάζει με ραγδαίους ρυθμούς. Λες και ξαφνικά «άνοιξε» μια τεράστια πύλη που ήταν για χρόνια κλεισμένη. Είναι το μερίδιό μας από την πτώση «του τείχους» που σηματοδότησε μεγάλες αλλαγές.

Οι οικονομικοί μετανάστες αποτελούν ένα μεγάλο κομμάτι της ζωής της πόλης της Αθήνας.

Ηταν γύρω στις 6.00, απογευματάκι, την άνοιξη που μας πέρασε, και μια παρέα προσπαθούσαμε να ξεπαρκάρουμε σε ένα δρομάκι λίγο πιο κάτω από την οδό Αθηνάς. Ήμασταν τρεις Έλληνες, ένας Ισπανός, μια Γαλλίδα και ένας Βραζιλιάνος. Έχουμε μόλις μπει στο αυτοκίνητο όταν από το ανοι-

χτό παράθυρο μια κυρία γύρω στα σαράντα με δύο παιδιά, Ελληνίδα, μας ρωτά περίπου με τον τρόπο ζωγραφισμένο στο πρόσωπο, από ποιο δρόμο και κάτω είναι επικίνδυνο να κυκλοφορήσει «αυτή την ώρα»! Της απαντά σε άπταιστα ελληνικά ο Βραζιλιάνος φίλος μας: «Σε δέκα λεπτά η κυκλοφορία κλείνει! Προλαβαίνετε, δεν προλα-

βαίνετε»!

Το επεισόδιο είναι χαρακτηριστικό του αρνητικού κλίματος και της αμοιβαίας δυσπιστίας που κυριαρχεί μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών και από την εμπορική παρουσία τους η οποία εστιάζει στο ιστορικό κέντρο. Από την οδό Αθηνάς και κάτω, μέχρι την πλατεία Κουμουνδούρου και την οδό Πειραιώς.

Από το στάδιο, στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90, της διάθεσης των εμπορευμάτων τους «χύμα» στο πεζοδρόμιο, τα τελευταία χρόνια και μετά το 2000, οι οικονομικοί μετανάστες πέρασαν πια σε ένα άλλο: της απόκτησης νόμιμης και μόνιμης επαγγελματικής δραστηριότητας και στέγης. Έγιναν κομμάτι της ζωής της πόλης. Έτσι οι πολύ σκληρές πράγματι ιστορίες που είχαν να πουν την πρώτη δεκαετία της εγκατά-

στασής τους στην Ελλάδα έχουν πια μαλακώσει. Πρόκειται για ανθρώπους που έχουν βάλει τις βάσεις για μια καινούργια ζωή και την παλεύουν. Από τις ιστορίες σκληρής επιβίωσης έχουμε ήδη περάσει σε ιστορίες διαβίωσης και συμβίωσης.

Όταν έχουμε δε να κάνουμε και με τις ζώνες εμπορίου και επαγγελματικής δραστηριότητας, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση, η ρεαλιστική εικόνα περιλαμβάνει ενίοτε και ιστορίες οικονομικού ανταγωνισμού. «Χοντρικά», ήδη ο διαχωρισμός στους τομείς δραστηριότητας έχει γίνει:

Κατασκευές και χειρωνακτικές εργασίες: Βαλκάνια, Ασία, Ανατολική Ευρώπη.

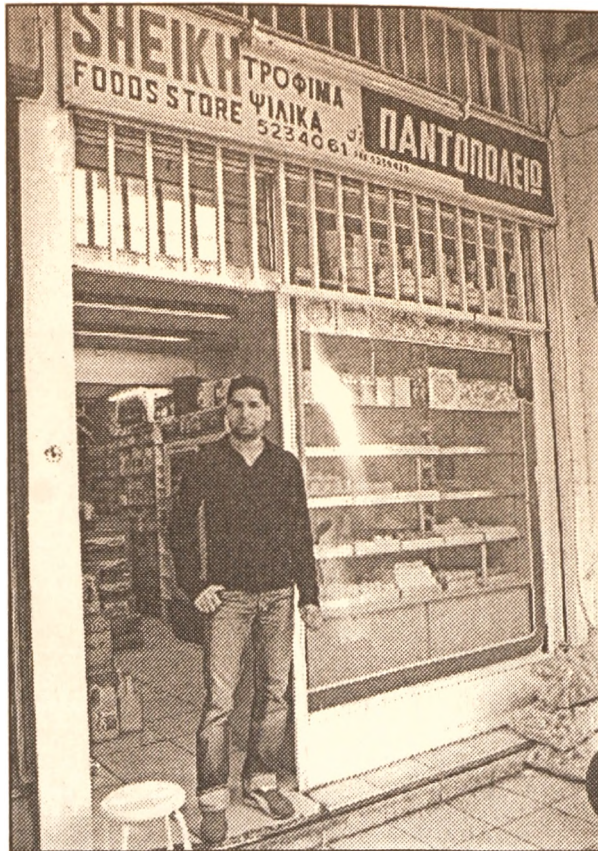
Νυχτερινή ζωή: Ανατολική Ευρώπη.

Εμπόριο: Ασιατικές χώρες (Κίνα και Ινδία) και λιγότερο χώρες της Λατινικής Αμερι-

Οι απαραίτητες ανακοινώσεις τοίχου για τη σχετική επικοινωνία στη γλώσσα των ενδιαφερομένων.

«Sheikh-foods store- παντοπολείω»! Η Ασία συναντά την Αμερική και την Ελλάδα.

Η προσπάθεια ένταξης προφανής. Η ταρπελίτσα γράφει: «Πολωνέζικη, γεωργιανική και ελληνική κουζίνα»!

κής (κυρίως Βραζιλία).

Υπηρεσίες: Κεντρική Ευρώπη, χώρες Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η εμπορική δραστηριότητα στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας –πρώην περιοχή «εδωδίων αποικιακών»–, για χρόνια υποτονική, έδωσε ήδη τη σκυτάλη στο ασυνήθιστο χρώμα που συναντά κανείς σε ένα ανατολίτικο παζάρι. Τουλάχιστον αυτό συμβαίνει

σε ένα μεγάλο τμήμα της, τα όρια του οποίου περιγράψαμε παραπάνω. Στο υπόλοιπο, από την οδό Αθηνάς και πάνω προς το Σύνταγμα, εξακολουθούν τα μαγαζιά κατά κύριο λόγο να ανήκουν σε Έλληνες. Έχουμε λοιπόν δύο άτυπες «περιοχές».

Να σημειωθεί ότι σε αυτή την εξέλιξη, της συγκέντρωσης δηλαδή στη συγκεκριμένη περιοχή της εμπορικής δραστηριότητας των μεταναστών, βοήθησε το γεγονός ότι τα διατηρητέα, μισοερειπωμένα σε πολλές περιπτώσεις, κτήρια του ιστορικού κέντρου είχαν αρχίσει σιγά σιγά να εγκαταλείπονται. Εξαιρεση αποτελεί η μικρή περιοχή γύρω από την πλατεία του Ψυρρή, η οποία τα τελευταία χρόνια «αναβαθμίζεται» σε «περιοχή διασκέδασης», με ό,τι αυτό –κατά κύριο λόγο όχι θετικό– συνεπάγεται.

Οι καλύτερες ώρες για να επισκεφθεί κανείς την περιοχή συγκέντρωσης της εμπορικής δραστηριότητας των μεταναστών είναι οι πρωινές: τότε «εισπράττεται» μια ασυνήθιστη κίνηση.

Κούρεμα με 5 ευρώ, φαγητό με 5-6 ευρώ (αραβική, κουρδική, ινδική, πολωνέζικη, «γεωργιανική» κουζίνα). Ινδικά προϊόντα (στικ χώρου,

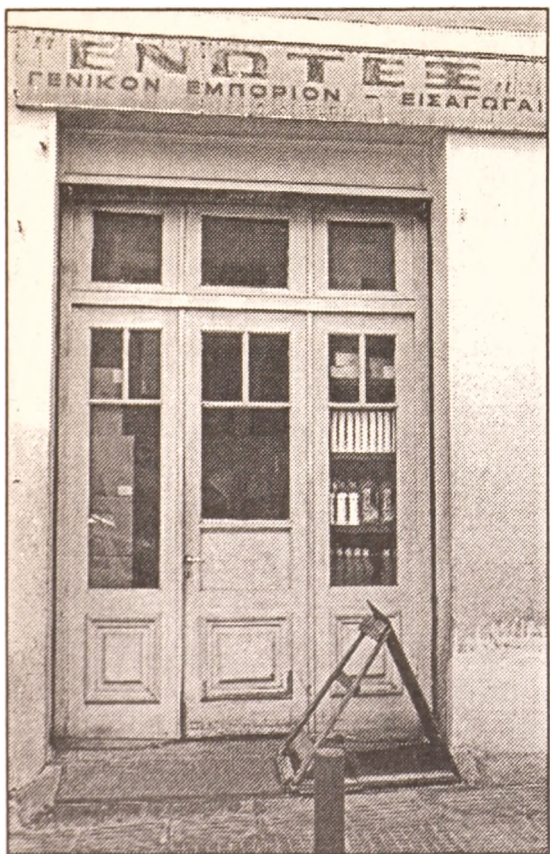
παραδοσιακές μεταξωτές φορεσιές, αρώματα και λοιπά άγνωστα καλλωπιστικά σκευάσματα ή αντικείμενα σε περιέργια πολύχρωμα μπουκαλάκια και λουλουδάτες πολύχρωμες χαρακτηριστικές συσκευασίες). Δυτικού τύπου, αλλά κινεζικής κατασκευής και εμπορίας ρούχα από ένα ευρώ (μπλουζάκια), ή πέντε (φούστες, παντελόνια κ.λπ.) μέχρι και δέκα ή είκοσι ευρώ (σακάκια, μπουφάν κ.λπ.). «Mini super(σ.σ!) market» στα ράφια των οποίων θα βρει κανείς προϊόντα είτε ευρύτερα –εντελώς μέχρι πρότινος– άγνωστα (όπως π.χ. φελάφελ) είτε γνωστά αλλά σε μη αναγνωρίσιμες και συνήθεις συσκευασίες.

Πρόκειται για μια αγορά της οποίας ο αρχικός χαρακτήρας –εξ ου και οι χαμηλές τιμές– ήταν περισσότερο «εσωτερικός», αφορούσε την εξυπηρέτηση των αναγκών των ίδιων των μεταναστών, και των αντίστοιχα πιο χαμηλών αποδοχών τους. Η εικόνα έχει σαφέστατα αλλάξει: τώρα στα καταστήματά τους ψωνίζουν και πολλοί Έλληνες.

Η κίνηση μεταφράζεται και σε αριθμητικά μεγέθη.

Για παράδειγμα, σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, η αξία των εισα-

γόμενων εμπορευμάτων από την Κίνα ξεπέρασε το 2003 τα 1,2 δισ. ευρώ. Να σημειωθεί ότι το 2004, αν και δεν υπάρχουν ακόμα σε διάθεση τα αντίστοιχα νούμερα, ο όγκος είναι βέβαιο ότι πολλαπλασιάστηκε, και οι τάσεις είναι ανοδικές, αφού από την 1-1-2005 θα πραγματοποιηθεί η απελευθέρωση των ευρωπαϊκών αγορών σε κινέζικα προϊόντα, ως αποτέλεσμα της ένταξης της Κίνας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (WTO) και στη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT). Σύμφωνα δε με το Υπουργείο Ανάπτυξης, την τελευταία διετία έχουν ανοίξει 3.000 εμπορικά καταστήματα κινεζικής ιδιοκτησίας, όλα νόμιμα και όλα με βιβλία στην εφορία. Πέρα από τον πολιτισμικό χαρακτήρα, που είναι σημαντικός, υπάρχει και ένας εξίσου σημαντικός οικονομικός παράγοντας. Αυξημένη εμπορική κίνηση παρουσιάζουν και τα καταστήματα με προϊόντα που εισάγονται από τις Ινδίες. Μια πληθώρα από ετικέτες με προϊόντα που μέχρι χθες αγνοούσαμε μας περίμεναν να τα φωτογραφίσουμε σε βόλτα που κάναμε για τις ανάγκες του κειμένου που διαβάσετε. Κατά τη διάρκεια

Και κάπου ανάμεσα υπάρχει κι ένα ελληνικό κατάστημα «Γενικού Εμπορίου»: με τον προφητικό τίτλο «ΕΝΩΤΕΣ».

Κουβέρτες και τσάντες συναντούν τις τηλεκάρτες και τα κινητά στο ίδιο κατάστημα: στα ράφια του «Μοχάμεντ και Αφοί».

Πέντε καταστήματα κινεζικών συμφερόντων στη σειρά, το ένα ακριβώς δίπλα από το άλλο, στην οδό Ευριπίδου.

της βόλτας μας όμως ανακαλύψαμε ότι στους μετανάστες δεν αρέσει να τους φωτογραφίζουν. Το κλίμα δυσπιστίας που περιγράψαμε παραπάνω είναι διάχυτο. Δεν πίστεψαν ότι είμαστε δημοσιογράφοι και μας είπαν ευθέως ότι μας θεωρούσαν «ανθρώπους της Ασφάλειας» – προφανώς δέχονται πολύ συχνά τέτοιου είδους «επισκέψεις».

Η δυσπιστία είναι αμφίπλευρη, και όσον αφορά τους έλληνες εμπόρους δηλαδή. Μιλώντας μαζί τους, διαπιστώσαμε ότι είναι οι οικονομικές παράμετροι και όχι οι πολιτισμικές που κυρίως δημιουργούν άγχος στους παραδοσιακούς μικρομεσαίους έλληνες εμπόρους της περιοχής, οι οποίοι ήδη πριν από την είσοδο των μεταναστών στην «περιοχή ευθύνης» τους διέρχονταν σταδιακά οικονομική ύφεση. Πόσο μάλλον τώρα... Ωστόσο, όπως έλεγαν και οι παλιοί έμποροι, «το εμπόριο δεν έχει σύνορα». Το μεγάλο «ατού» των προϊόντων στα καταστήματα των μεταναστών είναι περισσότερο οι τιμές τους και λιγότερο η ποιότητά τους – ειδικά αυτή την εποχή που τα οικονομικά των καταναλωτών είναι περιορισμένα.

Οι αλλαγές και η νέα οικονομική πραγματικότητα μετά τη μαζική είσοδο των μεταναστών στην Ελλάδα είναι ένα τεράστιο κεφάλαιο με πάρα πολλές παραμέτρους το

ποίο, σαφώς, ούτε μπορεί να καταγράψει κανείς με επάρκεια – ούτε να ερμηνεύσει και να αναλύσει με ακρίβεια αυτές τις παραμέτρους – σε μια βόλτα σαν τη δική μας...

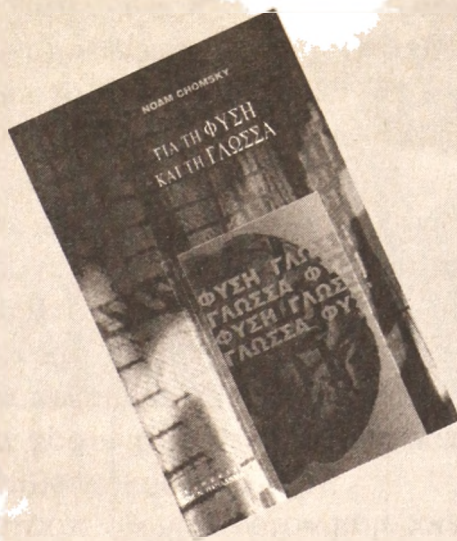
Όπως και να 'χει, η εικόνα που παρουσιάζει το κέντρο και η εμπορική ανθρωπογεωγραφία, αντικατοπτρίζει και την εικόνα της νέας πραγματικότητας για την Αθήνα (αλλά και την Ελλάδα σε μικρότερη ίσως κλίμακα).

Αυτή αποδεικνύεται πάλι με αριθμούς. Ήδη το ποσοστό παιδιών από άλλες χώρες που φιλοξενούν οι παιδικοί

σταθμοί του Δήμου Αθηναίων ανέρχεται στο 25%. Ένα στα πέντε παιδιά προέρχονται από χώρες όπως το Ιράν, το Ιράκ, το Πακιστάν, η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Πολωνία, η Ουκρανία, η Σρι Λάνκα, ή οι Φιλιππίνες. Αξίζει να σημειωθεί ότι μόλις πριν από δύο χρόνια τα παιδιά από ξένες χώρες που φιλοξενούνταν σε παιδικούς σταθμούς του Δήμου Αθηναίων αντιπροσώπευαν μόνο το 5%. Μάλιστα πρόσφατα η δήμαρχος Αθηναίων εγκαινίασε στο Νέο Κόσμο τον 52ο Δημοτικό Σταθμό που φιλο-

ξενεί πρωτίστως παιδιά μεταναστών: από τα 100 παιδιά του σταθμού τα 80 προέρχονται από ξένες χώρες.

Κάποια στιγμή, κουρασμένες, πάψαμε και να φωτογραφίζουμε και να παρατηρούμε. Μπήκαμε σε ένα κουρδικό εστιατόριο για να φάμε. Μας περιποιήθηκαν με τον καλύτερο τρόπο. Το φαγητό ήταν καλομαγειρεμένο και οι ιδιοκτήτες ευγενικοί και φιλόξενοι. Για πρώτη επικοινωνία καλά τα πήγαμε. Σε μια επόμενη επίσκεψή μας ίσως και να ανοίξουμε και λιγότερο τυπικές συζητήσεις.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ NOAM CHOMSKY Καθηγητής Γλωσσολογίας και Φιλοσοφίας του MIT ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ

Μετάφραση: Γιώργος Κοτζόγλου
Πρόλογος και επιμέλεια: Χριστόφορος Χαράλαμπακης,
Καθηγητής Γλωσσολογίας του Παν. Αθηνών
Σχ. 8°, σελίδες 303 με πλούσια βιβλιογραφία και ευρετήριο

Ο Noam Chomsky αναπτύσσει το στοχασμό του για τη σχέση ανάμεσα στη γλώσσα, το νου και τον εγκέφαλο, εισάγοντας τη σύγχρονη γλωσσολογική έρευνα στο αναπτυσσόμενο επιστημονικό πεδίο της νευροεπιστήμης. Το βιβλίο αποτελεί σημαντικό ορόσημο στην ανάπτυξη της γλωσσικής θεωρίας.

«Απ' όσο γνωρίζω, το βιβλίο αυτό είναι η πιο περιεκτική πρόσφατη ανασκόπηση της σκέψης του Chomsky πάνω σε ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων. Τα κεφάλαια για τη γλωσσική θεωρία, πιο συγκεκριμένα, προσφέρουν πολύτιμο υπόβαθρο για το εξαιρετικά σημαντικό μινιμαλιστικό πρόγραμμα, το οποίο ασκεί μεγάλη επιρροή στις μέρες μας.»

Ian Roberts, University of Cambridge

«Με τη χαρακτηριστική του σαφήνεια και οξύτητα, ο Chomsky ρίχνει φως στη μελέτη της γλώσσας και του νου με φόντο την ιστορία της επιστήμης και την πρόσφατη νευροεπιστήμη και αναλύει τη γενική φύση και την ανάπτυξη του Μινιμαλιστικού Προγράμματος, που είναι πιθανότατα η πιο επαναστατική πρόταση στην ιστορία της γλωσσολογίας.»

Robert Freidin, Princeton University Press

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό και στην Παιδεία
Ιπποκράτους 8 Αθήνα. Τηλ.: 210.36.27.318
www.papadimasbooks.gr • papadimas@atp.gr

«Τρίλημμα» και όχι δίλημμα για το γήπεδο του ΠΑΟ

Αίσθηση προκάλεσαν την προηγούμενη εβδομάδα οι δηλώσεις του υπουργού Περιβάλλοντος Γ. Σουφλιά, ο οποίος έθεσε στην ΠΑΕ Παναθηναϊκός το «δίλημμα» σχετικά με την κατασκευή του νέου γηπέδου της «ή στο Γουδή, ή στο Ελληνικό».

Περιβαλλοντική, συγκεκριμένα, αίσθηση. Διότι και οι δύο χώροι, έναν από τους οποίους καλείται να επιλέξει η ΠΑΕ για το γήπεδό της, είναι χώροι όπου η ίδια η Πολιτεία έχει δεσμευθεί να κατασκευάσει Μητροπολιτικά Πάρκα υψηλού πρασίνου. Ξαφνικά ο ίδιος ο υπουργός Περιβάλλοντος έμμεσα με το δίλημμά του αυτό θεωρεί περίπου ότι χάθηκαν άλλοι χώροι στην Αττική...

Και ενώ η ΠΑΕ Παναθηναϊκός παίρνει την απόφασή της, οι κάτοικοι και οι φορείς που έχουν σαν αίτημα τη δημιουργία Μητροπολιτικού Πάρκου στο Γουδή, παίρνουν και εκείνοι τις δικές τους.

Όσον αφορά την επιλογή Γουδή, ακόμα και ο κύριος Σουφλιάς γνωρίζει, όπως ανέφερε σε συνέντευξή του, ότι «το λιγότερο τρία χρόνια» θα φαγωθούν στα δικαστήρια. Χρόνος που μεταφράζεται σε χρήμα για την ΠΑΕ. Και το πιθανότερο είναι να συμβεί κάτι τέτοιο και με αμφίβολο μάλιστα το τελικό αποτέλεσμα.

Και ο μεν υπουργός προσπαθεί να προκαταβάλει τις εξελίξεις με το δίλημά του, αλλά και οι φορείς και οι κάτοικοι της περιοχής δηλώνουν αποφασισμένοι. Ήδη με ψήφισμά τους που προέκυψε από σύσκεψη πριν από δύο εβδομάδες υπενθυμίζουν και απαιτούν «να θεσμοθετηθεί επιτέλους το Μητροπολιτικό Πάρκο υψηλού πρασίνου στην περιοχή Γουδή, με χρήσεις γης, όπως ορίζει η μελέτη του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, πάρκου ανοιχτού

στους πολίτες χωρίς καμία εμπορευματοποίηση, σύμφωνα άλλωστε και με τις επανειλημμένες δεσμεύσεις της πολιτείας (Νόμος 1515/85 του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας, που προβλέπει Μητροπολιτικό Πάρκο, Νόμος 732/77 που παραχωρεί 965 στρέμματα για πράσινο στους Δήμους Αθηναίων και Ζωγράφου)».

Παράλληλα εκφράζουν τη ριζική αντίθεσή τους «στην πρόταση της ΠΑΕ Παναθηναϊκός, για κατασκευή τεράστιου Αθλητικού-Εμπορικού συγκροτήματος (γήπεδο, καταστήματα, γκαράζ), αλλά και σε οποιαδήποτε άλλη κατασκευή».

Απευθύνουν δε έκκληση «στον Δήμο της Αθήνας και σε άλλους δήμους, κατοίκους και φορείς για κοινή δράση, ώστε ο χώρος να αξιοποιηθεί ως πάρκο» και δηλώνουν ότι «θα συνεχίσουν και θα κλιμακώσουν τον αγώνα τους».

Ο Δήμος Ζωγράφου είναι ήδη αρνητικός –αν και ο δήμαρχος πρόσκειται στη ΝΔ– στην προοπτική κατασκευής γηπέδου στο Γουδή. Απόλυτα δικαιολογημένη άρνηση, αφού έτσι ο Δήμος Ζω-

γράφου από προνομιούχος δήμος θα υποβαθμιστεί από τη μείωση του πρασίνου, την κατασκευή και τη λειτουργία του γηπέδου.

Την ΠΑΕ «λογικά» την βολεύει η περίπτωση στο Γουδή (βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, πολύ κοντά στο υπάρχον γήπεδό της κ.λπ.). Το Ελληνικό είναι μακριά, και είναι και περιοχή δράσης του Ολυμπιακού· προφανώς όμως είναι μια καλή εναλλακτική λύση. Και στο Ελληνικό βέβαια θα βρουν αντίδραση από φορείς και τους τέσσερις δήμους της περιοχής που θέτουν ως αίτημα τη δημιουργία πάρκου.

Και πού θα μπορούσε να γίνει το γήπεδο του ΠΑΟ; Ρωτήσαμε εκπρόσωπο του Συλλόγου Αμπελοκήπων που συμμετείχε στην πρόσφατη σύσκεψη: «Οπουδήποτε εκτός... Για παράδειγμα, κατά μήκος της Αττικής Οδού που πάει και το Μετρό· εκτάσεις υπάρχουν, ας αγοράσουν εκεί».

Πέρα από το κόστος για την ποιότητα ζωής που είναι μη μετρήσιμο βέβαια και σαφώς προηγείται, έμμεσα τίθεται και θέμα κόστους σε χρήμα πιθανής διάθεσης της δημόσιας γης σε Γουδή και Ελληνικό. Θα αποζημιωνόταν άραγε το κράτος με βάση τις τιμές της αγοράς για τις αντίστοιχες περιοχές; Πολλοί στοιχηματίζουν για το τι θα εισπραττε το κράτος σε μια τέτοια περίπτωση...

Όπως και να 'χει πάντως, οι φορείς και οι κάτοικοι θεωρούν ότι το «δίλημμα» του υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. είναι «πλαστό». Ως υπουργός Περιβάλλοντος «οφείλει να βρει και να προτείνει άλλες λύσεις», φιλικότερες προς το περιβάλλον.

ΟΛΓΑ Ι. ΦΩΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

«Αθήνα, Δεκέμβρης 1944»:

Η μαρτυρία ενός καπετάνιου του ΕΛΑΣ

Ο Γιώργος Χουλιάρης (Περικλής) γεννήθηκε στα Καστέλλια της Παρνασσίδας το 1914. Σε νεαρή ηλικία εντάχθηκε στο κομμουνιστικό κίνημα μέσα από τις γραμμές της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας (ΟΚΝΕ) και εργάστηκε στην Ηλεκτρική Εταιρεία στη Λαμία. Στα μέσα Μαΐου 1941, μόλις δύο εβδομάδες μετά την έναρξη της Κατοχής, μαζί με άλλους κομμουνιστές στην πόλη του αναλαμβάνει πρωτοβουλία για την ανασυγκρότηση των κομματικών οργανώσεων του ΚΚΕ στη Φθιώτιδα και ιδρύει την πατριωτική οργάνωση «Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας» (ΜΕΣ), η οποία μετά την ίδρυση του ΕΑΜ τον Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου αφομοιώνεται σε αυτό και ανασυγκροτείται. Τον Μάιο του 1942 ο Θανάσης Κλάρας και ο Γιώργος Χουλιάρης αναλαμβάνουν να δημιουργήσουν δύο ανταρτικές ομάδες, ο πρώτος στις περιοχές της Ευρυτανίας, της Φθιώτιδας και του Δομοκού, και ο δεύτερος στις περιοχές της Παρνασσίδας και της Λοκρίδας. Μετά τη συνάντηση και τη συγχώνευση των δύο ομάδων, παίρνει μέρος στην επιχείρηση για την ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου, και τον χειμώνα του 1942-1943, όταν συγκροτείται το Γενικό Αρχηγείο Ρούμελης του ΕΛΑΣ, είναι μέλος της διοίκησής του μαζί με τον Άρη και τον Θάνο. Από τον Οκτώβριο του 1943 ως τα Δεκεμβριανά, στα οποία συμμετέχει, είναι καπετάνιος του 42ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ. Τον Μάρτιο του 1945, μετά τη Βάρκιζα, πηγαίνει στη Γιουγκοσλαβία –στο Μοναστήρι, στο Τέτοβο και στο Μπούλκες– όπου μένει ως τον Οκτώβριο του 1946. Τότε παίρνει εντολή να επιστρέψει στην Ελλάδα με την αποστολή των 26 Ρουμελιωτών για να συμβάλει στην ανάπτυξη των ανταρτικών ομάδων του Δημοκρατικού Στρατού στη Ρούμελη. Στον Εμφύλιο Πόλεμο συμμετέχει ως συναρχηγός του Αρχηγείου Όθρυος του ΔΣΕ, το οποίο τον Μάρτιο του 1947 μετονομάστηκε σε Αρχηγείο Γκιώνας, και

αργότερα ως υπαρχηγός του Αρχηγείου Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, με αρχηγό τον Χαρίλαο Φλωράκη (Γιώτη). Μετά την αναδιοργάνωση του ΔΣΕ κατά τα πρότυπα τακτικού στρατού στις αρχές του 1948, υπηρετεί ως διοικητής του 2ου Τάγματος της 144ης Ταξιαρχίας της II Μεραρχίας του ΔΣΕ στη Ρούμελη ως το τέλος του Εμφυλίου. Από το 1950 ως το 1977 έζησε μαζί με την οικογένειά του ως πολιτικός πρόσφυγας στην Πολωνία. Μετά τον επαναπατρισμό του έζησε για δύο χρόνια στην Αθήνα, και το 1979 επέστρεψε στη Λαμία, όπου «δίπλωσε τις μέρες του» –όπως του άρεσε να γράφει– ως τον θάνατό του το 2001 σε ηλικία 87 ετών.

Αθήνα, μέρες της Απελευθέρωσης: Νέα κορίτσια παρελαύνουν με πλακάτ.

Ο Γιώργος Χουλιάρης έγραψε τα διάφορα μέρη των αναμνήσεών του από τα χρόνια 1941-1958 σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Είχε αρχίσει να αποτυπώνει εγγράφως μικρά αποσπάσματα των βιωμάτων του ήδη από το 1968-1969 ενώ ζούσε ακόμη στην Πολωνία, αλλά συστηματικά άρχισε να γράφει μετά το 1977, όταν επαναπατρίστηκε, και ιδίως μετά το 1979, όταν έφυγε από την Αθήνα για να εγκατασταθεί μόνιμα στη Λαμία. Φαίνεται ότι ολοκλήρωσε τη συγγραφή το 1990-1991. Το 1997 εμπιστεύθηκε στον Γιάννη Μπαχάρα τους πέντε δακτυλογραφημένους και αριθμημένους από τον ίδιο τόμους των αναμνήσεών του, συνολικής έκτασης 713 σελίδων, με τον όρο, αν ποτέ δημοσιευ-

τούν στο σύνολό τους, αυτό να γίνει αφού ο ίδιος δεν θα υπάρχει πια. Τον Ιούνιο του 2003 ο Γιάννης Μπαχάρας και η οικογένεια του Γιώργου Χουλιάρη εμπιστεύτηκαν το σύνολο των κειμένων του στον επιμελητή αυτού του σημειώματος. Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από τον τρίτο τόμο και αναφέρεται στη συμμετοχή του Γιώργου Χουλιάρη στα Δεκεμβριανά. Το σύνολο των αναμνήσεών του βρίσκεται υπό έκδοση από τις εκδόσεις του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Θανάσης Δ. Σφήκας

Γιώργου Χουλιάρρα (Περικλή): Σελίδες ημερολογίου

Με διαταγή της XIII Μεραρχίας, το πρωί στις 3 του Δεκέμβρη το Σύνταγμα¹ με το 1ο Τάγμα κινείται προς τη Λιβαδειά, το 2ο παραμένει στην Άμφισσα, και το 3ο, με απ' ευθείας διαταγή της Μεραρχίας, κινείται ήδη από την προηγούμενη προς Λιβαδειά-Θήβα.

Στις 3 του Δεκέμβρη με μια μοτοσυκλέτα φτάνω στη Λιβαδειά. Λίγο αργότερα φτάνει και η διοίκηση της XIII Μεραρχίας και αμέσως μετά φτάνει ο Άρης με τον Σαράφη και 9-10 Μαυροσκούφηδες μέσα σε 3-4 τζιπ. Η είδηση για τον ερχομό τους μεταδόθηκε αστραπιαία, και όλοι οι Λειβαδίτες που συγκεντρώθηκαν άρχισαν να ζητωκραυγάζουν και να φωνάζουν «λόγο-λόγο». Ο Άρης λέει στον Σαράφη, «δε βγαίνεις εσύ, Στέφανε, να τους πεις λίγα λόγια;».

Ο Σαράφης μίλησε 4-5 λεπτά αλλά ο κόσμος εξακολουθούσε να φωνάζει, «Άρης-Άρης». Τότε ο Άρης βγήκε στο μπαλκόνι, και αφού χαιρέτησε τον κόσμο είπε, μιλώντας αργά-αργά περισσότερο από άλλες φορές, μιας και τα λόγια του έβγαιναν με δυσκολία, λες και δεν ήξερε τι να πει: «Ακούστε συναγωνιστές. Είμαστε περαστικοί, πάμε για δουλειά, τώρα δεν είναι καιρός για λόγια αλλά για έργα, έχουμε ακόμα πολλά εμπόδια να ξεπεράσουμε μέχρι να πραγματοποιηθεί αυτό που υποσχεθήκαμε στο λαό να κάνουμε όταν πήραμε τα όπλα.»

Αμέσως μετά έφυγαν πηγαίνοντας να συναντήσουν την Κεντρική Επιτροπή του ΕΛΑΣ που μόλις είχε ανασυσταθεί και είχε την έδρα της στη Χασιά, για να συνεννοηθούν για τις αρμοδιότητες και τις σχέσεις αναμεταξύ τους. Όλοι εμείς οι άλλοι παραμείναμε στη Λιβαδειά περιμένοντας διαταγές. Είχε σχεδόν βραδιάσει όταν ακούστηκαν οι σάλπιγγες που σήμαναν συναγερμό. Τρέχω στα γραφεία της Ομάδας Μεραρχικών Στερεάς που είχε την έδρα της στη Λιβαδειά, και βρίσκω τον Άρη στο διάδρομο, τη στιγμή που με κάτι χαρτιά στα χέρια έβγαινε από ένα γραφείο και έμπαινε σε άλλο, και τον ρωτάω, «τι συμβαίνει;». Μ' απάντησε ότι στο δρόμο τους για τη Χασιά, κοντά στο Σχηματάρι συνάντησαν μια φάλαγγα αγγλικά αυτοκίνητα φορτωμένα με αποπλισμένους αντάρτες του 2ου Συντάγματος, που είχαν αποπλιστεί την προηγούμενη νύχτα στο Ψυχικό, και τους μετέφεραν έξω από την Αττική.²

Τον ρωτάω, «και τι θα γίνει τώρα;». Μ' απάντησε: «Ό,τι ήταν να γίνει έγινε, οι Άγγλοι μας κήρυξαν και επίσημα τον πόλεμο, και η ηγεσία μας, χωρίς ακόμα να έχει εγκαταλείψει τις επιφυλάξεις της για το ρόλο των Άγγλων, ανασύστησε την Κεντρική Επιτροπή του ΕΛΑΣ, ανέλαβε να διευθύνει η ίδια τον πόλεμο αυτό στην Αθήνα, και στέλνει το Γενικό Στρατηγείο, το φυσικό αρχηγό του ΕΛΑΣ, να πολεμήσει τον Ζέρβα. Μας διώχνει από το γάμο και μας στέλνει για παλιούρια στην Ήπειρο, λες και εκεί, στον Άραχθο και στο Ξεροβούνι, θα λυθεί το ελληνικό πρόβλημα, και όχι στην Αθήνα.»

«Καλά», του λέω, «το Σύνταγμα πώς μπορούσε να αιχμαλωτιστεί ολόκληρο χωρίς καμιά αντίσταση;». «Άσ' τα αυτά», μου λέει, «τι κι αν αποπλίσαν το Σύνταγμα ή αποπλίστηκε

Στους εξώστες του ξενοδοχείου της Μεγάλης Βρετανίας αναρτημένες οι σημαίες των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ.

μόνο του, αυτό θα το βρούμε, τώρα έχουμε άλλη δουλειά. Περιμένετε, και σε λίγο θα πάρετε διαταγή να φύγετε μαζί με τον Αμάρμπεη.»³

Νύχτα, μ' ένα αυτοκίνητο και μια μοτοσυκλέτα ξεκινήσαμε με σβηστά τα φώτα και φτάσαμε στη Θήβα. Ευτυχώς μάθαμε ότι κάπου εδώ βρίσκεται ο Νικηφόρος,⁴ τον βρήκαμε, και αφού πήραμε τις πρώτες πληροφορίες, ο Αμάρμπεης έμεινε με τον Νικηφόρο κι εγώ τράβηξα να βρω το τάγμα μου.

Εδώ πρέπει να σου πω,⁵ για να καταλάβεις τη νοοτροπία που είχε καλλιεργηθεί τότε στα κομματικά στελέχη για τη συμπεριφορά τους απέναντι στα στελέχη του ΕΛΑΣ, ότι στη Θήβα καθυστερήσαμε περίπου δυο ώρες μέχρι να βρεθεί ο γραμματέας της Κομματικής Οργάνωσης, να δώσει εντολή στο διοικητή της Πολιτοφυλακής, ο οποίος αρνιόταν επίμονα να μας δώσει βενζίνη, παρά τις εξηγήσεις που του δώσαμε και για την κρισιμότητα της κατάστασης, αλλά και για το ποι οι είμασταν.

Το τάγμα μας τώρα, μετά τον αποπλισμό του Τάγματος Εθνοφυλακής στη Θήβα και την απόρριψη του τηλεσίγραφου των Άγγλων να παραδώσει τα όπλα, έχει φτάσει στο Σχηματάρι, όπου και συναντηθήκαμε.

Στις 4 του Δεκέμβρη φτάσαμε στο Τατόι, όπου με διαταγή της XIII Μεραρχίας το τάγμα υπήχθη στο 34ο Σύνταγμα.

Στο μεταξύ, το 1ο Τάγμα μας, στο δρόμο του προς την Αθή-

να βομβαρδίζεται ανάμεσα στη Θήβα και τη Μαλακάσα από αγγλικά αεροπλάνα, και έχουμε τους πρώτους νεκρούς και τραυματίες.

Στις 5 προς 6 του Δεκέμβρη τα μεσάνυχτα κινήσαμε από το Τατόι για την Αθήνα. Το πρωί στις 7:30 στις 6 του Δεκέμβρη φτάσαμε στη βάση εξόρμησης. Από εκεί το τάγμα, με παρατακτική δύναμη 360 άντρες, και τμήματα του 34ου Συντάγματος δεξιά και αριστερά του, προχωρούν σε ακάλυπτο έδαφος κάτω από τα καταιγιστικά πυρά του εχθρού και φτάνουν μπροστά στις μάντρες του Γουδιού, όπου αρχίζει σκληρή μάχη που κράτησε σχεδόν τέσσερις ώρες. Αντάρτες πηδάνε τις μάντρες και πιάνουν αιχμαλώτους, άλλοι σκοτώνονται και άλλοι τραυματίζονται, αλλά επιμένουν μέχρι που ο εχθρός αρχίζει να συμπύσσεται στο πίσω κτήριο, όταν οι αντάρτες έφτασαν κοντά στα πολυβολεία και άρχισαν να ρίχνουν χειροβομβίδες. Την κρίσιμη αυτή στιγμή, ώρα 11:20, ο Σκόμπυ αρχίζει μια συνδυασμένη επίθεση εναντίον μας με τανκς που βγήκαν από τ' αριστερά μας να μας πλαγιοβάλλουν, τ' αεροπλάνα από τον αέρα και το πυροβολικό από το Λυκαβηττό και την Ακρόπολη. Μπροστά σε αυτή την κατάσταση, αρχίζει η σύμπτυξή μας και δίνουμε πολλά θύματα.

Στ' αριστερά μας μια ομοβροντία πυροβολικού που σκάζει μπροστά στον Καρτερό,⁶ διοικητή τάγματος του 34ου Συντάγματος, τον διαμελίζει και αυτόν και τους αντάρτες δίπλα του.

Λίγο πιο πέρα, βαδίζοντας μαζί με τον Γεωργιάδη,⁷ βρήκαμε τον διοικητή της II Μεραρχίας Ρήγο⁸ και τον καπετάνιο της Ορέστη⁹ με μερικούς αντάρτες να σπρώχνουν ένα πεδινό πυροβόλο. Ζήτησαν τη βοήθειά μας και το μετέφεραν πιο πίσω.

Σταθήκαμε στην παρυφή του Χολαργού, εκεί που αρχίζει το δασωμένο, και πιάσαμε θέσεις. Από το άλλο βράδυ άρχισε η προώθηση των τμημάτων μας στη «Σωτηρία». Τέσσερις μέρες κράτησαν οι μάχες στο Γουδί-«Σωτηρία»-Σχολή Γυμναστικής και Σχολή Χωροφυλακής, και την κρίσιμη πάλι ώρα για τον εχθρό ο Σκόμπυ χρησιμοποίησε πάλι, όπως και στο Γουδί, τα βαριά όπλα. Τα μεγαθήρια ΣΕΡΜΑΝ με τα πυροβόλα τους τρυπάνε τους τοίχους και με τη μούρη τους γκρεμίζουν τα κτίρια. Το νοσοκομείο παίρνει φωτιά, οι φυματικοί βγαίνουν ανεμίζοντας τα σεντόνια τους για λευκές σημαίες, αλλά οι Άγγλοι, που δεν καταλάβαιναν απ' αυτά, τους θερίζουν σαν πράσα. Δεκάδες είναι τα θύματα. Μια ομάδα μαζί με τον Θ. Πολύχρονο, καπετάνιο τάγματος του 34ου Συντάγματος, πέφτει ομαδικώς σ' ένα διάδρομο της Σχολής Γυμναστικής. Ο Γιώργος Γεωργιάδης, διοικητής του 3/42 Τάγματος που αμύνεται μέσα στο χειρουργείο με 35 αντάρτες του τμήματός του, μην αντέχοντας άλλο στα καπνογόνα και τα δακρυγόνα που τους έχουν ρίξει, κάνουν ηρωική έξοδο, αλλά οι πολλοί σκοτώνονται και ο Γεωργιάδης με 7-8 αντάρτες συλλαμβάνονται.

Τον Γεωργιάδη τον σέρνουν ημίγυμνο και ξυπόλυτο στους δρόμους του Κολωνακίου, και όπως ήταν πολύ μελαχρινός και είχε και μούσι, τον παρουσίαζαν σαν βούλγαρο ταγματάρχη.

Μέχρι εδώ φαίνεται λοιπόν καθαρά ότι η ηγεσία του κινήματος δεν είχε καμιά προοπτική για την ανοιχτή επέμβαση των Άγγλων εναντίον μας, κανένα σχέδιο και καμιά προετοιμασία για την απόκρουσή τους – γεγονός που γι' αυτό ο Άρης είχε προειδοποιήσει την ηγεσία με το γράμμα του από το Σε-

Νέα κορίτσια κρατούν τη σημαία της Αυστραλίας. Στον τοίχο το σύνθημα: ΖΗΤΩ Η ΑΘΗΝΑ ΜΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ.

πέμβρη του 1943.¹⁰ Αλλά και πέρα απ' αυτά, εγώ πιστεύω –ανεξάρτητα από τα όσα έχουν γραφτεί για τη σύσκεψη των καπεταναίων, αυτή που είχε συγκαλέσει ο Άρης το Νοέμβρη του 1944 στη Λαμία μετά τις προσπάθειες των Άγγλων και του Παπανδρέου να διαλύσουν τον ΕΛΑΣ, και τη ματαιώσε η ηγεσία του ΚΚΕ– ότι σκοπός του Άρη ήταν να προειδοποιήσει τους καπεταναίους να ετοιμάζονται για την επερχόμενη σύγκρουση με τους Άγγλους.

Η ηγεσία άρχισε τη μάχη της Αθήνας με το 34ο Σύνταγμα, ένα τάγμα του 42ου Συντάγματος, ένα τάγμα του 7ου της Εύβοιας, και ένα τάγμα του 6ου της Πελοποννήσου, και βέβαια και με τον εφεδρικό ΕΛΑΣ της Αθήνας, που πολεμούσε ηρωικά. Και συνέχισε να διευθύνει τη μάχη με τις ίδιες δυνάμεις, αλλά και τις δυνάμεις που έφερε από τις 6 μέχρι τις 30 του Δεκέμβρη, ένα-ένα τάγμα από την Πελοπόννησο, τη Ρούμελη και τη Θεσσαλία, τις οποίες όμως χρησιμοποιούσε πυροσβεστικά, μετακινώντας τις από τον ένα τομέα στον άλλο και εντάσσοντάς τις τότε κάτω από τη μια και τότε κάτω από την άλλη διοίκηση.

Αυτό τον τρόπο διεύθυνσης της επιχείρησης, για τον οποίο ο Άρης μου έλεγε λίγες μέρες μετά τη μάχη στη Λαμία ότι την επιχείρηση αυτή θα τη διεύθυνε καλύτερα απ' αυτούς που τη διεύθυναν τώρα ένας εφεδρικός λοχίας, θα το καταλάβεις απ' αυτά που θα σου πω συνέχεια για τη μετακίνηση και τη δραστηριότητα του 42ου Συντάγματος, που έζησα από τις 6 του Δεκέμβρη 1944 μέχρι τις 3 του Γενάρη 1945.

Στις 10 του Δεκέμβρη το Σύνταγμα με το 1ο Τάγμα φτάνουν στα Άνω Λιόσια και παίρνουν τον τομέα Μενίδι-Άνω Λιόσια-Ραδιοφωνικό Σταθμό, και καλύπτουν την Κεντρική Επιτροπή του ΕΛΑΣ στο Μοναστήρι της Χασιάς και [τη διοίκη-

ση,] της XIII Μεραρχίας στη Χασιά. Η διοίκηση του Συντάγματος, με το λόχο διοίκησης και τη διμοιρία της ΕΠΟΝ, παίρνει τον τομέα Σκαραμαγκά-Δαφνί.

Σε λίγες μέρες το 1ο Τάγμα μετακινείται και καταλαμβάνει τον τομέα Σκαραμαγκά-Λίμνη Κουμουνδούρου-Τσιμεντάδικο κατά μήκος της ακτής από Σκαραμαγκά μέχρι το εργοστάσιο Ριτσώνη μπροστά στα Καλύβια, με αποστολή την απόκρουση τυχόν απόβασης που θα σήμαινε το κλείσιμο των τμημάτων που μάχονταν στην Αθήνα. Ήταν τότε που ο μακαρίτης Κώστας Αμπλιανίτης,¹¹ όταν του έδωνα την αποστολή αυτή, μου είπε: «Δε μας έφερνες τουλάχιστον και μερικά πλακάτ με σύνθημα - απαγορεύουμε κάθε απόβαση, να βάλουμε κατά μήκος της ακτής;».

Το 2ο Τάγμα παραμένει ακόμα στην Άμφισσα, και το 3ο παίρνει τον τομέα του πρώτου στο Μενίδι-Άνω Λιόσια.

Στις 17 Δεκέμβρη το 3ο Τάγμα, μαζί με άλλα τμήματα του ΕΛΑΣ, χτύπησαν την αγγλική φρουρά στην Κηφισιά, και ύστερα από διήμερη μάχη οι Άγγλοι παραδόθηκαν. Απώλειες του εχθρού, πάνω από 100 νεκροί και τραυματίες. Δικές μας, 35 νεκροί και τραυματίες. Αιχμάλωτοι περί τους 700, 1 στρατηγός, 17 ανώτεροι αξιωματικοί, 150 κατώτεροι και υπαξιωματικοί, και οι υπόλοιποι στρατιώτες. Λάφυρα, εκτός από τον ατομικό οπλισμό, 2 ελαφρά πυροβόλα, 5 ταχυβόλα, 12 βαρειοί όλμοι, 9 άρματα μάχης, 1 αεροπλάνο, 36 αυτοκίνητα, 13 μοτοσικλέτες, ασύρματα, πολλά οπλοπολυβόλα, πολυβόλα και αποθήκες με πυρομαχικά, καύσιμα και τρόφιμα.

Στη συνέχεια, το 3ο Τάγμα παίρνει τον τομέα Μενίδι-Άνω Λιόσια και το 1ο προωθείται στους Αμπελόκηπους και παίρνει διάταξη Γηροκομείο-Αντικαρκινικό και οικήματα κατά μήκος της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, και προωθεί κάθε μέρα τις θέσεις του. Στο δεύτερο δεκαήμερο του Δεκέμβρη ο εχθρός αρχίζει να ενισχύεται με καινούργιες δυνάμεις από την Ιταλία και ξεκινά αντεπίθεση. Στις 25 Δεκέμβρη στην Αθήνα φτάνει ο Τσόρτσιλ με τον Ήντεν, και μαζί με τις προκηρύξεις που μας ρίχνουν από τ' αεροπλάνα και μας καλούσαν να παραδοθούμε, βομβαρδίζουν και πολυβολούν τον κόσμο που πάει να διαμαρτυρηθεί, με αποτέλεσμα μόνο στο Χαϊδάρι να 'χουμε 7 νεκρούς και 15 τραυματίες. Ταυτόχρονα αρχίζουν και οι συλλήψεις πολιτών αδιάκριτα και η αποστολή τους στην Αφρική.

Αυτές τις μέρες φτάνει στην Αθήνα και το 2ο Τάγμα μας και παίρνει τον τομέα Δαφνί-Σκαραμαγκά-Καλύβια. Το 1ο Τάγμα εξακολουθεί να μάχεται στους Αμπελόκηπους κάτω από τα πυρά του Λυκαβητιού, που είναι οχυρωμένος σαν αστακός, δεσπόζει στην περιοχή, και ελέγχει δρόμους, σπίτια, αυλές, μέχρι και τα παραθυράκια από τ' αποχωρητήρια των σπιτιών. Μια μέρα που βρέθηκα στους Αμπελόκηπους, το βράδυ, στο σπίτι που ήταν ο σταθμός διοίκησης του τάγματος, η νοικοκυρά, που έτυχε να 'ναι συγγενής του Ψαρρού αλλά αυτό δεν την εμπόδιζε να μας φέρεται πολύ φιλικά, μόλις αντιλήφτηκε ότι μπήκα στο αποχωρητήριο ανοίγει απότομα την πόρτα, σβήνει το φως και μου λέει, «σκύψε γιατί έχουν επισημάνει το παραθυράκι, μόλις βλέπουν φως αρχίζουν να βάζουν.»

Οι αντάρτες τροφοδοτούνται και επικοινωνούν μεταξύ τους μέσα από τις τρύπες που έχουν ανοίξει στις μάντρες και τα

Πικετοφορία τις ημέρες της Απελευθέρωσης της Αθήνας. Σε ένα από τα πλακάτ διακρίνεται η λέξη *Ρωμυλία*.

κτίσματα. Την άλλη μέρα μια ομοβροντία πυροβολικού που σκάζει στο Γηροκομείο σκοτώνει τους 15 αντάρτες που ήταν οχυρωμένοι μέσα, μαζί και τον καπετάνιο του λόχου τους Ντίνο Καραγκούνη, απόφοιτο της Νομικής από το χωριό Κούρνοβο Φθιώτιδας.

Στα τέλη του Δεκέμβρη οι Άγγλοι, σε μια συνδυασμένη επίθεση πυροβολικού, τανκς και αεροπορίας, κάνουν βολή πυροβολικού από 200 μέτρα, αχρηστεύουν τα οδοφράγματα και τα αντιαρματικά κολλήματα, και τα μεγαθήρια ΣΕΡΜΑΝ κινούνται ελεύθερα στους δρόμους. Μπαίνουν στις παρόδους και ελέγχουν τα μετόπισθεν των τμημάτων μας, κουτουλάνε τις μάντρες και τα κτίρια, και θάβουν πολλούς από τους αντάρτες που τα υπερασπίζονται κάτω από τα ερείπιά τους.

Αυτές τις μέρες, ένα βράδυ πηγαίνοντας πάλι για τους Αμπελόκηπους, μακριά από πάνω τους φεγγοβολάει ο ουρανός από τις φωτοβολίδες, ενώ τα πυρά έχουν κοπάσει. Φτάνοντας στο Γαλάτσι, όπου εκεί έχουν αρχίσει να συγκεντρώνονται οι αντάρτες που συμπύσσονται από τους Αμπελόκηπους, ρωτώντας βρήκα τον διοικητή του τάγματος, και από τον διοικητή του, τον Ν. Γραβάνη, μόνιμο αξιωματικό, έμαθα πως το τάγμα από την παρατακτή του δύναμη των 380 αντρών έμεινε μόνο το 1/4 περίπου· οι υπόλοιποι, άλλοι σκοτώθηκαν, άλλοι θάφτηκαν κάτω από τα ερείπια, και άλλοι αιχμαλωτίστηκαν. Και μεταξύ των άλλων, μου ανέφερε και δύο πολύ χαρακτηριστικά παραδείγματα ηρωισμού και αυτοθυσίας, του αξιωματικού του ΕΛΑΣ Λεμονή, που για να μην πιαστεί αιχμάλωτος άδειασε πρώτα το πιστόλι του ενάντια στους Άγγλους και αυτοκτόνησε, και του καπετάνιου Ν. Ζωγραφόπουλου (Ιωσήφ), από τους πρώτους αντάρτες του ΕΛΑΣ, που μαζί με το τμήμα του έκανε ηρωική έξοδο ανά-

Μπροστά στον Άγνωστο Στρατιώτη. Παιδομάνι με τους γονείς.

μεσα στα τανκς και θυσιάστηκε.

Γυρίζω γρήγορα στο Μενίδι και τηλεφωνάω στη Χασιά στον Μέραρχο τι έγινε. Δεν ήξερε τίποτα και μου λέει, «μην κλείνεις, περίμενε στο ακουστικό», και σε λίγο μου καθόρισε την παρακάτω διάταξη:

Διοίκηση Συντάγματος και 3ο Τάγμα: Χασιά-Άνω Λιόσια-Καματερό.

2ο Τάγμα: Δαφνί-Καλύβια.

1ο Τάγμα (υπολείμματα), μαζί με τμήματα 34ου Συντάγματος, περί τη Μαλακάσα.

Την ίδια στιγμή που έπαιρνα τη διαταγή, στο δωμάτιο μπαίνει ο διοικητής ενός θεσσαλικού τάγματος που μόλις έφτασε και αυτό από τη Θεσσαλία να πάρει μέρος στη μάχη, και με ρωτούσε αν ξέρω να του πω πού να πάει.

Από τις 3 του Γενάρη, στις 10 μ.μ. που άρχισε η σύμπτυξη των τμημάτων του ΕΛΑΣ από την Αθήνα, αρχίζει και η έξοδος του κόσμου από την πόλη, πηγαίνοντας άλλοι προς τη Μάνδρα και άλλοι προς τη Χασιά, πολλοί μισόγυμνοι και ξυπόλυτοι, άντρες και γυναίκες.

Στις 4 του Γενάρη, από το πρωί οι Άγγλοι, με άρματα μάχης και μηχανοκίνητο πεζικό υποστηριζόμενο από σμήνη αεροπλάνων, κινούνται από την Αθήνα προς τη Μάνδρα, προσβάλλονται στο Δαφνί από το 2ο Τάγμα και άλλα τμήματα του ΕΛΑΣ, και έχουμε τρεις νεκρούς και το νεαρό γιατρό του τάγματος, τον Λαζάρου από το Δαδί.

Από τις 5 του Γενάρη 1945 χάνουμε την επαφή με τη Μεραρχία, στις 7 Γενάρη ακούμε από το ραδιόφωνο ότι οι Άγγλοι μπήκαν στη Λιβαδειά, και στις 12 Γενάρη υπογράφεται η ανακωχή και συμπυκνώνουμε στη Φθιώτιδα.

Στις 12 του Φλεβάρη υπογράφεται η Βάρκιζα που καθορίζει ημερομηνία παράδοσης των όπλων του ΕΛΑΣ για τις 26 του Φλεβάρη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το 42ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ.
2. Επρόκειτο για το 2ο Σύνταγμα της II Μεραρχίας (Αττικής-Βοιωτίας) του ΕΛΑΣ, με διοικητή τον ταγματάρχη Μιχαήλ Παπαζήση και καπετάνιο τον Δημήτρη Ν. Δημητρίου (Νικηφόρο).
3. Θεόδωρος Καλίνος (Αμάρμπεης): υπολοχαγός πεζικού, καπετάνιος της XIII Μεραρχίας (Στερεάς Ελλάδας) του ΕΛΑΣ.
4. Εδώ πρόκειται για τον Δημήτρη Ν. Δημητρίου. Πλην αυτού, όμως, το αντιστασιακό ψευδώνυμο «Νικηφόρος» χρησιμοποιούσαν και οι [;] Γρατσιάς, διοικητής του Τάγματος του ΕΛΑΣ Νέας Φιλαδέλφειας, και αργότερα ο Νίκος Καρκάνης, διοικητής του 1ου Τάγματος της 172ης Ταξιαρχίας του ΔΣΕ στη Ρούμελη το 1948.
5. Το κεφάλαιο που αναφέρεται στα Δεκεμβριανά είναι το μοναδικό, σε ολόκληρο το κείμενο των αναμνήσεων του Γιώργου Χουλιάρα, στο οποίο φαίνεται να διηγείται προφορικά τις εμπειρίες του.
6. Κρατερό;
7. Γιώργος Γεωργιάδης: υπολοχαγός πεζικού, διοικητής του 3ου Τάγματος του 42ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ.
8. Γ. Ρήγος (Φερραίος), συνταγματάρχης πεζικού.
9. Ανδρέας Μούντριχας.
10. Πρόκειται για την επιστολή που απηύθυνε ο Άρης προς το ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ με ημερομηνία 22 Σεπτεμβρίου 1943. Βλ. Θ. Χατζής, *Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε (1941-1945)* (Αθήνα: Παπαζήσης, 1977-1979), τόμος Β', σσ. 220-222· Μ. Παρτσαλίδης, *Διπλή αποκατάσταση της Εθνικής Αντίστασης* (Αθήνα: Θεμέλιο, 1978), σσ. 79-81· Γ. Φαράκος, *Άρης Βελουχιώτης: το χαμένο αρχείο - άγνωστα κείμενα* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997), σσ. 271-273.
11. Κώστας Αμπλιανίτης: καπετάνιος του 3ου Τάγματος του 42ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ.

Περισσότερα Αρχαία, λιγότερα Νέα

του Αλέκου Τζιόλα

Ανακουφίστηκε η ελληνική κοινωνία, μόλις άκουσε την υπουργό Παιδείας να ανακοινώνει αύξηση των ωρών διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών. Περιχαρείς για την ίδια απόφαση δείξαν και όλοι εκείνοι που αγωνίστηκαν παλιότερα για τον εξοβελισμό τους. Ανάμεσά τους καταχαρούμενοι και παλαίμαχοι δημοτικιστές, που ως κύριο αίτημά τους είχαν την αντικατάσταση της διδασκαλίας των αρχαίων κειμένων από το πρωτότυπο με τη διδασκαλία μεταφρασμένων, αίτημα που μετά από πολλούς αγώνες τους βρήκε την υλοποίησή του. Εξαιτίας όμως της παρείσφρησης μιας πολιτικής αλλαγής όχι μακράς διάρκειας παρεισέφρησε στην Εκπαίδευσή μας και η διδασκαλία τους από το πρωτότυπο, ενώ με τη σχετική απόφαση της υπουργού επιδιώκεται η εδραίωσή της.

Γίνεται λόγος για παρείσφρηση, επειδή πράγματι έτσι επανήλθαν τα αρχαία ελληνικά στο Γυμνάσιο. Οι εισηγητές και εισαγωγείς της διδασκαλίας τους, επειδή το έδαφος δεν ήταν πρόσφορο, υπόσχονταν μια τελείως ανώδυνη μέθοδο διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών: την εκμάθησή τους δια της οπτικής επαφής του μαθητή με το αρχαίο κείμενο. Δε χρειάζεται, λέγανε, ούτε η γνώση των αρχαίων λέξεων, αφού η σημασία τους είναι τελείως ρευστή, μια και δεν υπάρχει σε καμιά γλώσσα σταθερή σχέση μεταξύ σημαίνοντος και σημαινόμενου, ούτε γραμματική ή συντακτική ανάλυση. Απλή οπτική επαφή και αυτόματα μαθαίνει ο μαθητής Αρχαία Ελληνικά. Από την επαναφορά τους λοιπόν μέχρι σήμερα –πάνω από μια δεκαετία– χρησιμοποιούμε αυτή τη νέα μέθοδο του κ. Μπαμπινιώτη, κοροϊδεύοντας εκείνος εμάς που τα διδάσκουμε και εμείς εκείνον και από κοινού τους μαθητές, την κοινωνία και την

Πολιτεία.

Εξαιτίας όμως ποιας ανάγκης και ποιας αντίστοιχης σκοπιμότητας πρέπει να διδάσκονται τα αρχαία ελληνικά;

Οι υποστηρικτές της διδασκαλίας τους προβάλλουν την εξής αλυσιδωτή επιχειρηματολογία: Υπάρχει λεξιπενία στους νέους μας, δεν ξέρουν καν ελληνικά. Για να θεραπευθεί η γλωσσική πάθηση και να γίνουν άρτιοι γνώστες και χειριστές του νεοελληνικού λόγου, πρέπει να μάθουν αρχαία ελληνικά, γιατί η νεοελληνική γλώσσα είναι εξέλιξη της αρχαίας.

Η αλυσιδωτή αυτή επιχειρηματολογία συνίσταται σε αλυσιδωτές πλάνες. Η διαπίστωση της λεξιπενίας, ενώ είναι πολύ αμφίβολης βεβαιότητας, γίνεται δεκτή χωρίς να έχει γίνει καμιά μελέτη γύρω από αυτό το θέμα, το οποίο κυρίως προέκυψε ως συζήτηση, επειδή κάποτε σε θέμα έκθεσης εισαγωγικών εξετάσεων πολλοί υποψήφιοι δε γνώριζαν δυο λέξεις, την αρωγή και την ευδοκίμηση. Όμως με βεβαιότητα τολμώ να ισχυριστώ ότι σήμε-

ρα οι νεότεροι δημοσιογράφοι και πολιτικοί μας με όλα τα γλωσσικά λάθη που «διαπράττουνε» συχνά, μιλάνε τη νεοελληνική γλώσσα καλύτερα από όλες τις προηγούμενες γενεές κι ας έχουν διδαχθεί πολύ λιγότερα αρχαία απ' ό,τι εκείνες. Αν παρόλα αυτά δεχθούμε ότι υπάρχει λεξιπενία στους νέους μας, ποια μελέτη δείχνει ότι αυτή οφείλεται στην αποξένωσή τους από την αρχαία ελληνική γλώσσα (πρώτη πλάνη); Τόσοι παράγοντες σήμερα, όπως είναι η τηλεόραση, οι υπολογιστές, η ισχυρή πίεση της αγγλικής γλώσσας, εξηγούν το φαινόμενο της λεξιπενίας, εφόσον δεχθούμε πως αυτό είναι υπαρκτό.

Όμως μπορεί να ειπωθεί ότι δεν έχει σημασία ποιοι παράγοντες δημιουργούν τη λεξιπενία, το θέμα είναι να θεραπευθεί ή, αν δεν υφίσταται, να προληφθεί και αυτό θα επιτευχθεί –ερχόμαστε στη δεύτερη πλάνη– με τη διδασκαλία των αρχαίων από το πρωτότυπο. Η δεύτερη αυτή πλάνη συνίσταται στην πίστη ότι υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στη μάθηση της αρχαιοελληνικής γλώσσας και στη μάθηση της νεοελληνικής και πως η γνώση της πρώτης εμπεριέχει και τη γνώση της δεύτερης, κατ' επέκταση όσοι μιλούν καλά ελληνικά το οφείλουν στη γνώση των αρχαίων ελληνικών.

Όμως, αν ευσταθούσε η προηγούμενη συσχέτιση, τότε θα έπρεπε να είναι πολύ λίγοι οι καλοί χρήστες του νεοελληνικού λόγου, γιατί πολλοί λίγοι είναι και οι γνώστες των αρχαίων ελληνικών. Για να έχει τέλος πάντων ορθότητα αυτός ο συλλογισμός, θα πρέπει κατ' αρχήν να προεξοφλείται η λεκτική ανεπάρκεια της νεοελληνικής. Όμως η σημερινή τουλάχιστον δημοτική έχει εγκολληθεί το μεγαλύτερο δυνατό πλούτο σε

λέξεις και εκφράσεις της αρχαιοελληνικής. Παρόλα αυτά πολλοί εξακολουθούν να πιστεύουν –και είναι όλοι εκείνοι που συνδέσανε το όνομά τους με τους αγώνες τους να διατηρηθεί η καθαρεύουσα– πως η νεοελληνική είναι φτωχή γλώσσα, εκφράζοντας συγχρόνως με αυτό τον τρόπο την υποτιμητική τους διάθεση ή και απέχθεια προς αυτήν, που ανέκαθεν τους χαρακτήριζε. Είναι όμως ανεπαρκής η νεοελληνική; Κανείς δεν τολμά πια σήμερα να το ισχυριστεί δημόσια, επειδή ακριβώς πασιφανώς δεν είναι.

Κατά δεύτερον χωλαίνει ο παραπάνω συλλογισμός, γιατί στηρίζεται στην πίστη ότι οι δύο γλώσσες ταυτίζονται ή τουλάχιστον συγγενεύουν εννοιολογικά τόσο ώστε να καταλήγει σε ισοδυναμία η εκμάθηση της αρχαιοελληνικής με την εκμάθηση της νεοελληνικής. Εάν όμως είναι ταυτόσημες έννοιες ή είναι τόσο επαλλάσσουσες ώστε να έχει ισχύ η ισοδυναμία, γιατί να έχει ισχύ μόνο κατ' αυτή τη φορά, να μαθαίνει δηλαδή κανείς νεοελληνικά μέσω των αρχαίων, και να μην έχει ισχύ και κατά την αντίστροφη της, να μαθαίνει κανείς αρχαία μέσω της νεοελληνικής. Σ' αυτού του είδους τις εννοιολογικές συγγένειες η σχέση ή η επικοινωνία δεν είναι μονοδρομική αλλά αμφίδρομη. Η εφαρμογή εξάλλου της αντίστροφης φοράς είναι φυσιολογική μέθοδος μάθησης, καθώς πορευόμαστε από το γνωστό στο άγνωστο.

Αλλά μπορεί στο σημείο αυτό να αμφισβητηθεί η αμφίδρομικότητα της επικοινωνίας, επειδή η αρχαία είναι η μήτρα της νέας γλώσσας. Κι εδώ βρίσκεται η συνεπαγωγή της τρίτης πλάνης, ότι μόνο αν μαθαίνει κάποιος αρχαιοελληνικά μαθαίνει και νεοελληνικά, όχι αντίστροφα. Ωστόσο καμιά εμπειρική παρατήρηση δε συνηγορεί

υπέρ αυτού. Αλλά ούτε και η γλωσσολογία. Οι δύο γλώσσες, έστω κι αν ιστορικά ή διαχρονικά αποτελούν αδιάσπαστη ενότητα, καθώς η μια είναι εξέλιξη της άλλης και δεν κόβεται κάπου η εξέλιξη, στο συγχρονικό επίπεδο ως ζωντανά και δρώντα γλωσσικά μορφώματα του καιρού τους η καθεμιά, ως ομιλούμενες και γραφόμενες γλώσσες στη δική της χρονική περίοδο η καθεμιά, είναι δυο διαφορετικές γλώσσες, γι' αυτό ούτε η εκμάθηση της αρχαιοελληνικής ισοδυναμεί ή επιφέρει εκμάθηση της νεοελληνικής ούτε η εκμάθηση της νεοελληνικής ισοδυναμεί ή επιφέρει εκμάθηση της αρχαιοελληνικής.

Αν λοιπόν η υποτιθέμενη λεξιπενία οφείλεται σε άλλους παράγοντες, που η παρεμβολή τους κρατά τους νέους μακριά από τη γνωστή μητρική τους γλώσσα, γιατί η ίδια παρεμβολή να τους φέρνει κοντά σε μια άγνωστη και νεκρή γλώσσα;

Δεν ανήκω σ' εκείνους που αντιμετωπίζουν με βουδιστική απάθεια τους κινδύνους που διατρέχει σήμερα η γλώσσα μας – και όχι μόνο η δική μας αλλά και όλων των λαών. Αλλά η μέθοδος προστασίας της μέσω της εκμάθησης των αρχαίων ελληνικών με βρίσκει τελείως αντίθετο, γιατί το γιατρικό που συνιστάται δεν έχει καμιά σχέση με την πάθηση. Εκτός αυτού, με τον περιορισμό των αντικειμενικών δυνατοτήτων εκμάθησης της νεοελληνικής επιτείνεται η πάθηση. Δεν είναι μόνο ότι οι ώρες διδασκαλίας των αρχαίων συνυπολογίζονται ως ώρες γλωσσικής διδασκαλίας, χωρίς να είναι· δεν είναι μόνο ότι αφαιρείται πολύτιμος χρόνος αλλά και δυνάμεις από τη μελέτη της νεοελληνικής, πράγμα που επιφέρει υστέρηση στη γλωσσική κατάρτιση των μαθητών. Ίσως γι' αυτό τους παραπέμπουμε για πολλά γλωσσικά φαινόμενα, ας πούμε για τις πλάγιες ερωτήσεις, στην αγγλική γλώσσα, αφού ως «μελετητές» βρίσκονται πιο νωρίς μπροστά στα αγγλικά γλωσσικά φαινόμενα απ' ό,τι στις μητρικές τους γλώσσες. Επιπλέον με τη διδασκαλία των αρχαίων επέρχεται και σύγχυ-

ση στο γλωσσικό αισθητήριο των μαθητών. Γιατί οι δύο γλώσσες πέρα από τις συγγενικές διαφορές. Καθρέφτης αυτής της σύγχυσης είναι τα ίδια τα γλωσσικά εγχειρίδια, που δε βλέπουν μέσα από την ίδια οπτική τα συντακτικά φαινόμενα για παράδειγμα, αλλά από διαφορετική, κλασική τα μεν, σύγχρονη, λένε, τα δε, χρησιμοποιώντας μάλιστα διαφορετικούς όρους, κι ας είναι ίδια η ομάδα συγγραφής τους. Σ' αυτό όμως το θέμα θα επανέλθουμε διεξοδικότερα. Εκεί θα δούμε και τα «γλωσσικά μαργαριτάρια» των γλωσσικών εγχειριδίων. Πότε εξάλλου θα μάθουμε τόσους και τόσους εξειδικευμένους όρους των επιστημών, που χρησιμοποιούνται κατά κόρο σήμερα, για να εκφράσουν καταστάσεις και φαινόμενα της πολυσύνθετης σύγχρονης ζωής, όταν πρέπει να ασχολούνται χωρίς ανάπαυλα με την απομνημόνευση αναρίθμητων χρόνων ανώμαλων ρημάτων, άπειρων γραμματικών κανόνων και τύπων και λεπτομερών συντακτικών φαινομένων μιας νεκρής γλώσσας;

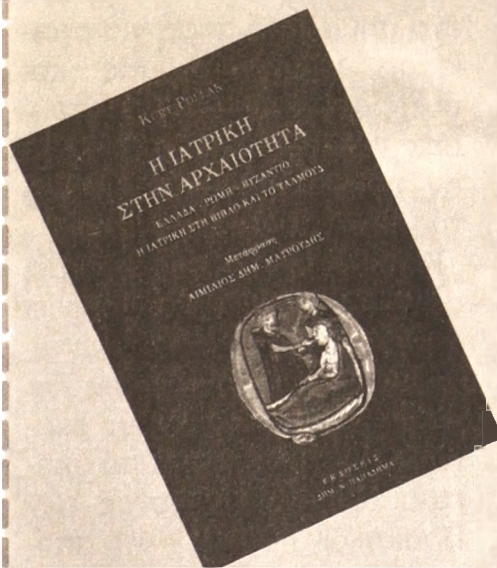
Οι άλλοι βαρύγδουποι λόγοι, εθνικοί, ανθρωπιστικοί, που επικαλούνται πάλι οι υποστηρίχτες της γλωσσικής αρχαιομάθειας, δεν αντέχουν σε κανένα σχολιασμό. Αν, επειδή είμαστε απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων, οφείλουμε να μαθαίνουμε τη γλώσσα τους, τότε η ουσιαστική σχέση μαζί τους, πνευματική, ιδεολογική, πολιτική και πολιτιστική, πώς θα οικοδομηθεί; Η εκπλήρωση αυτής της οφειλής απαιτεί τόσο χρόνο και τόσες δυνάμεις, που δε μας επιτρέπει ως σύνολο όχι μόνο ν' ανταποκριθούμε στις αυξημένες γνωστικές ανάγκες της εποχής μας αλλά ούτε και με τους προγόνους μας να έχουμε ουσιαστική επικοινωνία. Γιατί ανάμεσα σ' αυτούς και σε μας η γλώσσα τους δεν είναι γέφυρα επικοινωνίας, αλλά φραγμός. (Φιλολογος, τεύχος 47, 1987).

Όσο για τον άλλο βαρύγδουπο λόγο, τον ανθρωπιστικό, ποτέ μα ποτέ δεν ήταν ο ανθρωπισμός μάθηση γλώσσας, αλλά μάθηση αξιών· κι όταν η γλώσσα εμποδίζει την προσπέλαση σ' αυτές, αντικαθίσταται από τη μετάφρασή της. Μιλάμε πάντα

για την παιδεία του συνόλου και όχι των λίγων ειδικών.

Ως βάση λοιπόν έχει η απόφαση της υπουργού Παιδείας μια διαπίστωση αμφίβολης βεβαιότητας, την ύπαρξη λεξιπενίας, και τα επάλληλα συμπαρομαρτούντα της, που είναι ασύνδετα τόσο με την αφετηρία τους όσο και μεταξύ τους. Παρόλα αυτά οδηγούμαστε σε μια τέτοια απόφαση. Γιατί συνεχίζουμε πιστά την παράδοση της φυλής μας, να δουλεύουμε στο γόνατο.

Πάντως όλα τα παραπάνω δεν είναι καινοφανή. Έχουν ειπωθεί σε όλους τους τόνους από τους κατά καιρούς εκπροσώπους του δημοτικισμού. Αλλά τι έχει αλλάξει και παλαίμαχοι δημοτικιστές επικροτούν σήμερα πρώτοι την απόφαση της υπουργού; Πολλά, πάρα πολλά. Και προπαντός δεν υπάρχει πλέον καμιά πίστη σε τίποτα το συλλογικό. Δεν είναι συνεπώς μόνο το σώμα μας που έχει εθιστεί στις ευελιξίες που απαιτούν οι νόμοι της αγοράς. Οι ψυχές μας πρώτα δέχθηκαν τη σαγήνη της και χορεύουν τώρα αβίαστα στους ατομοκεντρικούς ρυθμούς της.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

KURT POLLAK

Ιατρός - Καθηγητής - Συγγραφέας

Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΛΛΑΔΑ - ΡΩΜΗ - BYZANTIO. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΤΗ ΒΙΒΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΤΑΛΜΟΥΔ

Μετάφραση - επιμέλεια Αιμίλιος Δημ. Μαυρουδής, Καθ. Α.Π.Θ.
Σχ. 8^ο, δεμένο, σελ. 600 με 16 εικόνες εντός κειμένου

Αυτή η παραστατική και διδακτική αναδρομή στην ιατρική του παρελθόντος μάς οδηγεί στην Αρχαιότητα (στην Ελλάδα, τη Ρώμη, το Βυζάντιο και στη Βιβλική ιατρική), τότε που η επιστήμη της ιατρικής γνώρισε μια μακρά περίοδο ακμής και προόδου. Η εξιστόρηση αρχίζει με την πρώτη φάση της

ελληνικής ιατρικής. Απαριθμούνται οι αρχαιότερες σχετικές μαρτυρίες από την κρητομυκηναϊκή εποχή και γίνεται λόγος για τους ομηρικούς γιατρούς. Έτσι μαθαίνουμε ότι ο Ασκληπιός, μυθικός αρχηγός των Ελλήνων γιατρών, ίσως ήταν ιστορικό πρόσωπο. Ο μέγας Ιπποκράτης απέκτησε τη διαρκέστερη φήμη από οποιοδήποτε άλλο γιατρό στον κόσμο. Αργότερα οι Αλεξανδρινοί έδωσαν νέα ώθηση στις ιατρικές μελέτες. Στη Ρώμη η ιατρική διείσδυσε με τους Έλληνες σκλάβους-γιατρούς, και μετά τη διαίρεση του ρωμαϊκού κράτους βρήκε νέα πατρίδα στο Βυζάντιο. Το βιβλίο κλείνει με την παρουσίαση της ιατρικής στη Βίβλο και το Ταλμούδ, με τέτοια πληρότητα χρονολογιών και γεγονότων, ώστε η ανάγνωσή του να προσφέρει πραγματικό θησαυρό γνώσεων στον αναγνώστη.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό και στην Παιδεία
Ιπποκράτους 8 Αθήνα Τηλ.: 210.36.27.318
www.papadimasbooks.gr • papadimas@atp.gr

δια ΛΟΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ένα Συμπόσιο

Ο κ. Γ. Φρέρης επανέρχεται:

Αγαπητέ κ. Διευθυντά,

Διάβασα στη «στήλη των αναγνωστών», στο Αντί, τχ. 831, σ. 44-45, την απάντηση του ή της Σ.Α. ή Α.Σ. – από «σύγχυση» άραγε μπερδεύει τα αρχικά βάζοντας τη μια φορά Σ.Α. και την άλλη Α.Σ. ή μήπως επιχειρεί να μας μπερδέψει γιατί υποψιάστηκε ότι την εντοπίσαμε;

Μέσω της «γκεμπελικής» μεθόδου η Α.Σ. επικεντρώνει το μένος της(;) στο γεγονός ότι οι οργανωτές του Συμποσίου «Η Εικόνα του αθλητισμού μέσω της λογοτεχνίας» που το Εργαστήριο Συγκριτικής Γραμματολογίας του Α.Π.Θ. διοργάνωσε, δεν επέλεξαν τους συμμετέχοντες στο Συμπόσιο, αλλά άφησαν όσους ήθελαν να προσέλθουν, υποδεικνύοντάς μας μάλιστα ότι οι προσκλήσεις πρέπει «να απευθύνονται στους επαίοντες, άποψη την οποία ο κ. Φρέρης παρακάπτει» και χαρακτηρίζει τη διαδικασία της επιστημονικής ενημέρωσης μέσω του διαδικτύου ως μια «άψογη υποστήριξη του εκσυγχρονισμένου λαϊκισμού της εποχής του διαδικτύου».

Στα παραπάνω, κ. Διευθυντά, ανταπαντώ:

Η Α.Σ. παραποιεί και πάλι την αλήθεια. Αφού είναι τόσο καλά ενήμερη για ένα σωρό θέματα του Συμποσίου –γεγονός που σημαίνει πως παρακολουθεί τις κινήσεις και το έργο μας, κι αυτό μας χαροποιεί ιδιαίτερα, αρκεί να μη συμμετέχει – πώς ξέφυγε της προσοχής της ότι η πρόσκληση του Συμποσίου στάλθηκε πρώτα ταχυδρομικώς σε όλη την επιστημονική κοινότητα (Α.Ε.Ι., Τμήματα, αρμόδιους φορείς) και μετά πέρασε φυσικά και στο διαδίκτυο; Το αν οι όποιοι «επαίοντες(;)» αρνή-

θηκαν να συμμετάσχουν, δικό τους πρόβλημα, γιατί δε συνηθίζουμε να προσκαλούμε ή να παρακαλούμε κανέναν.

Όμως ποιους εννοεί «επαίοντες»; Μήπως όσους φέρουν τίτλους συχνά χωρίς να τους αξίζουν ή όσους απαξιούν την επιστημονική κοινότητα, ή μήπως τον εαυτό της που τολμά να χαρακτηρίσει «παγκοσμίως αγνώστους πανεπιστημιακούς», συναδέλφους που προσπαθούν, με λίγα λόγια και περισσότερα έργα, σε καιρούς χαλεπούς για τις ανθρωπιστικές σπουδές, να επιτελέσουν όσο γίνεται καλύτερα το έργο τους; Ας μας κατονομάσει κάποιον «επαίοντα» που αποκλείσαμε, κάποιον που αποδεδειγμένα, με τα έργα του, έχει ασχοληθεί με τη σχέση λογοτεχνία-αθλητισμός. Εμείς δεν επιμένουμε σε ονόματα τρανταχτά, δεν αντιγράφουμε τα «πράθυρα» και τις «επιστημονικές γλάστρες» των Μ.Μ.Ε., αλλά πιστεύουμε ότι κάτι «επαίοντες», κάτι «αναντικατάστατοι», κάποιοι «αθάνατοι» αναπαύονται στον «ύπνο του δικαίου», στην απόλυτη σιωπή, έχοντας προ καιρού εγκαταλείψει τα εφήμερα «προκατασκευασμένα» μεγαλεία. Η Επιστημονική Επιτροπή του Συμποσίου επέλεξε 54 ανακοινώσεις από τις 80 που υποβλήθηκαν, γιατί τόσες κριθήκαν αξιόλογες και τόσες μπορούσε να συμπεριλάβει στο χρονικό περιθώριο που είχε καθοριστεί, και με αφετηρία τις οικονομικές του δυνατότητες. Από αυτούς ήλθαν τελικά 37 άτομα, που μπόρεσαν να καλύψουν το ταξίδι και τη διαμονή τους. Τι το περίεργο; Αν είχαμε περισσότερα χρήματα, ίσως να καλύπταμε τα έξοδα ταξιδιού ή παραμονής και των υπόλοιπων «άτυχων» συναδέλφων μας, ίσως να είχαμε και αυτόματη μετάφραση κ.λπ.

Η σχολιαστής σας αναρω-

τιέται επίσης τι τους θέλαμε τόσους χορηγούς. Πώς φαίνεται ότι ποτέ δε διοργάνωσε διεθνές Συμπόσιο ή άλλη σοβαρή εκδήλωση – αν συνέβη κάτι τέτοιο θα έγινε με την πλάτη άλλων, ίσως και του υπογράφοντος. Αγνοεί παντελώς όχι μόνο τα έξοδα που συνεπάγεται μια παρόμοια εκδήλωση, αλλά και τις άπειρες δυσκολίες που αντιμετωπίζει αυτός που φέρει την όλη ευθύνη, όπως την εντύπωση και τους συνειρμούς που μπορούν να προκαλέσουν οι χειρισμοί του σε άτομα σαν την Α.Σ., που θεωρεί «αυτονόητο» ότι, όταν ένα επιστημονικό Συμπόσιο συμπίπτει με ένα γεγονός, π.χ. τους Ολυμπιακούς Αγώνες, την επέτειο της Γαλλικής Επανάστασης ή τα 400 χρόνια από την έκδοση του Δον Κιχώτη, κ.λπ., οι διοργανωτές υποχρεωτικά βρίσκουν χρήμα αρκετό και... το σκορπούν. Αδυνατεί να κατανοήσει η Α.Σ. τι σημαίνει να σου ζητάνε ένα σημαντικό ποσό για ενοικίαση μιας αίθουσας και ύστερα από διαπραγματεύσεις να πετυχαίνεις τη δωρεάν παραχώρησή της μέσω της χορηγίας.

Κατά την κρίση της θεωρεί ακόμη «αυτονόητο» να ρέει χρήμα αφού υπάρχουν πέντε, έξι ή επτά χορηγοί –λες και όλοι αυτοί προσφέρουν εκατομμύρια– και αποσιωπά σκόπιμα το μεγάλο κόστος των Πρακτικών, θεωρεί ότι αποκλείονται σκόπιμα «επαίοντες», χαρακτηρίζει «επονομαζόμενο» ένα διεθνές Συμπόσιο όπου γίνονται ανακοινώσεις 37 επιστημόνων που εκπροσωπούν 14 χώρες, φαντάζεται «μαραθώνιες δεξιώσεις και συνεστιάσεις» πριν αρχίσει και ολοκληρωθεί μια επιστημονική εκδήλωση, μ' άλλα λόγια κυριαρχεί πλήρης σύγχυση στο φαντασιακό της, διαστρεβλώνει, θα έλεγε κανείς τη θεωρία του Μπασε-

λάρ –που ασφαλώς θα αγνοεί από το πρωτότυπο, αφού ομολογεί πως «τα γαλλικά της είναι περιορισμένα»– και επιμένει για «επαίοντες», ίσως γιατί αγνοεί ή δεν κατανόησε καλά, διαβάζοντας από μετάφραση και τη θεωρία της αποδόμησης του Ντεριντά.

Σκόπιμα φυσικά δεν κάνει καμιά νύξη για τις ανακοινώσεις και το περιχόμενό τους, αφήνοντας στον αναγνώστη του «αριστερού» Αντί την εντύπωση ότι η επιστημονική μας εκδήλωση περιορίστηκε σε «φανφάρες». Σκόπιμα αποσιωπά την διερεύνηση του Συμποσίου για τη σχέση λογοτεχνίας-αθλητισμού στην *Eroica* του Κ. Πολίτη, στον Π. Γιαννόπουλο και στον Ι. Δραγούμη, στον Παντελή Βούλγαρη και στον Μ. Κουμανταρέα, στον Καμύ και στον Μοντερλάν, στον Τ. Μαν και στον Όμηρο, στον Κύπρο Χρυσάνθη και στον Κοκτώ, στον Ενκουιέστ και στον Μπλοντέν, στον Σαιν-Ζον Περς και στον Νυσερά, στη Μ. Γιουρσενάρ και στον Περρέκ, στον Φλωμπέρ και σε πολλούς άλλους συγγραφείς, ιταλούς, πολωνούς, καταλανούς, αμερικανούς, καναδούς, και όχι μόνο.

Ο κοινός λοιπόν νους των αναγνωστών ας συμπεράνει για τις «κριτικές διαθέσεις» (sic!) της Σ.Α. ή Α.Σ. –που κρύβεται πίσω από κάποια παραπληθητικά αρχικά– γεγονός που αποδεικνύει μια ψυχολογική ανασφάλεια ή μια ύπουλη πρακτική στις μέρες μας, πρακτική που δεν συμβαδίζει με τις ξεκάθαρες αριστερές απόψεις του Αντί. Το πιο πιθανόν είναι να μην αντέχει την επιτυχημένη πορεία ορισμένων πρώην συναδέλφων της στον πανεπιστημιακό χώρο.

Ευελπιστώντας, κύριε Διευθυντά, ότι θα δημοσιεύσετε την ενυπόγραφη ανταπάντησή μας στα «φανταστικά» νέα σχόλια της Α.Σ., (πως θα υπο-

γράφει άραγε στη νέα της απάντηση;) για το Συμπόσιο που οργάνωσε το Εργαστήριο Συγκριτικής Γραμματολογίας του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Α.Π.Θ., σας ευχαριστώ εκ των προτέρων.

Θεσσαλονίκη, 15.12.04
Φιλικότατα,
Γ. Φρέρης

Πολιτιστική Ολυμπιάδα και συναφή

Από τον κ. Σταμάτη Μαύρο,
Πρόεδρο του Οργανισμού
Προβολής Ελληνικού
Πολιτισμού πήραμε την
επιστολή που ακολουθεί:

Κύριε Διευθυντά,
Με κατάπληξη διάβασα τα 2 άρθρα που δημοσιεύτηκαν στην σελίδα 10 του τελευταίου Αντί και αναφέρονταν στο άτομό μου και πραγματικά δεν πίστευα στα μάτια μου. Διάβασα 2 άρθρα που δεν ανταποκρίνονταν ούτε στην αλήθεια αλλά ούτε και στην ιστορία του περιοδικού. Ο δε «συγγραφέας» τους δεν είχε ούτε το θάρρος να υπογράψει με το πραγματικό του όνομα επιλέγοντας την ασφάλεια ενός ιλαροτραγικού ψευδωνύμου.

Οι πληροφορίες που παρατίθενται και στα 2 άρθρα, εκτός από λανθασμένες είναι επηρεασμένες και από κάποιες προσωπικές σχέσεις με τη γνωστή πληροφοριοδότη. Σχέσεις που εμπόδισαν τον «συγγραφέα» των άρθρων να επιχειρήσει έστω και την παραμικρή διασταύρωση. Αν το έκανε, θα μάθαινε για παράδειγμα ότι ο απολογισμός του ΟΠΕΠ εκπονήθηκε από ολόκληρη την εταιρεία και όχι από ένα μόνο άτομο και προοριζόταν να δοθεί στο σύνολο του Τύπου στη διάρκεια Συνέντευξης Τύπου και όχι κατ' επιλογήν, όπως και έγινε. Κα-

νένας πέπλος σιωπής και καμία συμφωνία δεν εμπόδισε τη δημοσιοποίησή του, όταν ο απολογισμός ετοιμάστηκε υπεύθυνα και διεξοδικά.

Δεν θα προσπαθήσω καν ν' απαντήσω στο περιεχόμενο του δεύτερου άρθρου, το οποίο ξεπερνά κατά πολύ τους κανόνες της «παραπολιτικής» διεξαγωγής του παιχνιδιού. Θα ήθελα όμως να επισημάνω ότι αυτός που θεωρεί ότι αυτά που γράφει είναι αληθινά, τα τιμά με το γνήσιο της υπογραφής του. Δεν κινήγησα ποτέ σκιές. Αναμένω λοιπόν από τον συνεργάτη του περιοδικού σας να επανέλθει με το πραγματικό του όνομα τη φορά αυτή.

Θεωρώ ότι η πλήρης αποκατάσταση της αλήθειας προς το πρόσωπό μου, αλλά και προς το ύφος και το ήθος του Αντί, μπορεί να υπάρξει μόνο από ανθρώπους που δεν εξυπηρετούν σκοπιμότητες.

Αθήνα, 27/12/2004

Σταμάτης Μαύρος
Πρόεδρος Οργανισμού
Προβολής Ελληνικού
Πολιτισμού

Η απάντηση της Σύνταξης:

Κατ' αρχήν την ευθύνη των κειμένων με ψευδώνυμο αλλά και όλων των υπόλοιπων αναλαμβάνει ο εκδότης. Τ' ανάλαφρα θέματα υπογράφονται αναλόγως όπως επίσης και εκείνες οι ιστορίες που μας φαίνονται κωμικές. Όχι γιατί φοβόμαστε κάτι, αλλά γιατί έτσι γίνεται όταν πέφτουμε πάνω στα ευτράπελα της εξουσίας. Όπως ας πούμε η βενιζέλεια «Πολιτιστική Ολυμπιάδα» για την οποία δώσαμε μάχη και περί την οποία ελπίζω να μας επιτρέπετε να έχουμε σχετική, οδυνηρή, άποψη. Τι σας ενόχλησε λοιπόν πέραν του... ψευδωνύμου; Σε τι ψευδόμεθα;

Ο απολογισμός της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας εκπονήθηκε από την ΔΕΠ (Διεύθυνση Εφαρμογής Προγράμματος)

της Εταιρείας σας, στην οποία προΐσταται η κ. Γεωργία Ηλιοπούλου, και τα στοιχεία συγκέντρωσαν οι συναφείς διευθύνσεις. Η ΔΕΠ, ως τα μέσα Οκτωβρίου, οργάνωσε αυτό το χύμα υλικό υποδειγματικά, όπως διαπιστώσαμε εκ των υστέρων, συντάξε πίνακες, γραφικά σχεδιαγράμματα, κατηγοριοποίησε τις δαπάνες κ.λπ., εξασφαλίζοντας στον ΟΠΕΠ ένα μείζον επιχείρημα για να μην επαναληφθούν τα ολέθρια λάθη του παρελθόντος και για να εξευρεθεί ένας τρόπος πλοήγησης αυτής της βαρύγδουπης εταιρείας που ως προς τους στόχους αντιμετωπίζεται το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού και αμφότερα τον κρατικό κορβανά.

Είχατε το υλικό αυτό στα χέρια σας δύο μήνες και αποφύγατε να το δημοσιοποιήσετε. Γιατί άραγε; Δημοσίευσε τότε αποσπάσματα που πάγωσαν και, αναλόγως, ευθύμησαν το Πανελλήνιο ο Β. Αγγελικόπουλος στην *Καθημερινή*. Γιατί σιωπήσατε πάλι; Εμάς τότε άρχισαν να μας ζώνουν τα φίδια ως προς τις προθέσεις σας. Μετά τα δημοσιεύματά μας πριν από μια εβδομάδα –δικαιούμαστε να το λέμε αυτό– δώσατε μόνο ξερά νούμερα συν το ΦΠΑ, στην Press Conference της 22.12, χωρίς άποψη, συμπεράσματα, κριτική στάση. Γιατί άραγε; Το CD που διανεμάτε στους δημοσιογράφους επιγράφεται «Απολογισμός της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας». Στην πράξη όμως είναι γενικός απολογισμός του ΟΠΕΠ. Γιατί άραγε; Συμπεριλάβατε στον απολογισμό σας τα ψηφιακά και τα αναπτυξιακά (αναψυκτήρια, πωλητήρια κ.ά.) αλλά όχι τους κρίσιμους συγκριτικούς πίνακες που θα αποκάλυπταν την πασοκική κατασπατάληση του δημόσιου χρήματος. Γιατί άραγε; Οι στιχομυθίες σας με τους δημοσιογράφους δημιούργησαν περισσότερες απορίες απ' όσες έλυ-

σαν. Γιατί άραγε; Με βάση τη συνέντευξή σας στο περ. *Μετρό* αλλά και τα καινούργια στοιχεία που με το σταγονόμετρο δίνετε, παρενέβησαν ήδη στον ΟΠΕΠ ελεγκτές του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης. Το περιοδικό μας ενδιαφέρεται εξαιρετικά γι' αυτή την έρευνα. Γιατί άραγε έχουμε την υποψία ότι εσείς δεν φαίνεστε εξαιρετικά ευτυχείς από την εξέλιξη αυτή; Όσο για το δεύτερο θέμα, η καταγγελία έρχεται από υπαλλήλους σας εξοργισμένους και προσβεβλημένους έντονα. Τα στοιχεία τους είναι στη διάθεσή μας. Αν κάτι δεν ισχύει, και δεν εννοούμε την προσωπική σας ζωή, περιμένουμε να το διαψεύσετε ευθέως. Πράγμα που δεν κάνατε. Εσείς πάλι, ποια «γνωστή πληροφοριοδότη» υπονοείτε; Είναι σωστό να μιλάτε με σκιές; Μήπως εξυπηρετείτε σκοπιμότητες; Δεν σας κάνει εντύπωση πως εμείς που ασκήσαμε τόσο δριμεία κριτική στον λαϊκισμό του ΠΑΣΟΚ και στις πομφόλυγες της «Πολιτιστικής» του, σήμερα αντιδρούμε και μαζί σας; Λέτε να έχουμε σκοτεινά συμφέροντα;

Εμείς, αγαπητέ μας, ούτε σκοπιμότητες υπηρετούμε, ούτε σε πολιτικές υποτασσόμαστε αλλά ασκούμε έλεγχο όπου διαπιστώνουμε αντιφάσεις ή «σκιές». Πιστεύουμε επίσης ότι ως κρατικός λειτουργός θα έπρεπε να παρέχετε περισσότερα στοιχεία σε τυχόν καταγγελίες αντί ανώφελων ευφυολογημάτων.

Αντί

ΥΓ.: Μας πληροφορούν υφιστάμενοί σας –άντρες, προς απογοήτευσή σας, κι όχι γυναίκες– ότι ζητήσατε ν' απολυθούν τριάντα (30) εργαζόμενοι στον ΟΠΕΠ επειδή απήργησαν. Στην άποψή σας μάλιστα αυτοί συντάχθηκαν και προβεβλημένα μέλη του Δ.Σ. Αληθεύει;

Βραβεία «αποενοχοποίησης», συγκοινωνούντα δοχεία και αφανείς χορηγοί

του Νίκου Πρωινού

Βραβεία του ΠΣΑΤ γενικώς, λες και με τα ταρατατζούμ αποενοχοποιούνται οι αθλιότητες του αθλητικού τύπου, των αντίστοιχων σελίδων των ταμπλόιντ και των εκπομπών της θλιβερής τηλεοψίας.

Οι οπαδικές γραφίδες, τα «φακελάκια» από τα ταμεία των ΠΑΕ, οι τριπλοθεσίτες, οι λωτοφάγοι των ομοσπονδιών-γραμματειών και των υπουργείων τι έγιναν, «συνάδελφοι»; Κι ας μην ξεχνούμε τα καρχαριοειδή του Αθήνα 2004...

Άντε και του χρόνου να βραβεύσετε και τον Τάκη του MAGIC για το εγκυρότερο ρεπορτάζ και την τήρηση του κώδικα δεοντολογίας.

Εδώ που τα λέμε δεν είναι κι ο χειρότερος...

Η μπασκετική κατρακύλα στον Πειραιά συνεχίζεται.

Καρπαζοεισπράχτορα κατάντησε ο Κρόκο την άλλοτε κραταιά ομάδα.

Ο Βασιλακόπουλος φταίει, μπρε μπαγασάκο, για τα απερίγραπτα χάλια της ομάδας;

Μες στην καλή χαρά, η προεδράρα διόρισε αρχηγούς της ομάδας τους Σκλάβο και Καλαμπόκη.

Τώρα δέσαμε.

Σα να λέμε ότι τα ηνία του ΠΑΣΟΚ ανέλαβαν η Συλβάνα και η Αννούλα...

ή του ΣΥΝ ο Χατζησωκράτης με το Μαργαρίτη!

Μαοϊκή φράξια στον Ολυμπιακό! Και μην πάει ο νους σας στους Τσουκάτους και Πανταγιάδες.

Στα αζήτητα γενικώς τα άτομα.

Νέα φλέβα νεολαίων φαίνεται πως έχει εισχωρήσει στον σκληρό πυρήνα της θύρας 7.

Δεν εξηγείται αλλιώς το γεγονός ότι έχουν μετατρέψει τις εξωτερικές εγκαταστάσεις του Ρέντη σε εφημερίδα τοίχου, θυμίζοντας τις παλιές καλές μέρες της πολιτιστικής Επανάστασης.

Τους συναγωνιστικούς μας χαιρετισμούς, συντρόφια!

Άκου η ομάδα στο Ελληνικό!

Δηλαδή μπορεί η ΝΔ από τη Ρηγίλλης να μεταθέσει την έδρα της στη Χ. Τρικούπη;

Δείτε το και σημειολογικά, κύριοι μεγαλομέτοχοι.

Για πληρέστερη ανάλυση, σας παραπέμπω στον ποιητή κ. Βέλτσο τώρα που είναι και εύκαιρος...

Τα ονόματα που γράφονται για τους υπό μεταγραφή παίκτες στον Ολυμπιακό θυμίζουν την εξάδα που φόρτωσαν στο Georgos οι managers. Δαμανάκη, Κουναλάκης, Μπίστης, Ανδρουλάκης, Ανδριανόπουλος, Μάνος.

Και είδατε τα χαϊρία τους!

Βαρύς και νωθρός ο Ολυμπιακός στον αγώνα με την Καλλιθέα (εφημ. 23-12-2004).

Σκίτσο του Στάθη από την Ελευθεροτυπία 20/12/2004.

Λέτε να φταίει το νομοσχέδιο για το μεγαλομέτοχο;

Ο Ρουμπάκης του ΟΦΗ στον Παναθηναϊκό.

Ουδεμία έκπληξη.

Τα πάρε-δώσε του Παναθηναϊκού με τον ΟΦΗ θυμίζουν τα συγκοινωνούντα δοχεία ΠΑΣΟΚ-ΣΥΝ.

Το ερώτημα για τον ΟΦΗ και τον ΣΥΝ είναι για το ποιος θα είναι ο επόμενος.

Η μόνη διαφορά είναι ότι οι πράσινοι (Παναθηναϊκός) εντάσσουν στο δυναμικό τους αριστερούς και ταλαντούχους (αμυντικούς και χαφ), ενώ οι άλλοι πράσινοι (ΠΑΣΟΚ) δεξιούς και ατάλαντους (ονόματα δε λέμε, υπολήψεις δε θίγουμε).

Βίττωρας ο ζημιάρης.

Άνω κάτω και πάλι το σκηνικό στον Ολυμπιακό, μετά την ισοπαλία με το Αιγάλεω, του παλιού προεδρικού φίλου.

Σωστός ο τραγουδοποιός που μας λέει «για τις παλιές αγάπες μη μιλάς».

Αλλά πού να τα ακούσει αυτά ο κ. Κρόκο; Στο Μέγαρο (χορηγός γαρ) ή στα σκυλάδικα;

Ο Τζόρτζεβιτς είναι όντως ποδοσφαιρική αξία. Συχνά όμως και οι αξίες ολισθαίνουν. Μετά τις τελευταίες κατραπακιές εδήλωσε ότι «ο καλός Ολυμπιακός δε φοβάται καμιά ομάδα».

Ούτε το Αιγάλεω, κ. Πρέντρακ, ή έστω τη Λίβερπουλ;

Σεμνότητας και ταπεινότητας, μεγάλε, γιατί το πρωτάθλημα έχει συνέχεια και στο ΟΥΕΦΑ οι διαιτητές δεν έχουν «κονέ» με την παράγκα...

ΑΕΚ, ΑΡΗΣ και ΠΑΟΚ στο μεταγραφικό παζάρι.

Μόνο, αν ήθελαν να είναι δίκαιοι στην παρουσίαση των νέων αποκτημάτων τους, ας μην τους διαφύγει να υπενθυμίσουν τους χορηγούς τους.

Ποιους χορηγούς;

Μα τους Ορφανό και Βενιζέλο.

Τόσα δισεκατομμύρια τους χάρισαν με το άρθρο 44.

Άντε και καλή χρονιά!

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Η πουτίγκα κι ο χυλός

Μιλάμε συχνά από το περιοδικό αυτό για ρήξεις και υπερβάσεις που θα ταρακουνούσαν κάπως τα πράγματα και θα ανέτρεπαν λίγο αυτόν τον άνοστο χυλό της κατασκευασμένης συναίνεσης και της αφόρητης δικτατορίας των μετρίων που ζούμε. Άνθρωποι που επέζησαν σ' όλες τις καταστάσεις, που ανελίχθηκαν έρποντας και λείχοντας και που έζησαν προσκολλημένοι από ισχυρό σε ισχυρό (όπως λέμε από Βαλέραινα σε Βαλέραινα), βρίσκονται πάλι στα πράγματα –και πότε δεν ήσαν;– και ετάζουν εκ νέου καρδιάς και νεφρούς, συκώτια και γλυκαδάκια. Κι ενώ εμείς διεκδικούμε ρήξεις, αυτό που διαπιστώνουμε να κυριαρχεί είναι αντιπαλότητες, διαγκωνισμοί και το διαρκές ντομίνιον των συναινούντων, των συμφωνούντων, των μετριοπαθών. Έτσι, η εποχή Σημίτη κληροδότησε στο pouveau régime τη μαγική εξίσωση εξουσίας σύμφωνα με την οποία ταυτίζονται γλυκά η μετριοπάθεια με τη μετριότητα και η απραξία με τη σύνεση. Τα πρώτα δείγματα γραφής από τους νέους ταγούς του ΥΠΠΟ απογοητευτικά. Η στελέχωση του επιτελικού οργάνου για τον πολιτισμό ελλιπής έως αλλοπρόσαλλη. Υπουργεύει μεν ο πρωθυπουργός, αλλά έχει και αναπληρωτή υπουργό με δύο υφυπουργούς. Το ισχυρό πρόσωπο προσώρας είναι ο ενθουσιώδης και πληθωρικός κ. Τατούλης, ο οποίος έχει και τη βασική ευθύνη των στελεχώσεων των ποικίλων επιτροπών, όπως του περίφημου ΟΠΕΠ, δηλαδή της εταιρείας που συνεχίζει το θεάρεστο έργο της «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας». Πρόκειται για έναν θεσμό που συγκρούεται ευθέως με τις αρμοδιότητες ενός άλλου θεσμού εν αμαρτίαις γηράσαντος, του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού που ανήκε μεν στο ΥΠΕΞ αλλά ο Βενιζέλος το υπήγαγε στο ΥΠΠΟ ως Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, για να το... καταργήσει σιωπηρά. Στους δύο αυτούς θεσμούς πρωταγωνιστούν πεφιλημένοι του προηγούμενου και του νέου καθεστώτος, άνθρωποι σοβαροί και άνθρωποι άσχετοι, ή καλύτερα... σετσεσιονίστ (δηλαδή της καταστάσεως) και συνυπάρχουν όλοι αυτοί όχι ρηξικέλευθα αλλά συγκρουσιακά. Η κυρίαρχη ως τώρα συνταγή είναι δύο κουταλιές απ' τον κομματικό μηχανισμό, δύο κουταλιές από την ελεύθερη αγορά διανοουμένων –το πνεύμα είναι ακόμη φθηνό στην Ελλάδα, ευτυχώς!– και μια κουταλιά (του φαγητού) από ανθρώπους έμπιστους του υπουργού. Ο χυλός αυτός τρώγεται και κρύος και ζεστός, το ίδιο κάνει. Ούτως ή άλλως το μέλλον είναι προδιαγεγραμμένο. Ένας άλλος χυλός, ή πουτίγκα στην καλύτερη των περιπτώσεων, θα τον αντικαταστήσει. Ένα πια είναι προφανές κι όσο κι αν θέλουμε να το εξωραΐσουμε, δεν καμουφλάρεται με τίποτε: Οι νυν κυβερνώντες έχοντας χάσει τη σχέση τους με τρέχοντα πρόσωπα και τα σύγχρονα τεκταινόμενα, διακατέχονται αφενός από την αφέλεια του νεοφώτιστου και αφετέρου από τον τρόπο του λάθους. Αποτέλεσμα αυτού είναι οι επιλογές τους να είναι αναχρονιστικές, κοντόθωρες, σαφώς αναξιοκρατικές και σαφέστατα άδικες. «Πού τον θυμήθηκαν τώρα αυτόν;», αναρωτιούνται στα καλλιτεχνικά στέκια. «Από πού ανέσυραν αυτή τη γηραλέα τεχνοκριτική που δεν εκτιμά κανείς στο χώρο αλλά ζει μέσα στην ίντριγκα;» «–Είναι ίσως επειδή φοράει γαλάζιο μεσοφόρι», απαντά ο άλλος με επιφύλαξη. Το αστείο είναι πως αυτές οι «προσωπικότητες» έπαιζαν γλοιωδώς και με τους προηγούμενους, όπως θα παίζουν και με τους επόμενους αν ο θεός τους χαρίζει χρόνια. Όπως θα δείτε σε άλλες στήλες του Αντί, δεχόμεθα οργίλες επιθέσεις ανθρώπων που τάχα τους προσβάλλουμε περιγράφοντας απλά το ζοφερό κλίμα των ημερών. Ενώ βοά ο τόπος για τις ατυχέστατες επιλογές μελών ΔΣ Μουσείων, Πινακοθηκών κ.λπ. ή για τις ιδεολογικές διαφορές ανάμεσα σε προέδρους και διευθυντές σχετικά με το ποιος αποφασίζει –οι νόμοι Βενιζέλου αντί να συγκροτήσουν διέλυσαν τα συγκεκριμένα Νομικά Πρόσωπα που επιτροπεύονται από το ΥΠΠΟ– ή σχετικά με το ποια θα είναι η κυρίαρχη αισθητική, εντούτοις προς τα έξω θέλουν να φαίνονται πλήρως ομονοούντες. Βλέπετε, περισσότερο από καλλιτέχνες ή επιστήμονες είναι πια πολιτικοί ή καλύτερα πολιτικάντες. Σίγουρα όμως είναι και μάγειροι, αφού φέρουν μεγάλη ευθύνη για το χυλό που μας σερβίρεται αυτές τις μέρες. Τέλος, είναι και επαγγελματίες διαστροφείς της πραγματικότητας, εφόσον μας λένε κι από πάνω με περισσή αφέλεια «Καλή Όρεξη»!

Μάνος Στεφανίδης

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

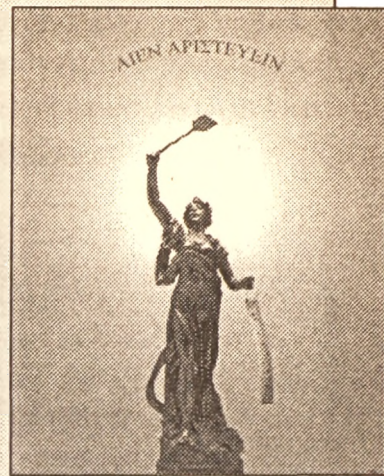
• «Εντός Εκτός – Σημειώσεις για τη δεκαετία του '60» είναι ο τίτλος της ενδιαφέρουσας έκθεσης που εγκαινιάζεται την Τετάρτη 12 Ιανουαρίου (8 μ.μ.) στην Ελληνοαμερικανική Ένωση (Μασσαλίας 22, Κολωνάκι). Περιλαμβάνει έργα από τη Συλλογή Μπέλτσιου των: Α. Ακριθάκη, Σ. Αντωνάκου, Σ. Γιανάκου, Χ. Γιανάκου, Δανιήλ, Β. Καλούτση, Β. Κανιάρη, Ν. Κεσσανλή, Γ. Κουνέλλη, Σ. Λογοθέτη, Λίντα Μπένγκλις, Παύλου, Δ. Περδικίδη, Χρύσας Ρωμανού, Λ. Σαμαρά και Χρύσας. Διάρκεια έως 11/2.

• Μία εγκατάσταση με τον τίτλο «Curriculum Vitae» παρουσιάζει ο Τάκης Ζερδεβάς στη γκαλερί Νέες Μορφές, από τις 13 Ιανουαρίου μέχρι τις 5 Φεβρουαρίου 2005. Φωτογραφίες, βίντεο και εγκαταστάσεις με κωμικοτραγική διάθεση, σχολιάζουν την εικόνα που δημιουργεί ο καθένας μας για τον εαυτό του, στην προσπάθειά του να φαίνεται επιτυχής, ενδιαφέρον, σημαντικός κ.λπ. στους άλλους.

• **Εγκαινιάστηκε** ήδη στις 9 Δεκεμβρίου στο Ολλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών και συνεχίζεται έκθεση με τίτλο «The Dutch Show» (η Ολλανδική Έκθεση), όπου συμμετέχουν 33 Ολλανδοί εικαστικοί καλλιτέχνες έργα των οποίων υπάρχουν σε ελληνικές συλλογές. Επισκεφθείτε την μέχρι τις 23 Ιανουαρίου.

• **Η έκθεση** «Φωτογραφικά πορτρέτα από την Καστοριά και την περιοχή της την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα», που γίνεται τις μέρες αυτές στο Μουσείο Μπενάκη, στο κτήριο της Πειραιώς, παρουσιάζει το άγνωστο έργο του Καστοριανού φωτογράφου **Λεωνίδα Παπάζογλου** (1872-1918), αναδεικνύοντας παράλληλα το πολυεθνικό προφίλ της περιοχής στις αρχές του 20ού αι.

• **Στη γκαλερί «3»** της οδού Φωκυλίδου, από 11 έως 29 Ιανουαρίου, η **Βαρβάρα Σπυρούλη** παρουσιάζει την 4η ατομική της έκθεση, με τίτλο «Εικονικοί Κόσμοι». Πρόκειται για εικονικά περιβάλλοντα με αντικείμενα, γραφικά, φωτογραφία, ήχο και video όπου ο θεατής συμμετέχει ενεργά. Στην ίδια γειτονιά, στη γκαλερί Μέδουσα (Ξενοκράτους 7, Δεξαμενή) και μέχρι 8 Ιανουαρίου, δείτε επίσης την έκθεση της **Ελένης Ζούνη** «Υπέροχοι άνθρωποι» – με «επεξεργασμένα» πρόσωπα της επικαιρότητας.

manifesto

Δυο βήματα απ' την Δημοχάρους, πραγματικά μια ανάσα από μας, είναι η Χαλκίδα, έτσι τη νιώθουμε όσοι πιάσαμε στα χέρια μας το νέο περιοδικό της, το *manifesto*, που κυκλοφόρησε τον Δεκέμβριο που διανύουμε το πρώτο του ελκυστικό τεύχος.

Εκδότης και διευθυντής ο πολλά υποσχόμενος, σκληρά εργαζόμενος, ποιητής και σκεπτόμενος άνθρωπος Θεόδωρος Παντούλας, που έχει το ωραίο βιβλιοπωλείο και εκδοτικό οίκο «Πορθμός» στην Αβάντων και Κριεζή 17 στην πρωτεύουσα της Εύβοιας, που πια ως μακρινό προάστειο της Αθήνας

μάλλον πρέπει να νοείται. Νάτο λοιπόν το *manifesto* με το καλαίσθητο εξώφυλλό του και τις πλούσιες μεγάλες, φαιοκίτρινες σελίδες του στον πρώτο του διάπλου: έντονα πολιτικό, θυμωμένο για κάποιες πλευρές της ελληνικότητας, επικριτικό προς το απελθόν κόμμα, αλλά και ικανό για βαθιές τομές στο πεδίο της κουλτούρας και του πολιτισμού, με συνεργάτες καλούς, που έχουν πολλά να πουν, χωρίς εκκωφαντικά σαλπίσματα.

Συνεργάτες του τεύχους αυτού ήταν, οι Ευρυδίκη Φλέσσα, Κώστας Ζουράρις, Γιάννης Μ. Καλιόρης, Μιχάλης

Χαραλαμπίδης, Γιώργος Καραμπελιάς, Κώστας Χατζηαντωνίου, Χρήστος Γιανναράς, Θεόδωρος Ε. Παντούλας, Δημήτρης Αγγελής, Δημήτρης Κοσμόπουλος, Γιάννης Ζίγκιρης, Θανάσης-Βάιος Ν. Παπαθανασίου, Λίνος Ιωαννίδης, Ελένη Μαρινάκη, με σκίτσα του Στράτου, ενώ πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζει η σελίδα με «τα ευανάγνωστα» και την «άγονη γραμμή».

Το *manifesto* βροντοφωνάζει, «μην μας ψάχνετε παντού» και δίνει έναν κατάλογο των βιβλιοπωλείων από τα οποία μπορούμε να το προμηθευτούμε. Στην

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Πάει ο παλιός ο χρόνος!
- Ολυμπιάδα ήταν και πέρασε, ΠΑΣΟΚ ήταν και παρήλθε, Σημίτης ήταν και πάει.
- Καλήν εσπέραν άρχοντες αυτής της ωραίας και ηρωικής χώρας, χαιρέτε και σπολλάτη σας! Να τα πούμε; Αλήθεια, να τα πούμε;
- Εμείς τα λέμε αλλά έπειτα εσείς θυμώνετε και μας απειλείτε με μηνύσεις! Δεν είναι πρόπον. Να το πούμε αλλιώς: Δουλειά μας είναι να τα λέμε, υποχρέωσή σας να τ' ακούτε και να διορθώνετε ό,τι μπορεί να διορθωθεί.
- Όλα τ' άλλα είναι ματαιοδοξίες και ματαιότητες. Vanitas Vanitatum δηλαδή. Ήγγικεν γαρ η ώρα.
- Άντε, σήμερα θα πούμε μόνο καλά, προσπαθώντας να δούμε θετικά τη χρονιά που πέρασε και να υποδεχθούμε αισιόδοξα το 2005. Όπως θέλει το κατ'

έτος έθιμον άλλωστε.

- Παραμερίζοντας την, σχεδόν εθιμική πια, μελαγχολία των εορτών που καταλαμβάνει όλους εμάς τους «επαγγελματίες» των πανηγύρεων.
- Μήπως, άρχοντες, λέω μήπως, εκεί, στη μελαγχολία δηλαδή, ν' αποδώσουμε τη δυσανεξία σας ως προς το να σας τα πούμε; Αν είναι έτσι, εκτιμούμε την ευαισθησία σας σ' αυτούς τους αναισθητους καιρούς, παρότι θα την προτιμούσαμε να εμφανιστεί και εμπράκτως.
- Μήπως δηλαδή και εξορκιστεί κάπως η χλωμότητα των ημερών!
- Φευ, φρούδο πράγμα οι ευχές και αίολον. Οι κάτοικοι της Σρι Λάνκα και της Ινδονησίας το εμπεδώνουν τραγικά αυτές τις μέρες όπου, παρά την καντιο-ζάχαρη της δυτικής θρησκευτικής βιομηχανίας, η πραγματικότητα μεταμόρφωσε αιφνίδια το

μωρό-Χριστούλη σε Αρμαγεδδώνα και σε Βόταν καταστροφικό.

- Οι αρχέγονοι μύθοι της φθοράς, που θα 'λεγε κι ο Γιουνκ' αν και τι να πεις εμπρός σε τέτοιες πανανθρώπινες συμφορές και πώς να γιορτάσεις λέγοντας τα τετριμμένα.
- Να τα πούμε έστω κι έτσι λοιπόν;
- Στο ΠΑΣΟΚ, που λέτε, κάνουνε δίαιτες, αδυνατίζουν, τρέχουν τζόκινγκ, επισκέπτονται γυμναστήρια, χάνουνε κιλά ενώ στην Ν.Δ. χοντραίνουν, στρώνουν σβέρκους και επιβεβαιώνουν την πατροπαράδοτη, αρχετυπική θεωρία ότι η εξουσία παχαίνει απ' έξω και σκληραίνει από μέσα.
- Αν έδιναν και παχυλές αυξήσεις τουλάχιστον...
- Καλημέρα κ. Οδυσσέα Κυριακόπουλε του ΣΕΒ μας!
- Προς το παρόν ελαφραίνουν τις φορολογικές υποχρεώσεις των βιομηχάνων και επιβαρύνουν τους δημοσίους υπαλλήλους και τους συνταξιούχους, την χρυσότοκο όρνιθα κάθε εξουσίας. Οι μισθοί των

οποίων πάσχουν από σκλήρυνση κατά πλάκας.

- Θα μου πείτε, αν δεν τα πάρει η κυβέρνηση απ' τους δικούς της ανθρώπους, από ποιους θα τα πάρει; Απ' τους ξένους; Απ' όλους αυτούς τους απάτριδες που έχουν τα κεφάλαιά τους στην αλλοδαπή; Απ' τους εφοπλιστές του Λονδίνου ή τους off shore επιχειρηματίες;
- Μην είμαστε και πλεονέχτες, που θα 'λεγε κι ο Χατζηχρήστος.
- Για τους λοιπούς κυβερνητικούς χατζηχρήστους κωλυόμεθα, ένεκα οι γιορτές βλέπετε...
- Υπομονή λόγω της ημέρας, που θα 'λεγε η κουμπαρομπεμπέκα Δέσπω Διαμαντίδου στην ταινία του Βασίλη Γεωργιάδη «Γάμος αλά Ελληνικά».
- Α, να μην ξεχάσω να ευχαριστήσω σύμπαντας τους αρμοδίους για τα υπέροχα εορταστικά προγράμματα που μας πρόσφεραν από την τηλεόραση. Για το χιούμορ, το θέαμα και τη συγκίνηση που σκόρπισαν αφειδώς ιδιωτικά και κρατικά κανάλια.
- Θα μου πείτε, χρονιάρες

Η προώθηση του Νεοελληνικού Έργου

Αθήνα από τον Αρμό, το Εναλλακτικό Βιβλιοπωλείο, το Μελωδικό καράβι και τον Ναυτίλο. Κι ακολουθούν πολλές, οι σημαντικότερες πόλεις της Ελλάδας.

Μα για αρχή δεν είναι καθόλου άσχημα! Και μάλιστα για περιοδικό που δεν επιδοτείται και δεν επιθυμεί να επιδοτηθεί! Άλλωστε μια πολύ καλή ιδέα θα ήταν αν μέσω του περιοδικού γινότανε και μια γενικότερη αναμόχλευση των ποιητικών πραγμάτων και της διανοήσης στη Χαλκίδα! Υπάρχουν όλες οι προϋποθέσεις.

Μαρία Τσάτσου

Το Ελληνικό Κέντρο του Διεθνούς Ινστιτούτου Θεάτρου (ΕΚΔΙΘ) σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού και με τον Θεατρικό Οργανισμό «Νέος Λόγος» θα διοργανώσει τη Δευτέρα 17 Ιανουαρίου 2005 στο Θέατρο του Νέου Κόσμου ημερίδα με θέμα την «Στρατηγική προώθησης του Νεοελληνικού Έργου στο εξωτερικό».

Βασικός στόχος της ημερίδας είναι μία πρώτη προσέγγιση του πώς μπορεί να προωθηθεί το νεοελληνικό έργο στο εξωτερικό, τα προβλήματα και η ανάγκη διεθνούς προβολής της εγχώ-

ριας δραματουργικής παραγωγής.

Στην ημερίδα έχουν προσκληθεί να καταθέσουν τις απόψεις τους θεατρικοί συγγραφείς και άλλες προσωπικότητες του θεάτρου, καθώς και εκπρόσωποι αρμοδίων φορέων τόσο από την Ελλάδα όσο και από το εξωτερικό.

Η ημερίδα θα περιλαμβάνει εισηγήσεις, μία στρογγυλή τράπεζα και παραστάσεις των δύο καινούργιων νεοελληνικών έργων που ανεβάζει εφέτος ο «Νέος Λόγος» (Εκτός έδρας του Παναγιώτη Μέντη και Ντέστιν του Άκη Δήμου).

μέρες τηλεόραση έβλεπες; Μάλιστα, μόνο που έβλεπα ως βομβιστής κι όχι ως τηλεθεατής. Αρχικά βέβαια σκέφτηκα να πάω Ταϊλάνδη, εκεί όπου παραδοσιακά γιορτάζουν οι Έλληνες τα Χριστούγεννα, αλλά μετά αποφάσισα πως το δελτίο του Alpha με Βανδή και Πέγκυ Ζήνα είναι όλα τα λεφτά της διασκέδασης.

• Άσε που δένει ταμάμ με το πνεύμα των Χριστουγέννων.

• Επίσης σύγκρινα συμπεριφορές Ελλήνων και ξένων... Εκεί, στην Ινδονησία, είχε συμβεί μια βιβλική καταστροφή κι εδώ μια μαμά έκλαιγε από τηλοψίας επειδή η κόρη της είχε κόψει το δάχτυλό της. Θα μου πείτε, η απόσταση και η ανησυχία μεγεθύνουν το πρόβλημα.

• Έλα όμως που η μαμά Σόμερ ήταν ψυχραιμότερη παρότι ο υιός Σόμερ βρέθηκε κι αυτός στο μάτι του κυκλώνα. Γερμανίδα, σου λέει ο άλλος, αθάνατο προϊόν, αντέχει και δεν ρέπει σε μελοδραματισμούς.

• Έχουμε καταντήσει, ό,τι και να πεις,

λουκουμαδοκοινωνία.

• Χιλιάδες οι νεκροί αλλά η νοικοκυρούλα ελληνική τιβί ασχολείται με το δαχτυλάκι που μάτωσε και το πώς θα επιστρέψουν οι εορταστές τουρίστες μας.

• Συμπέρασμα: Άνθρωποι πρώτης, βήτα και γάμα κατηγορίας παντού.

• Αλλιώς, πως η Δύση... γάμα κατηγορία την Ανατολή (σταθερά).

• Κατηγορώ λοιπόν την αποικιοκρατία και τους νεοαποικιοκράτες σε πραγματικό και σε συμβολικό επίπεδο, που θα 'λεγε κι ο Γιουνγκ.

• Χριστούγεννα στην Ταϊλάνδη! Πού έχει φτάσει ο πολιτισμός και η πρόοδος! Κι εγώ που νόμιζα ότι όταν έγραφα «Χριστούγεννα στη Μέκκα» με αφορμή αυτά που είπε ο Γιωργάκης στο Φανάρι, έκανα χιούμορ...

• Ο άσχετος! (Εγώ, εννοώ, μη μου 'ρθει κανένα εξώδικο εκ παρεξηγήσεως.)

• Πάνω στη σύγχυση πήγε και ο Θανάσης Μουτσόπουλος στο Χονγκ Κονγκ χρονιάρης μέρες. Ο Βασίλης Βλασταράς πάλι παραμένει στα υψίπεδα της Αγίας Παρασκευής και διαχειμάζει στην κοιλάδα

των Εξαρχείων.

• Αυτά ως προς την πολιτιστική - τουριστική σας ενημέρωση.

• Χρόνια πολλά, με την ευκαιρία στην κυρία Χαρίκλεια Ρούπακα (Χάρη Αλεξίου), την κυρία Έλλη Τσαμπαλή (Έλλη Στάη), την κυρία Ευγενία Βραχνού (Τζένη Βάνου) και την Αθανασία Πεφτουλίδου-Ταμπουρά από Αλεξανδρούπολη.

• Άσχετο: Τα σέβη μας κύριε Οδυσσεύ του ΣΕΒ μας και σπολλάτη σας, παρότι είσαστε ολίγον τζαναμπέτης με την πολυχρονεμένη μας κυβέρνηση και τον πατισάχ, τον Αλογοσκούφη μας.

• Κατά τ' άλλα ιδιοφυώς ανατρεπτική η τελευταία ποιητική σύνθεση του Ηλία Λάγιου (Εκδόσεις Σιγαρέττα), κι ας λένε ό,τι θέλουν οι θείοι και οι θείτσες της κριτικής: όπως επίσης και εξαιρετικός ο Χάρης Βλαβιανός όταν μεταφράζει -απόβλεπτο- E. Cummings από τη «Νεφέλη».

• Η κυρία της ποίησής μας, η Κική Δημουλά, βρίσκει τον τρόπο να χτυπήσει διάνα με τα παλαιότερα,

κατακαίνουργια κείμενά της που κυκλοφορούν απ' τον «Ίκαρο» με τίτλο «Εκτός Σχεδίου» (και εντός ουσίας, θα συμπληρώναμε).

• Αφηγήματα που ισορροπούν ανάμεσα στην εξομολόγηση, την επιφυλλίδα και το διήγημα και ανατρέπουν συνταγές και δεδομένα.

• Εξάλλου τι άλλο είναι η ποίηση γενικώς και η ποίηση ειδικώς; Ένα, τελικώς, μελομακάρονο είναι που προέκυψε θαυμαστώ τω τρόπω από συνταγή μπακλαβά (θεωρία της ανατροπής του Gadamer και της υποδοχής του Jauss).

• Άμα τον πιάνει τον Μανωλάκη το πανεπιστημιακό του, εμένα με πιάνει... υπνηλία.

• Αργος, ψιλοκοιμήθηκα στον «Αλέξανδρο» του Όλιβερ Στόουν, παρότι δεν ήτο αστειόν ότι τον έπαιρνε κι ο Ηφαιστίων, μπορεί και από παιδίον, αλλ' ασφαλώς από τεκνόν. Εφόσον μετά του ωφελίμου συμπορεύεται και το τερπνόν.

• Αυτά, Άρχοντες, ευτυχές το 2005 και μη χειρότερα!

Μανωλάκης ο βομβιστής

Πολιτιστικά εξώδικα

Στα γραφεία μας έφτασε το «εξώδικο» της κ. Άννας Καφέτση στο οποίο απαντά στη συνέχεια ο Μάνος Στεφανίδης.

ΕΝΩΠΙΟΝ ΚΑΘΕ ΑΡΜΟΔΙΑΣ ΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΕΞΩΔΙΚΗ ΔΗΛΩΣΗ - ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ - ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Με ρητή επιφύλαξη δικαιωμάτων της Καφέτση Άννας του Κωνσταντίνου, Διευθύντριας του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, κατοίκου Αθήνας, οδός Φραγκοκλησιάς αριθμός 61B, Μαρούσι.

ΚΑΤΑ

1. του Μάνου Στεφανίδη, συντάκτη του περιοδικού «ΑΝΤΙ», κατοίκου Αθήνας, οδός Δημοχάρους 60 (Κολωνάκι),
2. του Χρήστου Παπουτσάκη, εκδότη του περιοδικού «ΑΝΤΙ», κατοίκου ομοίως.

Στις 3 Δεκεμβρίου 2004 δημοσιεύτηκε στο περιοδικό ΑΝΤΙ άρθρο, το οποίο συνένταξε ο πρώτος από σας με τον τίτλο «Το μαρτύριο του αυτονόητου» καθώς και σχόλιο στη στήλη, η οποία υπογράφεται από τον παραπάνω με το ψευδώνυμο «Μανωλάκης ο ιστοριοδίφης».

Στα παραπάνω κείμενα αναφέρετε για το πρόσωπό μου, αν και γνωρίζετε την αναλήθειά τους, ψευδή γεγονότα, αβάσιμες ειδήσεις και κακόβουλους υπαινιγμούς, που θίγουν ανεπίτρεπτα την τιμή και την υπόληψή μου και με μειώνουν ως επαγγελματία. Μάλιστα, ενεργώντας ιδιαίτερα δόλια και κακόπιστα, παρουσιάζετε τους συκοφαντικούς και ασύστατους ισχυρισμούς, που εσείς διατυπώνετε σε βάρος μου, ως δήθεν μομφές και αιτιάσεις του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης κ. Σωτήρη Σόρογκα, κατά του προσώπου μου, επιχειρώντας να προσδώσετε κύρος στις κακότεχνες επινοήσεις σας αλλά και να πλήξετε τη σχέση μου με τον παραπάνω.

Συγκεκριμένα, με τα κείμενά σας με εμφανίζετε ψευδώς να κατηγορούμαι (και μάλιστα, δικαιολογημένα) από τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Μουσείου «και για κατασπατάληση του δημόσιου χρήματος» «και για ακατονόμαστες αγορές» μεταξύ των οποίων και για την αγορά φωτογραφίας για την οποία

δήθεν έδωσα «50 εκατ. δρχ.» καθώς και να «αλληλο-υβρίζομαι» δημόσια με τον παραπάνω γι' αυτόν το λόγο. Παρέχετε, έτσι, στο αναγνωστικό κοινό τις ψευδείς και εσφαλμένες πληροφορίες ότι ως Διευθύντρια του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης έχω χειριστεί χρηματικά ποσά κατά τρόπο παράνομο, αυθαίρετο και αδιαφανή, ότι δήθεν έχω προβεί κατά παράβαση των καθηκόντων μου σε αλόγιστες σπατάλες ζημιώνοντας το Δημόσιο και ότι η συμπεριφορά μου αυτή, δήθεν υποδεικνύεται, ελέγχεται και επικρίνεται από τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Μουσείου αποτελώντας αντικείμενο έριδας και ύβρεων μεταξύ μας.

Όλα τα προαναφερόμενα είναι ψευδή, χαλκευμένα και αποτελούν κακότεχνες επινοήσεις, δεδομένου ότι ουδέποτε υπήρξε μομφή από τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου προς εμένα για τους λόγους, που αναφέρετε. Ασφαλώς, δε, δεν υπήρξε ποτέ ισχυρισμός του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου του Μουσείου για «κατασπατάληση του δημόσιου χρήματος» και «ακατονόμαστες αγορές» από μένα μεταξύ των οποίων και αγορά φωτογραφίας έναντι «50 εκατομ. δρχ.», όπως επί λέξει αναφέρετε.

Τούτο προκύπτει, κατά τρόπο ανεπίδεκτο αμφισβήτησης, από την από 14.12.2004 Εξώδικη Δήλωση του κ. Σόρογκα, (την οποία μου απηύθυνε κατόπιν δικής μου επιστολής - πρόσκλησης και σας συγκοινοποιώ με την παρούσα), όπου επί λέξει αναφέρει για το δημοσίευσμά σας: «Σε απάντηση της από 10-12-2004 εξώδικης δήλωσης πρόσκλησής σας και των όσων σε αυτήν αναφέρετε, παραθέτω τα κάτωθι: Για πρώτη φορά, με την ως άνω εξώδικο, πληροφορήθηκα την ύπαρξη του δημοσιεύματος στο περιοδικό ΑΝΤΙ της 3ης Δεκεμβρίου 2004, το οποίο και αναζητήσα προκειμένου να λάβω γνώση του περιεχομένου του.

Θα συμφωνήσω με την άποψή σας ότι τα όσα στο ως άνω δημοσίευμα ο συντάκτης αυτού αναφέρει, περί δήθεν εκ μέρους σας κατασπατάλησης του δημόσιου χρήματος, είναι απολύτως ψευδή και συκοφαντικά.

Οφείλω παράλληλα να σας ενημερώσω ότι αποτελεί αρχή μου, την οποία δεν σκοπεύω να παραβιάσω, να μην συνομιλώ και νομιμοποιώ -έστω και μέσω διαψεύσεων- τον οποιονδήποτε χρησιμοποιεί και κρύ-

βεται πίσω από το όνομά μου για να διατυπώσει ύβρεις και συκοφαντίες εις βάρος τρίτων.

Επειδή όμως είμαι σε θέση να σεβαστώ την ευαισθησία που επιδεικνύει ο οποιοσδήποτε αναφορικά με τα εις βάρος του εκτιθέμενα, σας δηλώνω ρητά και κατηγορηματικά ότι τα όσα ο συντάκτης του δημοσιεύματος αναφέρει σε αυτό, αποτελούν προσωπικές του θέσεις, οι οποίες σε καμιά περίπτωση δεν προήλθαν από δικές μου δηλώσεις απόψεις ή/και κρίσεις, ούτε προς αυτόν ούτε προς οποιονδήποτε τρίτο.

Περαιτέρω, με την παρούσα σας παρέχω την άδεια να χρησιμοποιήσετε νομίμως την ανωτέρω δήλωσή μου, όπου εσείς κρίνετε απαραίτητο προκειμένου να υπερασπιστείτε την τιμή και την αξιοπρέπειά σας.»

Σε σχέση, επίσης, με το ψεύδος ότι δήθεν έδωσα «για μια φωτογραφία 50 εκατομμύρια δραχμές», το οποίο επιστρατεύεται στο κείμενό σας για να δημιουργήσει την εντύπωση της ύπαρξης δήθεν «στοιχείων» για τους ισχυρισμούς σας, μόλις που χρειάζεται να αναφέρω ότι απλώς καταδεικνύει (όπως και τα προαναφερόμενα) την απόλυτη ανυπαρξία αξιόπιστων πληροφοριών, αφού καμιά αγορά φωτογραφίας με το ποσό που αναφέρετε δεν έχει γίνει από το Μουσείο.

Επιπρόσθετα, στα ίδια κείμενα, κατά τρόπο αποκαλυπτικό για τη σκοπιμότητα των επινοήσεών σας, χρησιμοποιείτε για το πρόσωπό μου απαξιωτικούς, ειρωνικούς και προσβλητικούς χαρακτηρισμούς και διατυπώσεις, που δεν έχουν καμιά σχέση με την άσκηση κριτικής. Αντιθέτως, συνιστούν ευθέως ύβρεις και λοιδορίες επί των οποίων, επιδιώκεται συνειδητά να στηριχτεί δυσμενής κρίση του αναγνωστικού κοινού για το πρόσωπο και την επαγγελματική μου δραστηριότητα, αφού με εμφανίζουν να καθορίζω το περιεχόμενο των εκθέσεων του Μουσείου με βάση τα προσωπικά μου «βίτσια» και τη συμμετοχή «φίλων».

Όλα τα παραπάνω υπερακοντίζουν εξόφθαλμα το μέτρο της καλόπιστης εκπλήρωσης του ενδιαφέροντος προς πληροφόρηση του αναγνωστικού κοινού και προς άσκηση κριτικής, συνιστούν πράξεις που ελέγχονται από το δίκαιο και παρέχουν εύλογα την εντύπωση μεθοδευμένης κακόβουλης επίθεσης σε βάρος μου,

με χαρακτηριστικά που δεν συνάδουν προς το θεσμικό ρόλο του Τύπου και, μάλιστα, ευθέως αφίστανται από αυτόν.

Εν όψει των παραπάνω
ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΑΙ

Για την άδικη και παράνομη συμπεριφορά σας σε βάρος μου, η οποία βλάπτει ανεπίτρεπτα την τιμή και την υπόληψή μου και προσβάλλει την προσωπικότητά μου.

ΣΑΣ ΚΑΛΩ

Να προβείτε με δημοσίευσή σας στην άμεση αποκατάσταση της αλήθειας και σε ευθεία διάψευση των αναληθών και συκοφαντικών ισχυρισμών, που διατυπώσατε σε βάρος μου. Να απέχετε στο μέλλον από κάθε πράξη παράνομης προσβολής της προσωπικότητας, της τιμής και της υπόληψής μου.

ΔΗΛΩΝΩ

Ότι επιφυλάσσομαι ρητά κάθε νομίμου δικαιώματός μου.

Ο Μάνος Στεφανίδης απαντά στο εξώδικο της κ. Άνας Καφέτση:

ΕΝΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΤΟΙΧΙΣΜΟΣ

Γνωρίζω την Άννα Καφέτση περίπου 30 χρόνια. Μαζί πρωτοδιοριστήκαμε στην Εθνική Πινακοθήκη με -φωτογραφική- διάταξη σε Νόμο του αείμνηστου Κουτσόγιωργα, στο ίδιο γραφείο συνυπήρξαμε επί δεκαετία. Έπειτα οι δρόμοι μας χώρισαν. Η Καφέτση, ικανή και πείσμων, ήξερε να παίρνει πάντα αυτό που ήθελε, να αποσπά τα μεγαλύτερα budgets για εκθέσεις, να κάνει ακόμη και την αναδρομική του Κανιάρη που ηθικά την εδικαιούμην. Εγώ, «αυτοκαταστροφικός» ων, όπως πιστεύει ο κύκλος της, διάλεξα τον δρόμο της κριτικής και της σύγκρουσης. Δεν μπορείς όμως να σταδιοδρομήσεις στον χώρο του πολιτισμού όταν λ.χ. δεν υποτάσσεται στον εκάστοτε υπουργό του ή στον γνωστό ιδιώτη άρχοντα του Μεγάρου που ελέγχει, ακόμη, τα πάντα. Έτσι, εγώ έπαιρνα κλήσεις για απολογία και ΕΔΕ, και η Καφέτση αναθέσεις εκθέσεων τις οποίες και διεκπεραίωνε μόνη της απορρίπτοντας την οποιαδήποτε συλλογικότητα. Όπως τώρα έτσι και τότε: Διευθύντρια και Επιμελήτρια μαζί χωρίς ούτε έναν συνεργάτη. «Περιπέτεια του Μοντέρνου», «Συλλογή Κωστάκη», «Θεολογίες» κ.ά. Άλλοτε της έγραφα ύμνους γι' αυτές, άλλοτε πολύ αρνητική κριτική. Η ίδια, είναι η πρώτη φορά που απαντά, και μάλιστα μ' εξώδικο. Λες και το περιοδικό θα αρνιόταν να δημοσιεύσει την όποια της επιστολή ή και να ανασκευάσει τις τυχόν ανακρίβειες που

θα είχε δημοσιεύσει. Όχι όμως έτσι. Εγώ δεν απαντάω σε δικόγραφα, αρνούμαι καν να το διαβάσω και δεν φοβάμαι καμία δίκη. Στον παροξυσμό της αλαζονείας της εγώ δεν θα την ακολουθήσω. Ούτε την κριτική μου άποψη ή τον επιστημονικό μου λόγο θα τον ευτελίσω σε νομικίστικες απαντήσεις ή σε θυροκολλήσεις μέσω δικαστικών κλητήρων. Εγώ έγραψα κριτική. Αν υπήρξα άδικος ή κακόπιστος υπάρχει άλλος τρόπος να ελεγχθεί. Εκτός κι αν η εξουσία διαλέγεται αποκλειστικά και μόνο με τους τρόπους της εξουσίας.

Ο Παπουτσάκης μου είπε ότι με... «στόλισε» δεόντως. Άρα, σύμφωνα με τη λογική της, πρέπει κι εγώ να την μηνύσω με μάρτυρα τον Χρήστο. Τι ντροπή! Η Καφέτση, κατά την άποψή μου, παρά τις ικανότητές της, επειδή είναι απολύτως συγκεντρωτική, μονοδιάστατη και δεν κάνει ποτέ αυτοκριτική αλλά θεωρεί τον εαυτό της αλάνθαστο, δεν επαρκεί για τη διπλή θέση που κατέχει. (Μην ξεχνάτε ότι διευθύνει και το -εικονικό- Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης). Απ' την άλλη, ως εκλεκτή του Βενιζέλου, διαχειρίστηκε μεγάλα ποσά χωρίς να καταλήξει στις αναγκαίες και απαραίτητες κατά τη γνώμη μου αγορές. Πιστεύω ότι δαπάνησε το δημόσιο χρήμα για σκουπίδια. Επ' αυτού συμφωνεί και το περιβάλλον της! Ο πρόεδρος του Μουσείου της δήλωνε σχετικά στα ΝΕΑ της 2.12: «(Η μεγαλύτερη πρόκλησή μου) είναι να λειτουργήσει το μουσείο και ως τόπος εκπαίδευσης μέσα από εκθέματα τα οποία δεν θα τρομοκρατούν αλλά θα διδάσκουν αισθητική... Γιατί η τέχνη δεν είναι μόδα ή εύκολος δρόμος αναδειξέως σπουδαιοφανών τυχάρπαστων». Και ως προς την συλλογικότητα υπογραμμίζει: «... (επιτυχία θα είναι) να λειτουργήσουν συλλογικότερες αποφάσεις ώστε να μην επωμίζεται ένας άνθρωπος αποκλειστικά το μέγεθος μιας τέτοιας ευθύνης». (οπ. αν.). Στο ΒΗΜΑ πάλι της 18ης Νοεμβρίου ο Σόρογκας δήλωνε: «Υπάρχουν σήμερα κυριαρχούσες απόψεις για το τι είναι τέχνη και θα ήθελα να πείσω το διοικητικό συμβούλιο και πρωτίστως την κυρία Καφέτση ότι η κατάσταση δεν είναι μονοδιάστατη, ότι δεν είναι μόνο αυτή η τέχνη. Η ζωγραφική ας πούμε είναι τελείως περιθωριακή και η πρωτοπορία την οποία βλέπουμε, είναι ήδη παρηκμασμένη. Αυτή είναι η πρώτη μου ένσταση» (το ΒΗΜΑ 18.11).

Ο Buffon λέει ότι το στυλ είναι ο άνθρωπος. Το δικό μου στυλ είναι ορμητικό, του κ. προέδρου όχι. Λέμε όμως τα ίδια πράγματα. Εξ ου και το μένος της Διευθύντριας. Τώρα, για να υποστηρίξει ως το τέλος κανείς γενναίες θέσεις, χρειάζεται και ανάλογο γενναϊότητα. Και εδώ αρχίζουν τα δύ-

σκολα. Οι πληροφορίες μου προέρχονται από ανθρώπους άκρως σοβαρούς και μετρημένους, όπως φίλος συγγραφέας προς τον οποίο ανέφερε ο κ. Σόρογκας την ιστορία περί φωτογραφιών οι οποίες κοστίζουν 50 εκατ. δρχ. αλλά και πρώην βουλευτής και έγκριτος νομικός ο οποίος μου περιέγραψε το πώς τρώγονται στο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Πράγματα εξάλλου που λέγονται ευρέως και στους διαδρόμους του ΥΠΠΟ. Αν περιέπεσα σε πλάνη επανορθώνω ευχαρίστως - όχι όμως με εξώδικα! Τα ονόματα αυτά κι άλλα πολλά, αποκλειστικά στη διάθεση της κ. Καφέτση. (Για να τους στείλει από εξώδικα έως εντάλματα συλλήψεως! Όπως λέμε «Από Βαλέρινα σε Βαλέρινα»). Απαιτώ επίσης ειλικρίνεια απ' όλους τους εμπλεκόμενους, ψυχραιμία (την οποία μάλλον έχουν χάσει) και το ελάχιστο ποσό γενναιότητας. Διάβολε, για την ελληνική τέχνη μιλάμε. Εγώ από την πλευρά της κριτικής, οι αντίδικοί μου από πλευράς της εξουσίας. Δεν μου άρεσαν οι «Διαπολιτισμοί» και βρίσκω πληκτικά επαναλαμβανόμενες τις -ίδιες- ελληνικές συμμετοχές. Δεν μ' αρέσει, τέλος, η Δανάη Στράτου. Τι πρέπει να κάνουμε τώρα; Επίσης δεν συμφωνώ στην παράδοση του ΕΜΣΤ στο Μέγαρο και στο Χρήστο Λαμπράκη. Το θεωρώ πολιτικό και πολιτιστικό λάθος. Με το άλλοθι των απαράδεκτων αιθουσών του Μεγάρου δεν θα γίνει ποτέ Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης.

Η ιστορία εν καιρώ θα δικαιώσει κάποιους από εμάς κι άλλους θα τους απαξιώσει σαν τους «σπουδαιοφανείς τυχάρπαστους» και τα «καλλιτεχνικά σκουπίδια» του κ. Σόρογκα. Ή, για να τελειώσω μ' έναν άλλο του πολύ επιτυχή αφορισμό, πάλι απ' τα ΝΕΑ: «Φοβάμαι τις βεβαιότητες και τις εντάξεις που έγιναν εντοιχισμοί». Πόσο μάλλον που στα θέματα της τέχνης το πείσμα και η κομπορρημοσύνη είναι οι χειρότεροι σύμβουλοι. Οι δημόσιοι λειτουργοί διαλέγονται, απαντούν, διορθώνουν, παρουσιάζουν στοιχεία για τα πεπραγμένα και τις δαπάνες τους. Ούτε υβρίζουν (ιδιωτικά) ούτε απειλούν (δημόσια). Έχουν και τα βίτσια τη δεοντολογία τους.

Μάνος Στεφανίδης

Εθνικό
Μουσείο
Σύγχρονης
Τέχνης

Συγκάλυψη στη διαπλοκή;

Το Αντί βρέθηκε στη συνέντευξη τύπου του υφυπουργού Πολιτισμού Πέτρου Τατούλη στις 22.12, έθεσε ερωτήματα, απαντήσεις δεν έλαβε, πέρα από μια επαναλαμβανόμενη δαιμονολογική παραπομπή στις καλένδες, συμπεράσματα όμως έβγαλε.

Καταρχήν θα μπορούσε να σχολιάσει κανείς την καθυστέρηση στην έκθεση των στοιχείων. Πέρασαν 4 μήνες από το τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων και των πολιτιστικών εκδηλώσεων της διαβόητης «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας». Μεσολάβησε η διαρροή στοιχείων και το δημοσίευμα της *Καθημερινής* στις 14 του Νοέμβρη. Και μόλις την περασμένη εβδομάδα ο υφυπουργός της κυβέρνησης που, όπως διακηρύσσει σε κάθε ευκαιρία, έχει πρώτη προτεραιότητα τον πολιτισμό, κ. Τατούλης κάλεσε στο υπουργείο Πολιτισμού τους δημοσιογράφους για την επίσημη παρουσίαση των πεπραγμένων της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας. Του κ. Βενιζέλου δηλαδή και των εντεταλμένων του.

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΟΠΕΠ

Ας τα πάρουμε με τη σειρά. Το 1997 η UNESCO αποδέχτηκε την πρόταση της Ελλάδας για τη δημιουργία του θεσμού της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας. Σχεδόν ταυτόχρονα δημιουργήθηκε η Α.Ε. που εξελίχτηκε αργότερα σε ΟΠΕΠ (Οργανισμό Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού) με σκοπό την ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και την αξιοποίηση του πολιτιστικού δυναμικού της χώρας. Ο Οργανισμός ασχολήθηκε σχεδόν αποκλειστικά με την οργάνωση και εκτέλεση των προγραμμάτων της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας την τετραετία 2001-2004. Η αρχή θα γίνει τον Ιανουάριο του 2001 με τον *Προμηθέα* του Bob Wilson. Έκτοτε ο ΟΠΕΠ θα υλοποιήσει κάτι παραπάνω από 100 πολιτιστικές εκδηλώσεις, πολλές εκ των οποίων αμφιβόλου καλλιτεχνικής αξίας και ποιότητας. Δεν χρειάζεται να θυμίσουμε οικτρά πολυθέαμα και εκδηλώσεις που εξελίχθηκαν σε

πολιτιστικές «φούσκες».

Για τα έργα και τις ημέρες του ΟΠΕΠ όλο αυτό το διάστημα έχουν γραφτεί πολλά κατά καιρούς, για φαραωνικές δεξιώσεις της μιας βραδιάς, κατασπατάληση του δημοσίου χρήματος, μεγαλόσχημες διακηρύξεις, υποσχέσεις που έμειναν λόγια και ένα συνολικό κόστος δαπανών που αγγίζει τα 143 εκ. ευρώ.

Με την αλλαγή της κυβέρνησης το Μάρτη ο ΟΠΕΠ απέκτησε νέο ΔΣ. Πρόεδρος του είναι ο κ. Σταμάτης Μαύρος, οικονομολόγος, πρώην ξενοδόχος στην Αμοργό, αλλά και πρόεδρος της ΟΝΝΕΔ την περίοδο 1989-1992 (θυμηθείτε τη δολοφονία του καθηγητή Τεμπονέρα το 1991). Ο κ. Μαύρος αποτελεί προσωπική επιλογή του Π. Τατούλη που ούτε λίγο ούτε πολύ τον επέβαλε στον Κ. Καραμανλή. Διευθύνουσα σύμβουλος είναι η κ. Γεωργία Ηλιοπούλου, μέλος της ομάδας πολιτισμού του Ινστιτούτου Δημοκρατίας «Κωνσταντίνος Καραμανλής» που σχετίζεται περισσότερο με τον γ.γ. του υπουργείου Πολιτισμού κ. Ζαχόπουλο. Μεταξύ του Μαύρου και της Ηλιοπούλου υπάρχει σύγκρουση αντιλήψεων, αρχών και προτεραιοτήτων, γεγονός που δυναμιτίζει την ατμόσφαιρα στα γραφεία της οδού Μπουμπουλίνας και καθιστά δύσκολη όχι μόνο την επικοινωνία, αλλά και την παραγωγή του έργου με το οποίο είναι επιφορτισμένος ο ΟΠΕΠ.

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Στην press conference της 22ας Δεκεμβρίου εμφανίστηκε το δίδυμο Μαύρου-Τατούλη, χωρίς την κ. Ηλιοπούλου. Σε επίμονες δημοσιογραφικές ερωτήσεις για την απουσία της διευθύνουσας συμβούλου, ο κ. Μαύρος απάντησε ότι «ο Οργανισμός εκπροσωπείται δια του προέδρου του, όπως ορίζει ο Νόμος». Ο Νόμος βέβαια ορίζει και άλλα. Αλλά ο πρόεδρος και ο υφυπουργός έκαναν σαφείς τις προθέσεις τους να παραμείνουν στον πολιτικό απολογισμό της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας, αποφεύγοντας και τον παραμικρό υπαινιγμό για την ύπαρξη

ποινικών πολιτικών ευθυνών. Τους ετέθη ευθέως η ερώτηση από τον γράφοντα, εάν όλα όσα παρουσιάζει σήμερα είναι απλώς τα πεπραγμένα μιας πολιτικής κακοδιαχείρισης και άρα οι ευθύνες είναι μόνο στον κακό σχεδιασμό και την έλλειψη στρατηγικής ή εάν από τους ελέγχους που έχουν διενεργηθεί προκύπτουν στοιχεία που απαιτούν συνέχιση της υπόθεσης και εισαγγελική παρέμβαση. Ρωτήθηκε και δεύτερη φορά ο υφυπουργός αν έχουν διαπιστωθεί πράξεις που υπερβαίνουν τα όρια της νομιμότητας και απάντησε, χαμογελώντας φαρδιά πλατιά, πως «αν έχουμε στοιχεία, θα σας ενημερώσουμε, όπως κάνουμε και σήμερα». Άλλα λόγια ν' αγαπιόμαστε δηλαδή, τη στιγμή που ο καλλιτεχνικός κόσμος βοά για σκάνδαλα, προκλητικές σπατάλες και μεγάλα «φαγοπότια».

ΓΙΑΤΙ ΤΑ «ΚΟΥΚΟΥΛΩΝΟΥΝ»

Μας απογοητεύει πολύ σύντομα ο κ. Τατούλης. Η υπόθεση της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας όζει απ' όλες τις πλευρές. Δημιουργείται μια εντύπωση ότι επιχειρείται η συγκάλυψη του θέματος. Με δεδομένη την προεκλογική δέσμευση για «μαχαίρι στο κόκκαλο της διαπλοκής» και την πρωθυπουργική υπόσχεση για μη ανοχή σε εκφυλιστικά φαινόμενα θα περίμενε κανείς την πολιτική βούληση αναμέτρησης με τη διαφθορά. Αντ' αυτών διαπιστώνεται η ένοχη συναινετική σιωπή.

Στο βωμό τίνος άραγε; Θέλει ο υφυπουργός να εξασφαλίσει την περαιτέρω λειτουργία του ΟΠΕΠ, αποφεύγοντας τη σκανδαλολογία; Παραδειγματίζεται από τη συντελούμενη αποτυχία της εξεταστικής επιτροπής για τα εξοπλιστικά; Φοβάται την αναμέτρηση με τον Βενιζέλο; Υπακούει σε άνωθεν εντολές;

Όπως και να 'χει, οι όποιες τυχόν προσδοκίες διαψεύδονται. Χαμένος είναι ο ελληνικός λαός, στη συνείδηση του οποίου και στο κριτήριό του, πρώην και νυν κατακυρώνονται ως αναξιόπιστοι και πολύ λίγοι για να διαχειριστούν το εμβληματικής αξίας και αδιατίμητης σπουδαιότητας αγαθό του πολιτισμού.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

Το Σταυρόλεξο

του Ανδρέα Ζαρμπαλά

Ο Στέφανος και ο Ηλίας, από την ημέρα που πεταχτήκανε στο τραπέζι και κοιταχτήκανε στα μάτια ώρα πολλή σαν αγριεμένα κοκόρια, δεν πλησιάσανε ξανά στη λίμνη.

Στο διάβολο η φρεσκάδα, η ηρεμία και το πράσινο νησάκι της απέναντι. Στον αγύριστο όλα. Δεν ήθελαν να ιδούν ο ένας το μούτρο του άλλου. Σιγά το μούτρο, –έλεγε με απέχθεια ο Στέφανος– ένα κοκκινογούλι, που ιδρώνει και το χειμώνα. Αυτό μας έλειπε τώρα στα γεράματα, –σκεφτότανε ο Ηλίας– να βλέπομε κάθε μέρα τη γυαλιστερή νεροκολοκύθα του Στέφανου...

Η όχθη της λίμνης με τα πολλά καφενεία και τα πάμπολλα μοναχικά παγκάκια, ήταν απέραντη. Όσο απέραντη κι αν ήταν όμως, δεν μπορούσε να τους χωρέσει και τους δυο. Μόνον τον έναν μπορούσε να χωρέσει.

Αν και είχε περάσει μήνας από τότε που τσακωθήκανε, ακόμα φρούμαζαν σαν καπριτσιόζικα, γερασμένα άλογα, που άμα θα πέφτανε το ένα πάνω στο άλλο, θα χλιμιντρούσανε και θα ρίχνανε και κλωτσιές. Έτσι, για να μη γινότανε ρεζίλι μπροστά στους περαστικούς και τους θαμώνες –ηλικία που 'χανε– απόφευγαν να κατεβούν στη λίμνη.

Η γνωριμία τους είχε γίνει εντελώς τυχαία. Ήταν Κυριακή και ο Στέφανος, μανιακός στα σταυρόλεξα, είχε αράξει στο ακρινό τραπέζι του καφενείου «Η Μουργκάνα».

Ο Σεπτέμβρης είχε πάρει τις μεγάλες ζέστες, έδιωξε και τους καλοκαιρινούς επισκέπτες με τη βαβούρα τους. Επιτέλους, μπορούσε ο άνθρωπος να βρει πια ένα μοναχικό τραπέζι και να αποσιωθεί στη δουλειά του ήσυχα. Γιατί τα σταυρόλεξα δεν είναι ένα απλό κνηγητό λέξεων. Τεστ κοπώσεως, σου λένε οι καρδιολόγοι. Σωστό! Ένα τεστ κοπώσεως του μυαλού είναι και τα σταυ-

ρόλεξα. Επιβεβαιώνει κανείς τις γνώσεις, τις ικανότητές του, τα κενά του. Κακά τα ψέματα, άμα ο άνθρωπος μπει στο φθινόπωρο, μετράει τα φύλλα που πέφτουν. Το λοιπόν, μια γυμναστική του μυαλού ποτέ δεν βλάπτει.

Ο Στέφανος προσπαθούσε έτσι να μνήσει τον Ηλία στην ομορφιά, αλλά και στην αναγκαιότητα του σταυρόλεξου. Είναι φυσικά και το σκάκι, αλλά τα τετράγωνά του είναι σαν στρατώνες για πεζικό και άλογα. Το πεζικό και τα άλογα καμιά σχέση δεν έχουν με τον πολιτισμό. Το τερπνόν μετά του ωφελίμου, όπως θα έλεγαν και οι αρχαίοι ημών πρόγονοι.

Άλλωστε, ένα σταυρόλεξο είχε γίνει η αφορμή της γνωριμίας τους. Ο Στέφανος, όπως συνήθιζε, είχε περάσει από το περίπτερο απέναντι στο Δημαρχείο, πήρε το καινούργιο τεύχος του περιοδικού «Το Σταυρόλεξο» και κατέβηκε στη λίμνη.

Το προηγούμενο τεύχος το είχε ολοκληρώσει επιτυχώς και το τοποθέτησε επιμελώς στο κομοδίνο του. Εκεί είχε και τα άλλα τεύχη, όλα καθαρογραμμένα, λες και θα τα άφηνε κληρονομιά στα παιδιά του ως τεκμήριο της διαύγειας και της ευστροφίας του πατέρα τους. Περισσότερο όμως το θεωρούσε ένα είδος μαρτυρίας για τα χαμένα χρόνια στη φυλακή.

Προχωρούσε στην παραλίμνια λεωφόρο και ένιωθε χαρούμενος. Μπροστά του ξανοίγονταν ένα νέο μέτωπο, δύσκολο όσο δε γίνεται, αλλά και μαγικό ταυτόχρονα.

Τα χέρια του είχαν αρχίσει να τρέμουν ελαφρά, αλλά αυτό καμιά σχέση δεν είχε με το τρέμουλο του χαρτοπαίχτη. Στην περίπτωση του χαρτοπαίχτη είναι τρέμουλο ηττημένου. Στη δική του περίπτωση τρέμουλο νικητή. Ο Στέφανος θα έστρωνε τη σελίδα στο τραπέζι, θα έκανε κάποιες πρόχειρες αναγνωρί-

σεις στην αρχή, θα έβαζε σημάδια ως στηρίγματα και σε συνέχεια θα προχωρούσε στα δύσκολα, που είναι η επιστράτευση των κατάλληλων λέξεων, η οριζόντια και η κάθετη διάταξή τους, μέχρι την τελική νίκη.

Με κόπο φυσικά, αλλά η δουλειά προχωρούσε. Κόποις κτώνται, όπως θα έλεγαν και οι πρόγονοί μας.

Ο Στέφανος τα λάτρευε εκείνα τα αρχαία πνευματικά θηρία. Για τον αριθμό Δεκατρία όμως, εδώ που τα λέμε, δεν είχαν πει τίποτα. Για τον αριθμό αυτό είχαν μιλήσει οι πατέρες της εκκλησίας μας. Και μάλλον είχαν δίκιο. Στη δέκατη τρίτη λέξη είχε σκαλώσει το χτένι του Στέφανου. «Απομπευόμενος» ήταν η λέξη και, πέρα απ' αυτό καμιά άλλη βοήθεια εκτός από το ότι ήταν με έντεκα γράμματα. Στην αρχή, τα έντεκα τετραγωνάκια έστεκαν σαν αδιάφορα. Σε λίγο άρχισαν να κουνιούνται, να χορεύουν μπροστά στα μάτια του σα διαβολάκια. Ζαλίστηκε.

Το μυαλό, άμα σκαλώσει κάπου, δε λέει να ξεσκαλώσει με τίποτα. Μπορεί να σου φύγει το τρένο κι εσύ να μην το πάρεις χαμπάρι.

Ο Στέφανος, ως έμπειρος και πεισματάρης παίκτης, την πλαγιοκόπησε με δυο κάθετες, αλλά το όφελος δεν ήταν παρά μόνο δύο φωνήεντα. Στα φωνήεντα όμως δεν μπορείς να βασιστείς. Κραυγές είναι. Αλλιώς τα σύμφωνα. Τα σύμφωνα είναι σαν το κόκκαλο στο σώμα του ανθρώπου.

Τα βρήκε σκούρα. Το πρόσωπό του, ωχρό και λείο, άρχισε τις συσπάσεις, σημάδι νευρικής και απώλειας της υπομονής, όπως αρέσκονταν να λέει. Δυο άλλες λέξεις, από τις οποίες ζήτησε βοήθεια, έκαναν λόγο για ονόματα ηθοποιών του Χόλλυγουντ. Κρούψου και χούγιαζε, δηλαδή. Τέτοιες λέξεις όπως η δέκατη τρίτη, είναι οι λεγόμενες «μπαστούνια». Έτσι τις λέγανε στη φυ-

λακή. Σε καρφώνουν και μένεις ασάλευτος ώρες πολλές. Κάποια στιγμή, από την ακινησία, πας να κουνηθείς και σε πονάει το κορμί σα να σε δειράνε με το μπαστούνι.

Έτσι έκανε και στη φυλακή, όσες φορές τα έβρισκε μπαστούνια. Άφηνε το μολύβι, τέντωνε το κορμί, έριχνε και καμιά ματιά τριγύρω. Όλο και κάποιος θα βρισκότανε να τον βοηθήσει στο Γολγοθά των λέξεων.

Στα τραπέζια όμως οι πελάτες ήταν αραιοί και μάλιστα νεαρής ηλικίας. Καλά θα έκανε να μην ανοίξει κουβέντα μαζί τους. Σίγουρα θα τον έπαιρναν στο ψιλό. Ευτυχώς, κάποιος της δικής του ηλικίας στεκότανε πιο πέρα όρθιος και ρέμβαζε τη λίμνη και το νησάκι.

– Συγγνώμη, θα μπορούσα να σας απασχολήσω για λίγο;

– Μετά χαράς

– Ίσως να το θεωρήσεις αγένεια εκ μέρους μου, αλλά μια λέξη με βασανίζει αρκετή ώρα...

Ο άλλος έριξε μια ματιά στο τραπέζι, είδε το σταυρόλεξο σαν μισοάδεια κε-

ρήθρα. Το στυλό πιο πέρα, έμοιαζε να ξεκουράζονταν μετά από αφόρητη ταιλαιπωρία.

– Σταυρόλεξο; σταυρόλεξο;

– Περνάω την ώρα, καημένε.

Ψηλός άντρας ο άλλος, ξερακιανός, ντυμένος με ωραίο κουστούμι. Το πρόσωπό του ροδοκόκκινο. Τέτοια πρόσωπα ιδρώνουν με την παραμικρή αφορμή – σκέφτηκε ο Στέφανος. Σίγουρα στην τσέπη κρατάει δύο μαντήλια.

– Το κακό είναι ότι ως βάση δεν έχω παρά μόνο τρία φωνήεντα. Τα φωνήεντα όμως δεν είναι παρά κραυγές – συνέχισε ο Στέφανος.

– Ποια είναι τα φωνήεντα; Μια στιγμή, μια στιγμή – είπε ο ψηλός και περιποιημένος άντρας με το ωραίο κουστούμι και έσκυψε πάνω από το σταυρόλεξο.

Είδε τα φωνήεντα, μέτρησε τα κενά, ξαναδιάβασε τη βοήθεια, που στην πραγματικότητα δεν είναι βοήθεια, αλλά σωστός γρίφος. Φυσικά, γιατί αν σου έλεγε τι είναι εκείνο που φωτίζει στον ουρανό από το πρωί μέχρι το βρά-

δυ, ε, αυτό το βρίσκουνε και τα κοτόπουλα.

– Απομπευόμενος, μάλιστα – μουρμούρισε και σε λίγο, με πλήρη βεβαιότητα, είπε: «Εξορισμένος».

Ο Στέφανος έμεινε εμβρόντητος. Η ταχύτητα και η βεβαιότητα του άλλου τον εξόντωναν. Και επαίρονταν πως ήταν μάνα στα σταυρόλεξα! Πήρε το στυλό, έκανε κάποιες αμήχανες κινήσεις στον αέρα και μετά αποφάσισε. Ο ψηλός με το κουστούμι είχε δίκιο. Τώρα λύνονταν με ευκολία και άλλες δύο κάθεται, «ξυράφι» και «τωρινός».

Τον κοίταξε με θαυμασμό. Το ροδοκόκκινο πρόσωπό του άγνωστου αυτού ανθρώπου, που στην αρχή, εδώ που τα λέμε, το παρεξήγησε, του φάνηκε σφριγηλό. Ο Στέφανος είχε μια σπάνια ευκαιρία να μιλήσει για το πάθος του. Δεν θα την άφηνε με τίποτα να πάει χαμένη. Στας αρχάς δεν ήταν πάθος. Δεν ήταν ούτε καν συνήθεια. Ήταν απλώς μια επίφαση να αποφεύγει τις συναναστροφές και να ελέγχει τον εαυτό του. Όσο μπορεί φυσικά να περιφρουρήσει κανείς τον εαυτό του όταν βρίσκεται στη φυλακή.

Το κόλπο με τα σταυρόλεξα του το είχε υποδείξει ένας ισοβίτης. Ιερωμένος ήτανε. Είχε διαπιστώσει κάποια πνευματικότητα στο Στέφανο και έκανε ό,τι μπορούσε να τον γλυτώσει από το αφτί και το μάτι του χαφιέ. Με τον καιρό όμως η απλή αυτή επινόηση δεν άργησε να γίνει συνήθεια και σε λίγο να μετατραπεί σε πάθος. Από τότε ο Στέφανος έτρεχε μέρα νύχτα στους λαβύρινθους των σταυρόλεξων, κουραζότανε, ταλαιπωρούνταν, αλλά ταυτόχρονα μπορούσε να κρυφτεί, να απομονωθεί εντελώς.

Η ταχύτητα και η βεβαιότητα του άλλου όμως, τον ισοπέδωνε. Ένιωθε ένα ελαφρό τσίμπημα στο φιλότιμο. Ο άλλος, σα να είχε αντιληφθεί τι συνέβαινε στην ψυχή του, του ήρθε σε βοήθεια.

– Ξέρετε, είναι επειδή την εν λόγω λέξη την έχω επαναλάβει μυριάδες φορές. Ξέρω τη μουσική της, τη μυρωδιά της, τη φοβερή αιχμηρότητά της. Για πολλά χρόνια η λέξη αυτή ήταν το φέρετρό μου. Ξάπλωνα μέσα της και με χωρούσε. Στην αρχή βέβαια το φέρετρό με στένευε όπως η κλίνη του Προκρούστη. Με περιποιήθηκαν όμως οι

δήμιοι. Έκοψαν μερικά χρόνια από τη ζωή μου και ύστερα με χώρεσε. Και τέλεια μάλιστα.

Ο Στέφανος ανασηκώθηκε όλο ευγένεια, του έδωσε το χέρι. Είχε έρθει η ώρα να συστηθούν...

– Γεια σου, ομοιοπαθή μου συνάδελφε! Στέφανος. Από το Βούρκο – του συστήθηκε.

– Ηλίας – του συστήθηκε ο άλλος. Από τη Δρόπολη.

Το ότι και οι δύο ήταν από τον ίδιο τόπο, ήταν μια άλλη σπουδαία έκπληξη. Μια ζεστασιά ξεκίνησε από την καρδιά τους και πλημμύρισε τα γέρικα κορμιά. Ένωσαν σα να γνωρίζονταν από χρόνια. Τι παράξενο σταυρόλεξο που είναι η ζωή, ε;! Η γνωριμία τους όμως δεν κράτησε παρά μόνο αυτές τις δύο τρεις ώρες της δροσερής Κυριακής του Σεπτέμβρη.

Όλα έδειχναν πως στο απόμερο τραπέζι του καφενείου «Η Μουργκάνα» πήγαινε να γεννηθεί μια φιλία, απ' αυτές που με το χρόνο εδραιώνονται, γιατί όλες οι προϋποθέσεις συντρέχουν προς μία τέτοια εδραίωση. Το κοινό παρελθόν θα μπορούσε να την τροφοδοτήσει για όλα τα υπόλοιπα χρόνια που τους είχαν απομείνει. Εδώ που τα λέμε, τα χρόνια που τους είχαν απομείνει μετρούνταν στα δάχτυλα του ενός χεριού και κάτι τέτοια θέματα, περί ηλικίας δηλαδή, καλά θα κάνει ο άνθρωπος να τα παρέχεται, να τα αγνοεί. Το σακί της ζωής τους πήγαινε προς το ξετίναγμα.

«Δυστυχώς, η καινούργια φιλία απεβίωσε πριν ο αλέκτωρ λαλήσει τρεις», είχε πει αργότερα ο Ηλίας.

Ο Ηλίας εξηγούσε στο φίλο του πως τη στιγμή που του πρωτομίλησε, εκείνο που τον κέντρισε με την πρώτη ήταν η λέξη «βασανίζει». «Με βασανίζει αρκετή ώρα», είχε πει ο Στέφανος για τη δέκατη τρίτη λέξη. Το ρήμα «βασανίζω», αν ήθελε να ξέρει, προερχότανε από το ουσιαστικό «βάσανο». Βάσανο είναι η Λυδία λίθος, *Lapis Lydius* όπως την είπαν αργότερα οι Ρωμαίοι. Η λίθος αυτή που ανακαλύφτηκε στη Λυδία και δεν ήταν άλλη από τον πυρόλιθο, χρησίμευε προς δοκιμήν της γνησιότητας του χρυσού. Όταν την άκουσε από το στόμα του Στέφανου, έζησε ξανά τις

στιγμές όπου το σώμα του το είχαν μετατρέψει σε Λυδία λίθο, πάνω στο οποίο δοκιμάζονταν όχι η γνησιότητα της χρυσής ράβδου, αλλά η αντοχή μιας άλλης ράβδου.

– Κοινώς φάλαγγα – τον πρόλαβε ο Στέφανος.

Στο ωχρό και λείο πρόσωπο του Στέφανου σημειώθηκε απότομη ταραχή μυώνων και νεύρων. Ένωσε ρίγος. Πονούσε.

– Αυτό ήταν το χόμπι μου – συνέχισε ο Ηλίας. Η ετυμολογία των λέξεων. Η εξορία τι είναι; Εκτοπισμός. Αποπομπή. Εκτός των συνόρων στην αρχαιότητα, εντός των συνόρων μεταγενέστερα. Όταν κάνεις την αποδόμηση των λέξεων, προβάλλει μπροστά σου η πνευματική ικανότητα του λαού που τις έπλασε. Με είχε μνησει σε αυτά ένας καθηγητής πανεπιστήμιου, γλωσσολόγος, καλή του ώρα εκεί που βρίσκεται.

Τα μάτια του Στέφανου και του Ηλία είχαν γίνει γλαρά. Όχι να το παινεύτουνε, αλλά ως παιδιά ενός λαού που ομολογουμένως είχε δώσει τα φώτα στην ανθρωπότητα, ένιωθαν συγκινημένοι.

Τα γέρικα κορμιά έτριζαν και πήγαιναν να διαλυθούν κάτω από το γλυκό βάρος μιας τέτοιας μοναδικής κληρονομιάς. Τα χέρια τους απλώθηκαν από μόνα τους, σφίχτηκαν. Εκείνοι πάντως, το εθνικό χρέος για τη διαφύλαξη του πολιτισμού αυτού το είχαν κάνει ως το τέλος. Μπροστά σ' ένα τέτοιο χρέος, στο διάβολο φυλακές και εξορίες...

«Τίποτα δεν προμηνούσε πως αυτή η φιλία θα πέθαινε εν τη γενέσει της», είχε εκφραστεί αργότερα ο Στέφανος. Όλα ήταν στα υπέρ.

Οι δυο Έλληνες της Αλβανίας είχαν κλείσει προ πολλού τους κύκλους της ζωής και τώρα απολάμβαναν τις τελευταίες γουλιές αυτού του κόσμου. Αν και εντελώς τυχαία, επ' αφορμή μιας λέξης, ήταν χαρούμενοι, που είχαν ανακαλύψει ο ένας τον άλλον. Ένωσαν τυχεροί.

«Έχουν και οι φυλακές τη θετική τους πλευρά!», συμφώνησαν μεταξύ τους, απαλλαγμένοι κάπως από τις νωπές μνήμες, οι οποίες φυσικά «δεν μπορούν να σβηστούν!». «Σε κάνουν να ψάξεις στα ενδότερα της ψυχής και να ανακα-

λύψεις τις δυνάμεις σου. Ουδέν κακόν αμιγές καλού», όπως λέγανε οι αρχαίοι τους πρόγονοι. Ύστερα, θυμήθηκαν το ρεμπέτικο τραγούδι που λέει πως «Η φυλακή είναι σχολείο / κι όποιος θα μπει, σπουδάζει», κούνησαν το κεφάλι και έδωσαν πολύ δίκιο στον τραγουδοποιό, ο οποίος σίγουρα έπρεπε να ήταν ομοιοπαθής.

Ήταν φανερό πως οι δύο τρεις ώρες που καθίσανε μαζί, τους ωφέλησαν. Οι καινούργιες γνωριμίες ακόμα και στα γέρικα κορμιά δίνουν την ψευδαίσθηση πως πάνε να ξεπετάξουν κανένα πράσινο φύλλο. Να ανανεωθούν.

Δε χρειάστηκε όμως παρά μονάχα μια στιγμή και τα ταλαιπωρημένα αυτά γεροντάκια από ακραιφνείς και σοφοί Έλληνες μετατράπηκαν σε έξαλλα κοκόρια. Μετά από όσα είχαν πει και ακόμα περισσότερο από ό,τι είχαν φανταστεί ο ένας για τον άλλον, τι πιο φυσικό να ρωτήσουν πού έκαναν φυλακή και εξορία.

– Στο Σπατς – είπε ο Στέφανος.

– Εγώ στον Αϊ-Στράτη – είπε ο Ηλίας.

Κάτω από το τραπέζι τους δεν υπήρχε καμιά σφηκοφωλιά. Εκείνοι όμως ριχτήκανε πάνω όσο πιο γρήγορα τους επέτρεπαν οι ρευματισμοί, λες και θυμωμένες σφήκες πετούσαν γύρω τους. Κοιταχτήκανε σαν έξαλλα κοκόρια που το ένα ήταν έτοιμο να μπάσει το ράμφος στο μάτι του άλλου. Επειδή όμως δεν ήταν σίγουροι αν θα κατορθώνανε να φέρουν αισίως εις πέρας την αποστολή αυτή, αρκεστήκανε σε λεκτικές αλληλοκατηγορίες.

– Είσαι ένα κομμουνιστικό κοκκινογούλι! – τον κατακεραύνωσε ο Στέφανος.

– Είσαι ένα φασιστοειδές νεροκολόκυθο! – του φώναξε κατάμουτρα ο Ηλίας.

Απομακρύνθηκαν βιαστικά. Πάνω στη σύγχυση ο Στέφανος ξέχασε το τεύχος με τα σταυρόλεξα πάνω στο τραπέζι.

Πέρα από τη λίμνη σηκώθηκε αγέρας δροσερός. Πέρασε ψηλά στα φύλλα και τα ξύπνησε. Πέρασε κι από το τραπέζι με το ξεχασμένο τεύχος, στάθηκε πάνω του ώρα πολλή και το ξεφύλλιζε.

Ήταν σα να προσπαθούσε να λύσει το δύσκολο σταυρόλεξο της ζωής.

Ο Πέτρος Φιλιππίδης μπορεί να είναι ιδιαίτερα γνωστός και αγαπητός στο ευρύ κοινό. Μπορεί επίσης να είναι από τους ηθοποιούς που κάνει μεγάλες εμπορικές επιτυχίες με τις παραστάσεις του. Δεν είναι όμως από τους ηθοποιούς του ελαφρού θεάματος και σίγουρα δεν είναι από αυτούς που δεν σέβονται το κοινό τους. Πάντα οι επιλογές του είναι πολύ προσεκτικές και οι δουλειές του άριστα οργανωμένες. Τα τελευταία χρόνια ο ίδιος αναλαμβάνει συχνά και το δύσκολο έργο της σκηνοθεσίας, δίχως αυτό να αποβαίνει εις βάρος της πρωταγωνιστικής του ιδιότητας. Ο πρωταγωνιστής Φιλιππίδης και ο σκηνοθέτης Φιλιππίδης συνεργάζονται άψογα, συμπληρώνονται και εντυπωσιάζουν με τη σοβαρότητα, τη σεμνότητα, τον επαγγελματισμό και την ευαισθησία τους. Το ίδιο συμβαίνει και στην κωμωδία του Άντονι Νίλσον *Ψέμα στο Ψέμα* που παρουσιάζεται στο Θέατρο Μουσούρη. Το έργο, που ανέβηκε για πρώτη φορά το 2002 στο Λονδίνο σε σκηνοθεσία του ίδιου του συγγραφέα, είναι μία μαύρη κωμωδία με έντονα φαρσικά στοιχεία, με σφιχτή δομή, σασπένς και ανατρεπτικό τέλος, στοιχεία που η σκηνοθεσία του Φιλιππίδη ανέδειξε στο έπακρο. Έστησε μία παράσταση που δεν περιορίζεται στο να προκαλέσει το γέλιο, αλλά παράλληλα με το ψυχαγωγικό στοιχείο προβάλλει και την κοινωνική σάτιρα.

Ψέματα ποιότητας

Κεντρικοί ήρωες δύο αστυνομικοί που παραμονές Χριστουγέννων αναλαμβάνουν τη δύσκολη αποστολή να ανακοινώσουν σε ένα ηλικιωμένο ζευγάρι τον θάνατο της μονάκριβης κόρης τους. Η αμηχανία τους στο να αποκαλύψουν το τραγικό γεγονός στους ηλικιωμένους γονείς θα προκαλέσει μία παρεξήγηση που θα τους οδηγήσει σε μία σειρά ευτράπε-

λων γεγονότων, σε σουρεαλιστικές καταστάσεις, αλλά ταυτόχρονα και σε μία ακριβή και καυστική κοινωνική ανατομία με εφιαλτικές όψεις. Μία εύστοχη παρατήρηση της ζωής και των εύθραυστων ισορροπιών της, όπου ένα μικρό ψέμα μπορεί να οδηγήσει στην καταστροφή ή μια ασήμαντη λεπτομέρεια στον θάνατο.

Ο Φιλιππίδης βρήκε έναν εξαιρετικό

συμπρωταγωνιστή στο πρόσωπο του Παύλου Χαϊκάλη. Οι δυο τους αποτελούν ένα απολαυστικό δίδυμο που προσφέρει απλόχερα το γέλιο και παράλληλα υπογραμμίζει τις εύθραυστες ισορροπίες της ζωής. Με ερμηνείες δουλεμένες σε βάθος, με κέφι, με αυθεντικότητα και με μεράκι αστείρευτο αποδεικνύουν ότι η τηλεόραση δεν βλάπτει τους «καλούς» ηθοποιούς. Ο Ηλίας Λογοθέτης στο ρόλο του ηλικιωμένου πατέρα γοητεύει με την εκφραστική του λιτότητα και την ανθρώπινη ερμηνεία. Η Σοφία Ολυμπίου, στο ρόλο της ημίτρελης συζύγου του, μία παρουσία ήπια αλλά αποτελεσματική. Η Νεφέλη Ορφανού, ως μια δυναμική, ακραία γυναίκα που αυτοβούλως έχει υποδυθεί το ρόλο του εκδικητή κυνηγώντας τους κακοποιούς που ξεφεύγουν από την αστυνομία, είναι ίσως στην πιο άχαρη θέση, όχι γιατί δεν υποστηρίζει το ρόλο της αλλά γιατί ο ρόλος είναι φορτωμένος δυσανάλογα και αταίριαστα με βρισιές και με χοντρούς αστεϊσμούς που πιο πολύ ενοχλούν παρά προκαλούν το γέλιο σε μια τόσο ισορροπημένη και φροντισμένη παράσταση. Ο Βασίλης Ρίσβας μεταμορφώνεται σε έναν σπιρτόζο, θεαματικό και «παρεξηγήσιμο» παπά και η Άννα Στίλβη σε μια κακομαθημένη έφηβη.

Η μετάφραση του Θοδωρή Πετρόπουλου γοργή και με εύστοχες ατάκες. Τα ρεαλιστικά σκηνικά, που συνδυάζουν πρακτικότητα και ευρηματικότητα προσφέροντας σκηνές γέλιου (όπως για παράδειγμα η σκηνή στον κήπο), και τα σύγχρονα και πειστικά αλλά με κωμικές πινελιές κοστούμια υπογράφει ο Δαμιανός Ζαρίφης. Τους φωτισμούς επιμελήθηκε η Ελευθερία Ντεκώ και τη μουσική επιμέλεια ο Ιάκωβος Δρόσος.

Μία παράσταση που αποδεικνύει πως η εμπορικότητα μπορεί να συμβαδίσει με την ποιότητα και που θα έπρεπε να αποτελέσει παράδειγμα για πολλούς «καλλιτέχνες» που νομίζουν ότι η επιτυχία μίας παράστασης συνάδει με τη χυδαιότητα, τη βωμολοχία, την προχειρότητα και την αντιγραφή των «κακών» τηλεοπτικών σειρών.

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Φαίνεται τελικά πως στη θεατρικά υπερκορεσμένη Αθήνα οι θεατράνθρωποι δεν έχουν ησυχασμό. Η Κατερίνα Μαραγκού κατάφερε μετά από χρόνια να πραγματοποιήσει το μεγάλο άλμα του ονείρου της, εγκαινιάζοντας το νέο θέατρό της, το θέατρο «Άλμα». Ας σημειώσουμε μόνο πως πρόκειται για ένα θέατρο-θέατρο, πάει να πει για ένα θέατρο που κατασκευάστηκε εκ θεμελίων για να λειτουργεί ως τέτοιο. Αυτό, σε όσους έχουν κουραστεί από τα κατ' επίφαση «θέατρα τσέπης» και τις συνθήκες λειτουργίας τους, σημαίνει πολλά. Ευχόμαστε κάθε επιτυχία σε αυτή τη νέα, λαμπερή κι άνετη σκηνή της πρωτεύουσας.

Η ζωή που τρίζει

Είναι βέβαια ευτύχημα πως για ξεκίνημά της η Μαραγκού διάλεξε ένα πραγματικά σπουδαίο έργο. Το *Honour* της Τζοάνα Μάρεϊ Σμιθ δεν είναι ακόμα ένα καλοφτιαγμένο βουλεβάρτο, από εκείνα με τα οποία το αγγλοσαξονικό θέατρο τροφοδοτεί τη σκηνή μας δεκαετίες τώρα· η Σμιθ μιλάει με ένα συγκλονιστικά βαθύ και πειστικό τρόπο, με τον αρμόζοντα τόνο και σεβασμό, για τις ανθρώπινες σχέσεις, για το πεπρωμένο τους, για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια που αντικρίζει τον τρόπο της μοναξιάς, για το νόημα της προσωπικής ελευθερίας μας. Μιλάει ακόμη για την κατάρα των ανθρώπων να μη βλέπουν την ευτυχία όταν αυτή είναι τόσο κοντά τους και για το μυστήριο της αγάπης να δίνει ελευθερία μέσα από τη δέσμευση.

Το χαρακτηριστικό όμως των σπουδαίων έργων είναι ότι δεν παρουσιάζουν ιδέες, αλλά ανθρώπους. Το *Honour* είναι η ιστορία ανθρώπων που ζουν μισοκρυμμένοι πίσω από μυστικά και ψέματα, που επιβιώνουν αλλάζοντας το σχήμα και το χρώμα της εσωτερικής μορφής τους ανάλογα με τις εποχές. Το «ιδανικό» ζευγάρι των δύο διανοούμενων θα διαλυθεί ύστερα από 25 χρόνια γάμου εξαιτίας της «εισβολής» στο ζωτικό του χώρο –στον ασφυκτικό χώρο της καλοβαλμένης αστικής ευτυχίας του– της νέας, όμορφης και ετοι-

μόλογης δημοσιογράφου. Με ευαισθησία, με λεπτότητα, ισορροπώντας τις αντίθετες απόψεις, η συγγραφέας ενδιαφέρεται περισσότερο για τις επιπτώσεις που έχει αυτή η ανατροπή στον κόσμο των προσώπων της, παρά για το ποιος έχει τελικά δίκιο. Το έργο της στηρίζεται πάνω σε ένα σπουδαίο διάλογο που αφήνει να περνά πίσω από τις λέξεις και στο ενδιαμέσσο τους το ρεύμα της ζωής. Υπάρχουν στιγμές που οι λέξεις δε σημαίνουν απολύτως τίποτα· και υπάρχουν άλλες που οι λέξεις κόβουν σα μαχαίρια.

Η σκηνοθέτις Αθανασία Καραγιαννοπούλου απέδειξε και στον τελευταίο αμφισβητία ότι διαθέτει πράγματι μολικό ταλέντο και ένστικτο θεατρικό. Σε αυτήν την απόλυτα ισορροπημένη παράσταση περισσεύουν οι σκηνές ανθολογίας, σκηνές που χρησιμοποιούν την ευφυΐα του θεατή τους για να την επιστρέψουν πίσω πολλαπλασιασμένη από τη συγκίνηση. Η Καραγιαννοπούλου βέβαια ευτύχησε να έχει στη διάθεσή της το όνειρο κάθε Έλληνα σκηνοθέτη που ανεβάζει βουλεβάρτο, την περιτροφική σκηνή του «Άλμα». Ωστόσο αυτά τα απαλά, σβησμένα χρώματα της ώχρας, που επιμελήθηκε ο Γιώργος Ασημακόπουλος, αξιώνουν να εμπλακούμε στην ατμόσφαιρα της ζωής των προσώπων, στην ατμόσφαιρα μιας ζωής εύθραυστης σαν τα φύλλα του φθινοπώρου. Και οι μουσικές επιλογές ζη-

τούν να γεφυρώσουν την απόσταση της «άλλης» γενιάς, ανακαλύπτοντας τη χαμένη κατανόηση.

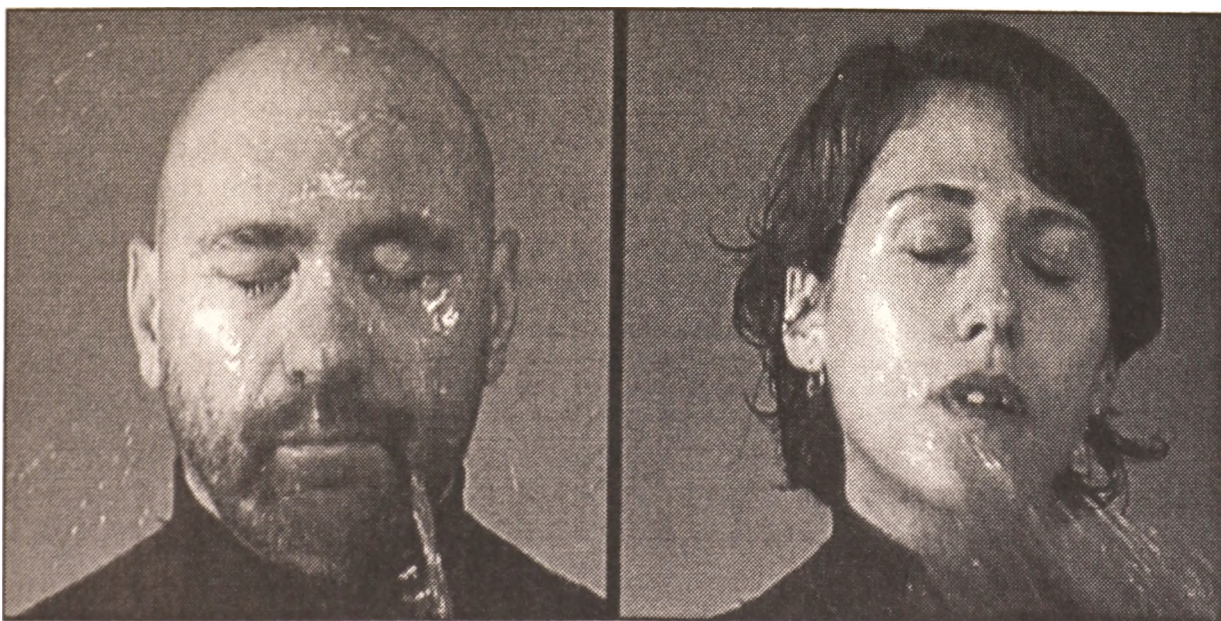
Δεν χρειάζεται ασφαλώς να σημειώσω εδώ την προσφορά της ίδιας της Κατερίνας Μαραγκού και του Μηνά Χατζησάββα στην επιτυχία της παράστασης. Η πρωταγωνίστρια επέστρεψε στη σκηνή ενσαρκώνοντας με λιτότητα κι ωριμότητα μέσω του πρόσωπο μιας βαθιά ελεύθερης και αξιοπρεπούς γυναίκας. Ο Χατζησάββας από την άλλη, κινείται ερμηνευτικά πάνω σε μια εύθραυστη επιφάνεια: υποκρίνεται την απάντηση, αλλά ερμηνεύει το ερώτημα που δονεί το εσωτερικό του προσώπου του.

Σημαντικό όμως είναι το θέατρο που «βγάζει» νέους καλλιτέχνες. Δεν μπορώ λοιπόν να κρύψω τη χαρά μου για την παρουσία δύο νέων κοριτσιών, που στέκονται κάθε βράδυ με τόση και τέτοια προσωπικότητα δίπλα στους πρωταγωνιστές της παράστασης. Η Εβίτα Ζημάλη διαθέτει, εκτός από αξιοζήλευτο παρουσιαστικό, ένα ξεχωριστό σκηνικό ύφος. Πιάνει το ρόλο της από τα κέρατα και δημιουργεί επί σκηνής μια ολοκληρωμένη ανθρώπινη παρουσία, μια παρουσία γοητευτική, ξεχωριστή και πειστική. Η Δανάη Σκιάδη από τη μεριά της, είναι φανερό πως κρύβει μέσα της περισσή σκηνική ενέργεια. Και είναι εξίσου φανερό πως μπορεί να μεταδώσει την ενέργεια αυτή μέχρι τα τελευταία καθίσματα ενός θεάτρου. Η εργασία των επίσης δύο νέων ενδυματολόγων της παράστασης, της Μαργαρίτας Χατζηιωάννου και της Βασιλείας Παρασκευά, είναι ενταγμένη πλήρως μέσα στο πνεύμα της παράστασης.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Η ελληνική τέχνη ανέκαθεν, και ακόμα περισσότερο στα σύγχρονα χρόνια, επιζητούσε –και συνεχίζει να το κάνει– το διάλογο με τα νεότερα πνευματικά κινήματα που ξεπηδούσαν από τα μεγάλα πνευματικά κέντρα της Ευρώπης. Εδώ και 50 χρόνια η σύγχρονη ελληνική τέχνη συνδέθηκε στενά τουλάχιστον με τις καλλιτεχνικές αναζητήσεις του ευρωπαϊκού χώρου. Να θυμηθούμε τον Κουνέλλη, τον Κανιάρη, τον Κεσσανλή, τον Παύλο και τόσους άλλους από τη γενιά τους αλλά και τις προηγούμενες, σχεδόν από τα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, που θέλησαν να οδηγήσουν τους εικαστικούς τους προβληματισμούς και δραστηριότητες στην ευρύτητα του διεθνούς τοπίου. Τον ίδιο προσανατολισμό ακολουθεί, με ελάχιστες εξαιρέσεις, η υπόλοιπη ευρωπαϊκή περιφέρεια και συνεπώς τα Βαλκάνια.

Βαλκανιότητες, δηλαδή Κοσμόπολις: Μικρόκοσμος x Μακρόκοσμος

Nina Covaceva, Valentin Stefanoff, *Υγρή Επαφή*, 2002, Βίντεο-εγκατάσταση 30 λεπτών.

Στις μέρες μας, που η σύγχρονη τέχνη προσπαθεί να βρει ένα βηματισμό και να προσπεράσει τις δυσκολίες της ασαφούς, πρόχειρης, συντηρητικής και συχνά αυ-

θάδους ερμηνείας της εντοπιότητας και να διαχειριστεί την κρίση της νεωτερικότητας, εμείς ομφαλοσκοπούμε θορυβώντας. Κοιτάζουμε βόρεια στα βουνά, ενώ ο ορίζοντάς μας ήταν και

θα είναι η θάλασσα της Μεσογείου, η θάλασσα των πολιτισμών. Η σύνδεσή μας με τα Βαλκάνια και όχι με την Ευρώπη, από ποιες ανάγκες και ποια κριτήρια εκπορεύεται;

Εμείς χάσαμε απλά τον ορίζοντα ή διαχειριζόμαστε την ανεπάρκειά μας στριφογυρίζοντας ανάμεσα σε ξεπερασμένες και παλιομοδίτικες αντιλήψεις για τη σύγχρονη τέχνη;

Τα στομφώδη εγκαίνια της «Μπιενάλε των Βαλκανίων» (!) που έγιναν στη Θεσσαλονίκη αποκάλυψαν, αυτή τη φορά με σφοδρότητα, όχι μόνο την αδυναμία των θεσμών να λειτουργήσουν στο πνεύμα και το ήθος της εποχής μας, αλλά και την ανάγκη να ξανασκεφτεί η πολιτεία αν θα πρέπει να συνεχίζονται οι αυθαιρεσίες και οι προχειρότητες της προηγούμενης διοίκησης.

«Κοσμόπολις» είναι ο νεολογισμός που επινοήθηκε για να τσαλαβουτήσουν οι διοργανωτές μιας πολυεθνικής και γιγάντιας έκθεσης, που αναπτύσσεται σε τρεις χώρους (Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Λιμάνι Θεσσαλονίκης), σε ζητήματα ταυτότητας και της καλλιτεχνικής τους διατύπωσης με όρους της σύγχρονης τέχνης. Δέκα επιμελητές, που αντιστοιχούν στα κράτη των Βαλκανίων, προσπάθησαν στην πλειοψηφία τους να μιλήσουν για την εθνική τέχνη των χωρών τους ολισθαίνοντας σε δύσκολα μονοπάτια της θεωρητικής άποψης για τον πολιτισμό, μέσα από το αφυδατωμένο διώνυμο του μικρόκοσμου και του μακρόκοσμου.

Το σχήμα αυτό, παρά την νοηματική του απεραντοσύνη, χρησιμοποιήθηκε ως αντινομία και συνθήκη αναζήτησης του προφανούς, δηλαδή μιας κοινής πολιτισμικής συνισταμένης στα Βαλκάνια, δηλαδή του τρόπου και των ιδιαιτεροτήτων που οι καλλιτέχνες των δέκα κρατών της περιοχής συμμετέχουν σήμερα στον διεθνή διάλογο της σύγχρονης τέχνης.

Φυσιολογικά θα έπρεπε τα έργα των καλλιτεχνών που κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην εκδήλωση να ανασύρουν και να διατυπώνουν τις αισθητικές εκδοχές των ζητημάτων στα οποία κλήθηκαν να απαντήσουν. Όμως όχι μόνο

Nancy Atacan, 2004, *Η δαντέλα της γιαγιάς*, βίντεο-εγκατάσταση με μπαούλο, δαντέλα, βιντεοπροβολή 12 λεπτών.

κάτι τέτοιο δεν προκύπτει, εκτός από κάποιες επιμέρους περιπτώσεις, αλλά τόσο οι καλλιτεχνικές μέθοδοι όσο και το ανάστημα των ίδιων των καλλιτεχνών της έκθεσης είναι ισχνά και ανταποκρίνονται σε ανούσιες και αδιέξοδες επαναλήψεις γνωστών καλλιτεχνών και τετριμμένων καλλιτεχνικών μεθόδων.

Ο θεατής, ακόμα και ο εξειδικευμένος, δυσκολεύεται να παρακολουθήσει οτιδήποτε, γιατί τον εξοντώνει ο ορμαγδός των έργων και η αναίτια, κουραστική σε τελική ανάλυση, χρήση των ψηφιακών μέσων.

Τα έργα συνωστιάζονται με προχειρότητα σαν τις σαρδέλες στο βαρέλι, πράγμα που προκάλεσε έντονες δυσ-

ρέσκεις και δυσμενή σχόλια μεταξύ των καλλιτεχνών που συμμετείχαν στην έκθεση. Κακοφωτισμένα τα περισσότερα, αναπτύσσονται στους εκθεσιακούς χώρους σχεδόν αυθαίρετα, έτσι ώστε η εντύπωση που σχηματίζεται να είναι ότι τα έργα αναρτήθηκαν με εξωκαλλιτεχνικά κριτήρια, π.χ. μέγεθος, ποσότητα, φιλία, εκδούλευση κ.ά., ενώ πολύ συχνά το ένα έργο όχι μόνο εμποδίζει τη θέαση του άλλου, αλλά διεισδύει στο ζωτικό χώρο του γειτονικού του.

Ο κατάλογος των λαθών και των παραλείψεων είναι μεγάλος· ωστόσο είναι άγονο να επιμένει κανείς στην απαρίθμησή τους, αφού επαναλαμβάνονται σε όλες σχεδόν τις εκθέσεις του

Μουσείου, τις οποίες δεν στήνουν άνθρωποι πεπειραμένοι και γνώστες του αντικειμένου.

Είναι σημαντικό ωστόσο ότι ανάμεσα στα έργα της έκθεσης υπάρχουν ορισμένα που ξεχωρίζουν, όπως εκείνο της Τουρκάλας Nancy Atacan, των Βουλγάρων Konacheva/Stefanoff, της ομάδας Igwin κ.ά., που δυστυχώς χάνονται μέσα στη φλυαρία των υπολοίπων. Μια φλυαρία που συνίσταται στο γεγονός της άκριτης και επιδερμικής χρήσης της τεχνολογίας. Τα «δάνεια» από γνωστούς καλλιτέχνες της διεθνούς σκηνης δίνουν και παίρνουν, και αν ακόμα δεχθεί κανείς ότι δεν είναι μεμπτός ο μορφολογικός διάλογος με έναν καλλιτέχνη, στην προκειμένη περίπτωση οι περισσότεροι καλλιτέχνες της έκθεσης μετέφεραν απλά ήδη αναγνωρισμένα και καθιερωμένα μοντέλα και εικόνες.

Και αν αυτή είναι η εικόνα της σύγχρονης τέχνης σε τούτη την περιοχή της Ευρώπης, τότε για ποιο λόγο έγινε αυτή η έκθεση αφού ο θεσμός της «Μπιενάλε» μας απειλεί με την επανάληψή της σε δύο χρόνια; Θα έφτανε η μια φορά για να διαπιστώσουμε το αυτονόητο, να στραφούμε σε ένα διαφορετικό προσανατολισμό και να αναζητήσουμε άλλης ποιότητας εξόδους της σύγχρονης ελληνικής τέχνης στο διεθνή διάλογο.

Θα πρέπει επιτέλους να συνειδητοποιήσουν οι κάθε λογής υπεύθυνοι την ίδια τη σύγχρονη ελληνική τέχνη, τα μεγέθη και τις αξίες της, να γνωρίσουν την ιστορία της ουσιαστικά και όχι στο γόνατο. Η σύγχρονη τέχνη, την οποία καλούνται να διαχειριστούν και να συμβάλλουν στην ανάδειξή της ως θεσμού, είναι πάρα πολύ σοβαρή υπόθεση. Κρύβει πίσω της έναν κόσμο, που τουλάχιστον εδώ στην Ελλάδα με τις γνωστές συνθήκες και αντιξοότητες συνυφαίνει στο έργο του την ίδια του την ύπαρξη, την ψυχή και το αίμα του, την ίδια τη ζωή του. Και απαιτεί σεβασμό, τουλάχιστον, από τους επίσημους θεσμούς, οι οποίοι δεν έχουν το δικαίωμα να διαχειρίζονται τα ιδανικά του, μέσα από την ανεπάρκειά τους.

ΧΑΡΗΣ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΣ
Κριτικός Τέχνης

Αναπόφευκτα, κάθε κινηματογραφική αναπαράσταση –κυρίως ιστορική– δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά μόνο με τους όρους και τους τρόπους του σήμερα. Τόσο περισσότερο το φαντασιακό εμπεριέχεται στο ιστορικό παρελθόν όσο πιο απόμακρο χρονικά είναι αυτό που επιχειρείται να αναπαρασταθεί. Τα διαδέσιμα ιστορικά κείμενα και οι όποιες απεικονίσεις (αγάλματα, τοιχογραφίες, αγγεία, γκραβούρες κ.λπ.) κατά κανόνα είναι μεταγενέστερα με άγνωστο βαθμό εντροπίας.

Και επιτέλους, ταινία μυθοπλασίας είναι...

Ετσι, σ' αυτές τις περιπτώσεις, των ιστορικών κινηματογραφικών ταινιών μυθοπλασίας, δεν πρόκειται για τίποτε άλλο παρά για εκδοχές φαντασίωσης που εμπνέονται μεν από συγκεκριμένο μυθο-ιστορικό γεγονός, πρόσωπο ή περίοδο, χρησιμοποιώντας όμως σε απόλυτο τρόπο –αλλά μεταμφιεσμένες– τις αισθητικές αντιλήψεις, τους ρυθμούς και το βλέμμα του σήμερα. Για να μην ξεχνιόμαστε, ο Κόλιν Φάρελ δεν είναι ο Μέγας Αλέξανδρος, όπως δεν ήταν Αχιλλέας ο Μπραντ Πιτ, ούτε Λώρενς της Αραβίας ο Πήτερ Ο' Τουλ. Και οι τρεις είναι, άλλος λιγότερο κι άλλος περισσότερο, επαρκείς σύγχρονοι ηθοποιοί οι οποίοι δρουν (υποκρίνονται) με τους βιο-ψυχολογικούς κώδικες και τους κοινωνικούς αυτοματισμούς του σήμερα (τους μόνους, δηλαδή, που διαθέτουν με επάρκεια), όπως η σημερινή εκφραστική και νοηματική της γλώσσας των διαλόγων και των περιγραφών που οι σεναριογράφοι έγραψαν.

Γι' αυτό, ο «Αλέξανδρος», ο Μέγας Αλέξανδρος, όπως ελληνικά και με συγκίνηση πρόφερε το όνομα, με το επίθετο που του απένειμε η ιστορία, ο πολύ καλός Άντονι Χόπκινς στο ρόλο του Πτολεμαίου, προς μεγίστη απογοήτευση των «φίλων» μας των Σκοπιανών, δεν είναι –και δεν μπορούσε να είναι– τίποτε άλλο παρά ένα ακόμα πετραδάκι στο σωρό των θρύλων και των παραλλαγών τους που οι αιώνες έστησαν για το ιστορικό πρόσωπο του Μακεδόνα στρατηλάτη. Άλλωστε τόσο ο Αρριανός όσο και ο Πλούταρχος, οι πιο γνωστοί βιογράφοι του, απείχαν σχεδόν 5 αιώνες από τον βιογραφούμενο. Πόσο άραγε αξιόπιστες είναι οι δικές τους μαρτυρίες; Από κει και πέρα τρέχα

γύρευε πόσο μοιάζει με την Ολυμπιάδα η κουκλάρα Αντζελίνα Τζολί ή ποιες ήταν οι ερωτικές ιδιαιτερότητες του δαμαστή του Βουκεφάλα. Όλος αυτός ο παρ' ημίν θόρυβος για τα... «σεξουαλικά» του Αλέξανδρου είναι καραγκιοζιλίκια πράματα, και στο μέτρο που είναι αληθινός, πρόκειται για «μνήμες υπανάπτυξης» (π.χ. δίκη Ι. Συκουτρή για τα προλεγόμενα στη μετάφρασή του του *Συμπόσιου* του Πλάτωνα).

Όλες οι ιστορικές ταινίες μυθοπλασίας είναι συμβατικές προσπάθειες εύπεπτης επανανάγνωσης. Και ο Αλέξανδρος του πιστωμένου με λαπρές και όχι μόνο εμπορικά επιτυχημένες ταινίες Στόουν δεν είναι ντοκιμαντέρ. Μια πανάκριβη υπερπαραγωγή είναι, με στόχο έναν κερδοφόρο ψυχαγωγικό εντυπωσιασμό. Και τον πετυχαίνει το στόχο αυτό. Είναι σαφώς καλύτερη σαν ταινία από εκείνη την ανεκδιήγητη *Τροία* που είδαμε πριν λίγους μήνες, που είχε το θράσος να πει ότι άντλησε την έμπνευσή της από τα Ομηρικά έπη! Αντίθετα, ο Όλιβερ Στόουν το βάρος του «παραμυθιού» του δεν το έριξε στην εξωτερική, ιστορική δράση και τα γνωστά γεγονότα της εκστρατευτικής, πολύχρονης πορείας του Μ. Αλεξάνδρου. Δηλαδή, ούτε μάχη του Γρανικού ποταμού, ούτε Γόρδιο δεσμό, ούτε μάχη στην Ισσό, ούτε πολιορκία της Τύρου, ούτε το πέρασμα στην Αίγυπτο και την ίδρυση της Αλεξάνδρειας ούτε καταστροφή της Περσέπολης. Αντίθετα σημαντικό μέρος της ταινίας «σπαταλιέται» στα παιδικά του χρόνια στην Πέλλα, στις σχέσεις του τριγώνου Φίλιππος-Αλέξανδρος-Ολυμπιάδα, ενώ υποβαθμίζεται ο ρόλος του Αριστοτέλη στον πολιτιστικό πλουραλισμό του νεαρού Μακεδόνα, όπως αποδείχθηκε από την ορα-

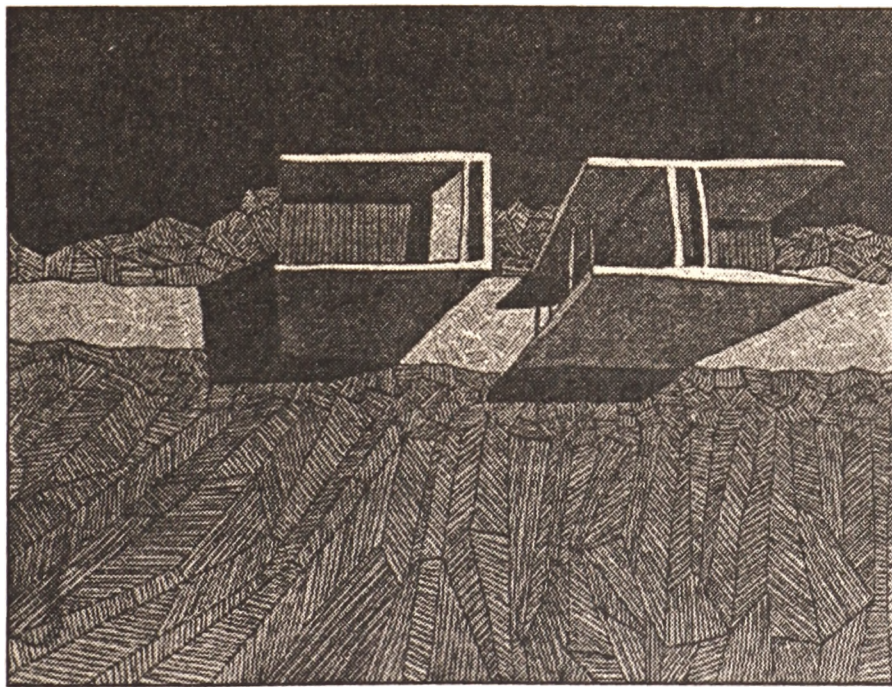
ματική διάσταση που είχε η εκστρατεία του. Σε δύο μάχες ρίχνει το βάρος της σκηνοθεσίας ο Στόουν: στα Γαυγάμηλα και στον Υδάσπη ποταμό. Οι μεγαλειώδεις κινήσεις, το φρενήρες μοντάζ, η ψηφιακή συνδρομή προωθούσαν μνήμες Άμπελ Γκανς (*Μ. Ναπολέων*), Αϊζενστάιν (*Πρίγκηπας Νιέφσκι*) ή Μπανταρτσούκ (*Πόλεμος και Ειρήνη*) στη μάχη στα Γαυγάμηλα, ενώ η φονική σύγκρουση κοντά στον Υδάσπη ποταμό έφερνε στο νου ανάλογες σκηνές από το δικό του *Πλατούν*. Όση αξία διαθέτει η ταινία είναι στις αναγωγές που επιχειρεί –ηθελημένες ή αθέλητες– με ομοιότητες που παρουσιάζονται σήμερα στην προσπάθεια της Δύσης να επιβάλει τις «αξίες» της στην Ανατολή. Και ενώ βέβαια σήμερα είναι τα πετρέλαια που ωθούν στις ίδιες περιοχές της Εγγύς και της Μέσης Ανατολής, τότε όμως ήταν η απαρχή ενός τολμηρού οράματος, πιο σωστά μιας πεποίθησης, ότι ο ελληνικός πολιτισμός είχε «εξ αποκαλύψεως» την υποχρέωση να εκπολιτίσει τους βάρβαρους. Στην πορεία βέβαια ο Αλέξανδρος παραδέχθηκε ότι η διαφορετικότητα σημαίνει και ίση αξία. Ο γάμος του με τη Ρωξάνη το επιβεβαίωσε. Η πρόθεσή του ήταν –ποιος ξέρει;–, πλουσιότερος σε γνώση και εμπειρίες να γυρίσει πίσω προς τη Δύση και να προχωρήσει προς Βορρά. Αν δεν είχε πεθάνει στα 33 του; Τα ερωτήματα δεν είναι υλικό της ιστορίας. Το σίγουρο είναι (υπόθεση) ότι αν ζούσε ο Αλέξανδρος θα κολακευόταν από την ταινία, όπως κολακεύεται και ο έλληνας θεατής. Από τους Άρχοντες των δαχτυλιδιών είναι χίλιες φορές προτιμότερη. Να απαιτήσουμε να την δει και ο Μπους.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Δεν επισκέφτηκα τη φετινή Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής στη Βενετία, μένοντας έτσι με τις αντιφατικές απόψεις, γραπτές ή προφορικές, όσων ταξίδεψαν ως εκεί. Καταπώς φαίνεται, για άλλη μια φορά (όπως το 2002) η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε από μια έκθεση που δεν υποκλινόταν σε καθιερωμένα κλισέ – με όλα τα καλά και κακά που ενέχει μια τέτοια στάση. Δεν έχασα όμως τα εγκαίνια της δικής μας Μπιενάλε, των Νέων Ελλήνων Αρχιτεκτόνων, οργανωμένης από το ΕΙΑ στο Γκάζι (3-21.11.). Εκεί, τριγυρισμένος από μια πλειάδα λαμπερά έργα όλων των κατηγοριών, παρέα με τους κεφάλτους εκείνους «νέους» που εξέδεται, στην πλειοψηφία τους παλιούς μου μαθητές και φίλους, ένιωσα απέραντη αισιοδοξία για το μέλλον της αρχιτεκτονικής του τόπου μου.

Δοξαστική και ζοφερή αρχιτεκτονική

Σε αυτή, την τέταρτη στη σειρά Μπιενάλε έλειπε για πρώτη φορά ο κομισάριος και ίσως το σπουδαιότερο, έλειπε το «θέμα». Πενταμελής επιτροπή έκανε τις επιλογές και ο καθένας τους είχε επιπλέον καταθέσει την άποψή του στον κατάλογο. Θεωρώντας πως τέτοιου είδους αλλαγές δεν είναι τυχαίες, κοίταξα τα τόσο διαφορετικά μεταξύ τους εισαγωγικά κείμενα για μια εξήγηση. Δεν την βρήκα, αλλά δεν είναι εκεί το θέμα. Γιατί την προσοχή μου τράβηξε το κείμενο του Αριστεΐδη Αντονά, κι αυτό με παρέσυρε αναγκαστικά σε συνειρμούς. Αυτός εμφανιζόταν με διπλή ταυτότητα: ήταν ένας από τους επιμελητές της Μπιενάλε Βενετίας και παράλληλα μέλος της επιτροπής της ελληνικής Μπιενάλε. Στην πρώτη

μετείχε σε μια «απαράδεκτη» για μερικούς «ανεικονική» έκθεση, στη δεύτερη είχε επιλέξει 9 από τα 24 εκτιθέμενα έργα σε μια καθ' όλα «αξιοπρεπή» έκθεση.

Λίγες μέρες νωρίτερα είχα διαβάσει ένα «τομίδιο», όπως το ονομάζει ο Αντονάς, με τίτλο *Προφορικά Κτίσματα*, που συνόδευε τη συμμετοχή του στην οργάνωση της έκθεσης στη Βενετία. Το «τομίδιο» (ή «βομβίδιο») αυτό δεν σε άφηνε να σφυρίζεις αδιάφορα.

ΠΡΟΦΟΡΙΚΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

Έχοντας υπόψη το προηγούμενο δημοσίευμα του Αντονά (*Κτίσματα 1992-1998*), διακρίνει κανείς εδώ μια απόλυτη συνέπεια: ο ίδιος αρχιτέκτονας εικονογραφεί, πάντα ελλειπτικά, δείγματα της παραγωγής του, ορισμένα σε συνεργασία με άλλους αρχιτέκτονες ή εικαστικούς. Η «γραφή» του επίσης δεν αλλάζει: η ίδια σκοτεινή, καταθλιπτική ατμόσφαιρα που αποκλείει κάθε χωρική ένδειξη πέρα από την άμεση περιοχή του «κτίσματος». Τέλος, κάθε θέμα συνοδεύεται από σύντομες επεξηγηματικές σημειώσεις, ιδιότυπες σε σχέση με τι επιλέγεται να τονιστεί.

Οι διαφορές ανάμεσα στα δύο κείμενα είναι, πιστεύω, αδιόρατες: υπάρχει κάποια απόσταση τελικά ανάμεσα στη λέξη «κτίσματα», που διεκδικεί νόμιμα μια θέση στη χορεία των συμβατικών οικοδομών που χτίζονται γύρω μας, και στη φράση «προφορικά κτίσματα», που κόβει κάθε επαφή, κάθε ίχνος πιθανής συγγένειας με το οικείο μας χτισμένο περιβάλλον. Ενώ στο πρώτο βιβλίο υπήρχαν «πελάτες», άσχετα αν τα σχέδια προχώρησαν σε εφαρμογή, στο δεύτερο εξαφανίζονται.

Ο Αντονάς σημειώνει πως θέλησε να προλάβει την «αμηχανία» του αναγνώστη στο πρώτο του βιβλίο, αυτή τη φορά προσφέροντας δύο προλογικά σύντομα κείμενα («Χτισμένη φωνή» και «Εξομολόγηση»). Εκεί επεξηγεί πως η μαυιακή εκείνη παραγωγή αρχιτεκτονικών ιδεών (ο ίδιος τα χαρακτηρίζει «στοιχειώδη» ή «εικονικά φωνήματα»), ως προσχέδια, αποδείχτηκε πως δεν ήταν όσο χρειαζόταν πειστικά. Αυτή η διαπίστωση τον οδηγεί στην «απόκρυψη» τους «από τους ενδιαφερόμενους», αφού αποδείχτηκαν έτσι αναποτελεσματικά. Οι επώνυμοι παραλήπτες, τότε, εξαερώνονται και απομένουν τα «κατασκευαστικά όνειρα».

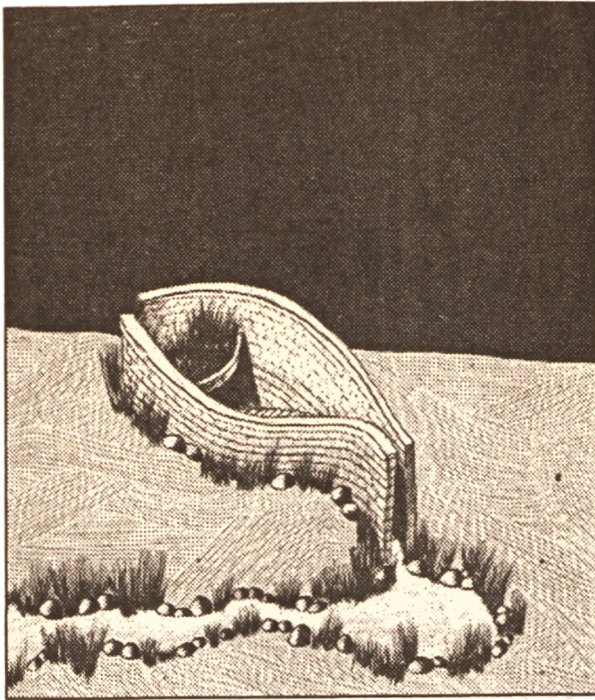
Η συνειδητή αυτή «απόσυρση» ερμηνεύεται ως δηλητηρίαση της αρχιτεκτονικής από τη λογοτεχνία – τομέας όπου ο Αντονάς έχει ήδη αναγνωρισμένη παρουσία. Η απόσυρση χαρακτηρίζεται επιπλέον ως «πένθιμη», καθώς τα πλάσματα που ο Αντονάς φαντάζεται να κατοικούν τις αρχιτεκτονικές αυτές εμφανίζονται «με την ελάχιστη εξάρτηση, γυμνοί». Απευθύνεται, σημειώνει κλείνοντας, στο «μόνο και ανέστιο» άν-

θρωπο «της νεωτερικής εποχής». Δεν θα μπορούσε κανείς να είναι μακρύτερα από την υποψία της ουτοπίας.

Έχοντας πετύχει να χτίσει αυτή την απόσταση, ο Αντονάς «επενδύει», όπως σημειώνει, σε μια αρχιτεκτονική του φευγαλέου, που δεν είναι βέβαια «μορφή» (αν και αναγκαστικά θα χρησιμοποιήσει μορφές ως διαμεσολαβητικό στοιχείο), που πηγάζει από μια «ανυπομονησία», μια «μελετημένη προχειρότητα» – χρησιμοποιώντας τελικά ένα «μηχανισμό» που συντηρεί αυτή τη μετέωρη και αμφίβολη ύπαρξη του «σχεδίου».

Το παράδοξο είναι πως σε μια τέτοια πορεία αποξένωσης (ή απελευθέρωσης;) το έργο συνοδεύεται από μια «πλοκή» που επιμένει σε μια σειρά μονομανείς χειρονομίες: ο εξοπλισμός των «κτισμάτων» επιμένει σε ορισμένα στοιχεία υγιεινής και φύλαξης, ενώ παραλείπει σκόπιμα άλλα, που ανάγονται στη σφαίρα της τόσο κρίσιμης στην εποχή μας προστασίας. Η προφορικότητα των κτισμάτων, με κάποιο τρόπο, μεταφράζεται σε έκθεσή τους στο ανοιχτό πεδίο της απροσδιόριστης φύσης. Σκόπιμα, πάλι, απροσδιόριστης, καθώς χαρακτηρίζεται από σχηματικές ιδιότητες (κλίση, και πιθανώς υφή, του εδάφους σε συνδυασμό με μια αόριστη «θέα»). Τα κτίσματα όμως αυτά ανήκουν στο πουθενά – κυρίως επειδή δεν γειτονεύουν με τίποτα, δεν προσεγγίζονται από κάπου συγκεκριμένα, δεν συνδέονται με άλλα σημάδια της ανθρώπινης παρουσίας. Αυτός ο συνειδητός ακρωτηριασμός από τον «τόπο» συνοδεύει την αρχιτεκτονική-χωρίς-παραλήπτη επιτείνοντας έτσι την αποξένωση του θεατή από κάθε συναισθηματική φόρτιση. Ο εφιάλτης ντύνεται, με άλλα λόγια, με μια κατ' επίφαση τεχνική περιγραφή, δήθεν ουδέτερη, που σε κρατά σε απόσταση. Η επιρροή της λογοτεχνικής γραφής του Αντονά είναι εδώ ολοφάνερη.

Συνάμα γίνονται επιλογές ανάμεσα στο τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται. Οι θεωρητικές συνέπειες αυτών των επιλογών δεν είναι διόλου αμελητέες. Οι τόσο αυστηροί κανόνες του παιχνιδιού υποδηλώνουν άλλωστε και το μόνο πιθανό ίχνος ουτοπίας που επιτρέπεται να αναδυθεί στα κτίσματα αυτά. Τα μοναχικά φαντάσματα που τα κα-

τοιούν υπακούουν σε μια ιεροτελεστία δράσεων που τους αποστασιοποιεί ακόμα περισσότερο από την οικεία μας καθημερινότητα. Δεν μπορούμε έτσι να φανταστούμε τους ένοικους να ξεφεύγουν από τη σιδερένια πειθαρχία που τους έχει επιβληθεί ως αντιστάθμισμα στο προνόμιο να βιώνουν μια τέτοια αρχιτεκτονική. Δεν χαίρονται ούτε λυπούνται, ακριβώς όπως οι ψυχές που έχουν περάσει στην αντίπερα όχθη.

Το μόνο που λειτουργεί είναι ο πυρετός τους εγκέφαλος που στήνει και ξεσπώνει (με άπειρες όπως διαπιστώνεται παραλλαγές) τις εκδοχές μιας τέτοιας κατοίκησης. Είναι με κάποιο τρόπο το ανάλογο της αθάνατης ψυχής που επιμένει να κατοικεί τους επίγειους τόπους αν και κάθε τι σωματικό έχει χαθεί. Εφημέρη, τότε, αρχιτεκτονική είναι μεταφορικά η αρχιτεκτονική που αντιστοιχεί σε μια τέτοια αιωνιότητα. Τα προφορικά κτίσματα συνθέτουν ένα σύγχρονο νεκροταφείο στην άκρη του κόσμου, όπου η «πένθιμη απόσυρση» ισοδυναμεί με μια άλλη ζωή που δεν θέλουμε να αναγνωρίσουμε.

Ο Αντονάς διδάσκει στη Σχολή Αρχιτεκτονικής του Πανεπιστημίου Βόλου, μέλος μιας νεανικής ομάδας δασκάλων όπου συγκαταλέγεται και ο Ζήσης Κοτιώνης. Συμμαθητής και στενός φίλος του Αντονά, ο Κοτιώνης έχει ανοίξει δικούς του δρόμους, διόλου κοινότοπους, που οφείλουμε να προσέξουμε, έστω κι αν ίσως διαφωνήσουμε μαζί του.

Γνωστός «ταραξίας» του χώρου της αρχιτεκτονικής, ο Κοτιώνης άλλωστε

χαίρεται να βάζει το κοινό σε δοκιμασίες: το προηγούμενό του βιβλίο 44 *Ιστορίες της Αρχιτεκτονικής* πρόσφερε ένα προκλητικό κοκτέιλ από προσεγγίσεις της αρχιτεκτονικής, πότε κοντινές και πότε απόμακρες, που δεν σέβονταν καμιά από τις τρέχουσες συμβάσεις για το πώς πρέπει να συζητάμε για αρχιτεκτονική. Η ιστορία μάλλον ξεκινούσε από την ακόμα παλιότερη, ρηξικέλευθη διατριβή του για τον Πικιώνη, όπου ο σεβάσμιος Δάσκαλος έπαιξε σαφώς δεύτερο ρόλο πίσω από την πλάτη του Χάιντεγκερ. Η πιο πρόσφατη άλλωστε σκανταλιά του Κοτιώνη ήταν η συμμετοχή του στην τωρινή Μπιενάλε Νέων Αρχιτεκτόνων, όπου μπροστά από το εκτιθέμενό του κτήριο, μια πολυκατοικία στο Φάληρο, είχε στηθεί ένα μοντέλο ντυμένο με την πρόσοψη του κτηρίου.

Η ΤΡΕΛΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

Το περασμένο καλοκαίρι κυκλοφόρησε το βιβλίο του Κοτιώνη *Η τρέλα του τόπου, Αρχιτεκτονική στο ελληνικό τόπιο*, με δέκα παλιότερά του κείμενα, κυρίως διαλέξεις, γραμμένα από το 1988 ως το 2002. Αυτά συνοδεύονταν από ένα καινούριο του δοκίμιο (2001) και μια σχετικά σύντομη εισαγωγή του Γ. Τζιρτζιλιάκη («Παρ' όλα αυτά»).

Ο Κοτιώνης έτσι μας υποδέχεται με διαπιστωμένη την αντισυμβατική του «τρέλα». Το ερώτημα, τότε, είναι τι κάνει κατόπιν, με ποιο τρόπο αξιοποιεί αυτή την τόσο προκλητική του διάθεση. Εδώ άλλωστε βρίσκεται και το ενδιαφέρον στο νέο του βιβλίο, όχι τόσο στις αναδημοσιεύσεις (όχι βέβαια όλες γνωστές, αλλά λόγω της φύσης τους ετερόκλητες κι όχι πάντα μέσα στο «θέμα»). Με άλλα λόγια, τι έγινε με εκείνον τον περιπαικτικό, παιγνιώδη Κοτιώνη;

Η είσπραξη του αναγνώστη είναι τελικά παράδοξη. Το εισαγωγικό του δοκίμιο, όπου θα περιοριστώ, επιχειρεί ένα ξέφρενο ταξίδι αναφορών για να καταλήξει πως η τρέλα (η παραφορά) του τόπου «συμπυκνώνεται... μέσα στο ζωντανό ανθρώπινο σώμα». Κάτι που ίσως (πώς να είναι κανείς σίγουρος με τέτοιους όρους;) απαντά το αρχικό ερώτημα (μεταξύ Εράσμου και Ντεριντά) «ποιος μιλά;». Στο μεταξύ αυτή η τρελή διαδρομή της μπίλιας (να το ζητούμενο παιχνίδι) έχει αγγίξει κουδουνίζοντας τα πάντα – όλα εκτός της ιστο-

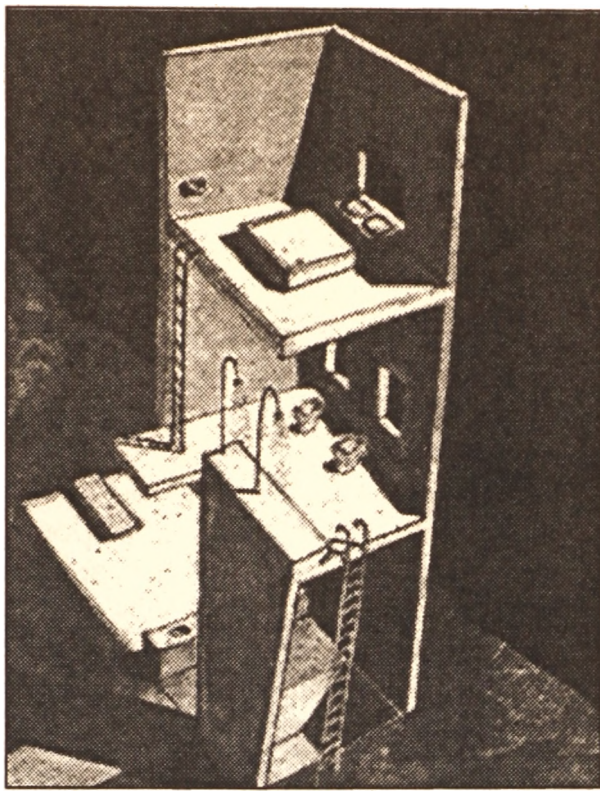
ρίας, που επίτηδες αφήνεται βουβή. Η παρέλαση είναι επιβλητική: Γιαννόπουλος, Φρόνιτ, Νίτσε, Σεφέρης, de Sola Morales – για να δείξουμε μόνο τα κεντρικά πρόσωπα της σκηνης.

Οι κινήσεις μπορεί να είναι προβλεπόμενες ή έστω λογικές, αλλά μερικές φορές εκπληκτικές στην ευρηματική τους διαύγεια. Σε αυτές θα κατέτασσα τη διάκριση προσώπων από καταστάσεις στον «επιθετικό προσδιορισμό της τρέλας», άρα στην ανάδυση του τόπου ως πρωταγωνιστή. Επίσης, την τόσο δυσχερή στη μεταχείρισή της έννοια της εισβολής του τοπίου στην αρχιτεκτονική, τη ζωνική υπόσταση του ανθρώπου στο ύπαιθρο, για να παραθέσω δύο ακόμα παραδείγματα που μαρτυρούν τις ικανότητες του Κοτιώνη.

Συνάμα, ο Κοτιώνης βρίσκεται σε συνεχή διάλογο με τον Αντονά, χρησιμοποιώντας ανάλογα μοτίβα. Ο «ριζικά ακατανόητος και σκοτεινός κόσμος», ο «θεμελιακά τραγικός ορισμός του ανθρώπινου», η «γύμνια» στο τοπίο (σε δάνειο από τον Κωνσταντινίδη) είναι μερικά συστατικά αυτής της συγγένειας. Η διαφορά μεταξύ τους όμως ισχύει απaráβατη: ο Αντονάς δεν θα φτάσει ποτέ να διερωτηθεί για την «παράφορη, αυτή [τ]η[ν] τρελή ιστορία της κατοίκησης του τόπου από τον αρχιτέκτονα...». Ούτε θα προφέρει τα ονόματα των επώνυμων «τρελαμένων» του ελληνικού τοπίου. Πολύ περισσότερο δεν θα μιλήσει για το τέλος τους, για το θάνατο. Εκεί μάλιστα θα έχει ξεφύγει του Κοτιώνη μια εύκαιρη αγκύρωση: το άδειασμα των ματιών και το ξαφνικό σταμάτημα των τζιτζικιών στην «Κίχλη» του Σεφέρη είναι τελικά η στιγμή του θανάτου. Το σύγχρονο αντίστοιχο, «ο θόρυβος της ανοιχτής εν κενώ τηλεόρασης», όπως τόσο παραστατικά το σημειώνει, αναπαριστάνει έναν άλλου τύπου θάνατο, κάτι που ανήκει όμως σε άλλη συζήτηση.

Ο Κοτιώνης τελικά δεν έχει ουσιαστικά αλλάξει με τον καιρό. Το παιχνίδι του όμως έχει πάψει να είναι διασκεδαστικό, το ανάλαφρο πέταγμα της σκέψης. Οι τόνοι έχουν βαθύνει, η μετατόπιση προς τον τόπο έχει διώξει αισθητά τα ευφυή λεκτικά ευρήματα, και η τραγικότητα παραμονεύει πια χωρίς μεταμφίεση στο τέρμα του δρόμου.

Ας επιστρέψουμε όμως στο θέμα της εκπροσώπησης της ελληνικής αρχιτε-

κτονικής, μέσα κι έξω από τη χώρα. Τι έχουμε να δείξουμε; Για ποιο πράγμα να παινετούμε; Έχουμε άραγε τους διεθνείς σούπερσταρ που κάνουν στράκες, ή έστω, κάποιον ακόμα άσημο που να τον «αναδείξουμε» ως τη νέα διασημότητα της αύριον; Αυτός είναι ο ρόλος μας, ο ρόλος μιας περιφερειακής χώρας, κωμικά μικρής σε διεθνείς επιδόσεις; Ποια είναι τελικά τα ατού μας;

Ο Αντονάς σε αυτά τα ερωτήματα απαντά με δύο αντιφατικούς τρόπους. Η σχέση της αρχιτεκτονικής με το λόγο, ως κυρίαρχο θέμα της αρχιτεκτονικής, σήμερα λείπει, όπως διαπιστώνει στον κατάλογο της ελληνικής Μπιενάλε, κι εντοπίζει εκεί την αδυναμία της Ελλάδας να σταθεί στη διεθνή σκηνή. Έμμεσα, αλλά σαφώς, εξηγεί έτσι τη στάση του στη Βενετία. Όμως σχεδόν ταυτόχρονα «επιλέγει» έργα, ως μέλος σχετικής επιτροπής, για τη Μπιενάλε Νέων Αρχιτεκτόνων. Άραγε, αντιφατική στάση ή συμπληρωματικές κινήσεις όπου η μια δεν αναιρεί υποχρεωτικά την άλλη; Νομίζω το δεύτερο.

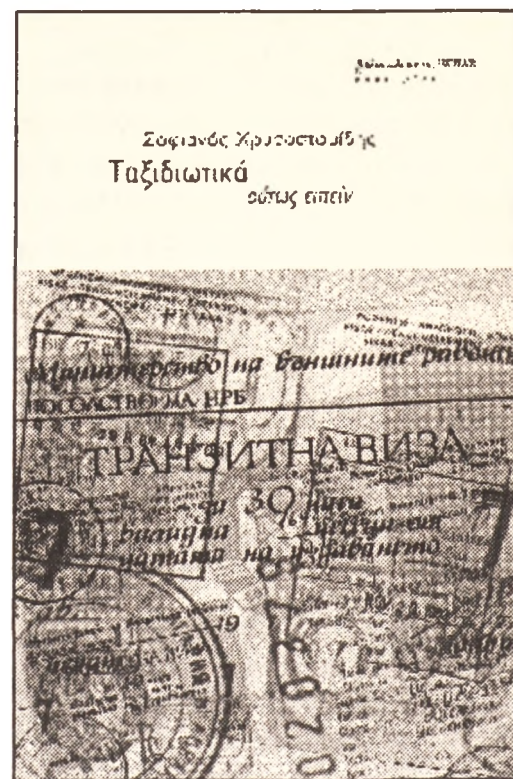
Αν ισχύει αυτό, τότε γεννιέται μια συγγενική απορία: δεν θα μπορούσαμε άραγε να είχαμε στείλει στη Βενετία μέρος έστω από τις «νεανικές» συμμετοχές που είδαμε στο Γκάζι; (Το είχε κάνει η Γαλλία το 1992 με πολλή φινέτσα, χωρίς λαμπερά ονόματα και πυροτεχνήματα, για αρχιτέκτονες κάτω των 40 ετών, και νομίζω πως άφησε πολύ καλές εντυπώσεις. Ήταν μια όαση.) Να δείξουμε το «νέο αίμα» και παράλληλα να προσφέρουμε κι ένα νέο λόγο «made in

Greece» – εγώ δεν θα το φοβόμουν καθόλου, την έχουμε τη δυνατότητα.

Μπορώ να εκτιμήσω την αγωνία του Αντονά και του Κοτιώνη να διατυπώσουν τους όρους εκείνου του νεωτερικού λόγου για την αρχιτεκτονική, όπου τόσο υστερούμε. Ανήκουν σε μια μειοψηφία σε ένα ζοφερό τοπίο όπου ο ήδη ορατός επαγγελματικός κορεσμός δεν αφήνει περιθώρια για τέτοιες πολυτέλειες. Άξιος ο αγώνας τους και μεγάλος. Θα περίμενα όμως κάποτε, σε δύο, σε τέσσερα χρόνια, δεν έχει σημασία, να ξεφύγουμε από την εσωστρέφεια που χαρακτηρίζει αυτή την «ανέστια» περίοδο. Τουλάχιστον να αναγνωρίσουμε τι διαθέτουμε κοιτώντας ίσια μπροστά. Και να αφήσουμε τα «πίσω» στους χρεοκοπημένους ιστορικούς, που έτσι κι αλλιώς δεν περνά η μπογιά τους, όπως πάνω-κάτω μας συμβουλεύει ο Γ. Τζιρτζιλάκης στην εισαγωγή του βιβλίου του Αντονά. Καλός ο αναμνησκασμός, αλλά μόνο για κατσίκες. Για να προχωρούμε στο διάδρομο, παρακαλώ!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Σοφιανός Χρυσστομίδης Ταξιδιωτικά, ούτως ειπείν

εκδόσεις
βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ
μαρτυρίες

Οι Πομάκοι της Ροδόπης

Παναγιώτης Παπαδημητρίου,
*Οι Πομάκοι της Ροδόπης. Από τις
εθνοτικές σχέσεις στους βαλκανικούς
εθνικισμούς (1870-1990).*

Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
Θεσσαλονίκη 2003. Σελίδες 231.

Αν πριν από δυο δεκαετίες περίπου ρωτούσε κανείς τον μέσο Έλληνα, κυρίως αυτόν της κεντρικής και νότιας Ελλάδας, εάν γνωρίζει κάτι για τους Πομάκους, θα διαπίστωνε ότι οι περισσότεροι, αν όχι όλοι, αγνοούσαν όχι μόνο την ύπαρξη των πληθυσμών αυτών αλλά και την ονομασία «Πομάκος». Σήμερα όλο και κάποια γεγονότα θα σταθούν αφορμή, ώστε ο κόσμος αυτός να έρθει στο εφήμερο προσκήνιο, όπως, για παράδειγμα, η πρόσφατη επέλαση τηλεοπτικών συνεργείων ιδιωτικού καναλιού σε ιερό χώρο του πομακικού χωριού Εχίνος. Παλαιότερα, η έκδοση ελληνοπομακικού λεξικού (1996) υπό την αιγίδα του Δ' Σώματος Στρατού, αλλά και η έκδοση πομακικού αναγνωστικού με την οικονομική ενίσχυση της Μηχανικής Α.Ε. (1997) είχαν σταθεί αφορμή, ώστε το ευρύ αναγνωστικό κοινό να μάθει κάτι σχετικό με τους πληθυσμούς αυτούς. Όπως δε έχει παρατηρηθεί και για άλλες «εξωτικές» –έστω και πολύ κοντινές σε εμάς– «ανακαλύψεις ανθρώπων διαφορετικών από εμάς», το ενδιαφέρον εστιάζεται σε ένα και μοναδικό στοιχείο: στην απόδειξη της ελληνικότητας. Το πώς διαβιούν, το μορφωτικό τους επίπεδο, ο πολιτισμός τους και άλλες πτυχές της ζωής τους ελάχιστη σημασία φαίνεται να έχουν.

Σχηματικά, η ευρέως διαδεδομένη στην Ελλάδα αρχετυπική εικόνα του Πομάκου συντίθεται από τα παρακάτω εθνοπολιτισμικά χαρακτηριστικά: κάτοικος της ορεινής Ροδόπης, ασχολούμενος με αγροτικές εργασίες, μουσουλμάνος στο θρήσκευμα, ομιλών την πομακική γλώσσα που περιέχει βουλγαρικές, ελληνικές και τουρκικές λέξεις, απόγονος αυτόχθονος εξελληνισμένου θρακικού πληθυσμού και ειδικότερα της αρχαίας θρακικής φυλής των Αγριάνων. Αυτή είναι η ελληνική απλουστευτική και πολύ γενική εκδοχή

του «τι είναι οι Πομάκοι», η οποία έχει περάσει στο ευρύ κοινό μέσα από έναν εκλαϊκευμένο επιστημονικό και δημοσιογραφικό λόγο. Αλλά και στη βουλγαρική και τουρκική εκδοχή οι Πομάκοι αντιμετωπίζονται κατά τον ίδιο περίπου τρόπο. Οι Βούλγαροι τους θέλουν Βούλγαρους, οι Τούρκοι απόγονους τουρκικών φυλών που έφτασαν στα Βαλκάνια πριν την οθωμανική επέκταση. Είναι σαφές ότι οι απόψεις αυτές εκφράζουν την εθνικιστική ιστοριογραφία της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Βουλγαρίας.

Ακριβώς αυτούς τους ιδεατούς ετεροπροσδιορισμούς, οι οποίοι από τη μια επιβάλλουν μια στατική αρχετυπική εικόνα των πληθυσμών αυτών και από την άλλη τους μετατρέπουν σε αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης από πλευράς των τριών εθνικών κρατών, έρχεται να θέσει υπό έλεγχο, να αναλύσει και να ερμηνεύσει ο Παναγιώτης Παπαδημητρίου στη μελέτη του αυτή. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει στη σελίδα 37, «οι τρεις πλευρές –Ελλάδα, Βουλγαρία, Τουρκία– έχουν μετασηματίσει –σε ιδεολογικό επίπεδο– έναν κατεξοχήν αγροτικό μουσουλμανικό πληθυσμό σε τριεθνική ομάδα, έχουν πολιτικοποιήσει τα πολιτιστικά της χαρακτηριστικά σύμφωνα με τις επιδιώξεις τους και αντιμάχονται μεταξύ τους για την ακρίβεια της δικής τους θέσης, κατηγορώντας η μια την άλλη για παραποίηση της ιστορίας και διαστρέβλωση των πραγματικών δεδομένων».

Στηριζόμενος τόσο σε προσωπική επιτόπια έρευνα στη Θράκη (1995) όσο και σε αρχειακό υλικό, ο Παπαδημητρίου επιχειρεί την ανασύσταση του παρελθόντος των πληθυσμών αυτών μέσα από μια διεπιστημονική προσέγγιση. Οι αρχειακές πηγές που ο συγγραφέας εξετάζει, δηλαδή μαρτυρίες γραπτών ιστορικών πηγών (αφηγηματικών κειμένων, επίσημων, ημιεπίσημων ή ιδιωτικών εγγράφων), θεωρούν δεδομένο ότι οι Πομάκοι συνιστούν μια χωριστή εθνοτική ομάδα, λόγω των ιδιαίτερων και «αμετάβλητων» πολιτισμικών γνωρισμάτων της (γλώσσα, φυλετική καταγωγή κ.λπ.). Στην μελέτη αυτή όμως, οι έννοιες «εθνοτικότητα» και «εθνότητα» ερμηνεύονται ως κοινωνικά γεγονότα που καθορίζονται από τις μεταβαλλόμενες ιστορικές συγκυρίες και τις κοινωνικές

σχέσεις των μελών της ομάδας. Ακόμη και ο όρος «Πομάκος» χρησιμοποιείται καθαρά συμβατικά και αναφέρεται κατά τρόπο ουδέτερο σε μια πληθυσμιακή ομάδα, της οποίας η συγκρότηση, η εξέλιξη αλλά και ο μετασηματισμός των συλλογικών της ταυτοτήτων υποβάλλονται σε έλεγχο και επιχειρείται να ερμηνευθούν μέσα από μια σύνθετη και μεταβαλλόμενη ιστορική συγκυρία (σ. 10).

Η μελέτη περιλαμβάνει εισαγωγή και τρία μέρη. Η εισαγωγή αναφέρεται στο θεωρητικό υπόβαθρο της μελέτης, γι' αυτό και εξετάζονται οι βασικές έννοιες της ανάλυσης: εθνοτικότητα, εθνότητα (ή εθνοτική ομάδα) και εθνοτική ταυτότητα, έθνος και εθνική ταυτότητα, εθνικισμός. Ο Παπαδημητρίου διερευνά τις έννοιες αυτές μέσα από την υπάρχουσα βιβλιογραφία των εθνών και του εθνικισμού. Πρόκειται για έννοιες που παραμένουν αμφίσημες στο χώρο των κοινωνικών επιστημών, γι' αυτό και υπάρχει μια πληθώρα παλιών και νέων θεωριών γύρω από αυτές. Ο συγγραφέας παρουσιάζει τις θέσεις των βασικών θεωριών, επικεντρώνοντας την προσοχή του στην έννοια του εθνικισμού, από τη στιγμή που οι Πομάκοι αποτελούν, κατά τη γνώμη του (και αυτό το αποδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο), μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα περίπτωση πληθυσμών, οι οποίοι υπήρξαν θύματα επίμονων εθνικιστικών πρακτικών αφομοίωσης κατά το παρελθόν, αλλά και σήμερα ο μετασηματισμός της εθνοθρησκευτικής τους ταυτότητας σε σύγχρονη εθνική βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη.

Το πρώτο μέρος αποτελείται από δύο επιμέρους κεφάλαια. Το πρώτο αναφέρεται στη σύγχρονη χωρογραφία και ανθρωπογεωγραφία της Ροδόπης και εξοικειώνει τον αναγνώστη με τις σύγχρονες συλλογικές ταυτότητες των Πομάκων. Ο συγγραφέας βασιζόμενος στο υλικό της εμπειρικής έρευνας καταδεικνύει την αντίφαση που υπάρχει ανάμεσα στα γνωρίσματα που αποδίδονται στον πομακικό πληθυσμό από μη μέλη της ομάδας και σε αυτά που οι ίδιοι οι Πομάκοι πιστεύουν για τον εαυτό τους. Στο δεύτερο κεφάλαιο του πρώτου μέρους ο συγγραφέας πραγματεύεται τις παραδοσιακές μορφές κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης του

πομακικού πληθυσμού κατά την ύστερη οθωμανική περίοδο (μέσα 19ου τέλος 19ου αιώνα), με σκοπό να καταδείξει τα στοιχεία εκείνα που η συγκεκριμένη ιστορική περίοδος κληροδότησε στις εν λόγω κοινότητες σχετικά με τη συγκρότηση των συλλογικών τους ταυτοτήτων. Αυτό λοιπόν που η Οθωμανική Αυτοκρατορία κληροδοτεί στους Πομάκους είναι μια θρησκευτική (ισλαμική) εθνοτική ταυτότητα, κύριο γνώρισμα της οποίας είναι οι ανταγωνιστικές κοινωνικές κατηγοριοποιήσεις έναντι της αντίστοιχης χριστιανικής (σ. 67). Τα στοιχεία αυτά θα επηρεάσουν και τις κατοπινές επιλογές τους.

Το δεύτερο μέρος, αποτελούμενο από τέσσερα κεφάλαια, πραγματεύεται τη στρατιωτική και πολιτική πραγματικότητα των ετών 1870-1946. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία της στρατιωτικής και πολιτικής δράσης ως παράγοντα συγκρότησης του έθνους αλλά και στις επιπτώσεις της σε επίπεδο κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων στον πομακικό πληθυσμό. Αναδεικνύεται επίσης ο ρόλος της μουσουλμανικής ελίτ ως φορέα διάδοσης του εθνικισμού στους Πομάκους αλλά και τις στρατηγικές του ίδιου του πομακικού πληθυσμού. Μέσα από την ανάλυση καταδεικνύεται ότι κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, η διαρκής αντιπαράθεση Ελλάδας, Τουρκίας, Βουλγαρίας στην περιοχή της Ροδόπης, το παρατεταμένο κλίμα αστάθειας και αβεβαιότητας και οι συνεχείς διοικητικές μεταβολές επιφέρουν μια σημαντική υποβάθμιση της περιοχής με άμεσες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις. Έτσι, και κατά την μεταπολεμική περίοδο, οι Πομάκοι συνεχίζουν να καταλαμβάνουν μια ασθενή θέση στην κοινωνική κλίμακα των τοπικών κοινωνιών στις οποίες εντάσσονται. Ο αντίκτυπος της υστέρησης, υπογραμμίζει ο συγγραφέας, εσωτερικεύεται μέχρι σήμερα, ως αυτοσυναίσθημα φόβου και ντροπής και καθιστά ευάλωτο τον πομακικό πληθυσμό σε πολιτική χειραγώγηση (σ. 157).

Στο τρίτο μέρος, αποτελούμενο και αυτό από τέσσερα κεφάλαια, διερευνώνται τρεις ακόμη συνιστώσες του εθνικισμού: ο εθνικισμός ως ιδεολογική κατασκευή, ως θεσμικό πλαίσιο-κυβερνητική πολιτική και, τέλος, ως εθνικιστική αφήγηση. Η διερεύνηση των παραμέτρων αυτών εκτείνεται χρονικά από τις αρχές του 20ού αιώνα έως, σχεδόν, τις μέρες μας. Μέσα από τη διερεύνηση αυτή προβάλλονται ενδιαφέρουσες εκφάνσεις των εθνοτικών εθνικισμών της Νότιας Βαλκανικής.

Το πρώτο κεφάλαιο εξετάζει τις πολιτι-

κές και θεωρητικές διεργασίες των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα που κατέληξαν στον ανασχηματισμό της προγενέστερης θρησκευτικής ταυτότητας των μουσουλμάνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και στη διαμόρφωση της σύγχρονης τουρκικής εθνικής ταυτότητας. Στο νέο αυτό πλαίσιο οι Πομάκοι, ως ισλαμική κοινότητα, θα επηρεασθούν ιδεολογικά πριν ακόμη ενταχθούν στα σύγχρονα εθνικά κράτη.

Το δεύτερο και το τρίτο κεφάλαιο εξετάζουν, αντίστοιχα, τις θεσμικές πρακτικές και τις κυβερνητικές επιλογές της Ελλάδας και της Βουλγαρίας απέναντι στους Πομάκους. Πρόκειται για τα δύο κράτη, στις επικράτειες των οποίων ζουν σήμερα οι Πομάκοι της Ροδόπης. Στην Ελλάδα ο επαναπροσδιορισμός της εθνοθρησκευτικής ταυτότητας των εν λόγω πληθυσμών προς όφελος της εθνικής τουρκικής ενθαρρύνεται μέσω των θεσμών της θρησκείας και της εκπαίδευσης, από τη στιγμή που η ίδια η Συνθήκη της Λωζάνης ευνοεί τη πολιτική σύνδεση με την Τουρκία και την προβολή της ως μητροπολιτικού κράτους. Η στάση της ελληνικής διοίκησης απέναντι στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς επηρεάζεται κάθε φορά από το κλίμα που επικρατεί μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Από το 1990 όμως και μετά εγκαινιάζεται μια νέα αναθεωρημένη πολιτική «ισότιμης ένταξης» του συνόλου του μειονοτικού πληθυσμού, που θα συμβάλει μακροπρόθεσμα στην οικονομική και κοινωνική άνοδό του. Στη Βουλγαρία η επίσημη θεσμική αντιμετώπιση της μουσουλμανικής μειονότητας, η οποία επισήμως δεν αναγνωρίζεται ως χωριστή εθνότητα από τη χριστιανική πλειοψηφία, περιστρέφεται γύρω από δύο άξονες: ένα φιλελεύθερο κι έναν αυταρχικό. Όταν επικρατεί ο δεύτερος, επιδιώκεται μια αναγκαστική αφομοίωση των Πομάκων στη βουλγαρική κοινωνία. Αλλά και με την επικράτηση του κομμουνισμού λαμβάνονται ξανά μέτρα κατά του Ισλάμ στα πλαίσια της δημιουργίας μιας κοσμικής και σοσιαλιστικής κοινωνίας.

Το τέταρτο κεφάλαιο εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι επιστημονικές κοινότητες της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Βουλγαρίας προβάλλουν και ερμηνεύουν τα πολιτισμικά γνωρίσματα των Πομάκων, ώστε να ανταποκρίνονται στα πρότυπα της φαντασιακής εθνικής ταυτότητας των τριών εθνικών κρατών και να εξυπηρετούν τους πολιτικούς στόχους τους. Ακόμη και οι προτεινόμενες ετυμολογίες της ονομασίας «Πομάκος» έχουν επηρεαστεί από την ιδεολογική κατασκευή της

εθνικής ταυτότητας των Πομάκων (σ. 208). Ο συγγραφέας καταδεικνύει ότι οι απόψεις ότι οι Πομάκοι υπήρξαν πάντοτε Θράκες ή Έλληνες, Τούρκοι ή Βούλγαροι δεν ευσταθούν με τα σύγχρονα κριτήρια ανάλυσης των σύνθετων διαδικασιών διαμόρφωσης εθνοτικών ταυτοτήτων, σύμφωνα με τις οποίες οι εθνοτικές ταυτότητες ενός πληθυσμού δημιουργούνται, μεταβιβάζονται, αναπαράγονται ή επαναπροσδιορίζονται σε σχέση με το κοινωνικό περιβάλλον και την ιστορική συγκυρία (σ. 209).

Η μελέτη του Παπαδημητρίου, άριστα τεκμηριωμένη, έρχεται να καλύψει ένα σημαντικό κενό στη σχετική βιβλιογραφία. Το βιβλίο διαβάζεται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον όχι μόνο από τους ειδικούς επιστήμονες –από την βιβλιοθήκη των οποίων δεν πρέπει να απουσιάζει– αλλά και από όσους ενδιαφέρονται να γνωρίσουν την πραγματικότητα των Πομάκων με τρόπο νηφάλιο και χωρίς εθνοκεντρισμό. Με ιδιαίτερη προσοχή ο συγγραφέας κατατοπίζει τον αναγνώστη για το περιεχόμενο –εθνοτικό, γεωγραφικό, πολιτισμικό, μορφωτικό, γλωσσικό, θρησκευτικό, κοινωνικό, οικονομικό– του όρου «Πομάκος», όπως αυτό διαμορφώθηκε κατά τους δύο τελευταίους αιώνες. Όμως, η μεγάλη αρετή της μελέτης αυτής έγκειται στο ότι υπογραμμίζει τη ρευστότητα των συλλογικών ταυτοτήτων, ότι δηλαδή αυτές δεν αποτελούν παρά μια μεταβλητή κατηγορία με σχέση αιτίας-αποτελέσματος, άμεσα εξαρτώμενη από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και την ιστορική κληρονομιά, γι' αυτό και πρέπει να εξετάζονται μέσα από τις διαστάσεις του χώρου, του χρόνου και της κοινωνικής οργάνωσης. Όσο για την ετερότητα, η οποία στις μέρες μας αποτελεί αντικείμενο μελέτης και συζήτησης περισσότερο ίσως από ποτέ άλλοτε, ο Παπαδημητρίου καταδεικνύει ότι αυτή δεν μπορεί να κατανοηθεί παρά μόνο μέσω της ιστορικής διερεύνησης. Όπως δε ο ίδιος σημειώνει, «αυτή καθαυτή η θρησκευτική και πολιτισμική ετερότητα των Πομάκων επιβάλλει να χτίζονται συνεχώς γέφυρες επικοινωνίας, κατανόησης και συνεργασίας και από τις δύο πλευρές». Ως αποτελεσματικότερους δε όρους συμβίωσης των «διαφορετικών» ομάδων ο συγγραφέας θεωρεί «την υπέρβαση της πολιτικής εκμετάλλευσης των πολιτισμικών διαφορών και την συμφιλίωση με την κοινή τους ιστορία, όπως εξάλλου θα απαιτήσει και η κοινή μελλοντική ευρωπαϊκή τους πορεία».

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Το «Λιβάδι που δακρύζει» του Θόδωρου Αγγελόπουλου

Αλίμονο στον συγγραφέα (αλλά και στον σκηνοθέτη), έλεγε ο Αντρέ Ζιντ, του οποίου οι αναγνώστες δεν βρίσκουν στα γραφτά του πράγματα και νοήματα που ο ίδιος δεν είχε φαντασθεί ότι υπήρχαν. Το κείμενο που ακολουθεί είναι του γνωστού αρχαιολόγου Γιάννη Σακελλαράκη. Το διάβασε ο ίδιος στην παρουσίαση που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη (Κυριακή, 21 Νοεμβρίου 2004) του καλαίσθητου τόμου των εκδόσεων «Ηλέκτρα» ο οποίος περιέχει τα κείμενα (χωρισμένα σε τρία μέρη) του σεναρίου που έγραψε ο Θόδωρος Αγγελόπουλος για την ταινία του: Τριλογία, «Το Λιβάδι που Δακρύζει».

Το ενδιαφέρον που παρουσιάζει το κείμενο του Γιάννη Σακελλαράκη είναι διπλό. Πρώτον γιατί αξιολογικά ξεπερνάει το στόχο για τον οποίο γράφτηκε και δεύτερον γιατί μέσα από την πυκνή συντομία του ανιχνεύονται και αναδεικνύονται «σημαντικές» του αγγελοπουλικού έργου που επεκτείνουν τις μάλλον παγιωμένες «αναγνώσεις» του, με τις οποίες βασικά ταυτίζεται και ο Έλληνας δημιουργός.

Δ.Χ.

Ως παλαιός φίλος του σινεμά έχω προσέξει από καιρό πως κι ο κάθε σκηνοθέτης έχει κάποιο αγαπημένο θέμα στο οποίο κι επανέρχεται, όσο κι αν κατά καιρούς, έντεχνα, το αποκρύπτει. Το ίδιο ισχύει, βέβαια, για κάθε καλλιτέχνη, τον καθένα δημιουργό, μουσικό, ζωγράφο ή και συγγραφέα. Κάθε δημιουργός έχει και το δικό του υπαρκτικό πρόβλημα, για την ζωή που του φεύγει. Το υπαρκτικό πρόβλημα του Αγγελόπουλου είναι, νομίζω, ο δυσμέτρητος χρόνος, ο χρόνος και ο τόπος.

Δεν είμαι ιστορικός της εποχής που βασανίζει τον Αγγελόπουλο, τα δικά μου βάσανα είναι κατά πολύ αρχαιότερα, προϊστορικά, κι άτεχνος, βασανίζομαι λιγότερο, καθώς κι αυτά τα βάσανα

σμικρύνονται, μοιάζουν σχεδόν ανύπαρκτα με την πάροδο τόσο χρόνου. Όμως δεν παύουν στην ουσία να μένουν ίδια, μια κι ο τόπος είναι ίδιος, Βαλκάνια – και δεν εννοώ βέβαια τα σαββοπουλικά Βαλκάνια. Κάποια Βαλκάνια όμως που δεν είναι τελικά Βαλκάνια, καθώς δεν ξέρουν πού ανήκουν και σε ποιαν ήπειρο, ποιον κόσμο, μια και τα κύματα του Αιγαίου όλο και σπρώχνουν κάποιο νησί ή και μια στεριανή ακρογιαλιά στην Ανατολή και τα κύματα του Ιονίου κάποιο νησάκι στην Δύση. Το Κρητικό, ακόμη και το Λιβυκό Πέλαγος είναι μακρύτερα, μια μακρινή ρίζα στον Αγγελόπουλο. Εύλογο, λοιπόν, που ο σκηνοθέτης γαντζώθηκε, αλλά καρποφόρησε στον βορρά, την Μακεδονία.

Και ποιον δεν σημαδεύει ο τόπος, τι που κείται, είναι ένα παλιό ερώτημα. Και ποιον δεν σημάδεψε ο χρόνος, εκτός απ' αυτόν που πέρασε μια ζωή χωρίς να ζήσει τον πόνο απ' τις ιστορικές οδύνες της. Ποια είναι η διάρκεια του χρόνου, η αρχή και το τέλος του. Αφελή, βέβαια, ερωτήματα, που δεν απαντήθηκαν απ' τους μεγαλύτερους φυσικούς, από τους πιο μεγάλους φιλοσόφους του κόσμου, ούτε καν από τους προφητικότερους, διορατικότερους ποιητές.

Ποια είναι η πραγματική διάρκεια μιας ζωής, πέρα από την συμβατική γέννηση, τον συμβατικότερο ακόμη θάνατο. Ποιος είναι ο χρόνος του καθενός μας, μήπως κι ολόκληρη η γραμμένη ζωή μας, μια κάποια περίοδος που σηματοδεύτηκε τυχαία απ' την ιστορία και τον αγώνα της, μήπως αιωνιότητα είναι μια μέρα, μια στιγμή, ένα μόλις δευτερόλεπτο, που διαρκεί στον χρόνο σαν μακρόσυρτο πλάνο του Αγγελόπουλου

σ' ένα αχνό, χειμωνιάτικο πάντως βορειοελλαδικό τοπίο;

Γι' αυτό, ίσως, παραδέρνουμε σαν «Κυνηγοί», μήπως και χτυπήσουμε κι εμείς κάποιο αθώο, ανύποπτο πλάσμα, συμμετέχουμε σ' έναν αόρατο, αν και καταδιωγμένο περιοδευόντα «Θίασο», παίζουμε γι' άλλη μια φορά, με κάποιαν, ίσως ερωτική απόχρωση, μιαν «Αναπαράσταση» της μοίρας του τόπου μας αλλά και του κόσμου, κάτω από ένα παμπάλαιο αλλά διαχρονικά οξύτατο «Βλέμμα του Οδυσσέα», μαζί και μ' έναν «Μεγαλέξαντρο», που λες και δεν κατάκτησε ολόκληρη Ασία, εγκλωβισμένοι στις «Μέρες του '36». Δεν ξέχασα, βέβαια, και κείνο το «Ταξίδι στα Κύθηρα», που το έκανα και προσωπικά, πάλι στον απώτατο παρελθόντα χρόνο, σε μια μινωική ανασκαφή μου εκεί. Ακόμη και στα Κύθηρα, τὸ νησί του ιδανικού έρωτα και της Ουράνιας Αφροδίτης, ο Αγγελόπουλος ξεχνάει τον γαλλικό ρομαντισμό, τον Βίκτωρα Ουγκώ και τον Βαττώ, και προσκολλάται στον Μπωντλαίρ για εκείνους τους άτυχους στα Κύθηρα, που περίμεναν να στεγνώσουν τα δάκρυά τους, για να τους κρεμάσουν κι αυτούς.

Δεν παίζω με τίτλους των ταινιών, αλλά με τις λέξεις του λιγόλογου Αγγελόπουλου. Αγχωμένος μ' αυτήν την αγγελοπουλική αναδρομή βιάζομαι να σταματήσω στο «Λιβάδι που δακρύζει», την τελευταία ταινία και το βιβλίο του Αγγελόπουλου, καθώς ανέλαβα να ψελλίσω γι' αυτό δυο λόγια.

Έχετε υπόψη σας πως δεν θα είμαι αντικειμενικός, γιατί έπαιξα ως έσοχτος κομπάρσος στην ταινία, μαζί με δυο συναδέλφους μου, την Έφη και τον Άγγελο Δεληβορριά κι ο Αγγελόπουλος μας έκοψε στο μοντάζ. Μπορεί και γιατί, προσκολλημένος εκείνος στο πιο πρόσφατο παρελθόν, αυτό που αμεσότερα σηματοδοτεί το επερχόμενο μέλλον, για να θυμηθώ τον Τ.Σ. Έλλιοτ, τρεις μαζεμένοι αρχαιολόγοι τελικά δεν του πήγαιναν. Ελπίζω πως συμμετείχα έμπυχα στην ταινία. Άλλωστε αυτό ακριβώς προσπάθησα να καταδείξω σ' ένα δημοσιευμένο κείμενό μου, μαγεμένος από την τέχνη του Αγγελόπουλου, γιατί κατάφερε να ζω-

ντανέψει μπροστά στα μάτια μου ένα καταδικό μου πρόσωπο, πνιγμένο πραγματικά σε μια βασανισμένη εποχή, καταπιωμένο έκτοτε από την λήθη του χρόνου.

Το θέμα δεν είναι όμως οι κομπάρσοι του Αγγελόπουλου, αλλά το βιβλίο για το «Λιβάδι που δακρύζει», που είμαι υποχρεωμένος να το δω ως αρχαιολόγος, ανασκάπτοντας απ' την ταινία το παρελθόν της, το σενάριο της ταινίας και πιο πίσω, το κείμενο πριν το σενάριο, την αρχική σύλληψη του δημιουργού, κι αυτό, πιστέψτε με, είναι ένα ενδιαφέρον εγχείρημα. Άλλωστε τι άλλο πρέπει να κάνει κι ένας αρχαιολόγος, από το να ανασύρει με την σκαπάνη της φαντασίας του έναν κόσμο θαμμένο στα κατάβραθα του κοινού υποσυνείδητου, σαν οινώ μιας μαύρης μοίρας «στην ανοιχτή μαύρη ομπρέλα» μέσα σε μια φτωχική κάμαρα.

Μπορεί να είναι τυχερός, ν' ανακαλύψει και χρυσάφια, ας είναι και κάποιες λέξεις, έννοιες, εικόνες. Ένα νεανικό αν και πένθιμο φουστάνι «στο χρώμα του ανοιχτού κυπαρισσιού», για να ντύσει ένα νηπενθές κορμάκι. Δυο τρία ονόματα, Δανάη, Κασσάνδρα, Ελένη, που προμηνύουν την χρυσή ερωτική βροχή ή και την αδυσώπητη επερχόμενη μοίρα.

Την πρώτη και κύρια ερωταπόκριση του βιβλίου, της ταινίας και του Αγγελόπουλου, κύρια, νομίζω, ερωταπόκριση των ανθρώπων αυτού του τόπου, αιώνια προσφύγων σ' αυτό το μικρό κομμάτι γης, μιαν ερωταπόκριση που ακούγεται πάντοτε μακρινή σαν το «μουρμούρισμα του ποταμού» που ρέει ηρακλείτεια, ακατάπαυστα. Το «Έι! Ποιοι είστε», κάποιου που δεν πατάει χώμα, ενός ψαρά που αφήνει τα κουπιά για να παρασύρει την βάρκα του το ρεύμα της αιώνιας ροής του ποταμού, μόνο και μόνο για ν' ακούσει μια σπαρακτική απάντηση απ' την άλλη όχθη, μιαν απάντηση που δεν του λέει τίποτε ή και του λέει τα πάντα: «Έλληνες είμαστε...» «Αυτός ο τόπος σκοτώνει», μονολογεί μια γυναίκα, ίσως και γιατί τον στηρίζει μια «αρχαία κολώνα».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗΣ

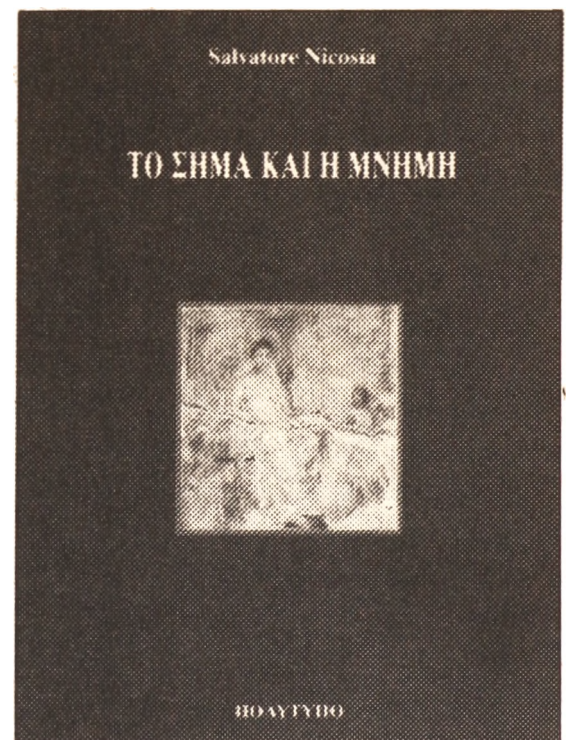
Salvatore Nicosia

ΤΟ ΣΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΝΗΜΗ

Ταφικά επιγράμματα
από την αρχαία Ελλάδα

Μετάφραση:
Ευριπίδης Γαραντούδης

Από τις χιλιάδες επιγραφές που διασώθηκαν παρουσιάζεται μία σημαντική επιλογή που περιέχει κείμενα από τον 7ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 4ο μ.Χ. Αρχαίο κείμενο, μετάφραση, σχόλια. Έκτενης εισαγωγή του έλληνοιστή Σαλβατόρε Νκοζία. Τετράχρωμες απεικονίσεις από τις επιτύμβιες στήλες της Δημητριάδος.

Η επιτύμβια επιγραφή διαιωνίζει τό όνομα και την ταυτότητα ενός άτομου, μαρτυρεί τον τρόπο που έζησε και πέθανε, χαράζει την παρουσία του στη μνήμη του κοινωνικού συνόλου, προτείνοντάς τον σαν ήρωικό πολιτικό, ήθικό παράδειγμα και του ξαναδίνει τη μοναδική μορφή ύπαρξης που μπορεί να συνεχίζει ακόμα και μετά τό θάνατο.

Έκδόσεις
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Η σειρά «εκ νέου» των εκδόσεων Γαβριηλίδη συνεχίζει μια θαυμάσια πρωτοβουλία που αριθμεί ως τώρα –όσο τουλάχιστον γνωρίζω– εικοσιένα μικρά βιβλία, που αντικείμενό τους έχουν την παρουσίαση και ανθολόγηση σημαντικών, ωστόσο ξεχασμένων ποιητών. Ένας από τους ποιητές που ξεχωρίζει από την πρόσφατη εκδοτική δραστηριότητα είναι ο **Αλέξανδρος Μπάρας** και ένας νεότερος ποιητής, ο **Γιώργος Βέης**, σκύβει με ευαισθησία και γνώση πάνω από το έργο του: *Αλέξανδρος Μπάρας. Μια παρουσίαση από τον Γιώργο Βέη* (επίμετρο: **Γιάννης Βαβρέρης**, εκδ. Γαβριηλίδη, 2004): «Και μια μέρα, λάμπει ο μέγας πόθος / πίσω να γυρίσουμε, / να παλινοστήσουμε / στη χαρούμενη πρώτη πατρίδα: / τη νεότητα. / Με σπουδή τ' αφήνουμε στη μέση / τα ποικιλώνυμα έργα της ωριμότητος / κι απ' την κλειστή κοιλάδα του Ιωσαφάτ / να φύγουμε γυρεύουμε όπως όπως. / Επάλληλοι γύρω μας κύκλοι / μας περιμένουν τα βουνά της ενδοχώρας»

Θα επιμείνω σε κάποια έργα που προσφέρουν βασικές γνώσεις για τον βυζαντινό πολιτισμό και έχουν τύχει επανειλημμένων εκδόσεων: 1. *Βυζάντιο. Εισαγωγή στο βυζαντινό πολιτισμό των Ν.Η. Baynes - Η.ΣΤ.Λ.Β. Moss* (μετάφραση: Δημητρίου Ν. Σακκά, εκδ. Παπαδήμα, 2004). 2. *Ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος των Βυζαντινών* της **Tamara Talbot Rice** (μετάφραση: Φ.Κ. Βώρου, εκδ. Παπαδήμα, 2004).

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Βιβλίου

Το ψωμί των Ελλήνων

Νίκος και Μαρία Ψιλάκη,
Το ψωμί των Ελλήνων
και τα γλυκίσματα της λαϊκής μας παράδοσης,
εκδ. «Καρμάνωρ», Ηράκλειο 2002, σελ. 560.

*«Μα το ψωμί που φάγαμε»,
όρκος με ιδιαίτερη βαρύτητα*

Στη σελίδα 63 του παρόντος βιβλίου δημοσιεύεται μια φωτογραφία από την Κρήτη της δεκαετίας του 1950, με το καταπληκτικό έθιμο του «σωρού». Ποιο είναι όμως αυτό το γνωστό παλαιότερα και τελείως ξεχασμένο σήμερα έθιμο; Στο κεφάλαιο «Ζείδωρος Άρουρα» και στην ενότητα «Τελετουργικά δρώμενα» διαβάζουμε:

«Ένας παππούς με άσπρη γενειάδα και ρούχα κρητικά στέκεται στη μέση του αλωνιού έχοντας στραμμένο το πρόσωπο προς την ανατολή δίπλα σε ένα μεγάλο σωρό σίτου, “λαμί” τον λέγανε, στην κορφή του οποίου έχει μπήξει ένα ξύλινο φτυάρι ή –έστω– ένα θρινάκι. Μοιάζει με ιεροφάντη, έτσι καθώς έχει χαράξει κυκλοτερώς τον σωρό και έχει σχηματίσει καθέτως σταυρό.

Σκύβει με δέος, γονατίζει μπροστά στο σιτάρι, παίρνει μια χούφτα στα χέρια του, σταυροκοπιέται και το προσκυνά, έτσι όπως προσκυνά τον ίδιο τον Χριστό στο εικόνισμα της εκκλησιάς, και το ακουμπά στο μέτωπό του. Το κρατά σαν κεχριμπάρι πολύτιμο, το χαϊδεύει με τα δάκτυλα κι ύστερα το σκορπά πάνω στο σωρό, πετώντας το πάνω στο φτυάρι, προσκυνημένο και ιερό. Έτσι σαν να έχει προσκυνήσει με το ίδιο δέος και την ίδια πίστη όλους τους κόκκους! Ξωπίσω του ολόκληρη η φαμίλια, με την ιεραρχική τάξη που επιβάλλει το έγγραφο τυπικό. Γιαγιά, παιδιά, εγγόνια... Όλοι! Θα επαναλάβουν όλοι, μέσα σ' ένα κλίμα απόλυτης σιωπής, την προσκύνηση του σίτου. Αν βρεθεί κάποιος ξένος εκεί κοντά, αν περνά κάποιος, πρέπει να σεβαστεί την τελετουργία. Σταματά ο περαστικός, αν φορεί καπέλο ή μαντήλι το βγάζει και αποκαλύπτεται μπροστά στο ιερό μυστήριο του σίτου. Περιμένει να τελειώσει η προσκύνηση κι ύστερα λέει: “Χίλια μουζούρια, ώρα καλή”. Η ευχή προηγείται του χαιρετι-

μού. Κι ο καλύτερος κρητικός χαιρετισμός είναι αυτός: “ώρα καλή”! Η απάντηση που θα πάρει θα είναι ανάλογη: “Δυο χιλιάδες στ' αρχοντικό σου! Καλώς όρισες!”. Δεν ξεχνιέται αυτή η τελετή, δεν ξεχνιέται. Είναι μια εκχριστιανισμένη μορφή ενός αρχαιοτάτου εθίμου που το περιγράφει ο Θεόκριτος».

Ο Νίκος και η Μαρία Ψιλάκη παθιασμένοι εραστές του παραδοσιακού πολιτισμού όχι μόνο δεν ξεχνούν τα αλώνια, τις θημωνιές, τους χειρόμυλους, τα προζύμια, τους φούρνους, τα ταψιά, τα εφτάζυμα, αλλά φρόντισαν να τα καταγράψουν, να τα διασώσουν και να τα διαδώσουν μέσω του σπουδαίου βιβλίου τους: *Το ψωμί των Ελλήνων και τα γλυκίσματα της λαϊκής μας παράδοσης. Λαογραφική, γαστρονομική και ιστορική περιδιάβαση με βάση τα ζυμώματα της Κρήτης*.

Οι δυο συγγραφείς είναι βέβαια γνωστοί εδώ και πολλά χρόνια για τις έρευνες, τις μελέτες, τη συγγραφική τους δράση και τα βιβλία αναφοράς για την Κρητική Διατροφή, τον Πολιτισμό της Ελιάς, τα Μοναστήρια και Ερημητήρια της Κρήτης, την Κρητική Μυθολογία και πολλά άλλα.

Όπως και οι προηγούμενες δουλειές τους, έτσι και αυτός ο χορταστικός και απολαυστικός τόμος εντυπωσιάζει για την πρωτοτυπία και την πληρότητά του. Στις 560 σελίδες ζωντανεύει ολόκληρος ο κόσμος του ψωμιού των Ελλήνων, του καθημερινού και του ιερού, αλλά και των γλυκισμάτων της χαράς, του γάμου, της γιορτής. Οι συγγραφείς πιάνουν το νήμα από την εποχή του μύθου και το φτάνουν μέχρι τις μέρες μας. Από την Πότνια, τη Δέσποινα του σίτου, τη Δήμητρα και την Περσεφόνη, ως το θαύμα των πέντε άρτων, τα ψωμιά των αγίων, τα εορταστικά αρτίδια, το αντίδωρο, τα κόλλυβα και τα παξιμάδια. Ξεναγούν τον αναγνώστη σ' όλη την Ελλάδα, ακόμη και σε περιοχές στις οποίες μεγαλούργησε ο ελληνισμός: Πόντος, Μικρασία, Αλεξάνδρεια, και τον μούν στον πολυσήμαντο κόσμο του ψωμιού, το οποίο «δεν αποτελεί μόνο βασικό είδος διατροφής, συνυφασμένο με την ίδια τη ζωή, αλλά αποτελεί και πυρήνα μαγικοθρησκευτικών δοξασιών και λατρευτικών εκδηλώσεων από την πρώι-

μη αρχαιότητα μέχρι σήμερα», όπως επισημαίνει και ο λαογράφος κ. Γεώργιος Αικατερινίδης.

Ο πλούτος του υλικού που δημοσιεύεται κυριολεκτικά καθλώνει. Τεκμήρια αρχαιολογικά, ιστορικά, βιβλιογραφικά, φωτογραφικά. Ήθη και έθιμα, δοξασίες και αντιλήψεις και πολλές ακόμα πηγές του γραπτού και προφορικού λόγου. Οι συνδέσεις ανάμεσα στο απώτατο παρελθόν και το παρόν για τους συμβολισμούς των δημητριακών και του ψωμιού και τη σχέση τους με τη ζωή και το θάνατο είναι εντυπωσιακές και συγκινητικές. Με μεράκι, επιστημονική επάρκεια, ασίγαστο πάθος και αγάπη για την παράδοση της γενέτειράς τους και όλης της Ελλάδας έχουν συγκεντρώσει πολύτιμο και σπάνιο υλικό, σπουδαία παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές. Το υλικό αυτό τόσο στο κείμενο, προσεγμένο σε κάθε του λεπτομέρεια και σωστά υπομνηματισμένο, όσο και στο εικαστικό του περιεχόμενο αποτελεί ανεκτίμητη πηγή λαογραφικών, ιστορικών, κοινωνιολογικών, πολιτισμικών πληροφοριών. Προϊόν πολύχρονης και πολύμοχθης προσπάθειας φωτίζει την ιστορία, τη λαϊκή τέχνη, την εθιμική και γενικότερα πολιτισμική παράδοση της χώρας μας, έναν μακραίωνα κοινοτικό βίο με στιγμές μεγάλης ανάτασης, που σε

πολλές περιοχές επιμένει να κρατείται ζωντανή μέχρι σήμερα, ενώ σε κάποιες άλλες επιβιώνει μέσα από εκδηλώσεις που ούτε καν υποψιαζόμαστε τις ρίζες τους.

Καθώς διάβαζα εντυπωσιασμένος το βιβλίο για το ψωμί, το πανανθρώπινο και ακατάλυτο αυτό σύμβολο, το θεμέλιο του σπιτιού, αλλά και για τα άλλα προϊόντα με τα οποία συνδέεται, θυμήθηκα τη σχέση παραγωγής-χρήσης των αγαθών όπως την παρουσιάζει ο καθηγητής Μιχάλης Μερακλής στο βιβλίο του *Ελληνική Λαογραφία*: «Το πιο δραματικό γνώρισμα της εποχής μας είναι η αλλοτρίωση. Καθώς οι περίτεχνες μεθοδεύσεις της αγοράς φροντίζουν ώστε οι σύγχρονες καταναλωτικές ανάγκες του αστού να είναι ακόρεστες. Στις κοινωνίες αστικού τύπου έχει ανεπανόρθωτα διαταραχθεί η εναρμονισμένη –όπως θα έπρεπε να είναι– σχέση παραγωγής-κατανάλωσης. Όσο κι αν φαίνεται αλλόκοτο, ο καταναλωτής τώρα δεν προμηθεύεται για να ξεδιψάσει. Οι προμήθειές του περιέχουν κάτι αφροδισιακό, που τον αναγκάζουν να διψάει, να ποθεί ολοένα περισσότερο».

Νομίζω ότι εκτός των άλλων το εξαιρετικό αυτό πόνημα αποτελεί και ένα ανάχωμα στην αλλοτρίωση, την οποία τόσο προφητικά είχε επισημάνει ο κ. Μερακλής πριν είκοσι χρόνια.
Παναγιώτης Στυλ. Σκορδάς

Μακριά απ' όλα τα ρεύματα

Michael Löwy,
Walter Benjamin. Προμήνυμα κινδύνου.
Μια ανάγνωση των Θέσεων
«Για τη Φιλοσοφία της Ιστορίας»,
μτφρ.: Ρ. Πεσσάχ,
εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 2004*.

Μετά τον *Μονόδρομο* που πρόσφατα κυκλοφόρησε, έστω και με σημαντική καθυστέρηση, αλλά πάντως σε μία επιμελημένη έκδοση και προσεγμένη μετάφραση από την «Άγρα», και τις *Μορφές της Περιπλάνησης*, του Σάββα Μιχαήλ, όπου γίνεται αναφορά στις θέσεις του σημαντικότερου ίσως γερμανού στοχαστή στον Μεσοπόλεμο για την επαναστατική βία, φαίνεται πως το «φάντασμα του Βάλτερ Μπένγιαμιν» –αρχίζει να– πλανάται πάνω από την Ελλάδα. Μια χώρα που εκ των πραγμάτων πάντως δεν διαθέτει τις επαρκείς προϋποθέσεις για την πρόσληψη του έργου ενός «ανθρώπου σε σκοτεινούς καιρούς», όπως τον γνώρισε η Ευρώπη, αλλά και η Αμερική από την Χάννα Άρεντ, τόσο στο ομότιτλο βιβλίο της όσο και στα *Δύο Δοκίμιά* της για τον Βάλ-

τερ Μπένγιαμιν και τον Μπέρτολτ Μπρεχτ.

Το βιβλίο του Μίκαελ Λέβυ είναι πρωτίστως, αν όχι αποκλειστικά, ένα «πανεπιστημιακό» βιβλίο, άρα εκ των προτέρων απευθύνεται σε ένα «εξασκημένο» αναγνωστικό κοινό και εντάσσεται στην διαρκώς ανανεούμενη διεθνή δευτερογενή βιβλιογραφία γύρω από το πολυσχιδές έργο του Βάλτερ Μπένγιαμιν. Προέκυψε ύστερα από πολύχρονες σημειώσεις του Λέβυ (το ενδιαφέρον του γάλλου ερευνητή για τον Βάλτερ Μπένγιαμιν έχει εκδηλωθεί επανειλημμένα, με πλέον πρόσφατη την *Λύτρωση και Ουτοπία*, που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Ψυχογιός το 2002), εμπλουτίστηκε από συναφή μαθήματα και διαλέξεις και παρουσιάστηκε από τον συγγραφέα σε σεμινάριο της École des Hautes Études και αργότερα στο Σάο Πάολο της Βραζιλίας, ενώ ένα μικρό τμήμα από την «Εισαγωγή» δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Historiein* του προηγούμενου χρόνου, στο γαλλικό πρωτότυπο.

Κατά κάποιον τρόπο, το *Προμήνυμα Κινδύνου* προαναγγέλλεται ήδη στο 6ο κεφάλαιο της *Λύτρωσης*, με τίτλο «Μακριά απ' όλα τα

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το βιβλίο του **Jürgen Habermas**, *Το μέλλον της ανθρώπινης φύσης. Πίστη και γνώση* (μετάφραση: **Μαρία Τοπάλη**, πρόλογος: **Κων. Καβουλάκος**, επιμέλεια: **Γιώργος Ξηροπαίδης**, εκδ. Scripta, 2004), καθώς συζητά ζητήματα που προκύπτουν από την ανάπτυξη της γενετικής τεχνολογίας. Ο φιλόσοφος μεταθέτει το κέντρο βάρους του προβληματισμού και των ερωτημάτων που τίθενται από το ηθικό πεδίο στο πεδίο μιας μελλοντικής πιθανολογούμενης προοπτικής που ενδεχομένως θα αντιμετωπίσει το ζήτημα ως στάση προς μία φιλελεύθερη ευγονική.

Κεφαλονίτης ο συγγραφέας **Γιώργος Δενδρινός** (1904-1938), «ένας πρόωρα χαμένος και ξεχασμένος συγγραφέας» ξαναέρχεται στο προσκήνιο χάρη στη φιλόπονη προσπάθεια του **Βαγγέλη Σακκάτου**, ο οποίος υπογράφει την εισαγωγή στη ζωή και στο έργο του και επιμελείται την έκδοση *Ιχώρ - Ο Μαρμμούθ*. Η έκδοση αυτή, που κυκλοφόρησε από τις εκδ. Δελφίνι το 1993, ανατυπώθηκε με πρωτοβουλία του «Συλλόγου Φίλων Αρχείου και Μουσείου Γεωργίου Δενδρινού και Νιοχωριτών Συγγραφέων "Ο Φλωριάς"». Παλαιότερες εκδοτικές προσπάθειες από τον Φίλιππο Βλάχο (εκδ. Κείμενα) και Αιμίλιο Καλιακάτσο (εκδ. Στιγμή, σειρά «Ασυνήθιστες Ιστορίες» με την επιμέλεια του Ε.Χ. Γονατά)

βρίσκουν συνέχεια και μας δίνουν μια συνολικότερη εικόνα της ιδιαίτερης περίπτωσης του Γιώργου Δενδρινού.

Λαμπρές σελίδες της Μαργκερίτ Γιουρσενάο, όπως αυτές αναπτύσσονται μέσα από τις επιστολές της, που είναι ασφαλώς μια μορφή ημερολογιακού λόγου και αποκαλύπτουν στοιχεία που σχετίζονται με το εργαστήριο της τέχνης της, τις εμπειρίες και τις πνευματικές της ανησυχίες, αλλά και τους ισχυρούς δεσμούς της με σημαντικούς πνευματικούς ανθρώπους, διαβάζουμε στα *Γράμματα σε φίλους και όχι μόνο* (επιμέλεια-σχόλια: **Michèle Sarde-Joseph Brami**, μετάφραση: **Τερέζα Παναγιώτου**, εκδ. Χατζηνικολή, 2004).

Με τη ματιά της ζωγράφου **Μαρίας Κακούρη-Βουδούρογλου** και κείμενα της **Ευγενίας Γατοπούλου** το δίγλωσσο λεύκωμα *Πάτρα. Παλαιά σπίτια, κτίσματα και μνημεία* (εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2004) αποτυπώνει σαρανταέξι κτίσματα που χρονολογούνται από την Επανάσταση του 1821 ως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και δημιουργεί μια εικόνα μνήμης και νοσταλγίας που συμπυκνώνει την ευαισθησία της για τη γενέτειρα πόλη.

Νάσος Βαγενάς. *Μελετήματα* (πρόλογος: **Κ. Σταμούλης**, εισαγωγή και φιλολογική επιμέλεια: **Θεοδόσης Πυλαρινός**, εκδ. Βιβλιοθήκη Τράπεζας Αττικής, 2004):

ρεύματα και στη διασταύρωση των δρόμων», όπου ο Λέβυ χαράζει τον δρόμο που καλείται να διανύσει στο πρόσφατο έργο του, καθώς αναζητεί τις «εκλεκτικές συγγένειες μεταξύ μεσσιανισμού και ουτοπίας», σχολιάζοντας «θέση προς θέση» (η πλέον γνωστή στην Ελλάδα παραμένει η 9η Θέση, με φόντο τον πίνακα του Κλέε *Angelus Novus*) τις απόψεις του Μπένγιαμιν για την ιστορία από τη σκοπιά των ηττημένων.

Σε αντιδιαστολή των κυρίαρχων «ερμηνευτικών σχολών» (της υλιστικής, που προκρίνει τον μαρξισμό ως κατεξοχήν κατάλληλο να προσδιορίσει το περιεχόμενο, τη θεολογική, που αναδεικνύει πρωτίστως τις ιουδαϊκές επιρροές, κατά το πλείστον οφειλόμενες στον στενό του φίλο Γκέρσομ Σόλεμ, και εκείνη των αντιφάσεων, που ενδιαφέρεται για μία «συμφιλίωση» ανάμεσα στον υλισμό και τη μεταφυσική), ο Λέβυ προτείνει τη δική του εκδοχή: τη σύζευξη μαρξισμού και θεολογίας (με απώτερο ίσως στόχο να τη συνδέσει και με τη λατινοαμερικανικής έμπνευσης «θεολογία της απελευθέρωσης») για να προσεγγίσει την «οργάνωση του πεσσιμισμού», που επιχείρησε στους «σκοτεινούς καιρούς» ο Μπένγιαμιν.

Αυτή τη σύζευξη επιχειρεί να «υλοποιήσει» ο συγγραφέας, συγκροτημένα και πειστικά, αναλύοντας και ερμηνεύοντας τις «θέσεις για την ιστορία» που διαμόρφωσε ο Μπένγιαμιν ως το «κύκνειο άσμα» του, λίγο πριν από το απονενομημένο (και απ' ό,τι αποδεικνύεται από σχετικά ντοκουμέντα, μάλλον βεβιασμένο) βήμα του στο Πορτ Μπου, διευρύνοντας μάλιστα τα συμπεράσματά του και στις σημερινές συνθήκες της παγκοσμιοποίησης στους

«καταπιεσμένους του παρόντος» (τους Ζαπατίστας, τους φτωχούς χωρικούς της Βραζιλίας κ.λπ.), με σκοπό την επικαιροποίηση των «θέσεων» στον «αιώνα της παγκοσμιοποίησης», ενώ σημαντική είναι και η αναφορά στην «εμβόλιμη» Θέση (XVIIa), που οφείλουμε στον Τζιόρτζιο Αγκαμπέν και τους ιταλούς μελετητές του έργου του Μπένγιαμιν.

Το *Προμήνυμα Κινδύνου* είναι, κατά κάποιον τρόπο, ένα ενδελεχές σχόλιο και στο «Σήμα πυρκαγιάς» (Feuermelder), που αποτελεί και το πρόπλασμα των «Θέσεων», στον «μονόδρομο» του μεγάλου γερμανού στοχαστή. Ο πίνακας του λιθουανού ζωγράφου Ciurlionis, που κοσμεί τη γαλλική και την ελληνική έκδοση, είναι το ίδιο προφητικός όσο και οι «Θέσεις» του Βάλτερ Μπένγιαμιν, του οποίου η ζωή και το έργο αντανακλούν μέχρι τις μέρες μας την «αύρα» ενός ανήσυχου πνεύματος, που δύσκολα πάντως εγκλωβίζεται σε θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις.

Κώστας Θ. Καλφόπουλος

* Με πολλά λάθη στο κείμενο και παραλείψεις στις υποσημειώσεις, από έναν εκδοτικό οίκο που μας έχει συνηθίσει σε καλές επιμέλειες των τίτλων του: πραγματολογικά, όπως στην περίπτωση της Asja Leicis, που αλλάζει φύλο(!), μεταφραστικά, καθώς και γραμματικά (από τα γερμανικά!), ενώ παραλείπονται τίτλοι που έχουν κυκλοφορήσει στα ελληνικά, όπως ο *Μονόδρομος*, ακόμα και του ίδιου του συγγραφέα, όπως το *Λύτρωση και Ουτοπία*. «Λάθη, ατέλειες και αδυναμίες» που αδικούν κατάφωρα τη συνολική προσπάθεια.

Η κοινωνία της ορθοπεταλιάς

Γιάννης Μ. Καλιόρης,
Η κοινωνία της ορθοπεταλιάς,
εκδ. Αρμός, Αθήνα 2004, σελ. 563.

Μια πολυπραγματεία πάνω στις αντιφάσεις του σύγχρονου κόσμου και τον παραλογισμό του νεοκαπιταλιστικού και καπιταλιστικού συστήματος διαχείρισης των φυσικών πόρων, των ανθρώπων και της ανθρώπινης ψυχής αποτελεί το εκτενές αυτό σπονδυλωτό εγχειρίδιο. Σε σύντομα, πυκνά και στοχαστικά άρθρα αναπτύσσονται όλες οι πτυχές της παγκόσμιας οικονομίας, η οποία «γιγαντώνεται ατέρμονα εξαντλώντας φύση και ανθρώπους συνιστώντας τη συνθήκη ενός Ανθρώπου κυριαρχούμενου από την κυριαρχία του επί της φύσεως – κυριαρχία ακυριάρχητη, διότι ακυριάρχητες είναι οι κοινωνικές δυνάμεις που την κινούν».

Η κοινωνία της ορθοπεταλιάς γεννήθηκε ως αντίλογος στις απόψεις του Στέλιου Ράμφου

σε άρθρα του στην *Καθημερινή* και αλλού, όπου εκφράζεται υπέρ της παγκοσμιοποίησης, της δημιουργικής ατομικότητας, της ενιαίας παγκοσμίου λογικής και άλλων δυτικών, ως λέγεται, αξιών, και τούτο σε ριζική αντίθεση με προηγούμενες θέσεις του. Κατά τον Σ. Ράμφο, η μη ολοκλήρωση της εξατομίκευσης στην ορθόδοξη Ανατολή πρέπει να αναζητηθεί στο ότι η θεολογική «γνώση σωτηρίας» του Γρηγορίου Παλαμά εκτόπισε την «γνώση περιεργείας» δημιουργώντας μία θεοκρατική οπτική εξαιτίας της οποίας ατρόφησε στο Βυζάντιο η ατομική αυτοσυνείδηση και η ατομική πρωτοβουλία που χαρακτηρίζουν τον δυτικό καθολικό κόσμο. Πρόκειται για τη γνωστή αντιπαράθεση που φτωχαίνει το στοχασμό και έχει πλέον γίνει πληκτική. Οι αξιωματικές αλήθειες και ο δογματισμός που διχάζει δεν έχουν πια θέση στον βιαστικό και κουρασμένο κόσμο μας.

Πάντως αυτό απέτελεσε για τον Γιάννη Καλιόρη την «ερεθιστική άκανθα» για να αναπτύξει τις θέσεις του μέσα σε έναν θεματικό ορίζοντα

που διευρυνόταν συνεχώς, πάντα στη βάση συγκεκριμένων παραμέτρων οι οποίες επαναλαμβάνονται στα επιμέρους κεφάλαια. Έτσι συντίθεται τελικά μέσα από το πολυσχιδές αυτό υλικό μια συγκεκριμένη στάση απέναντι στα πράγματα, διαυγής όσον αφορά τις προθέσεις και την εννοιολογική υποδομή της, αν και όχι ιδιαίτερα αισιόδοξη, μέσα από την οποία αναδεικνύεται ίσως το ουσιαστικότερο στο βιβλίο του Γιάννη Καλιόρη: ο βαθύτατα ουμανιστικός του χαρακτήρας, η έγνοια και η εύνοια προς τους ανθρώπους, ή, καλύτερα, τα ανθρωπάκια, τη μεγάλη μάζα που ασθμαίνουσα ασκείται στην ορθοπεταλιά μια ζωή, αλλά εις μάτην, τη μάζα που εγκυμονεί και ποιεί τις επαναστάσεις και εκποείται ως αγοραστικό κοινό και επενδυτική μονάδα μέσα στην αδηφάγα λογική του καπιταλισμού και του νεοκαπιταλισμού, γράφοντας τη δική της «μικρή ιστορία». Προς το τσεχωφικής υφής αυτό πλάσμα στρέφεται με τραγική επίγνωση ο συγγραφέας –καθηγητής φιλοσοφίας στο Παρίσι από το 1971–, προς το ευτελές υποκείμενο που κάλλιστα όμως μπορεί να αναχθεί σε κεντρικό ήρωα της λογοτεχνικής μυθοπλασίας και της ιστορίας, αφού όπως λέει ο Τσέστερτον, καμία μυθοπλασία δεν είναι υπέρτερη της αλήθειας που ενυπάρχει στη «φτηνή» καθημερινότητα των κοινών ανθρώπων. Τίποτα συγκλονιστικότερο από τη διπλή ζωή ενός απολυμένου Γιαπωνέζου που κάθε μέρα φεύγει φρεσκοξυρισμένος δήθεν για τη δουλειά του, μην τολμώντας να ομολογήσει στην παραδοσιακή οικογένειά του ότι έχει τεθεί στο περιθώριο πιά, τον εξέμεσε το σύστημα. Όταν συνέβη το μεγαλύτερο πετροχημικό ατύχημα στην ιστορία, αναφέρει σε μια συγκλονιστική του υποσημείωση ο συγγραφέας, με 16, ίσως και 30.000 νε-

κρούς και 500.000 τραυματίες, ο εκπρόσωπος της «Γιούνιον Καρμπάιντ» δήλωσε ότι «οι συνέπειες του τραγικού συμβάντος συνοψίζονται για την εταιρεία σε απώλεια 43 σεντς ανά μετοχή, ώστε να καθησυχάσουν οι μέτοχοι». Με πλούσια στοιχεία και οξύ ύφος ο Γιάννης Καλιόρης αποκαλύπτει την ανεστραμμένη πραγματικότητα μέσα στην οποία ζούμε, εγκλωβισμένοι σχεδόν, χωρίς να συγκινείται από τα επιτεύγματα της τεχνοεπιστημονικής προόδου, και χωρίς να ενδιαφέρεται να σαλπίσει σάλπισμα θριαμβικό.

Ο φαύλος κύκλος του κόσμου μας, όπου η προσφορά και η ζήτηση συμπρωταγωνιστούν σε μία εφιαλτική διαλεκτική, όπου τα αδιέξοδα γεννούν άλλα αδιέξοδα, οι προσωρινές διέξοδοι μετατρέπονται και αυτές σε αδιέξοδα, και η ένδεια ενδημεί μέσα στον πλούτο και τον πολιτισμό, όλα αυτά, εξηγούνται με γνώση, σαφήνεια και κάποια επιθετικότητα, από τον συγγραφέα, στοιχεία που θα μπορούσαν να κάνουν το βιβλίο αυτό εγκόλπιο και πυξίδα για νέους ανθρώπους που θέλουν να κάνουν αναγνώριση πεδίου. Η πυκνότητα της γραφής του Γιάννη Καλιόρη, η κάποτε ανορθόδοξη εκφορά του και κυρίως οι πολλές νέες λέξεις που χρησιμοποιεί δημιουργούν κάποτε ένα είδος δέους. Θα ευχόταν κανείς για ένα βιβλίο με σαφώς εκπαιδευτικούς και υψηλά εκλαικευτικούς στόχους, να είναι γραμμένο σε περισσότερο προσβάσιμη γλώσσα. Αυτό όμως σε τίποτα δεν αναιρεί το ενδιαφέρον, την πλούσια θεματολογία, την πρωτοτυπία και τη σφριγηλή προσέγγισή του Γιάννη Καλιόρη στο θέμα. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ενώ δεν βλέπει αισιόδοξα το μέλλον, δεν κατορθώνει όμως, ή και δεν το θέλησε, να μας βυθίσει σε πένθος.

Μαρία Τσάτσου

Αίσθηση Ελλάδας

J. de Romilly,

Μια ορισμένη αίσθηση της Ελλάδας,
εκδ. Το Άστυ, Αθήνα 2004, σελ. 270

ΟΠΩΣ κάθε χρόνο, έτσι και φέτος, οι εκδόσεις «Το Άστυ» μας χάρισαν, χρονιάρικες μέρες, ένα ακόμα βιβλίο της Jacqueline de Romilly με τίτλο: *Μια ορισμένη αίσθηση της Ελλάδας*. Ο τίτλος μπορεί ν' αδικεί ή να μην προϋποθέτει για το στοιχείο του διαλόγου που σφραγίζει το βιβλίο αυτό, αλλά ο αναγνώστης, από τις πρώτες σελίδες του, θ' αποζημιωθεί.

Όπως είναι γνωστό, η J. de R., αυτή η εξέχουσα ελληνίστρια της εποχής μας, έχει χάσει σχεδόν εντελώς την όρασή της. Αλλά αυτό δεν μείωσε ούτε το πάθος για την αρχαία Ελλάδα, ούτε τον ασίγηστο έρωτά της για τον Θουκυδίδη, έναν από τους μεγαλύτερους –και συνεχώς επίκαιρους– ιστορικούς όλων των εποχών. Ένα βιβλίο, άλλωστε, μπορεί να γραφεί μόνο με τη φωνή και να μαγνητοφωνηθεί. Αυτό και έγινε. Συνομιλητής της

Jacqueline de Romilly είναι ο Alexandre Grandazzi, καθηγητής της λατινικής φιλολογίας στη Σορβόνη. Τύποις, το βιβλίο είναι μια «συνέντευξη» της J. de R. στον Grandazzi. Ουσία, όμως, είναι μια πολύ ζωντανή συνομιλία («κουβεντολόι», θα το έλεγα) ανάμεσα σε δυο πολύ ζωντανούς ανθρώπους, που διαθέτουν όχι μόνο σοφία, αλλά και φινέτσα και χιούμορ. Όσο για τις ερωτήσεις, φυσικά ποικίλλουν: Από το «πώς, λόγου χάρη, αποφασίζει να γίνει κανείς ελληνιστής» ή «πώς αντιμετωπίσατε τις φυλετικές διώξεις στη διάρκεια της κατοχής» (η J. de R. ήταν εβραϊκής καταγωγής), έως την ιστορία των ιδεών – τη Δημοκρατία.

Το βιβλίο, σε ρέουσα μετάφραση της Μπάμπη Αθανασίου και της Κατερίνας Μηλιαρέση, προσφέρεται για έναν βαθύτατο προβληματισμό, καθώς, πέρα από την Ελλάδα και την κλασική Αρχαιότητα, διατυπώνει σκέψεις πάνω σε αυτή καθεαυτήν την έννοια του πολιτισμού.

Σοφ. Χ.

μια χρήσιμη έκδοση για έναν αξιόλογο ποιητή, κριτικό και πανεπιστημιακό δάσκαλο, με συμβολές ενδιαφέρουσες, που αναφέρονται κυρίως στο ποιητικό του έργο αλλά και συμβάλλουν στη γνωριμία με την πολιτισμική προσωπικότητά του. Γράφουν οι Σάββας Παύλου, Ευριπίδης Γαραντούδης, Μορφία Μάλλη, Δημήτρης Κοσμόπουλος, Μαντώ Μαλάμου, Θεοδόσης Πυλαρινός. Η πρωτοβουλία ανήκει στην «Τράπεζα Αττικής», στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της σειράς ομιλιών «Οι λογοτέχνες μας».

Ξαφνικά συναντάς έναν συγγραφέα που γνωρίζει την κατεδαφιστική τέχνη της σάτιρας. Ο Victor Pelevine, γεννημένος στη Σοβιετική Ένωση το 1962, γνώρισε την κρίσιμη μετάβαση του 1989, ανέτρεψε μέσα του ό,τι υπήρχε αλλά και ό,τι πραγματοποιήθηκε, και κατασκεύασε έναν κόσμο μεταφυσικής απορίας, αλληγορικής διαδρομής μέσα σ' ένα τρένο που ισοδυναμεί με τον κόσμο της μετανεωτερικότητας. Το κίτρινο βέλος (εισαγωγή: Galian Ackerman, μετάφραση: Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ, εκδ. Άγρα, 2004) είναι μια ειρωνική παραπομπή στο «κόκκινο βέλος», στο τρένο που συνδέει την Μόσχα με την Αγία Πετρούπολη, αλλά είναι κυρίως το μυθιστόρημα της νέας γενιάς της Ρωσίας, της μετέωρης γενιάς, που ακυρώνει το παρελθόν χωρίς να πιστεύει στο παρόν και δίχως να ελπίζει στο μέλλον.

ο χαρτοκόπτης

Αποχαιρετισμός

*Κι όμως πρέπει να λογαριάσουμε κατά πού προχωρούμε.
Να αισθάνεσαι δε φτάνει μήτε να σκέπτεσαι μήτε να κινείσαι...*

Γ. Σεφέρης

Ξέρω ανθρώπους που κάθε χρόνο τέτοιες μέρες μαζεύουν τους φίλους τους, βράδυ στο σπίτι, και κάνουν τον προσωπικό απολογισμό της χρονιάς που φεύγει. Θυμάμαι τη χαρά τους και τη λύπη τους. Πολλοί απ' αυτούς μένουν άγρυπνοι, με τα μάτια τσιτωμένα, την καρδιά να χτυπά δυνατά και τις τύψεις να τους τυλίγουν βασανιστικά. Πέρασε άλλος ένας χρόνος και τίποτα δεν άλλαξε, ψιθυρίζουν. Για μας. Για την καθημερινότητά μας, το χαρακτήρα, τα προβλήματά μας. Για τη ζωή μας. Τίποτα.

Και κάποτε αναζητούν την αιτία. Η φωνή της καρδιάς αναζητά το γιατί. Μα πώς, θα σκεφτεί κανείς. Αν κάτω και καλοσκεφτώ τι πέρασε τη χρονιά που φεύγει θα βρω τόσα γεγονότα, τόσο «γεμάτη» επικαιρότητα, που είχαμε να ζήσουμε απ' το '74 (άντε και το '89)! Αλλάξαμε κυβέρνηση και πρωθυπουργό, βάλουμε για τα καλά την Κύπρο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (των «25» πια), τώρα προσπαθούμε να βάλουμε και την Τουρκία, παραλίγο να επιλύσουμε το Κυπριακό με το Σχέδιο Ανάν, αλλάξαμε προέδρους σε δυό κόμματα, διοργανώσαμε Ολυμπιακούς Αγώνες, κατακτήσαμε ευρωπαϊκό πρωτάθλημα στο ποδόσφαιρο...

Κι όμως εγώ νιώθω σαν να περάσανε δίπλα μου όλα αυτά. Δεν θυμάμαι να ήμουν «παρών». Μετράω τις σιωπές και τρομάζω. Ξετυλίγω τις στιγμές και βρίσκω πως αυτά που γράφουν οι εφημερίδες δεν με αλλάξαν. Αυτά που έζησα εγώ δεν είναι για τηλεοράσεις. Είναι οι μεγάλοι θρίαμβοι του εγώ, ένας έρωτας, ένα μεθύσι, ένα ταξίδι. Και μια Οδύσσεια που στην Ιθάκη της δεν είχε Πηνελόπη αλλά Ελένη.

Εγώ και τα γεγονότα. Τα γεγονότα κι εγώ. Και το εγώ του καθενός μας. Δυο κόσμοι ασύμβατοι. Και λοιπόν; Πού καταλήγουμε; Δεν αλλάζουν τα γεγονότα τον άνθρωπο, αλλά οι άνθρωποι τα γεγονότα. Και οι άνθρωποι σήμερα ζούνε στο μίζερο εγώ του εαυτού τους, θεατές και τηλεθεατές των γεγονότων. Όχι δημιουργοί. Παθητικοί αρνητές της ζωής.

Μας μένει τίποτα; Δεν μπορεί κάτι υπάρχει. Να δυναμώσουμε τουλάχιστον τις αντιστάσεις μας. Τα παιδιά, τα λουλούδια. Τα στοιχειώδη. Ούτε επαναστάσεις ούτε συγκρούσεις. «Τη φλόγα τη γιατρεύει η φλόγα», είπε ο ποιητής.

Υπάρχουνε τρεις λέξεις που λάμπουνε κι αστράφτουν αγγελικό φως αν τις προφέρεις αργά και τις προσφέρεις αδρά. Τρυφερότητα - ανθρωπιά - αγάπη! Αυτά μας λείπουνε. Καλή χρονιά!

ΑΠΟ ΤΟΝ
Κώστα
Καραβίδα

2004

2004

2004

Πού πᾶς, πατρίδα;

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ
 Λάκης Λαζόπουλος
 Γιώργος Αιτιάς
 Μαρία Χούκλη
 Κάλλιτος Ware
 Μανόλης Κεφαλογιάννης

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΑ SOS
 ΓΡΑΦΟΥΝ: Μιχάλης Δούνας,
 Βύρωνας Θεοδωρόπουλος,
 Λίνα Μυστακίδου

Λογία των Χριστουγέννων

- ΛΑΚΗΣ ΛΑΖΟΠΟΥΛΟΣ: «Υπάρχει διατεταγμένος πόλεμος απέναντί μου»
- Μην πεις αλήθεια στην Τουρκία!
- Το άτέλειωτο ταξίδι του Γιάσερ Άραφάτ
- Τουρκική ένταξη και ελληνικοί προβληματισμοί

www.nemecismag.gr
Kanelliootenet.gr

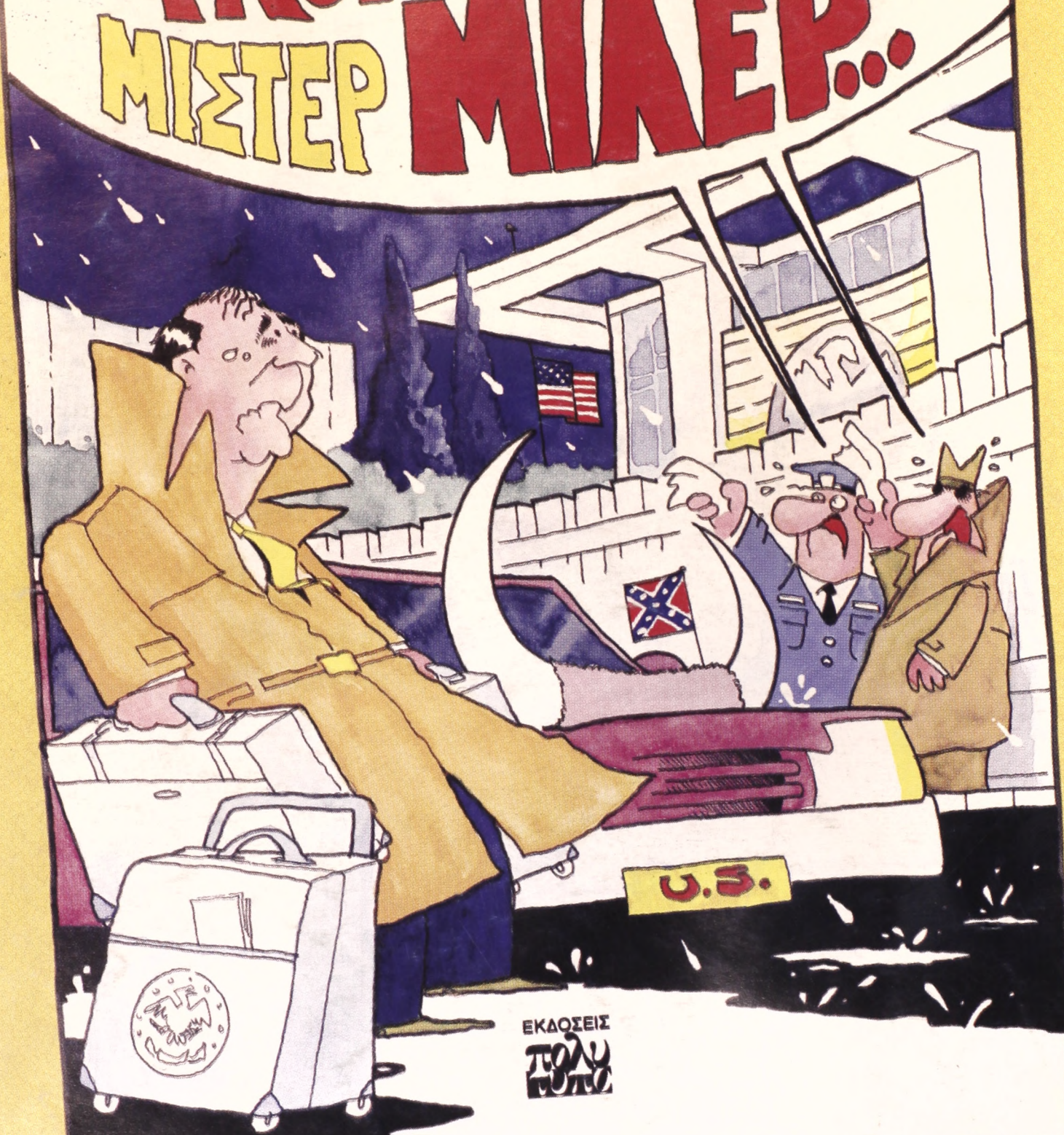
2004

2004

004

ΤΑΣΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΓΚΟΥΝΤΜΠΑΪ, ΜΙΣΤΕΡ ΜΙΛΕΡ...

ΠΡΟΦΟΡΕΙ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ, ΔΗΜΟΧΑΡΟΥΣ 60, Τ.Κ. 115 27
Τηλ: 210.72.713, 210.72.32.819, Fax: 210.72.20007, e-mail: chrarou@otenet.gr